SOME PAGES IN THE ORIGINAL CONTAIN FLAWS AND OTHER DEFECTS WHICH APPEAR ON THE FILM

Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

కూచిమంచి తిమ్మకవి, 18th cent

సర్వలక్షణసారసంగ్రహాము

ఏలూరు, 1901

Record no. 241

Kūcimañci Timmakavi, 18th cent

Sarvalakṣaṇasārasaṅgrahamu

Ēlūru, 1901

Record no. 241

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

కూచిమంచి తిమ్మకవి, 18th cent.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము / కూచిమంచి తిమ్మసార్వభౌమ ప్రణీతము.- ఏలూరు : మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, 1901.

267 p. ;15 cm.

Record no. 241

Kūcimañci Timmakavi, 18th cent.

Sarvalakṣaṇasārasaṅgrahamu / Kūcimañci Timmasārvabhauma praṇītamu.- Ēlūru : Mañjuvāṇī Mudrākṣaraśāla, 1901.

267 p. ;15 cm.

Record no. 241

35 mm microfilm
Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

1142

శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర భాషానిలయము
సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్. 1.

Sri Krishna Deveraya
Andhra Bhasha Nilayam
Sultan Bazar, Hyderabad-195.A.P.

Bound with the Assistance of
Raja Ram Mohun Roy Library Foundation.
Calcutta.

For REFERENCE ONLY

SARVALAKSHANA SARASANGRAHAM.

By

Kuchimanchi Timmakavi.

A REPRINT FROM THE MANJUVANI.

Printed from the Manjuvani

Edited by

Raja. M. Bhujanga Rau, Bahadur, Zamindar.

ELLORE.

Copyright Registered.

Copies 500.

Price Rs. 0—12—0.

Printed & Published by N. Chalapati Rau.

శ్రీరస్తు. 383

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.

అభినవవాగనుశాసనుండగు
కూచిమంచి తిమ్మసార్వభౌమ
ప్రణీతము.

ఇది
శ్రీరాజా మంత్రిప్రగడ భుజంగరావు
బహద్దరుజమీందారు, గారిచే
మంజువాణినుండి పునర్ముద్రితమై
ప్రకటింపఁబడియె.

ఏలూరు.

మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల.

1901

500 ప్రతులు వెల 12 అణాలు

Copy Right Re

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.

శ్రీ నగజాఘనస్తనవి— స్ఫురత్వరసంకుమద్రైణనాభిపం।
కానిశవాసితస్ఫుటభుజాంతరుడిందుసుధాపయస్సదృ
గ్భానుతకీర్తిశీకపుర-కుక్కుటలింగమహాప్రభుండశే।
షానతభక్తపాలనప—రాయణుఁడీవుతమాకభీష్టముల్॥

క. రాణింపభక్తిఁబొగడెదఁ।
వాణిన్వాణ్యంబుపొఢ్చి— పరిపాలితగీ।
ర్వాణిన్నుతవాంత।
ర్వాణిస్వవరాజకీర — వాణిన్వాణిన్॥ ౧॥

చ. కరములుదోయిలించిసతు — కంబుననిచ్చలుఁబ్రస్తుతింతుభా।
స్వరగుణపంతునిన్సకల — సత్కవిజాలపసీవసంతునిన్।
జరకరుణానిశాంతుని వి— శిష్టజనావనశాంతునిన్।
సురతరుమంజరీనిభయ — శోహరిదంతునిసేకదంతునిన్॥ ౩॥

క. చిరభక్తిన్బొగడెదమ।
ద్గురునాథుని డెందులూరి — కులపావనుని।
న్గరుణానిధి నపరాంతక।
హరమూర్తి ననఘుననిలింగ — నారాధ్యమణిన్॥ ౪॥

గీ. నన్నపార్యుని శ్రీనాథు — నాచిరాజు।
సోము నమరేశుఁ దిక్కన — సోమయాజి।
శంభుదాసుని భీముభా — స్కరుని మఱియు।
గణుతికెక్కిన సుకవిపుం — గవులఁ దలఁతు॥ ౫॥

వ. అనియిష్టదేవతాప్రార్థనంబును వాణీగణేశ్వర స్తవంబును సుకవిపుర
ణస్మరణంబును మహాకవివర్ణనంబును ఁగావించి॥ ౬॥

సీ. కౌండిన్యగోత్రవి — ఖ్యాతుఁడ కూచిమం,
చ్యన్వయాంభోధినీ — హారకరుఁడ।
గంగనమంత్రిశే — ఖరునకుఁ బరమపా,
వనియగు లచ్చమాం — బకును సుతుఁడ।
వెరవొప్పరుక్మిణీ — పరిణయంబును సింహ,
శైలమాహాత్మ్యంబు — నీల పెండ్లి।
కథయును రాజశే — ఖరవిలాసము నచ్చ,
తెనుఁగు రామాయణం — బును మొదలగు।

గీ. కృతులు రచియించి పార్వతీ — పతికి భక్తి।
తోడ నప్పన మొనఁగిన — వాఁడఁ గంద।
రాడ పుర సంస్థితుఁడఁ గడుఁ — బ్రోడ నేను।
దిమ్మకవిచంద్రుఁడను జగ — ద్వినుతయశుఁడ॥ ౭॥

క. జగదుపకారార్థము క్రొ।
త్తగ లక్షణలక్ష్యములవి — తర్కించి బుధుల్।
పొగడఁగఁ గృతిఁ జేసెద నెర।
వగు లక్షణసారసంగ్ర — హాహ్వయ మొనరన్॥ ౮॥

గీ. తెలుఁగునకు మున్ను లక్షణం — బులు మహాక।
వీశ్వరులు పెక్కు రచియించి — యిడిరిఁ గేల।
గూర్పవలె నన్నఁ బ్రౌఢిమ — కొఱకు నాకుఁ।
దెలిసిన తెఱంగు నొకకొంత — తేటపఱుతు॥ ౯॥

క. నన్నయభట్టాదులు గృతు।
లన్నిలిపిన లక్ష్యములును — లక్షణములుయు।
క్రొన్నెమకి కృతియొనర్చుచు।
మున్నుగ నాంధ్రంబుచంద — మున్నవ తెంతున్॥ ౧౦॥

క. కరతలధృతసారంగా।
చిరతరకరుణాంతరంగ — సింహనిషంగా।
కరిదైతేయవిభంగా।
సురతరగోరాడ్తురంగ — కుక్కుటలింగా॥ ౧౧॥

వ. అవధరింపుము. ౧౨॥

గీ. ధాత్రి తత్సమంబును — దద్భవంబు।
నచ్చ తెనుఁగును దేశ్యగ్రా — మ్యంబు నాఁగఁ।
జెల్లమగు నైదు తెలుఁగులఁ — దెనుఁగుభాష।
దనరుఁ దద్వ్యవస్థ మెఱిఁగింతు — వినుమహేశ॥ ౧౩॥

గీ. సాంద్రసంగహారియగుసంగ — గుణదసంగ।
సుబవఁగ సంబయుసము సో — శ్వరియుసంగఁ।

గర్తయనభర్తయనఁగసం- హర్తయనఁగఁ।
దత్సమంబులుచెల్లుభూ- ధరనిశాంత॥ ౧౪॥

ఆ. సవితసవిత్రుఁడనఁగఁ- జనువిధాతవిధాతృఁ।
డనఁగనొప్పునాత్మ- యాత్ముఁడనఁగఁ।
గృతులఁదత్సమములు- వితతంబులగుచుండు।
ధనదమిత్రచారు- ధవళగాత్ర॥ ౧౫॥

సవిత్రుఁడనుటకు.

క. సమరంబునభటులుగడున్।
శ్రమమొందితమముగవిసరి-నంగానిసము।
ద్యమ సంరంభుఁడుగవ్వడి।
సమయంబనితోలఁగినట్లు-సవిత్రుఁడుగ్రుంకెన్॥ ౧౬॥

"విరాటపర్వము."

విధాతృఁడనుటకు.

గీ. అతనికీర్తిప్రతాపంబు- లవనిఁగలుగ।
నేలయివియంచుమదిలోన- నెపుడుదలఁచు।
నపుడుపరివేషమిషమున- నబ్జసూర్య।
మండలముల విధాత్రుండు-గుండలించు॥ ౧౭॥

"నైషధము."

గీ. హా!యుధిష్ఠిరుఁడెచ్చట- నడఁగియున్న।
వాఁడొభీమునిపార్థుని- వర్తనంబు।

లెయ్యెడలనేమిచందంబు- లయ్యెనోక।
టా! విధాత్రుండ! కవలెందు- డాఁగిరొక్కొ॥ ౧౮॥

"విరాటపర్వము."

క. అలరఁగభూదివ్ శబ్దం।
బులుభువిదివియనఁగఁబరగు- ముక్పదమునకున్।
జలముక్కులురైనొపద।
ములురోనావలగుఁగృతులఁ- బురదైత్యహరా॥ ౧౯॥

క. హనుమద్భగవత్పదములు।
పనివడిహనుమంతుఁడనఁగ- భగవంతుఁడనన్।
హనుమానుఁడుభగవానుఁడు।
ననుచుఁబ్రయోగింపఁజెల్లు- నంబరవసనా॥ ౨౦॥

సీ. భుక్పదమునకుభూ- భుజులుభూభుక్కులు,
వాక్పదంబునకగు- వాకువాక్కు।
జిత్పదంబునకింద్ర- జిత్తింద్రజిత్తుండు,
విత్పదంబునకగు- వేదవిదుఁడు।
ద్విట్పదంబునకువి- ద్విషుఁడనంజెల్లుభూ,
భృత్పదంబునకుభూ- భృత్తులయ్యె।
రాట్పదంబునకును- రాట్టుగుమతియును,
రాజపదంబొప్పు- రాజనంగఁ।

గీ. దనరువిద్వత్పదంబువి- ద్వాంసుఁడనఁగ।
నప్కకుచ్ఛబ్దములకిల- నప్పులునుగ।
కుప్పలనఁదగుదిక్పదం- బొప్పుచుండు।
దిక్కులనదిశలనఁగను- త్రిపురవైరి॥ ౨౧॥

సీ. శ్రేయోమనోయశ — స్తేజఃపదంబుల,
కొనరంగ శ్రేయము — మనముయశము।
తేజమునాఁగవ — లెఁల్లనుమఱియు శ్రే,
యస్సుమనస్సుయ — శస్సునాఁగఁ।
దేజస్సనఁగనొప్పు — నోజఃపయోంభస్స,
రశ్శబ్దములకుఁజే — రదుమువర్ణ।
మనయనోజస్సుప — యస్సునంభస్సుస,
రస్సనఁదనరుబూ — ర్శబ్దమునకు।
గీ. పురముకిమ్శబ్దమునకును — బొసఁగఁగిమ్ము।
జగమనంగజగత్తనఁ — దగుజగత్తు।
దంబునకునిట్లువిలసిల్లుఁ — దత్సమములు।
కుంభిదైతేయమదనాశ — కుకుద్వేశ॥ ౧౨॥
గీ. వనధనభుజంగకీరశా — క్వరపదములు।
వనముధనముభుజంగము — నొనరగీర।
మునుమఱియుశాక్వరముననఁ — దనరుచుండు।
దురితభయనాశరజతభూ — ధరనివేశ॥ ౧౩॥
క. దూతపదముస్త్రీలింగము।
రీతింబుంలింగమట్లు — గృతులఁదనర్చున్।
దూతయనదూతుఁడనఁగా।
భూతేశమహేశనిఖిల — భువనాధీశా॥ ౧౪॥

దూతయనుటకు.

సీ. నిత్యసత్యవ్రత-నిషధేశనీవుమా,
కమరంగదూతవై-యభిమతంబు... ... ౧౫॥
"అరణ్యపర్వము."

వ. మఱియును. ౧౬॥
ఉ. దైన్యముదక్కి-దూతయుచి — తంబుగఁబొందున్నపాలుపాలురా।
జన్యవరుండుధర్మజుఁడు — సమ్మతివేడెదునన్నలోకసా।
మాన్య... ... ... ౧౭॥
"ఉద్యోగపర్వము."

దూతుఁడనుటకు.

క. తనకడకువచ్చిమొగిమో।
డనివాఁడగుదూతపల్కు — టకుఁగోపింపన్।
జనదుజననాథునకుదూ।
తునిఁజంపుటనరకమాట — ధ్రువమనిరార్యుల్॥ ౧౮॥
"శాంతిపర్వము."

ముద్దరాజురామన్నకవిజనసంజీవినియందుదూత యనేకానిదూతుఁడనిలేదనెనుగానిరెండునుగలవు.

వ. ఇదితత్సమప్రకారంబింకఁదద్భవప్రకారంబెఱింగించెద. ౧౯॥
సీ. అఘుణమగ్గువయాజ్ఞ — యానకుబ్జుఁడుగుజ్జు,
భంగంబుబన్నంబు — ప్రౌఢప్రోడ।
విష్ణుండువెన్నుండు — వీర్యంబుబీరంబు,
పుస్తంబుపొత్తంబు — భూతిబూది।
గుణములుగోనములు — కులముకొలమ్మగు,
బృందంబుబిందంబు — పృథివిపుడమి।
సంజ్ఞకుసన్నయ — శంబునకునసంబు,
తాంబూలమునకును — దమ్మలంబు।

గీ. స్నిగ్ధమునకునునిద్దంబు— శ్రీకిసిరియుఁ,
జంద్రమశ్శబ్దమునకును— జందమామ।
పీఠశబ్దంబునకుఁబీట— పేర్మినిట్లు।
తద్భవంబులుచెల్లుభూ— తలశతాంగ॥ ౩౦॥
సీ. వినయకారమునకుఁ— దెనుఁగునఁదద్భవం,
బైజకారమునిల్పు— ననువుమీఱ।
యజ్ఞంబుజన్నంబు— యత్నంబుజతనంబు।
యత్రంబుజంత్రంబు— యముఁడుజముఁడు।
జవ్వనియువతికి— జక్కలౌయక్షులు,
యోధులుజోదులు— యోగిజోగి।
యాత్రకుజాతర— యయ్యెశయ్యకుసజ్జ,
కార్యశబ్దమునకుఁ— గర్జమయ్యె।
గీ. నిట్టులాద్యంతములకొన్ని— యెడలఁజెల్లు।
చుండుఁబూర్వకవీంద్రప్ర— యోగసరణిఁ।
జిరకృపాపాంగకరతలాం- చితకురంగ।
కాశధవళాంగశ్రీకుక్క- టేశలింగ॥ ౩౧॥
క. దోసమురోసము వేసము।
బాసలుతోసంబునంచుఁ- బలుకఁగవలయున్।
భాసురగతిఁగృతులంబల।
శాసకపూజితపదాబ్జ- పాలకునరయన్॥ ౩౨॥

సంతోసమనుటకు.

ఉ. శ్రీసతికిన్మురారికిని—సేసలువెట్టినపెండ్లిపెద్దల।
బ్రాసనుఁడంబుజోదరము- నందుజనించిననాఁడుచేరియు।

ల్లాసముపల్లవింపనుప- లాలనఁజేసినయమ్మెల్లసం।
తోసమునన్మకుందుసయి- దోఢులుతత్పరిపుణ్యభామినుల్॥ ౩౩॥

"నృసింహపురాణము,"

గీ. సరవితోశబ్దమధ్యావ- సానములను।
షాకుద్విత్వకకారంబు- గదిసినిలుచు।
నాక్షకారంబుతోడహ- ల్లంటెనేని।
రాదుద్విత్వకకారంబు- రాజభూష॥ ౩౪॥
గీ. ఋక్షమునకురిక్క- యక్షులుజక్కులు।
పక్షిపక్కియయ్యె- లాక్షలక్క।
యక్షరమునకరయ- నక్కరంబగుమఱి।
లక్ష్మిలచ్చియగుని- లాశతాంగ॥ ౩౫॥
ఆ. శిఖయుముఖమునఁగఁ—జెలఁగుశబ్దములకు।
సిగయుసికయుమఱియు—మొగముమొకము।
నాఁగఁగృతులఁజెల్లు- నాగేంద్రకేయూర।
దురితదూరపీఠ- పురవిహార॥ ౩౬॥

సిగయనుటకు.

క. సిగసంపెగపూలాసపరి।
వగకస్తురినామమొఱపు-వలెవాటౌరా.. ౩౭॥

"విజయవిలాసము."

సికయనుటకు.

సీ. వనితయొక్కతెధూప—వాసనయొడఁగూర్చి,
నొకకొమ్మవిరిదండ—సికనుజుట్టె।

"రామాభ్యుదయము."

సీ. ఒకయింతయొఱగిన—సికమీఁదముడిపువ్వు,
బెత్తులువలయుతా—యెతులఁజుట్టి। ౩౯॥

"చంద్రభానుచరిత్ర."

మొగమనుటకు.

సీ. అలచెందొవలవిందు—చెలువెందువెలిజెందు,
మొగమునకొకవింత—జిగిదొలంకె। ౪౦॥

"పారిజాతాపహరణము"

సీ పురుషునీగికిస్వల్ప—మునసెసంతోషింతు,
మొగమెత్తనేరవు—మగనియెదుట। ౪౧॥

"కాశీఖండము."

క. సగరసుతులట్లుజగముల।
కొగిబాధలుసేయుచున్న—నోడిమరుత్వ।
న్నగవరులరగిరినాలుగు।
మొగములుగలవేల్పుకడకు—మునిసంఘముతోన్॥ ౪౨॥

"భారతము-అరణ్యపర్వము."

మొకమనుటకు.

చ. వికవికనవ్వియక్కపట—విప్రకుమారుఁడుమేలుతెన్నవా।
నికినయిరాగబంధమున—నిల్పెమదిందరలాయతాక్షిమీ।
సకియవివాహవేళఁబుర—శాసనుపాణిఁబరిగ్రహించుచో।
మొకమునబుస్సరంచునహి-మోగిననెట్లుభయంబునొందునో॥౪౩

"శ్రీనాథునిహరివిలాసము."

క. ఒకమాటచిక్కరలపా।
నకమాచనుసౌరుసౌమ—నసకందుకమా।
తృకమాయానాతుకమా।
నికమామొకమాసరోజనీరిపురకమా॥ ౪౪॥

"బహులాస్యచరిత్ర."

క. మొకమెఱుకగలదుగదవే।
మకరాంకునియనుగుమేన—మామకునీకుక్।
జికమకలుసేయవలదను।
మకటా! మేడపయికేగి—నపుడైనచెలీ॥ ౪౫॥

"విజయవిలాసము."

లక్షణము.

ఆ. ఇలశవర్ణమునకుఁ—దెలుఁగులయందుస।
కారమొదవునొక్క—కడలదాని।
నేత్వమెక్కుచుండు—నిందుకళాధర।
భుజఁగహారపీత—పురవిహార॥ ౪౬॥

ఆ. శంఖమునకుసంకు—శాణంబునకుసాన।
శయ్యయనెడుచోట—సజ్జసెజ్జ।
శల్యఁడనెడుచోటఁ—జర్చింపసెల్లుఁడు।
శక్తిసత్తియయ్యెఁ—జంద్రజూట॥ ౪౬॥

సెజ్జయనుటకు.

ఆ. సెజ్జయందుమేను—సేర్చియర్జునకార్య।
చింతపలుకకుండి—కొంతవడికిఁ।
బవ్వళించికురున్న—పాలకజలశాయి।

దారుకుండుగొలువ—నూరకుండె॥ ౪౭॥

"ద్రోణపర్వము."

ఆ. చెట్టయొడసిపట్టి—సెజ్జకుఁదివియుచో।
నడుగుబిగ్గఁద్రొక్కి — యతివయపుడు।
కూర్మవిభునిమీఁదఁ—గొనయమెక్కించుచో।
నల్లవంగుమరుని—విల్లుఁబోలె॥ ౪౮॥

"కవికర్ణరసాయనము."

సీ. శేషపన్నగరాజు—సెజ్జగానాతఁడు,
వాల్చినాఁడీతఁడు—దాల్చినాఁడు। ౪౯॥

"కవిలోకబ్రహ్మశివజ్ఞానదీపిక."

సీ. సెజ్జపైఁబఱచిన—చేమంతిరేకులు,
కలయనిందీవర—దళములయ్యె। ౫౦॥

"జక్కనసాహసాంకము."

సజ్జయనుటకు.

చ. తళుకుపసిండియోవరలు—దంతపుఁబావడలర్చనాగృహం।
బులుగుడినీరుమేడలును—భోజనశాలలుగెంపుటోడుబి।
ళ్ళలుగరిడీల్ సుశీతలశి—లాతలముల్ భవనేశ్వరంబులు।
జ్వలజలయంత్రధామములు—సజ్జలుదాటిధరావతీర్ణనై॥ ౫౧॥

"వసుచరిత్ర."

సీ. ఉండునేవీటమా—ర్కండేయమునిరాజు,
సజ్జలింగమనంగ—శాసనుండు। ౫౨॥

"కాశీఖండము."

సెల్లుఁడనుటకు.

మ. వెరవునులావుఁజేవయును—వీరలకారయనొక్కరూపుసు।
స్థిరభుజశక్తిధర్మజుఁడు—సెల్లునిరూపడగించియివ్వసుం।
ధరగొనునొక్కనేడితని—దాసమయించిసమస్తమేదినీ।
శ్వరుఁడుగఁజేయనోపునొకొ—శల్యుఁడు గౌరవరాజనందనున్॥

"శల్యపర్వము."

ఆ. సెల్లుఁడట్టులనేలఁ—ద్రెళ్ళిచెచ్చెరలేచి।
యొడలుదుడుచుకొనుచు—నొయ్యనరిగె-
హాన్నిఁజూచినడుచు—మానుగావిప్రులు।
భూరిసత్త్వభీముఁ—బొగడిరోలి॥ ౫౪॥

"ద్రోణపర్వము."

క. నృపనీవుమదీయంబగు।
జపముఫలంబడిగితేని—సమ్మతినీగా।
విపరీతఫణితులాడిన।
సెపియింతుంజుమ్మియొఱుఁగఁ—జెప్పితినీకున్॥ ౫౫॥

"శాంతిపర్వము."

లక్షణము.

క. ఓలికచటతపవర్గల।
నాలవయక్కరములెల్ల—నవికబ్బములన్।
గ్రాలుచునుండునుమూఁడవ।
వ్రాలైరెండవవిమొదలి—వ్రాలగుశర్వా॥ ౫౬॥

చతుర్థవర్ణములు తృతీయవర్ణములగుటకు.

శా. ఏదక్షోహిణులెన్నఁబాండవబలం—బేకాదశాక్షోహిణుల్।

రూడిన్ గౌరవసైన్యమీయుభయమున్—రోషాహతాన్యోన్యమై।
యీడనోచ్చవకవీఁకమైఁబోడువఁగా—నేపారుఘోరాజిన।
ల్లాడెన్ ధాత్రిశమంతపంచకమునం—దష్టాదశాహంబులన్॥ ౫౭॥

"ఆదిపర్వము."

ఉ. జాదురజాదురంచుమృదు—చర్చలుగీతులువారుణీరసా।
స్వాదమదాతిరేకమునఁ—జంద్రికగాయఁగదక్షవాటిలో।
వీదులవీదులంగనక—వీణలుమీటులుపాడిరచ్చరల్।
మోదమెలర్పఁగాభువన—మోహనవిగ్రహుభీమనాథునిన్॥ ౫౮॥

"శ్రీనాథునిభీమఖండము."

ఉ. బీదశచీవిభుండుదితి—బిడ్డలవార్యులువారుపల్మఱున్।
బాదలుపెట్టఁగాఁజెఱలు—బట్టఁగనుండుటభారమంచురం।
భాదిమరున్ని వానలస—దప్సరసల్ చనుదెంచివచ్చిరో।
నాదరఫుల్లపద్మవస—నల్విహరింపుదురప్సరంబునన్॥ ౫౯॥

"అంగరబసయ్యయిందుమతీకల్యాణము."

క. కాదేనిబిరుదులాడక।
సాదులమైవినయమొప్పఁ—జనికురునాథుం।
జేదిపనిచినం జేసిద।
యాదృష్టినతండుచూచు—నట్లుండఁదగున్॥ ౬౦॥

"కర్ణపర్వము."

క. విదురుఁడుతండ్రియుఁదనకున్।
బదివేల్విధములనుజెప్పఁ—బాటింపకదు।
ర్మదమునఁదగియెడుబుద్ధులు।
విదిమూడినమర్త్యుఁడేల—వినునుచితోక్తుల్॥ ౬౧॥

"స్త్రీపర్వము."

ద్వితీయవర్ణములుప్రథమవర్ణములగుటకు.

క. అతఁడుమతితీర్థయాత్రా।
వ్రతవశమునవచ్చెమాపు—రంబుతెఱవుగాఁ।
గతలుగమాసంసార।
స్థితులన్నియుఁజెప్పనేమి—సెప్పదునబలా॥ ౬౨॥

"మనుచరిత్ర."

శా. ఒచ్చెంబింతయులేకహంసనడతో—నొయ్యారముంజూపుచుం।
బచ్చల్లాపినకీల్కడెంపునగతో—బాగైననెమ్మోముతో।
నచ్చంబైవమడుంగుఁగట్టిచెలితో—నామాటలేచెప్పుచున్।
వచ్చెంబోకుచకుంభముల్గదలఁగా—వామాక్షిదానీళ్ళకున్॥ ౬౩

"శ్రీనాథునివీధినాటకము."

కడమయన్నిటికినీలాగుననె తెలిసికొనునది. ఇది తద్భవప్రకారంబింక నచ్చతెనుంగుం జెప్పెద.

అచ్చతెనుంగుప్రకరణము.

క. సూరిజనుల్లోకవ్యవ।
హారంబగుబాసదేశ్య—మండ్రిదియెహితం।
బారఁగనచ్చతెనుంగని।
యారూఢిగఁగొందఱందు—రగజాధీశా॥ ౧॥

గీ. తగిలివర్ణంబులెక్కువ—తక్కువలుగ।
నియమమెడలించిపల్కిన—వియెతలంప।
గ్రామ్యమగుచుండెనోరులదె—గడెడుచోట్లఁ।
జెప్పఁదగునదికలధౌత—శిఖరిసదన॥ ౨॥

ఆ. ప్రాకటముగఁగృతుల—నాకడనీకడ।
యనుచుఁబల్కుచోట—నాడనీడ।
యనినవర్ణలోప—మగుఫలములకుఫ।
లాలనంగహెచ్చు—నీలకంఠ॥ ౩॥

¶ ఇటువంటి గ్రామ్య పదంబులయినను సుశబ్దంబులగుటకుదాహరణ మహాకవిప్రయోగము.

చ. అసమునమీఁదెఱుంగకమ—హోగ్రహవృత్తిఁగడంగిచెచ్చెరం।
బసులనుగాయఁగాఁజనియె—బాపఁడుగౌరవసేనయేడయొం।
టిసనుటయేడ నాకిదిక—డిందివిచారముపుట్టెసైన్యమున్।
వెసఁజనితోడుగావలయు—వేగమెపంపుడుచాలునట్లుగన్॥ ౪॥

"విరాటపర్వము."

చ. అనిమదిమెచ్చియిచ్చమొక— యందునులేనిమనోహరాంగముల్।
గనుఁగొనిమానికావ్రతముఁ—గైకొనియుండెడినన్నునేలతో।
డ్కొనియిటఁదెచ్చెనీవెడగు—కోమలిభూజగమేడమారుతా।

శనజగమేడనెంతఘన—సాహసమింతులకంచునెంచుచున్॥ ౫॥

"విజయవిలాసము"

సీ. ఏడఁబోయెనోగదా—పేడలోమంజిష్ఠి,
పెనుబండుగండుబైఁబెట్టఁజాల। ౬॥

"కాశీఖండము."

వర్ణాధిక్యమగుటకు

సీ. రమణులారఫలాలు—రాల్చినకీరపో,
తములప్రాణాలకుఁ—దప్పినారు॥ ౭॥

"వరాహపురాణము."

శా. తల్లీయిన్నిదినాలకేనియుసుధా—ధారాలవస్యందియై।
యుల్లంబుందనియింపఁజేయుపలు-కెట్లోవింటినిప్పాటిలోఁ।
బెల్లాకొన్నకతాననేనొకడనే-భిక్షానకున్వత్తునో।
యెల్లన్ శిష్యులఁగొంచువత్తునొనిజం-బేర్పాటుగాఁబల్కుమా॥ ౮॥

"భీమఖండము."

ఫలములకు ఫలాలును దినములకు దినాలును నివి వర్ణాధిక్యములు.

లక్షణము.

క. మల్లెయులంజెయుగద్దయు।
నొల్లెయునను పగిదిపలుకు-లొప్పవటంచుం।
బొల్లెనుమారయకేతన।
తెల్లంబుగనవియుఁగలవు-త్రిపురారాతీ॥ ౯॥

మల్లెయనుటకు.

రగడ. రంతేమిటికిఁగో-ఱంతేమల్లెల।

వంతులకానే-వంతులచెల్లెల॥ ... ౧౦॥

"యయాతిచరిత్ర."

రగడ. మాలమాలలమల్లెలెంతటి-మోహమోహరిణాక్షి డాచితి।
యేలయేలకిపాదలు వెదకెద-వింతవింతలెయెందుఁజూచితి॥

"వసుచరిత్ర."

గీ. మెండుమీఱినపగటిపే-రెండదాకి।
యొల్లఁబోయినపెన్బొండు-మల్లెపొదల॥ ... ౧౨॥

"ఆముక్తమాల్యద."

లంజెయనుటకు.

క. అంజెదవుగాకననుచెం।
తంజేరఁగనీకయెంత-తగ్గినమిరియా।
లుంజొన్నలుసరిగానే।
లంజెతనమునందుకొమరు-లంగెలువనొకో॥ ౧౩॥

"నాచనసోమునివసంతవిలాసము."

ఆ. లంజెతల్లులనఁగ-లక్షింపఁగానిట్టి।
కట్టడులనునలువ-కరుణలేక।
బూతిమాలినట్టి-పతుకులనిడుపఁగాఁ।
జేసివిటులగోడు-వోసికొనియొ॥ ౧౪॥

"కవికర్ణరసాయనము."

గద్దెయనుటకు.

గీ.చంద్రికాపాండుకౌశేయ-శాటియైన।
యతనుజగజంపుగోడుగెవ్వఁ-డవ్విభుండు।

పెద్దగాలంబుముత్యాల-గద్దెయెక్కి।
వసుధఁబాలించునేకోష్ణ-వారణముగ॥ ౧౫॥

"కాశీఖండము."

ఒల్లెయనుటకు.

గీ. నారికేళాసవపుఁదీపు-టూరుపొలయ।
వలిపెపయొంటొల్లెతో సుర-స్థలులఁగూరు।
ప్రియలఁదేకువతో నెచ్చ-రించికలసి।
రెలమిధన్యులపరపువె-న్నెలబయళ్ళ॥ ౧౬॥

"ఆముక్తమాల్యద."

సూ॥ ఏదంతతాచనామ్నా మన్యతరస్యామియాంతానాం॥
అనిశబ్దశాసన సూత్రమున్నదిగనుక మల్లె, లంజె, గద్దె, ఒల్లె యనియనవచ్చును.

లక్షణము.

ఆ. చనియెఁగనియెఁగొనియె-ననుటకుఁజనెఁగనెఁ।
గొనెనటంచుఁజెప్పఁ-గూడదనుచుఁ।
బలికెనూత్నదండి-పరికింపనివియును।
గలవుకృతులశిశిర-కరవతంస॥ ౧౭॥

చనెననుటకు.

క. అవిమందోదరిదెల్పిన।
వినిదైత్యుఁడుసిగ్గునొంది-వెలఁదియుఁదానుం।
జనెనభ్యంతరమునకుఁ।

మనమునజయకాంక్షమిగుల-మల్లడిఁగొనఁగన్॥ ౧౮॥

"భాస్కరరామాయణము."

చ. మగఁటిమిఁజంద్రుడుగ్దురక-మట్టినవామపదాంబుజంబునై।
నిగిళమునన్సురాసురల-నించినయందియఘుల్ఘుళ్ళనం।
బొగడలుబొండుమల్లియలు-పొన్నలుపొగడనెల్లియంబున।
న్నిగిడిచివీరభద్రుఁడుచ-నెన్శశిమౌళిసమీపభూమికిన్॥ ౧౯॥

"భీమఖండము."

ఉ. భీమునిజానుదేశముల-భీషణవాయువులుప్పతిల్లసం।
గ్రామతలంబునన్విసరఁ-గాఁజతురంగసమస్తసైనిక।
స్తోమమునభ్రమండలము-తోనొరయంజనెబొందితోడసు।
త్రామునివీటికేగెదువి-ధంబునదివ్యులుచోద్యమందఁగన్॥ ౨౦॥

"జైమినిభారతము."

కనెననుటకు.

క. వనకన్యకయఁటనేనఁట।
వనమునగాంధర్వమునవి-వాహంబఁటనం।
దనుఁగనెనఁటమఱచితివఁట।
వినఁగూడదునెయిట్టిభంగి-విపరీతోక్తుల్॥ ౨౧॥

"ఆదిపర్వము."

ఉ. అంతసుమిత్రయుంగనెన-నంతవిలాసులధర్మశాస్త్రసి।
ద్ధాంతరహస్యకోవిదుల- ... ... ౨౨॥

"రామాభ్యుదయము."

గీ. సవతికద్రువశేషత-క్షుకులుమొదలు।
గాఁగవేవురుభుజగపుం-గవులఁగాంచె।
నండములరెంటిఁగలధౌత-గండశైల।
సన్నిభంబులఁగనెఁబుణ్య-సాధ్వివినత॥ ౨౩॥

"కాశీఖండము."

కొనెననుటకు.

మ. అసమస్థేమకిరీటిపాశుపతదీ-క్షారంభముంగైకొనెన్॥ ౨౪॥

"హరివిలాసము."

ఉ. పూనిముకుందునాజ్ఞకను-బొమ్మనెగాంచియజాండభాండముల్।
వాననుమీఁదఁబోవనడ-వంగొనెఁదన్ననగ్రనిశ్చల।
త్వానుచలత్వనిష్ఠలెస-మస్తజగంబులజాడ్యచేతనల్।
గానుతికెక్కుసైన్యపతి-కాంచనవేత్రమునాశ్రయించెదన్॥ ౨౫॥

"ఆముక్తమాల్యద."

ఇదిపంచవిధాంధ్రలక్షణంబింక తద్వర్ణప్రకారంబుఁ జెప్పెద.

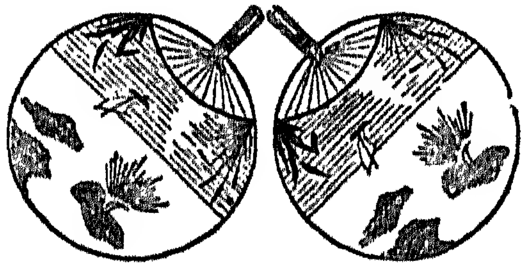

వర్ణప్రకరణము.

సీ. అఇఉలుఏఓలు-నవిదీర్ఘసహితంబు,
ఐఔలుకగచజ-లరయటడణ।
తదనలుపబమలు-దగయరలవసహ,
ళఱలును దెనుఁగున-వఱలుఁగాని।
తక్కినవర్ణముల్-దగులవుపదముల,
మొదలవాకుత్వోత్వ-ములుగలుగవు।
లేదెయ్యెడలనుశ-బ్దాదియకారంబు,
వచ్చునచ్చులతుది-యచ్చునకది।
గీ. తుదలక్రియదక్క-నేత్వమెం-దులనుదాని।
కెనయనేరదుసత్క-వులిటులెఱింగి।
కావ్యములుగూర్పవలయువి-ఖ్యాతిమీఱ।
నిభదనుజభంగకుక్కుటా-ధీశలింగ॥ ౧॥

సూ॥ వికృతిపదాదౌప్రథమాంతస్థతృతీయానునాసికౌ నస్తః । కృతిరపి నస్త ఉదోతౌ దంత్యోష్ఠభవస్య వికృ శబ్దాదౌ॥

¶అని శబ్దశాసనుఁడు చెప్పినాఁడుగనుక వకారమున కుత్వోత్వములును యకారమును దెనుఁగునఁ బదాదిని లేవు.

లక్షణము.

క. శాలూలుచారుతేవయు।

వాలాయంబుగఁ దెనుంగు-ప్రాలయ్యుఁగృతుల్।
గ్రాలుచునుండునుదొడ్డగు।
ప్రాలైదేశ్యంబులగుట-వలనమహేశా॥ ౨॥

సీ. జాణరాణువరాణ-గాణపిన్నాణంబు,
కాణాచియనెడుదీ-ర్ఘములమీఁదఁ।
గానిహ్రస్వములణా-గలుగదురవణము,
రమణయతక్క-నాంధ్రములయందుఁ।
బడఁతుకమడఁతుక-యడఁకువయడఁచుట,
కడఁగుటతోడఁగుట-పోడఁకకడఁక।
పడుఁకులువడఁకుట-వెడఁగునుమడుఁగును,
దొడఁకున కడిఁదియు-వెడఁదబెడఁద।
గీ. యనఁగఁబరగెడుపదములు-నర్థబిందు।
యుతములైనడకారము-లొనరియుండు।
కనకశైలేంద్రకోదండ-కమలజాండ।
భాండసంఘాతపూరిత-పటుపిచండ॥ ౩॥

లక్షణము.

క. సిద్ధముసాధ్యమనఁగఁబ్రౌ।
సిద్ధములైయిరదెరగులఁ-జెల్లునుగృతులం।
దిద్ధరణిననుస్వారము।
లుద్ధతరిపుదర్పహరణ-యురగాభరణా॥ ౪॥

ఆ. చందమందమనెడు-సహజబిందువులుసి।
ద్ధంబులగునోయార-పుంబడంతి।
యననకారమునకు-నాదేశమైవచ్చు।
నవియెసాధ్యములుసు-రాద్రిచాప॥ ౫॥

క. అఱసున్న లోఁదవునిడుదల।
నెఱసున్న లెగద్యములను-నిలుచుఁగృతులలో।
నఱసున్నలు నెఱసున్నలు।
గుఱుచలపైఁగలిగియుండుఁ-గుక్కుటలింగా॥ ౬॥

సీ. కొంటిమితింటిమి-వింటివికంటివి,
మనిరనిర నెడుతి-ఙర్థ్యములను।
గూర్చియన్న ద్వితీయ-కును శేషషష్ఠికి,
వసముధనమ్మను-ప్రథమలందు।
నౌరయోహోయను-నద్భుతార్థములన,
క్కటయయోయనివగ-చుటలనించు।
కరవంతయనియెడు-కడలబశౌమఝ్జ,
యనుప్రశంసనములఁ-జనిహరించి।

గీ. యనెడిచోమిన్న కూరక-యనెడుచోట।
నప్పుడిపుడనుచోనిన్నె-యనెడిచోట।
నరిగెనటయనుచోనేమి-యనెడుచోట।
మొదలుగాఁబైనకారంబు-లొదవవీశ॥ ౭॥

క. కళలనదగునివిమతియుమి।
గిలినపదంబులుద్రుతప్ర-కృతులనఁబరగుఁ।
లలిఁబొల్లునకారముపైఃI
గలిగివసించుటనుగృతుల-గౌరీరమణా॥ ౮॥

ఇదిసంజ్ఞాప్రకరణంబింక సంధిప్రకరణంబెఱిఁగించెద.

సంధిప్రకరణము.

సీ. ఆనతిచ్చుటయుమే-నత్తయేమయ్యెను,
మగనాలుపురటాలు-మగువలిండ్లు।
బండెద్దుపెండ్లాడి-వెండుంగరంబుపై,
డంజెలుచనకుంట-యఱువదాఱు।
నూటొక్కటియుఁదొమ్ము-నూటాఱుపాలిండ్లు,
తండ్రేడిడియొంటొల్లె-దాసరయ్య।
యింకేమిటికిఁబుట్టి-నిల్లురావాకుమ,
ఱేమివెఱ్ఱేనుఁగు-కోమటక్క।

గీ. యనఁగఁబరగెడునుడువుల-యందుసంధు।
లడఁగుఁబోడముచునుండుని-ట్లాంధ్రకవుల।
యనుమతంబున శైలక-న్యాపృదీశ।
దురితభయనాశపీఠికా-పురనివేశ॥ ౧॥

1 ఆనతిచ్చుట. ఇకారవికల్పసంధి.

సీ.గీ. తమ్మికేలుండఁబెరకేలు-దండమిచ్చు!
లేములుడిపెడుతేఁజూపు-లేమతోడఁ।
దోలునడయుఁదల్పనిలుసన్వు-తోడఁగలఁడు।
దాంధ్రజలజాక్షుఁడిట్లు వి-యానతిచ్చె॥ ౨॥

"ఆముక్తమాల్యద"

క. ఆదిత్యమరుద్వసువు।
[illegible]సులలుసంబు-జాసనుఁగనుమ।

కేదికరణీయమీశద।
యాదృష్టినిమమ్ముఁజూచి-యానతియీవే॥ 3॥

"శాంతిపర్వము."

2 మేనత్తయనుట. అకారవికల్పసంధి.

సీ. గీ. గరగరనివాఁడునవ్వుమొ-గంబువాఁడు।
చూడఁగలవాఁడుమేలైన-సొబగువాఁడు।
వావిమేనత్తకొడుకుగా-వలయునాకు।
నర్జునుండుపరాక్రమో-పార్జనుండు॥ ౪॥

"విజయవిలాసము."

3 మేనయత్తయనుట.

ఉ. మంచిగమేనయత్తలుస-మాదరణంబడరంగఁబెట్టిపు।
త్తెంచినమంచికజ్జములు-తేనియనేతనుఁదోఁచితోఁచి॥ ౫॥

"హరవిలాసము.'

4 ఏమయ్యెననుట. ఇకారవికల్పసంధి.

గీ. అగ్నులేమయ్యెనొక్కొ-ని-త్యంబులైన।
కృత్యములఁబాపిదైవంబ-కినుకనిట్లు॥ ౬॥

'మనుచరిత్ర.'

5 ఏమియయ్యెననుట.

చ. హరిహయుఁడేమియయ్యెనొక-దామదనానలతాపవేదనన్ ॥ ౭॥

"నైషధము,"

6 మగనాలనుట. ఇకారవికల్పసంధి.

సీ. ఓర్మిమైనుప్పిడి-యుపవాసములనుండి,
మగనాలిసరిఁబోల్పఁ-దగదువిధవ॥ ౮॥

"కాశీఖండము."

7 మగనియాలనుట.

ఉ. ఆసమయంబునన్మగని-యాండ్రునుగన్యలునాకసొచ్చిరా।
త్రీసురరాజవైశ్యులను-దేకువసేయకయెల్లచోట్లనున్॥ ౯॥

"ఉత్తరరామాయణము."

8 పురటాలనుట. ఇకారవికల్పసంధి.

క. పురుడీబోఁటికినిందిర।
పురుడంబికగాకయొరులు-పురుడేయనుచున్।
బురుటాలికిఁబదిదినములు।
పురుడుప్రవతిన్రంచిరెలమిఁ-బుణ్యపురరితల్ ॥ ౧౦॥

"భాగవతము."

9 పురిటియాలనుట.

సీ. పొదివితేఁగానక-పొత్తులలోపట్లఁ,
బోనాడుకొనినలేఁ-బురిటియాండ్రు॥ ౧౧॥

"రామాభ్యుదయము,"

10 మగువలిండ్లనుట. అకారవికల్పసంధి.

సీ.గీ. వారికన్నను నీమహత్వంబు-ఘనమె।
పవనపర్ణాంబుభక్షులై-నవసియునుప।

కచ్చఁడాల్గట్టుకొనుముని-ముచ్చులెల్లఁ।
దామరసనేత్రలిండ్లబం-దాలుగారె॥ ౧౨॥

"మనుచరిత్ర."

11 పెండ్లాడియనుట.

గీ. పాఱఁడొక్కఁడు పెండ్లైన-బాలదాను।
బాల్యమున నీసునను జెల్లు-బడనిబుచ్చు।
కొనవతప్వాఁడ మెలిఁగిత-జ్ఞనకుఁడలిగ।
తిట్టి వెడలిపొమ్మనుఁడు బా-ర్థివసుతుండు॥ ౧౩॥

"హరివంశము."

12 పెండ్లియాడియనుట.

ఉ. కోమలచారుమూర్తిపురు-కుత్సుఁడు నర్మదఁ బెండ్లియాడఁడే॥ ౧౪॥

"విజయవిలాసము."

13 వెండుంగరంబనుట.

సీ. పంచాంగముష్టియుఁ-బాణిపవిత్రంబు,
నొకజుట్టువ్రేలివెం-డుంగరంబు। ౧౫॥

"శ్రీనాథునిహరివిలాసము."

14 రావియాకనుట. నిత్యసంధ్య నిత్యత్వము.

సీ. అలుఁగులుఫణిపిచు-లభ్రంబు సుడిరావి,
యాకు సైకతములు-నంట్లు కొనలు॥ ౧౬॥

"రుక్మాంగదచరిత్ర."

15 వెల్లేనుఁగనుట. అకారవికల్పసంధి.

ఉ. సైనికులంతనంతరణ-సన్నహనంబెడలించి పాఱిన।
న్నానయమునచ్చలంబుమది-నాటుకొనంగఁ గపాలమండలిన్।
దానమిళద్విరేఫనిన-దంబులఘీంకృతులుల్లసిల్లవె।
ల్లేనుఁగుమీఁదఁడీకొలిపి-యింద్రుఁడు పేంద్రదునాఁడు [illegible]॥ ౧౭॥

"పారిజాతాపహరణము."

వ. ఇటువలెనే కడమయన్నింటికిని దెలిసికొనునది.

లక్షణము.

క. ఇమ్ముగ శబ్దముతుదివ।
ర్ణమ్ముదరి న్వచ్చునప్పు-నకుయాయొ వవుం।
గొమ్ముగలహల్లు ప్రథమాం।
తమ్మైనన డంగు నచ్చు-ధవళశరీరా॥ ౧౮॥

ఉదా. చ. హయరథదంతిసంతతని-రంతరదుర్దమలీల [illegible] దీ।
లయవిసి మూఁగినట్లుగుబ-లంబులతోడఁ ద్రిగర్తరా [illegible]।
రయమున గోవులం బోదవ-రక్షకులాక్క [illegible]।
భయదమహాస్త్రశస్త్రపటు-పాతరయంబు లడంచి [illegible]॥ ౧౯॥

"విరాటపర్వము."

వ. కడమసులభము.

లక్షణము.

క. ధరఁ బ్రథమమధ్యమోత్తమ।
పురుషలబహువచనములను-బొదలెడునచ్చుల్।
బెరయు దునెడయుచునుండుం।

గురుతరకరుణాంతరంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౨౦॥

నిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాన్వితః॥

¶ అనిబద్ధోనుశాసనుఁడుసూత్రమును జెప్పినాఁడుగనుక నుత్తమపురుషగాక ప్రథమమధ్యమ పురుషక్రియలమీఁది యచ్చులు శ్లిష్టమౌట సిద్ధమే.

16 విడియుండుటకు బ్రథమపురుషకు.

సీ.గీ. చంద్రమౌళిభరద్వాజ-సంయములును।
హంసపదియనునొకకిన్న-రాంగనయును।
నాప్రవాళోష్ఠిమగఁడు వే-ణీప్రియుండు।
సిద్ధిఁబొందిరియవిముక్త-సీమయందు॥ ౨౧॥

"కాశీఖండము."

మ. బలభిద్వహ్ని పరేతరాజవరుణుల్-పర్యుత్సుకత్వంబుసం।
ధిలఁగూర్చుండిరియొండొరుంగదిసియ-ర్థిందత్ప్రదేశంబుల।
న్నలనాళీకమృణాలనాళలతికా-నవ్యప్రణాళీమిళ।
ల్లలనాలాపకథాసుధానుభవలీ-లాలోలచేతస్కులై॥ ౨౨॥

"నైషధము."

ఉ. కూడిరియొండొరుల్దొరసి-కుంతలకాంతులొసంగివీడుజో।
డాడిరిక్రేళ్ళుదాటిడుచు-నాళులతో వెలిదమ్మిభూళిగా॥ ౨౩॥

"రామాభ్యుదయము."

క. మనుజులలోపలఁగర్ణుం।
బొనరుచువారెల్లదండ్యు-లోవారలలోఁ।
గనుఁగొనఁగొందఱదండ్యులొ।
యనవుడుహరిభటులకనిరి-యప్పార్శ్వచరుల్॥ ౨౪॥

"కవులషష్ఠము."

మ. గురుభీష్మాదులుచూచుచుండసభమీ-కుంగీడునాడట్లుమా।
ష్కరులై చేసిరియంత చేసియునుబ-శ్చాత్తాపముంబొందనో।
పరువారెన్నఁడునట్టిచోటఁగృపయున్-బంధుత్వముందక్కెమో।
వ్వరుగోపింపరెయాదురాత్మకులగ-ర్వక్రౌర్యముల్చూచినన్॥ ౨౫॥

"ఉద్యోగపర్వము."

ఉ. కాంచెముగానిజాంగకము-గుంచిధరిత్రికినెంతయెంతలం।
ఘించినలేదుదంతిఁబరి-కించుజనంబులుగొందరాత్మభా।
వించిరవంధ్యవింధ్యపృథి-వీధరఘోరతరోదయంబుగా।
వించిరియందుఁగొందఱుత్రి-విక్రమవిక్రమవిస్మయస్మృతిన్॥ ౨౬॥

"కవికర్ణరసాయనము."

17 మధ్యమపురుషేకారమునకు వికల్పసంధి.

చ. అదలిచినిల్వవారిఁగని-యంతకకింకరులెవ్వరయ్యమీ।
రిదెయమునాజ్ఞఁద్రోచితిరి-యెచ్చటనుండిటవచ్చినారలె।
య్యదిగతమడ్డుపెట్టుటకు-నెవ్వరివారలెఱుంగఁజెప్పుడా।
యదితితనూజులోసురలొ-యక్షులొసిద్ధులొకాకసాధ్యులో॥

"కవులషష్ఠము."

18 ఉత్తమ పురుషకు. వికల్పసంధి.

క. విలువిద్య నొరులు నీక।
గ్గలముగ లేకుండ నిన్నుఁ-గ అపుదుననిము।
న్వలికితిరి నాక కాదీ।
త్రిలోకములకధికుఁ జూచి-తిమి యొకయెఱుకున్॥ ౨౮॥

"ఆదిపర్వము."

క. తలఁపఁగ రిపులకు నిమ్మగు।
కొలఁదిగడచి వచ్చితిమియ-కుంతిత బాహా।
బలము నెరపఁ దరియయ్యెం।
జలింపవలవదింక మనకు-శత్రులవలనన్॥ ౨౯॥

"విరాటపర్వము."

లక్షణము.

గీ. కృతులఁ దద్ధర్మములఁ జెప్ప-క్రియలమీఁది।
యచ్చునకు సంధి లేకుండు-నిచ్చలముగ।
మనుచు నీశ్వరుఁడని పల్క-నొనరుఁ గాని।
తగదు మనుచీశ్వరుండన-నగనివేశ॥ 3౦॥

ఉదా. క. గంగానది గంగానది।
గంగానదియనుచు భక్తిఁ-గడలుకొనంగా।
గంగఁ గొనియాడు నాతఁడు।
భంగింమనసంతఘోరం-పాంతకమయుమున్॥ 3౧॥

"కాశీఖండము.

వ. కొనియాడు నాతఁడనియనవలెఁగాని కొనియాడాతండనియనరాదు॥

20 లక్షణము.

గీ. వర్తమానార్థ విహితచు-వర్ణమునకుఁ।
గలిగియుండును లేకుండు-నలర సంధి।
నగుచరిగెనగుచు నరిగె-నాఁగనిచ్చు।
చలరెనిచ్చుచు నలరెనా-జలధితూణ॥ 3౨॥

ఉదాహరణ.

గీ. అనుచుదొలినుడియభిలాష-మొనయమూఁగి।
పలుకదరహాసనర్మగ-ర్భంబుగాఁగ।
నుత్తరము పల్లవశ్రేణి-కొసఁగుచలరు।
లమ్ముదురు పుష్పలావిక-లప్పురమున॥ 33

"ఆముక్తమాల్యద"

గీ. హరునితోడ విరోధించి-యంధకుండు।
యుద్ధమొనరించుచొక్క-నాఁడోహటించి।
యజగవోన్ముక్తఘననిశి-తార్ధచంద్ర।
బాణనిర్భిన్నవక్షఃప్ర-పాతుఁడగుచు॥ 3౪॥

"కాశీఖండము"

క. విమలస్ఫాటికహాటక।
రమణీయదరీనిరంత-రస్ఫీతనగేం।
ద్రిమమాల్యవంతమునను।
త్తమచరితులుచూచుచరిగి-తద్విపినమునన్॥ 3౫॥

"అరణ్యపర్వము"

సీ. కానలోఁదారుమ్రా-గంబులకైవడి,
గైకొనియసమాస్త్రి-కర్మకలనఁ।
దనరుచొక్క-పురాణ-మునిదంపతులు, ౩౬॥

«రాఘవపాండవీయము»

21 లక్షణము.

క. అదియనుశబ్దముపైన।
చ్చొదవెడుచోఁగలయునెడయు-చుండునుగృతులం।
దదియేటికదేటికనన్।
విదితంబుగసంధినిఖిల-విశ్వాధీశా॥ ౩౭॥

ఉ. దక్కనురాజ్యమంచునక-టాయిటసోదరరాజ్యభాగ్యమీ।
వెక్కటిమ్రింగఁజూచెదిది-యేటికిదక్కనుమీనులోలతన్।
గ్రక్కననామిషంబుచవిఁ-గాలముమ్రింగినచాడ్పుసువ్వెయి।
ట్లుక్కువుఁడైననీకొడుకు-నుల్లమునందిటులోరయుండినన్॥ ౩౮॥

«ఉద్యోగపర్వము»

ఇదేటికనుటకు.

ఉ. కొండగనొండుచోటఁబలెఁ-గొంకకబింకముతోనరుండుభీ।
ముండనిమాటిమాటికిస-మున్నతినెన్నఁడుకర్ణభీష్మకో।
దండగురుప్రతాపవిత-తప్రధనోద్ధతినొప్పమద్భుజో।
ద్దండతయించుకైనమది-దార్పవిదేమిటినేర్పుచెప్పుమా॥ ౩౯॥

«రాఘవపాండవీయము»

22 లక్షణము.

ఆ॥ అనుచువినుచుకనుచు-ననువర్తమానార్థ।
పదనువర్ణమునకు-బరగులోప।
మొదవినిందుసున్న-లొదవునొక్కొకయెడ।
నంచువించుకంచు-ననమహేశా॥ ౪౦॥

అనుచుననుటకు.

గీ. అనుచుఁదొలినుడియభిలాష-మెనయమూఁగి।
పలుకదరహాసనర్మగ-ర్భంబుగాఁగ॥ ౪౧॥

«ఆముక్తమాల్యద»

అంచుకంచులనుటకు.

శా॥ అంచున్వేలుపుమించుబోఁడులుశుభో-దర్కంబుగాన్పించదీ।
వించన్వారిఁబ్రియానులాపములతో-వీడ్కొల్పిగోకర్ణభూ।
ప్రాంచద్ధూర్జటిఁగొల్చిపశ్చిమసము-ద్రప్రాంతపుణ్యస్థలుల్।
గంచున్బోయిప్రభాసతీర్థమునవే-డ్కంగ్రీడిగ్రీడింపుచున్॥ ౪౨

«విజయవిలాసము»

క. కాంచనపక్షంబగురా।
యంచంగనుఁగొనినృపాలుఁ-డనురాగముతో।
వంచించిపట్టికొనియెద।
నంచుఁదలఁచెదైవఘటన-కనుకూలముగన్॥ ౪౩॥

«నైషధము»

23 లక్షణము.

గీ. ఒనరనపుడిప్పుడనుజప్పు-డనెడునుడుల।

నుండెడుపువర్ణశృంగంబు-లూడుపఁబడును।
సరవినప్డునిప్డు-జప్డువనఁగఁ।
గోటికోటీందుసంకాశ-కుక్కుటేశ॥ ౪౪॥

అప్డనుటకు.

ఉ. తుమ్మినయప్పుడుంబురము-త్రోవఁజరించినయప్డువారిపా।
నమ్మొనరించినప్పుడశ-నంబుభుజించినయప్డునవ్యవ।
స్త్రమ్మునధరించినప్డుదురి-తమ్ములుచూచినయప్డుపుణ్యకా।
ర్యమ్ములయప్డుహోయముల-నంటినయప్పుడువారువందగుణ్॥ ౪౫॥

చప్డనుటకు.

గీ. మోసమోకముశాసమ్మ-ముద్దరాలు।
తారసడిసప్డులేకపా-తాళమునకు।
దానుగొడుకులునొకకొంత-దడసెనేని।
గుటిలపఱుపరెన్నపుబంట్లు-గుదెలవారు॥ ౪౬॥

"కాశీఖండము"

24 లక్షణము.

గీ. పదముమీఁదటియదియను-పదముమొదలి।
యత్వమఁడగుచుబొడముచు-నలరసంధి।
నమ్మయదియున్నయదికాప-యదియనంగ।
నమ్మయద్దియున్నదనకాప-దననుమేశ॥ ౪౭॥

ఉదా. ఆ. కర్ణుపలుకులోక-గర్హితుఁడగుద
సేనుచెయిదికంటె-శిఖియపోలె।

నడరినామనంబు-నతిదారుణక్రియ।
నేర్చుచున్నయదిమ-హీధరుండ॥ ౪౮॥

"అరణ్యపర్వము"

ఉ. హాలహాలద్వయంబుకల-శాంబుధిపుట్టివినీలపాండుర।
జ్వాలలతోడనందొకవి-షంబొకవేలుపుమ్రింగనెందరే।
వేలుపులోలిమైనుభ-వించినరెండవయీవిషంబుని।
ర్మూలముగాకయున్నయది-ముద్దియపాంథులపాపమెట్టిదో॥ ౪౯॥

"నైషధము"

25 లక్షణము.

గీ. ఇమ్ముమీరభవిష్యద-ర్థమ్ముఁజెప్ప।
పదమునూమీఁదనేనియ-న్పదమునిలుపు।
నపుడుసంధులనగునేని-యగునయేని।
యనఁగనొప్పనగేంద్రక-న్యాధినాథ॥ ౫౦॥

ఉదా-గీ. అనలసంబంధవాంఛనా-కగునయేని।
యనలసంబంధవాంఛనా-కగునుజువ్వె।
చాలుసందేహవక్రభా-షణములింకఁ।
దరుణచక్రాంగపాథఃప-తంగశక్ర॥ ౫౧॥

"నైషధము"

26 లక్షణము.

ఆ. పడియెనన్పదంబు-పరమునఁగలప్రథ।
మాంతశబ్దములకు-నగుముకార।
మడఁగుఁబూర్ణబిందు-వగుభయపడిభయం।
పడియనంగఁగృతుల-ఫాలనేత్ర॥ ౫౨॥

ఉదా. చ. వనజభవప్రభావుఁడగు-వానివసిష్ఠు నపత్యశోకము।
న్వననిధిలోనముంచినయ-వారితవీర్యుఁడునిన్నుఁదొట్టియ।
య్యనిమిషులెల్లవానికభ-యంపడుచుండుదురట్టియుగ్రకో।
పనుకడకేఁగుమిప్పుడని-పాడియెయిప్పనినన్నుఁబంపఁగన్॥

"ఆదిపర్వము"

ఉ. క్రచ్చరనొక్కరక్కసుఁడ-కాఁడుసురాసురులెల్లనడ్డమై।
వచ్చిననీవచూడఁగన-వార్యబలోన్నతిఁజేసివారలన్।
వ్రచ్చివధింతుగాకయిట-వచ్చిశ్రమంపడియున్నవీరల।
న్నిచ్చగవీరిదైనసుఖ-నిద్రకుభంగముసేయనేర్తునే॥ ౫౪

క. ప్రజయేనకానునన్నుం।
బ్రజసంరక్షించుననిభ-రంపడికోరం।
బ్రజవిడిచెదనాయందది।
యజేయమునవ్యయంబు-నగుపదమిచ్చున్॥ ౫౫

"శాంతిపర్వము"

చ. అనుటయుమంత్రిమాటకుబ్రి-యంపడియాతనినాదరించియ।౫౬
మ్మనుజకులేంద్రుడు॥ ౫౬

"ఎఱ్ఱాప్రగడరామాయణము"

¶ భయపడిశ్రమపడియనుటసులభము.

27 లక్షణము.

గీ. తగనుకారాంతములకర్మ-ధారయమున।
షష్ఠియగుచోటైనచ్చు-సంఘటిల్లె।
నేనిసంధులయెడన-న్నిలుచుగొన్ని।
యెడలఁగలుగకయుండుమ-హీశతాంగ॥ ౫౪

కర్మధారయమునడఁకారమువచ్చుటకు.

గీ. అగ్నిశిఖయపోలె-నంటనుడాయను।
జూడఁగానియట్టి-శుభచరిత్ర।
నెఱుకలేనికరకు-టెఱుకపేక్షించెఁగా।
దనకతనకునాయువ-ల్పమైన॥ ౫౭

"అరణ్యపర్వము"

మ. కమనీయద్యుతయోగ్యకీర్తనముల-న్గన్పట్టునాశ్యామయా।
సుమబాణింబకమాయమూల్యమణియా-చొక్కంపుఁబూబంతియా।
సుమనోవల్లరియాసుధారసరసియా-సొంపొప్పుడాల్దీపియా।
కొమరుంబ్రాయపురంభయాచిగురుటా-కుంబోఁడినీకేతగున్॥ ౫౮

"వసుచరిత్రము"

క. జననాథనాడుమొదలుగ।
ననఘముబురరక్షణంబు-నాహవసమయం।
బునవస్త్రమునైయతనికి।
ననలుండిల్లటపుట్టల్లుఁ-డైవర్తించున్॥ ౬౦

"జైమినీభారతము"

టకారమురాకుండుటకు.

క. ఈనెలఁతుకగనిమన్మధుఁ।
డైననుజిగురాకుబువ్వు-టమ్ములపొదలున్।
లోనుగసెజ్జలుసేయం।
దానియమింపండెవిరహ-తాపముపేర్మిన్॥ ౬౧

"విరాటపర్వము"

ఉ. ఎయ్యది గారణంబుగ మ-హీపతి యంచిత ధైర్యకంచుకం।
బయ్యతనుండు సించెనల-రమ్ముల చేనది గారణంబుగాఁ।
దొయ్యలి రాజనందనుని-తోఁ గడఁ గూర్పఁదలంచియున్న యా।
దయ్యము నెత్తికోలుతుది-దాఁకుటగానఁగ నయ్యె నయ్యెడన్॥ ౬౨॥

"నైషధము"

సీ. చిగురాకుబోఁడిమై-చెమటపన్నీటిలో,
నానుటత్రిషవణ-స్నానమయ్యె॥ ౬౩॥

"కవులషష్ఠము"

ఉ. తెల్లని దీవితమ్మి నెల-దేటివ లెందళుకొత్తు వాగిడిన్।
నల్లని వానిలచ్చిరత-నంబును మచ్చ యెదందలిర్వరం।
జిల్లెడు వాని చుట్టలగు-చిందమునంటిన వానినింపుసొం।
పెల్లెడఁ గల్గు పాల్కడలి-యిల్లటపల్లునిఁ గాంచిరయ్యెడన్॥ ౬౪॥

"రామాభ్యుదయము"

షష్ఠికి నకారము వచ్చుటకు

గీ. చెంచునింటికిఁ బోయి చెం-చితకుఁ బ్రియము।
చెప్పి నమ్మించి తలమీఁదఁ-జెయ్యి వెట్టి॥ ౬౫॥

"కాశీఖండము"

నకారము రాకుండుట.

గీ. తరుణి వైదర్భి నీ వెట్టి-ధన్యవో కా।
భావహావవిలాసవి-భ్రమనిరూఢి।
గౌముదీలక్ష్మియప్పాల-కడలివోలె।
నలవ జేసితి నిషధరా-జంతవాని॥ ౬౬॥

"నైషధము"

ఉ. అల్లుఁడు రామరాజనుఁగు-టల్లుఁడు గొబ్బురయాభ శేషుఁడా।
హల్లకహారిఁ గన్న ఘను-నల్లుఁడు పోషణబుద్ధి గట్టురా।
ఝల్లుఁడు వింటి నేర్పనస-మంచిత రూపమునందుఁ జందమా।
మల్లుఁడు దేవకీరమణు-నల్లుడు శత్రుసమిజ్జయంబునన్॥ ౬౭॥

"రామాభ్యుదయము"

క. అన్నన్న మొగము వెన్నని।
యన్నన్న జయించుకన్ను-లన్నన్నలినా।
సన్నములు నడుము మిక్కిలి।
సన్నము మాటలు సుధాప్ర-సన్నము లెన్నన్॥ ౬౮॥

"విజయవిలాసము"

28 లక్షణము.

ఆ. రెండుమారు లుచ్చ-రించు శబ్దమునకు।
నంత్యపదము మొదలి-యచ్చడంగు।
నన్న యన్న యనక-యన్నన్న యేమేమి।
యనఁగవలయుఁ గృతుల-నగనివేశ॥ ౬౯॥

అన్నన్న యనుటకు.

క. అన్న గరి-చిరుతయేనుఁగు।
గున్నలపై నెక్కి-నిక్కి-కోయఁగవచ్చున్।
మిన్నేటిపసిడితామర।
లన్నన్న మరేమి చెప్ప-నంపలికరులన్॥ ౭౦

"మాలయగారిమల్లన రాజశేఖరచరిత్ర"

ఏమేమియనుటకు.

శా. ఏమేమీ యనువిన్న మాటయవినుఁ - వీక్షించు నెమ్మోము సాం।
ద్రామోదంబునఁబక్షముల్ నివరుహ - స్తాంభోజయుగ్మంబునన్।

"నైషధము."

వ. అమ్మమ్మ అబ్బబ్బ మొదలయినవి యిటువలెనె తెలియునది.

29 లక్షణము.

క. అహమనుచోఁగిమనునెడఁ।
విహితంబుగ నంత్యహల్లు - ద్విత్వముఁ జెందుఁ।
మహిత ప్రబంధములలో।
నహమ్మనియుఁ గిమ్మనియును - నంగజదమనా। ౭౨॥

కిమ్మనుటకు

ఉ. కమ్మనికుందనంబుకసు - గందనిమేనెల దేఁటిదాఁటులఁ।
బమ్మెర బోవఁదోలుఁ దెగ - బారెడు వెన్నుకలిందుబింబముం।
గిమ్మననీదు మోముగిరి - క్రేవులు మూవులు కానుగానరా।
దమ్మక చెల్లహానివిక - చాంబకముల్ శతపత్త్ర జైత్త్రముల్॥ ౭౩॥

"మనుచరిత్ర."

శా. ఆతన్వంగియనంగఝాంకరణవ - జ్జ్యాముక్తచూతాస్త్రని।
ర్ఘాతంబోర్వక తమ్ములం చుతటినీ - గర్భైకసంజాతకం।
జాతవ్రాతముమాటుఁ జెందనవియెం - చంజొచ్చెముస్సున్న గా।
జ్ఞాతిశ్ఛేదనలేనకిమ్మనెడివా - చారూఢిసత్యమ్ముగఁ॥ ౭౪॥

"వసుచరిత్ర."

వ. కడమయిూలాగే తెలిసికొనునది.

30 లక్షణము.

క. తోడరినమశ్శబ్దాదుల।
యెడనచ్చుగనచ్చుగ దిసె - నేనివిసర్గల్।
చెడునచ్చుయకారంబగు।
మృడపీఠపురీవిహార - మృత్యువిమారా॥ ౭౫॥

నమశ్శబ్దమునకు.

సీ. గీ. మానమథనాయమదనాయ - మధుసఖాయ।
మనసిజాయనమోనమ - యనుచు మ్రొక్కి॥ ౭౬॥

"వసుచరిత్ర."

వ. నమోనమోయనియుఁగలదు.

ఉ. హాయకదైత్యులిట్లుబహు - భంగులబాధలొనర్ప విష్ణుడే।
వాయనమో నిరంతవిభ - వాయనమో జలజాలయాకళే।
త్రాయనమో నిశాచరహ - రాయనమోయనుగానికర్రివ్యభు।
జ్ఞాయకనందనుండుచల - నంబును బొందఁడొకించుకేనియుఁ॥

"వరాహపురాణము."

గీ. కనమొకార్యార్థినఃకుతో - గర్వయనఁగ॥ ౭౭॥

"చంద్రభానుచరిత్ర"

ఉ. నవ్యవిలాసరమ్యనలి - నంబని బోలముఖాబ్జసౌరభా।
భివ్యసనంబునం బరచు - భృంగకులోత్తమతద్వియోగతా।
పవ్యథఁ బ్రాణినిల్వదుకృ - పాగుణమేర్పడ బ్రాహ్మణోనహం।
తవ్యయనంగనొప్పవట - నస్తిసుకుండకొలుదఁగఁ జేయుమా॥ ౭౮॥

"భీమకవిచాటుధార."

31 లక్షణము.

క. పొల్లులగుహల్లులెల్లను।
నెల్లమిగా నచ్చు వెరసి-ద్విత్వము జెందుం।
బెల్లుగ ననుకరణంబుల।
హల్లకహిత సుప్రకాశ-హరపరమేశా॥ ఉ-౧॥

శా. అర్థాంతంపృథివింత్య జేత్తనైదువా-క్యంబు శ్రుతంబేర్పపా॥ ఉ-౧॥

"కాశీఖండము."

వ. కడమవన్నియు నీలాగే తెలిసికొనునది.

32 లక్షణము.

గీ. నాంతపదముల కైన సక్తి-మానుపదముల।
కచటతపలైదునగు మంజు-గజడదబలు।
పిఱిదిపొల్లున్న లగునిసుఁ-బిలచెనని।
సుంగొలిచె నాఁగ దివిజస-న్నుతమహేశ॥ ఉ-౨॥

కకారమునకు

శా. సింగంబొక్కటి తోఁగుహాంతరమునం-జేట్పాటునైనుండిమా।
తంగస్ఫూర్జితయూథపన్నసము-వ్యగ్రోగ్రఘనైవచ్చునో।
జంగాంతారనివాసఖిన్నమతిన-స్మత్సేనపైపడెనా।
చ్చెంగుంతీసుతమధ్యమండుసమిర-స్త్రేమాభిరామాకృతిన్॥ ఉ-౩॥

"విరాటపర్వము"

చకారమునకు

ఉ. అంజనసూనవాయుసుత-సంతయుఖంజతఁజొక్క-నజ్జనో।
ష్టంజనియుబ్బచిక్కి-నిసమానపువాయువులోనొకందు-- ఉ-౪॥

"ఆముక్తమాల్యద."

తకారమునకు.

క. అందులకొంధరణిఁ గలన్నృప।
నందనులందఱుముదంబు-నంబోదుదవే।
డెందమలోఁగలహంబును।
గ్రందును లేకున్న వాసు-గదు నెయ్యమునన్॥ ఉ-౫॥

"అరణ్యపర్వము."

పకారమునకు.

క. అంబాలికకునుగుణర।
త్నాంబుధిపాండుదవిరాజి-తాంగుఁడుప్రభవిం।
చెంబాండురాజుపురువం।
శంబుగ్రాఁ పిల్లధర్మ-సత్యవ్రతుఁడై॥ ఉ-౬॥

"ఆదిపర్వము."

33 లక్షణము.

క. తెల్లమిగగ జడదబములు।
పొల్లనకారంబుతోడఁ-బొసఁగనియెడలం।
బొల్లులెనిల్చునొకొకచోఁ।
జెల్లును నెలకొన్నలగుడు-శ్రీగౌరీశా॥ ఉ-౭॥

పొల్లునకారమునిల్చుటకు.

శా. భూదేవాజనవిప్రగోత్రమునిమాంసా-హస్తిబాణహాత్రతుడి।
దాస్యంజీవిపద్రమామారయుటుబు-సాస్త్రవాదిమాంబునన్।
గావించినాంతనూతానాన్నప్రమునక్ష్రీ-నాగాశువ్వఁ డిప్పించినా।

తాఁకారంబొప్పఁగ గౌరవించి పలికెన్-గంభీర వాక్ప్రౌఢిమన్॥

"నైషధము"

క. త్వరితముగఁ జనుము సఖుఁడు।
నురుఁడుఁగ దానికి నర్జు-నుఁడు ప్రకృతిత।
త్పరుఁడై నెగడుట నుత్తమ।
పురుషులు వేచుతరి వచ్చె-భుజశౌర్యనిధీ॥ ౮౯॥

"ద్రోణపర్వము."

వ. కడమ వన్నిఁటికి నీలాగే తెలిసికొనునది.

ప్రొల్లు చెడి బింధువగుటకు.

గకారమునకు.

క. తుంగమదువునఁ జెలఁగుమా।
తంగమునకు మిగిలి యడవి-దరికొను కార్చి।
చ్చుంగడచియ చటిబలముల।
భంగం చెనరుం డుఘోర-బహువిధగతులన్॥ ౯౦॥

"ద్రోణపర్వము."

జకారమునకు.

ఉ. అంజనమాన కాయము గుణ-మంతయు ఖంజతఁ జిక్కి-నజ్జవో।
ష్మంజనియు బ్బుచిక్కి-నిస-మాన పు కాయువులో నొకండుకా।
ల్మింజనియించు దుర్యశము-మేల్కని లేహన వేళ వాజులా।
ర్భం జడుమాణిమంథనిక-రంబుల శాలిను పేరఁ దార్కొనన్॥ ౯౧॥

"ఆముక్తమాల్యద."

క. అంజదవు గాకననుచెం।
తం జేరఁగ నీకయెంత-తగ్గినమిరియా।
లుంజొన్నలు సరిగావే।
లంజతనములందు కొమరు-లంగెలువనో కో॥ ౯౨॥

"నాచనసోముని వసంతవిలాసము."

డకారమునకు.

శా. చండాంశుప్రభ చిక్కి తిమ్మయతనూ-జాతిమ్మవిధ్వస్తపా।
షండం బైన త్రిలింగ భాగవతష-ష్ఠస్కంధ కావ్యంబునీ।
కుండక్కెంజతు రాననత్వగుణయు-క్తుల్ మీర వాణీమనో।
భండారోద్ధత చూరకారబిరుద-ప్రఖ్యాతిసార్థంబుగన్॥ ౯౩॥

"కవులషష్ఠము."

దకారమునకు.

స్రగ్ధర. తలపిట్లుత్సాహమందం-దనయజనపరి-త్రాణమర్థించి యక్కం
దళితాపత్యానురక్తి-న్మహి పునను గతిం-దానురాబూనకుండన్

"రాఘవపాండవీయము."

మకారమునకు.

లయగ్రాహి. కమ్మనిలతాంతముల-కుమ్మెనసి వచ్చు మధు,
పమ్ములసు గీతనిన-దమ్ము లెసఁగంజా।
తమ్ములసుగంధముల॥ ౯౪॥

"ఆదిపర్వము."

లయగ్రాహి. అమ్మహిసురోత్తముఁడు-నమ్మనుజభోజియును,
నమ్ములను గ్రోధమధి-కమ్ముగు చుమీఱన్।

హుమ్మనుచుడాయుచుశ-రమ్ములరిఁబోయుచుర,
యమ్మెసఁగనేయుచుజ-లమ్మొదవఁగానొ।
క్రుమ్మడిఁబరాక్రమము-లమ్మెరసిరక్తములు,
గ్రమ్ముకొనిమేనులగ-రమ్ముదిగజారన్।
రమ్మనుచుఁజీరుచుజ-వమ్మెసఁగనుగ్రసమ,
రమ్మపుడుచేసిరిబ-లమ్ములుచెలంగన్॥ ౯౬॥

“ప్రౌఢకవిమల్లన రుక్మాంగదచరిత్ర.”

మత్తకోకిల. అమ్మునీశనివాసశక్తిద-వంగరాజ్యమునందుమే।
ఘమ్ములెల్లకెలంకులంగడు-గ్రమ్మిసర్వజనప్రమో।
దమ్ముగాఁబ్రపతద్బృహజ్జల-ధారలొప్పఁగవృష్టిచే
సెమ్మహానదులున్మహాసర-సీవనమ్ములునిండఁగాన్॥ ౯౭॥

“అరణ్యపర్వము”

34 లక్షణము.

క. అమరఁగృతులందుఁబ్రథమాం।
తములపయిన్నిలుచుకచట-తపలకునాదే।
శముగసడదవలగున్ని।
క్రమయాత్మాస్మత్పదములు-గాకమహేశా॥ ౯౮॥

గీ. కాకుసంబోధనావ్యయ-కర్మధార।
యంబులనచేతనంబుల-నగువికల్ప।
మనియొమునుముద్దరాజురా-మనసులక్ష్య।
ములువినముకాకుసంబోధ-నలకుభర్గ॥ ౯౯॥

అవ్యయమునకాదేశము రానందునకు.

మ. ధృతరాష్ట్రుండునుబుత్రులున్వనముకుం-తీనందనుల్సింహము।
ల్గతినూహింపనసింహమైనవనమున్-మర్దింతురెందున్వనా।
వృతవృత్తంబులుగానిసింహములకు-న్వేగంబచేటొందుఁగా।
నతగంబొందుటకార్యమీయుభయము-న్సంతుష్టమైయున్కికిన్।

“ఉద్యోగపర్వము.”

ఉ. ఏచినయాపురత్రయము-నేకశరంబునరూపుమాపఁగాఁ।
జూచినఁబోవుఁగానిపెఱ-చొప్పునఁబోవదుసంగరోన్ముఖుం।
డైచనుదెంచెనేనిమద-నారితకుచేసద్దిచెల్లునొర్లకుం।
గోచరమెట్లగుంజనుఁడు-గొబ్బునమీరుమహాత్ముపాలికిన్॥ ౧౦౧॥

“కర్ణపర్వము.”

ఆదేశమువచ్చుటకు.

క. ప్రదరప్రవాహమునన।
మ్మదవద్విరదంబుపటుగ-మనముడిపిముదం।
బొదవినసాత్యకివిలుబి।
ట్టునుని మెనమ్మగధనాథుఁ-డుమహోగ్రుండై॥ ౧౦౨॥

“ద్రోణపర్వము.”

క. ఆసభనమ్మెయినీడు।
శ్శాసనుఁడెపాండుపుత్ర-సతిఁగ్రూరాత్ముం।
డైసీరలొలిచిపెద్దయు।
గాసింబెట్టంగనెటిఁగి-కలఁగినమదితోన్॥ ౧౦౩॥

“స్త్రీపర్వము.”

చ. అసమునమీఁదెఱుంగక మ-హాగ్రహవృత్తిఁ గడంగి చెచ్చెరం।
బసులకుఁ గూయిగాఁ జనియెఁ-బాపఁడు కౌరవసేన యేడనోం।
టిసనుటయేడ నాకిదిక-డిందివిచారము పుట్టె సైన్యముల్।
వెసఁ జనితోడుగా వలయు-వేగము పంపుఁడు చాలినట్లుగన్॥

„విరాటపర్వము.

కర్మధారయమునకు నాదేశము రానందుకు.

చ. అకుటిలుఁ డార్యవర్తనుఁడ-హంకృతిదూరుఁడు నీతినిర్మలా।
త్మకుఁ డనవద్యశీలుఁడు సు-ధర్ముఁడు భీముఁడు కుంతిముద్దుసే।
యుకొడుకు మేనులేఁత తన-యుల్లము మెత్తన యిట్టియీతఁడే.
ట్లొకొ యొరునాశ్రయించువిధి-యోపఁడె యెవ్వరి నిట్లు సేయఁగన్

„విరాటపర్వము."

ఆదేశమువచ్చినందుకు.

చ. తెగిమునకగ్గమైయలుగు-దెంచినవాఁడితఁడల్క-నింకనోం।
డుగడకుఁ బోవకుండఁగఁగ-డున్వ్రసడగ్గరియేకపాలముం।
బగులుతునో గదానిహతిఁ-బార్థభవత్ప్రకటప్రతిజ్ఞకై।
తగదనిమాచెదీనినిశి-తప్రదరంబులఁ ద్రుంపు కంఠమున్॥ ౧౦౬॥

„కర్ణపర్వము."

క. వేసేతులు నిడుపగు బా।
ణాసనము గుణస్వనోగ్ర-మగునట్లుగను।
ల్లాసంబునఁ ద్రిప్పుచు ఘో।
రాసురుఁడు వరాహుఁడొప్పె-నఖిలధ్వజినిన్॥ ౧౦౭॥

„ఎఱ్ఱాప్రగడహరివంశము."

క. నగరులలోపలిమాటలు।
తగునే వెలి నుగ్గడింపఁ-దన కేర్పడనోం।
డుగడన్బుట్టినపతివిన।
నగుపని చెప్పెడిది గాక-యాతనితోడన్॥ ౧౦౮॥

„విరాటపర్వము."

అచేతనమునకు ఆదేశము రానందుకు.

క. నాపతులగు గంధర్వుల।
చేపడి మృతిఁ బొందె దీఁడె-సింహబలుండీ।
పాపాత్మునిఁ జూడుఁడు దు।
ర్వ్యాపారఫలంబుఁ గాంచె-నని పల్కుటయున్॥ ౧౦౯॥

విరాటపర్వము.

ఆదేశమువచ్చినందుకు.

క. కావలియై సురరాజ్య।
శ్రీవాలింపంగఁ దగువి-శేషంబున సం।
భావితుఁడు నహుషుఁ డనఁ జని।
యావిభుఁ గని తారు వారు-నధికప్రీతిన్॥ ౧౧౦॥

„ఉద్యోగపర్వము."

క. పిదపఁ గలికాళచోళుం।
డుదయంబై జలధిపరిమి-తోర్వీవలయం।
బు దనకుఁ బంటపొలమ్ముగ।
నెదు రెందును లేక పేర్మి-నెసఁగన్ బెసఁగన్॥ ౧౧౧॥

„ఉత్తరరామాయణము."

క. కైసేసి మదవికారో
ల్లాసంబున మేను పొంగ - లఘుగతి నుత్కం
ఠాసవపానవిధాన
వ్యాసంగతరంగితాంత - రంగుండగుచున్ ॥ ౧౧౨॥

"విరాటపర్వము."

¶ వ. ఒకానొకచోఁ గ్రియాపదములకు నాదేశము వచ్చును. అందుకు,

చ. కుదురుసమస్తధర్మముల - కున్వినుసత్యము యోగమోక్షస
త్పదములు సత్యకార్యములు - పాపమసత్యము కంటెనొండు లే
దుదలఁప నశ్వమేధములు - తొమ్మిదినూరులు వెండినూరునై
యొదవిన నీడుగాదు భర - తోత్తమ సత్యముతోడ నారయన్ ॥ ౧౧౩॥

"శాంతిపర్వము."

¶ వ. చేతనములకు వికల్పము లేదు.

ఆదేశము వచ్చుటకు.

చ. డిగకుఁడు వాహనంబులుక - డిందిమ గంటిమి గోలుపోవమీ
రుగడఁకదక్కి పెట్టకుఁడు - రూపర నాయుధముల్ మహాస్త్రశ
క్తి గెలుతు సంపతత్కులిశ - తీవ్రశరంబుల ధీరబుద్ధిబా
రగను విహారభంగులన - రిప్రకరంబులు పిచ్చలింపఁగన్ ॥ ౧౧౪॥

"ద్రోణపర్వము."

నవికృతశబ్దాత్పరతస్సాంస్కృతికానాం భవంతి గసడదవాః॥

అని శబ్దశాసన సూత్రము.

35 లక్షణము.

ఆ. శబ్దశాసనుండు - సంస్కృతశబ్దంబుఁ
దెలుఁగుపదముమీఁద - నిలుపునప్పు

డరయ ప్రథమలందు - నాదేశమొదవఁద
టంచు సూత్రమునవి - ధించియుంచె॥ ౧౧౫॥

అందుకు సంస్కృత పదము తెనుఁగు పదము మీఁద నాదేశము వచ్చుటకు.

క. అవిముక్తం బవిముక్తం
బవిముక్తంబనుచుఁ బ్రాత - రారంభములం
దవధానపరత నెప్పుం
డువతించును వాఁడు ధన్యుఁ - డు మునిప్రవరా॥ ౧౧౬॥

"శ్రీనాథుని కాశీఖండము."

క. అదిమొదలుగాఁగ విష్ణుని
మదినిల్పి యతండు నాకు - మగఁడగు ననియు
ట్లుదపంబు సేయుచుండెద
నిదినా తెఱఁగని నదాన - వేశ్వరుఁ డనియెన్॥ ౧౧౭॥

"తిక్కనయుత్తరరామాయణము."

మ. వివిధోర్వీపతులం జగన్నుతులము - న్వీక్షింపమో వారి పెం
పు వరీక్షింపమొ నింపమో చెలిమియే - భూపాలురందైననీ
భువనత్రాణపరాయణోద్భటభుజా - భూరిప్రతాపంబునీ
జవసాక్షీణబలంబు గంటిమె వసు - క్ష్మామండలాఖండలా॥ ౧౧౮॥

"వసుచరిత్ర."

36 లక్షణము.

క. విదితముగఁ దాను నేనను
పదములు ప్రథమలయి నాంత - పదములగుటఁ దాఁ

జదివెను నేఁజదివితినని।
వదలక యిరు దెరఁగుఁ బలుక-వచ్చు మహేశా॥ ౧౧౯॥

ఆదేశము రానందుకు.

క. నీచెప్పిన పెద్దలు ద్రో।
ణాచార్యులు మొదలుగాఁగ-వనికొల్లనివా।
రైచన్న వారలం గొని।
యేచక్రం బెట్టువాఁడ-నే పాండవులన్॥ ౧౨౦॥

"ఉద్యోగపర్వము."

ఆదేశము వచ్చుటకు.

క. ఏఁగోరిన చెలువుఁడెనను।
దాఁగావలె నంచు వచ్చి-దగ్గరి వేఁడన్।
గాఁగిలి యియ్యక వచ్చితి।
నాఁగాదని పెనఁగి యెంత-యవివేకమయో॥ ౧౨౧॥

"విజయవిలాసము."

37 లక్షణము.

క. తెనుఁగుఁగృతిఁ గొన్ని యెడలం।
దనరఁగ వాక్యాంతగతప-దముల నకారం।
బునకున్ లోపంబొదవును।
ఘనతరఘోరాట్టురంగ-కలుషవిభంగా॥ ౧౨౨॥

నకారము లోపించుటకు.

గీ. మత్పితామహు ధీపితా-మహునిఁదలఁతుఁ।
గలితకావ్యకళాలాభుఁ-గమలనాభుఁ।
జంద్రచందనమందార-సదృశకీర్తి।

సరససాహిత్యసామ్రాజ్య-చక్రవర్తి॥ ౧౨౩॥

"కాశీఖండము."

38 లక్షణము.

ఆ. ఏఁడునూరనంగ-మూఁడునాళ్లనఁగను।
బాడునుయ్యనంగఁ-బరగుశబ్ద।
ములనకారములును-వలనొప్పదూలతో।
శ్లిష్టమగుచునుండు-శ్రీమహేశ॥ ౧౨౪॥

సీ. కాశికానగరోప-కంఠదేశముడాసి,
యేణ్ణూరుముఖముల-నేగె జలధి॥ ౧౨౫॥

"కాశీఖండము."

గీ. ఇంక రెణ్ణాళ్లు జూచినీ-వంకఁ దెగువ।
గలుగకుండినఁ బ్రజయూళ్ల-దలఁగిపోవు।
మానివగుటొండె యొండెవి-హీనసంధి।
నతనిఁగనుఁగొంటగాకొండు-మతము గలదె॥ ౧౨౬॥

"ఆముక్తమాల్యద."

39 లక్షణము.

గీ. సంస్కృతపదంబుఁ దగ విశే-షణము జేసి।
సంధిఁగూర్పంగ నాలను-శబ్దమునకు।
మొదల రేఫము గదియును-సదయ రాలు।
పుణ్యురాల్ధన్యురాలన-భుజగభూష॥ ౧౨౭॥

గీ. ప్రియము గల్గిన నంగీక-రింపవలదు।
ఎంపదీవెన రేపాడి-మొగముఁ జూచి।

బైసిమాలినపరమని-ర్భాగ్యరాలు।
విధవదానిచ్చునాయువు-విషసమంబు॥ ౧౨౮॥

"కాశీఖండము."

సీ. ఒక్కింతశంకింప-కున్న సాహసురాల,
వేటికవెరపునీ-కెత్తెఱఁగున॥ ౧౨౯॥

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

¶ వ. కడమవానికి యీలాగే తెలుసుకొనునది.

40 లక్షణము.

గీ. ఉందురందురకందురు-కొందురనఁగ।
నుంతురెంతురుతగభుజి-యింతురనఁగఁ।
దగుఁగ్రియలమీఁదిరేఫలు-దాపలిదెస।
యక్కరముతోడశ్లిష్టమై-యలరునభవ॥ ౧౩౦॥

ఉంపురనుటకు

గీ. మమ్మురక్షించితనియేల-మాటిమాటి।
కభినుతింపంగదక్షవా-టాధినాథ।
తల్లిదండ్రులురక్షింపఁ-దలఁపకుండ్రి।
ప్రజలభీమేశబహువిధో-పద్రవముల॥ ౧౩౧॥

"భీమఖండము."

అంపురనుటకు

సీ. వటమంద్రుగొందఱు-వటమేనియాడలు,
వారిమంపలమెల్లఁ-బ్రబలవలదె॥ ౧౩౨॥

"కవికర్ణరసాయనము."

అనుభవింతురనుటకు.

ఆ. తగిలిరుజయుజరయు-దైవవశంబున।
నయ్యెనేనిదాని-ననుభవింత్రు।
గాకయెటఁగియెటఁగి-కడఁగియారెంటిఁజే।
కొందురయ్యయెట్టి-కుమతులైన॥ ౧౩౩॥

"ఆదిపర్వము"

గీ. బలముగలవానిఁబలువురు-బలవిహీను।
లొక్కటైకూడినిర్జింప-నుత్సహింత్రు।
మధువుఁగొననుత్సహించిన-మనుజుఁబట్టి।
కుట్టినిర్జించుమధుమక్షి-కులమునట్లు॥ ౧౩౪॥

"ఆరణ్యపర్వము."

41 లక్షణము.

క. బాలులునరపాలులుగుణ।
శీలులునసులులసురూలు-జెందుంగరుణా।
శాలులుదృఢతాలులునన।
గాలిలులకురూలురావు-కాయజదమనా॥ ౧౩౫॥

గీ. దేవతాభక్తిశంభుప్ర-తిష్ఠఁజేసి।
సురగణంబులలోకపా-లురనుజూచి।
యనిరెమీరునుభీమనా-యకునివీట।
సిద్ధశివలింగములఁబ్రతి-ష్ఠింపవలయు॥ ౧౩౬॥

"భీమఖండము."

మ. మరుదంభోరుహనేత్రలంబరధునీ-మధ్యంబునన్నిల్వని।
స్ఫురతత్పీనపయోధరాహతిజల-స్తోమంబునల్వంకలం।

దెరలన్నాభిచయంబులోఁగొనియెవా-నింజాలగాంభీర్యశ్రీ।
లురుసంక్షోభమునొందువారినెచటన్-లోఁగొంచువర్తింపరే॥

"పారిజాతాపహరణము."

క. ఇరువదియేవురుపాంచా।
లురునూర్వురకేకయులును-లూనాంగకులై।
ధరదొరిగిరవీరరక్తము।
కరినికరమురొంపిఁబడిన-గతినుండెన్నృపా॥ ౧౩౮॥

"ద్రోణపర్వము."

42 లక్షణము.

క. మల్లులనుశబ్దమునకున్।
మల్లులుమల్లురనికృతుల-మానుగఁబలుకం।
జెల్లునుగవియనుమతినహి।
వల్లభకేయూరదురిత-వారవిదూరా॥ ౧౩౯॥

మల్లులనుటకు.

చ. వలసిననేలుమేనఁబల-వంతుఁడఁగారెనుబోతుదంతిబె।
బ్బులిమృగనాథునిందొడరి-పోరదుశూరతయుల్లసిల్లగా।
దలమునులావువిద్యమెయి-దర్పముచేర్చిపెనంగుజెట్టిమ।
ల్లులవిరతున్మతిన్గడియ-లోననచూడ్కికివేడ్కసేయుచున్॥

"విరాటపర్వము."

మల్లురనుటకు.

మ. అరశేయయ్యలురామరాజుపెదతి-మ్మాధీశుబాహాభయం।
కరకాక్షేయకధారభోరనఁగడం-కంద్రెవ్వవీరారిమ।

ల్లురకున్మట్టియగుందదీయబళిధూ-ళుల్సంగడాలౌవియ।
చ్చురకాంతాస్తనపాళివిన్గరడికా-శ్చర్యంబుచర్చింపఁగన్॥ ౧౪౧

"రామాభ్యుదయము."

43 లక్షణము.

క. విన్నారరుకన్నారరు।
నున్నారరుననుచుఁబలుక-నొప్పుంగృతులం।
జెన్నగుమధ్యమపురుషకుఁ।
బన్నగకులరాజహార-భవభయదూరా॥ ౧౪౨॥

ఉన్నారరనుటకు.

క. గురుఁడునునీవునుమద్రే।
శ్వరుఁడునుగర్ణుండుగృపుఁడు-సౌబలుఁడున్నన్।
ధరయేలింపఁగనున్నా।
రరునీకుంజనుసెసంగ-రములోఁగలఁగన్॥ ౧౪౩॥

"ద్రోణపర్వము."

44 లక్షణము.

క. నులుడులునడుమంగలపద।
ములయుత్వములడఁగుఁగావ్య-ములఁజిల్కయనం।
జిలుకయనఁగిన్కకినుకన।
చలిగాడ్పనగాడుపనఁగ-నందితురంగా॥ ౧౪౪॥

చిల్కయనుటకు.

ఉ. చంపకగంధిమోవిసర-సంబగుబింబమటంచుఁబట్టితే।
లింపుటెలుంగుతోఁదమిఁద-లిర్పఁగఁబల్కెనఁజెక్కగీటిన।

న్నింపునముద్దువెట్టుకొని-యెప్పుడుమన్ననసేయనున్నదో।
పెంపుడుజిల్క-నిన్ను మర-పింతుఁజుమీ చెలినన్ను నేలినన్॥ ౧౪౬॥

"విజయవిలాసము."

గాడ్పనుటకు.

క. చిచ్చునకుగాడ్పుతోడై।
వచ్చినగతిమరునకబ్జ-వైరియుఁదోడై।
వచ్చెనడియాసవలదిఁక।
మచ్చికఁదలఁపోసినన్ను-మదిమరువకుమీ॥ ౧౪౭॥

"కవికర్ణరసాయనము."

45 లక్షణము.

ఆ. కలికికొలికిములికి-కడిగియడిగియనఁగ।
కలిమిబలిమిచెలిమి-తెలివియనఁగ।
నునికిమనికివినికి-యనుపదంబులకడ।
యక్కరములుశ్లిష్ట-మగుమహేశ॥ ౧౪౮॥

కల్కియనుటకు.

సీ. గరళాంజనముకల్కి-గ్రాలుగన్నులఁదీర్చి,
మధుపానమునునుబ్బు-మదికినోసఁగి॥ ౧౪౯॥

"కాశీఖండము."

కొల్కియనుటకు.

చ. చిలుకలకొల్కి-కంధరభ-జింపఁగఁజెల్లదెకంధరాంకమున్॥

"వసుచరిత్ర."

ముల్కియనుటకు.

ఉ. మంపెసఁగన్గటాక్షలవ-మాత్రముచేతనెముజ్జగంబుమో।
హింపఁగఁజేయుభారమిఁక-నీవువహించితిగాకకేళినీ।
చంపకగంధిబిత్తరపుఁ-జన్నులమీఁదసుఖించుకొంచునా।
సంపెఁగమొగ్గముల్కి-గడు-సామరిసోమరిగాకయుండునే॥

"విజయవిలాసము."

కడ్డియనుటకు.

చ. అడుగులుగడ్డిప్రీతియస-లారగఁదద్దయునెమ్మిఁబల్కిర।
ప్పుడుమదిపల్లవింపముని-పుంగవుఁడాతనికాత్మభాగమె।
క్కుడగువిభూతిఁజూపి॥ ౧౫౧॥

"శల్యపర్వము."

¶ వ. కడమ అన్నీయీలాగే తెలియునది.

46 లక్షణము.

గీ. యుష్మదస్మత్పదంబులం-దొనరఘునుఁడ।
వైననీవునునధికుఁడ-నైననేను।
ననెడుచోఘనుఁడైననీ-వధికుఁడైన।
నేననంగవునుల్ వాయు-నీలకంఠ॥ ౧౫౨॥

యుష్మత్పదంబునకు.

శా. శీఘ్రుంజేటికివచ్చిసంసృతిభవ-శ్రీసౌఖ్యగంధంబుదాఁ
నాఘ్రాణింపనిమత్తనూజులదురా-త్మాభిక్షులంజేసినన్।
శుఘ్రాదిస్యవముగ్నుఁజేసితికృపా-శూన్యుండవైగోముఖ।
వ్యాఘ్రుంబింతియగాకనీవుబుఃషివే-యాహావితర్కింపఁగన్॥

"కవులషష్ఠము."

మ. జయలక్ష్మీధవుఁడైననీవుదగమ-త్సామ్రాజ్యభోగంబుల।
న్నియునర్పించితినీకృపారతిశర-న్నీరేజపత్రాయతా।
క్షుయదూత్తంసమునీంద్రమానసరిరం-సుంగంసవిధ్వంసున।
వ్యయునద్వైతుభజించియవ్విభునిసే-వంగాంతునిష్టార్థముల్॥

"జైమినీభారతము."

మ. జననంబొందితిదుగ్ధవారినిధినా-సర్వేశుజూటంబుపై।
జనులేప్రొద్దుఁబ్రశంససేయనవతం-సంబైతినీప్రాభవం।
బునకుంబాంధజనాపకారియగునా-పూవిల్తునింగూడివా।
రనిదుష్కీర్తిఁగతిట్టునంబడకుచం-ద్రారోహిణీవల్లభా॥ ౧౫౫॥

"పిల్లలమఱ్ఱి వీరన్న శకుంతలాపరిణయము."

చ. అరుదుగనీవిమానముబ్ర-జాధిపుడుంబురుషోత్తముండుశం।
కరుఁడునుదక్కనన్యులకుగాదధిరోహమొనర్పవారిసు।
స్థిరకరుణావిశేషమున-జిష్ణుఁడనైఁగయికొంటిదీనినే।
నరవరసర్వసద్గుణగ-ణంబులప్రోవగునీకొసంగితిన్॥ ౧౫౬॥

"వసుచరిత్ర."

క. ఏనీకునొకటిచెప్పెద।
దానవకులముఖ్యదేవ-తలకునవధ్యుం।
డైననినుబోఁటివాఁడీ।
మానవులజయింపవిక్ర-మమునుంగలదే॥ ౧౫౭॥

"ఉత్తరరామాయణము."

అస్మత్పదంబునకు.

గీ. అధికతాపపరీతాత్ముఁ-డైననాకు।
నెట్లువచ్చితిచలిగాడ్పు-నట్లునీవు।

పూర్వజన్మమహాతప-స్ఫురణనాకు।
నీదుసన్నిధిసమకూరె-నిధియపోలె॥ ౧౫౮॥

"నైషధము."

సీ.గీ. రండుననుగూడియోపరి-వ్రాట్టులార।
వత్సలతమీఱమీరేల-వత్తురయ్య।
పరమనిర్భాగ్యుఁడైననా-పజ్జఁదగిలి।
కటకటాసౌఖ్యజలరాశిఁ-గాశిఁబాసి॥ ౧౫౯॥

"కాశీఖండము."

చ. హరిహరపద్మగర్భులను-నాదికవీంద్రులనూత్నసత్కవీ।
శ్వరులనుభక్తిఁగొల్చితగ-వారికృపంగవితావిలాసవి।
స్తరమహనీయుఁడైనను-సర్వగుణోత్తరమూర్తిమన్మభూ।
వరుఁడుదగంగరాఁబిలిచి-వారనిమన్నననాదరింపుచున్॥ ౧౬౦॥

"ఉత్తరరామాయణము."

చ. వరమునఁబుట్టితిన్భరత-వంశముఁజొచ్చితినందుబాండుభూ।
వరునకుఁగోడలైతిజన-వంద్యులఁబొందితినీతివిక్రమ।
స్థిరులగుపుత్రులంబడసి-తిన్సహజన్ములప్రాపుఁగాంచితిన్।
సరసిజనాభయిన్నిటఁబ్ర-శస్తికినెక్కినదానసెంతయున్॥ ౧౬౧

"ఉద్యోగపర్వము."

47 లక్షణము.

గీ. యుష్మదర్థంబుబహువచ-నోక్తిఁబలుకు।
నపుడుఘనులుప్రసిద్ధులు-ననుపదముల।
కలరఘనులరుకడుఁబ్రసి-ద్ధులరుమీర।
సంగఁజనుగావ్యములయందు-నంగదమన। ౧౬౨॥

చ. భరతకులప్రసిద్ధులరు-భాసురశస్త్రమహాస్త్రవిద్యలం
గరముప్రసిద్ధుఁడైపరగు-గౌతముశిష్యులరిట్టిమీరలు
ష్కరముగనూతిలోఁబడిన-కాంచనపిండఁగొనంగనేరకొం
డొరులమొగంబుజూచినగు-చుండఁగజన్నెయుపాయహీనతన్ ||

"ఆదిపర్వము."

క. మీరునుగుంతియుసహాపరి
వారమహామాత్యభృత్య-వర్గులరైనా
నారాజ్యలీలతోఁజని
సారమతింజేయుఁడందు-సతతోత్సవముల్ || ౧౬౪||

"ఉద్యోగపర్వము."

సీ. వశముడేయునునీవు-వాయువాసవులశ,
క్తులుధరియించిన-దుర్జయులరు|| ౧౬౫||

"శాంతిపర్వము."

48 లక్షణము.

క. సురలుఱులుపొల్లులగుచుం
దిరముగఁబైహల్లుగదిసి-ద్విత్వముఁజెందు
స్వరవినవివేఱయియుండున్
గరిదైత్యవినాశశైల-కన్యాధీశా|| ౧౬౬||

¶ వ. సులులకు సులభమేకనక దురులకుఁ జెప్పుచున్నాము.

ఉ. త్యాగులుబాతకేతరలు-నైనుతికెక్కఁగనాకలోకలీ
లాగరిమంబునంబురము-లాగుదినర్చినసంస్కృతోల్లస
ద్వాగభియుక్తినాత్మవిభు-ధత్వముసిద్ధతనొందఁగాసుధా
యోగమునొందుదుర్ర్యుతిప-యోధిమధించిరసజ్జులైకవుల్ || ౧౬౭

"ఎఱ్ఱప్రెగడ హరివంశము."

క. వినుమురిచివునకుఁతనయుం
డనఘాయతితారనైజుఁ-డతనికిమువ్వు
ర్తనయులుసుమతియుధృఘుడును
ఘునుడుప్రతిరధుఁడునఁబ్ర-కాశితతేజుల్ || ౧౬౮

"ఎఱ్ఱప్రెగడ హరివంశము."

సీ. శాకపాకములతో-సంభారములతోడఁ,
బరిపక్వమగుపెస-ర్పప్పతోడ|| ౧౬౯

"భీమఖండము."

క. భూతప్రేతపిశాచ
వ్రాతములుందోడుగాఁగఁ-బ్రమధులుపగలున్
రాతిరియునునష్టాదశ
జాతిప్రజలకునుదుర్ద-శలుసంధింతుర్ || ౧౭౦

"శ్రీనాధుని హరవిలాసము."

మ. పరిహాసంబునఁదేలిభృత్యులయెడన్-బ్రహ్లాదమునొందుభూ
వరునాజ్ఞంజనరీగిమెచ్చరుపని-న్వంచింతురగ్గాడజో
త్తురకౌతూహలవేషభాషణములుం-దుల్యత్వముంబొందియే
తురవారెల్లపదంబువేడుదురుసిం-హుర్యామిమార్గొండునన్ ||

"శాంతిపర్వము"

శకటరేఫకు.

సీ. మగడుదన్మొత్తుచో-మాఱ్మొత్తునలివేణి,
వ్యాఘ్రియైచరియించు-వనములోన|| ౧౭౧

"కాశీఖండము"

49 లక్షణము.

ఆ. లేవనెత్తుటయును-చావకయుండుట।
వెఱవకుండుటయును-మఱువకుంట।
నొవ్వ నేయుటనెడు-నుడువులఁగలవకా।
రమ్ములోపమొందు-రాజమకుట॥ ౧౭౩॥

లేనెత్తనుటకు.

మ. తనతోనల్గినవాణిపాదములమీఁ-దన్ ప్రాలలే నెత్తనో।
య్యనపాశ్చాత్యనిజాస్యతన్ముఖములం-దన్యోన్యమొక్కొష్ఠముం।
బనమబ్బంగజతుర్ముఖత్వముఫలిం-పంజొక్కుపద్మాసనుం।
డనవద్యాయురుదీర్ణుఁజేయుచిఁకతి-ష్మాధీశుతిమ్మాధిపున్॥ ౧౭౪॥

"కవులషష్ఠము."

చాకుండనుటకు.

శా. ఆకేశధ్వజుఁడంతనాన్నపునిరా-జ్యంబెల్ల జేరన్ ఫలం।
బాకాంక్షింపఁగగెల్తుమృత్యువునవి-ద్యంబుట్టకుండందుదం।
జాకుండన్వలెనంచుయోగనిరతిన్-జ్ఞానాశ్రయుండైమహా।
నీకంబున్ రచియింపుచుండొకటికిన్-దీక్షించితానున్నచోన్॥

"ఆముక్తమాల్యద."

క. చాకున్న నీదుముక్తులు।
శ్రీకాశీక్షేత్రమెవ్వ-రికినిదినిక్కం।
బీసుధరమిచ్చుశిఖరా।
లోకనమాత్రమునముక్త-లుకురంగాక్షీ॥ ౧౭౬॥

"కాశీఖండము,"

క. నాలుగుదిశలనుదాప।
జ్వాలావలిగదిసెప్రసుంది-చానోపఁగృపా।

లోలాననొక్కసరి।
తూకాలముఁజేరంగనెత్తి-కొనిపొమ్ముదయన్॥ ౧౭౭॥

"ఆరణ్యపర్వము."

వెఱకుండుటకు.

గీ. చెంచునింటికిఁబోయిచెం-చెతకుఁబ్రియము।
చెప్పినమ్మించితలమీఁదఁ-జేయివెట్టి।
వెఱకుమనితన్ముఖంబున-నెఱుకఁదెలిసిఁ।
గాంచియాతనితోడసఖ్యంబుఁజేసి॥ ౧౭౮॥

"కాశీఖండము."

నొనేయుటకు.

సీ. అర్జునుపైఁగూమిన్-నతనినొనేయఁడు,
సచరాచరంబైన-జగమునెల్ల॥ ౧౭౯॥

"ఉద్యోగపర్వము."

గీ. బలమునచ్చెరుపొందున-ట్లలవుమెరయ।
నీపుతుండనిలజుఁడాకి-నిశితిసాయ।
కములనొప్పించిరథతురం-గములనొంచి।
నూతునొనేయఁగ్రోధవి-స్ఫూర్తిన్నతఁడు॥ ౧౮౦॥

"ద్రోణపర్వము."

50 లక్షణము.

గీ. మూఁడులింగంబులకునుస-ముచ్చయార్థ।
ములఁదెనుంగునఁగలపద-ములకునెల్ల।
యునులువచ్చునికారాంత-మునకొకొక్క।
తరినిఁబొల్లనకారంబు-దరియునభవ॥ ౧౮౧॥

చ. అనలుఁడు రెండుమూడుయముఁ-డాసుర నాథుఁడు నాలుగైదుతో
యనిధిపుఁడాఱుగంధవహుఁ-డర్థపుఁడేడుమహేశుఁడెన్మిదిన్।
ఘనవిశిఖంబులేయమర-ఘస్మరుఁడన్నియుఁద్రుంచిశార్ఙ్గసం।
జనితమహోగ్రభల్లముఖ-జర్ఝరితాంగులఁజేసెనందఱన్॥

"పారిజాతాపహరణము."

చ. ఎఱుఁగవుగాకయొక్క-పుడొ-కించుకమాఱ్మొగమిడ్డకూర్మికిం।
గొఱఁతయెయెంతిజెప్పినను-గోమలినేరవయల్కఁదెచ్చుకో।
నెఱియనధీనమాపెఱిఁగి-నేడిదిగాగయికోమిమిక్కిలి।
న్నెఱపెపతండునీవువిన-నేర్చెదెమాపలుకిప్పుడేనియున్॥ ౧౮౩॥

"కళాపూర్ణోదయము."

శా. వాలింగీలియువాయుపుత్రుసరియే-వాఁడాత్తశక్తిజ్ఞుఁడై॥ ౧౮౪

"ఉత్తరరామాయణము."

చ వలసిననేలుమేనుబల-వంతుఁడఁబోరుదు......ము।
ల్లులవిరతున్మఱింగడియ-లోనన-చూడిక్కకి వేడ్కనేయుచున్॥

"విరాటపర్వము."

క. అనుజులకునడ్డపడియే।
మినిజేయఁగలేమిఁజూచి-మెచ్చితిగానీ।
వునుసాదురేగనేని।
న్వినుదలపోలముననకాని-నిలువదుసుమ్మీ॥ ౧౮౬॥

"ఉద్యోగపర్వము."

51 లక్షణము.

౹. తేనరిచియొనరిచియమరిచి।
ఱనుపదములరీలుసంధి-నడఁగున్బోడము।

న్వినుముతనర్చియొనర్చియు।
ననఁగనమర్చియుననంగ-నంగజదమనా॥ ౧౮౭॥

క. భామలుముడివడఁగఁబిడికిలి।
యమరిచికోపంబుతోడ-నాడుగఁఱచుచున్।
జముచాడ్పుననాహరిను।
గ్రముగాఁబయిఁబడుటదామొ-గంబునవ్రేలున్॥ ౧౮౮॥

"ఎఱ్ఱాప్రెగడ హరివంశము."

అమర్చియనుటకు.

ఉ. లాలసరీగజాంకుశత-లంపులసొంపులతమ్మిచూలియో।
నేలయునింగిదట్టముగ-నిండనమర్చినయయ్యసంబుచే॥ ౧౮౯॥

"యయాతిచరిత్ర."

52 లక్షణము.

సీ తాయెదయునుయ్యెలయుఁబయ్యె-దయుననంగఁ।
గలుగదత్వంబుమధ్యయ-కారమునకు।
ననుచుమునుముద్దరాజురా-మనవచించెఁ।
గానియత్వంబుఁగృతులందుఁ-గలదుశర్వ॥ ౧౯౦॥

తాయెదయని యత్వమువచ్చుటకు.

సీ. ఒకయింతయెరగిన-సికమీఁదముడిపువ్వు,
కెత్తులవోలయతా-యెదలుజుట్టి॥ ౧౯౧॥

"చంద్రభానుచరిత్ర."

ఉయ్యెలయనుటకు.

చ. కలిదమయంతిబాపసమ-కట్టిపారింబోరిఁబాయనోపఁడా।
లలనసుదీణజాసొహ్యాదబ-లంబుననిట్టులురెంటియందున।

న్నలుఁడువిమోహరజ్జులబె-నంగిగ తాఁగత కాయయయ్యెను।
య్యేలయునుబోలెనూరకయ-యెంతయుఁ బ్రొద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై॥

“ఆరణ్యపర్వము.”

పయ్యెదయనుటకు.

సీ. పలఁబడ్డజక్కవ-వల్-బలెనున్న జిలుగుబ,
య్యెదలోనగుబ్బపా-లిండ్లు మెరయ॥ ౧౯౩॥

“యయాతిచరిత్ర.”

మ. పదముల్ దొ్రటిలఁగొనుదీవవెలయిం-పంగేశముల్ దూలఁబ।
య్యెదవక్షోరుహపాళి చేరకనుదో-యి న్బాష్పముల్ గ్రమ్మఁగ।
ద్గదకంఠంబున వాక్యముల్దడఁబడన్-దద్గేహముం జొచ్చియా।
సుదతీరత్నము గాంచెఁ బాలునిమన-శ్శోకానలజ్వాలునిన్॥ ౧౯౪

“కవులషష్ఠము.”

ఉయ్యాలయని అత్వము వచ్చుటకు.

సీ.గీ ఆడుచున్నవిపిప్పళ్ళ-నంబరమున।
సేయుచున్నవి త్రిభువనా-శ్లేషకంబు।
లజ్జనాభునితూఁగుటు-య్యాలలుగఁబెఁ।
వేనవేలుపయోరాశి-వీచిఘటలు॥ ౧౯౫॥

“భీమఖండము.”

క. పలుమరుఁదలయంటితగ।
న్నలుఁగిడిదోయిళ్ళ జలము-నంబోర్కాడిం।
చిలలింజన్నిచ్చుచును।
య్యాలనూఁపుచుఁ బెనుపఁదొడఁగె-నావరశిశువున్॥ ౧౯౬॥

“కళాపూర్ణోదయము.”

శా. శ్రీలీలాత్మజకృష్ణరాయసమరో-ర్వీనిన్ దుష్వైరిక్షమా।
పాలుర్వీఁగిహయాధిరూఢులగుచున్-బారన్వనీశాఖశా।
ఖాలగ్నాయితకేశపాశలయితూ-గంగేకిసల్లొట్టియ।
య్యాలోజొంపములంచుఁ బాడుదురుభి-ల్లాంభోజపత్రేక్షణల్॥

పయ్యెదయని అత్వము వచ్చుటకు.

చ. కదరినఫేడిబాష్పములు-గ్రమ్మిపయింబయిఁబర్వభీతినై।
నదరుచువిన్ననైనహృద-యంబునఁబొల్పగుహారయష్టిప।
య్యెదదడియంగఁగానఁబడె-నంచితనిర్మలరత్నభూస్థలిన్।
ద్రుపదతదృశ్యమానమణి-దామసముజ్జ్వలభాతిఁదోపఁగన్॥

“భాస్కరరామాయణము.”

53 లక్షణము.

క. ఇలనాయియేలగుపద।
ములపైఁ బెరవ్రాలుగదియ-మొదలవిసాగుల్।
లలిఁగుర్రంగుఁగుర్రంగునెడఫల।
పలివ్రాలకుజడ్డలౌదవుఁ-బర్వతనిలయా॥ ౧౯౯॥

ఆ. ఆకుమారియనఁగ-నక్కుమారియనంగ।
నీగయాళియనఁగ-నిగ్గయాళి।
యేచెనంటియనఁగ-నెచ్చెనంటియనంగఁ।
జెల్లుఁగృతులయందు-శ్రీమహేశ॥ ౨౦౦॥

క. అరయఁదచ్ఛబ్దాదుల।
పైశేషోష్మములు మొదల-బడుపదములిడన్।
జేరవుహ్రస్వద్విత్వము।
లారాఘవుఁడాశరంబు-లననొప్పు శివా॥ ౨౦౧॥

క. తగఁగృతులగకారమునకు।
నగునొక్కకచోవకార-మాంధ్రపదములన్।

ఁగరనఁగనవరనంగాఁ।
ఁగడముపవసంబనంగఁ-బర్వతనిలయా॥ ౨౦౨॥

క. వివిధోత్పాతంబులకును।
నవశ్యలోఁదోఁచుకీడు-నకుఁదోడ్తోశాం।
తివిధానమునునిరసనం।
బవునుపురోహితునిచేత-ననవద్యముగన్॥ ౨౦౩॥

“శాంతిపర్వము.”

క. అవయవము లెట్లుకూర్మము।
నివుడించునులోనికడఁచు-నెరినట్లనభూ।
తవితితిభూతాత్ముండును।
ప్రవర్తననివర్తనములఁ-బొల్పడఁజేయున్॥ ౨౦౪॥

54 లక్షణము.

క. కావింపుటకావించుట।
భావింపుటమఱియుదీని-భావించుటనన్।
గావెలయుఁగృతులఁదుహీన।
గ్రావసుతాప్రాణనాథ-ప్రమథసనాథా॥ ౨౦౫॥

కావింపుటసులభమే. కావించుటకు.

ఉ. మంచిగమేనయత్తలు....................పు।
త్తెంచిన..............................భ।
క్షించుచుఁదల్లిదండ్రితన-చిన్నకరాంగుళివంచి...యూ।
టించుచునాడెమిన్నగమి-కేఁడుకుమారకుఁడింటిముంగలన్॥

“శ్రీనాథునిహారవిలాసము.”

గీ. కమలనేత్రయవస్థాన-విముఖమైన।

చంచలత్వంబుమదిబ్రకా-శించుచుండె।
బాలయాలీలనభ్యసిం-పంగబోలు।
రమణదూతపతంగచం-క్రమముతోడ॥

“నైషధము.”

ఉ. చంచలనేత్రదాల్చుజల-జాతమృణాళసరంబులేవస।
ళ్ళించినబారుతెంచికబ-ళించితదూష్మకునంగలార్చురా।
యంచకుచేష్టగాంచియిఁక-నైననుగందుమొయంచుమోముపీ।
క్షించఁగదోచుతేనగవు-చేయుచుబోట్లకొకింతప్రాణమున్॥

“ఆముక్తమాల్యద.”

మహాస్రగ్ధర.

పరభూభృత్త్ప్రాప్తినబ్ధిం-బడురవిహరులం-బ్రౌఢివాటించవెందున్।
సరిగాఁదద్ఘ్నింకృతుల్సై-సకరవిహరిగా-జాయమన్ రానడంచున్॥

“వసుచరిత్ర.”

శా. అంమన్ రాయడివన్నెరాల్ పులుగుకేఁ-డాసీనులూతల్గ్గానం।
బంచాస్యంబులుగల్గుపాంపదొరగ్రా-మ్యబ్రహ్మచారుల్దువా।
ళించన్ బచ్చనవ్రాతలూడిపడుమే-లీకల్గుఱ్ఱమన్యంబులా।
చంచద్వాహములుంచుమంటపముపం-చంజేరివిశ్రాంతుఁడై॥

“కాకమానురాయని బహులాశ్వచరిత్ర.”

ఉ. వంచనజేసియిట్లుచెలు-వంగొనిపోవఁబ్రలంబవైరిసై।
రించునెదుర్మదాధిపవ-రేణ్యులభూములుగొట్టిధూళిగా।
వించఁడెపిండిపిండిగను-వీరవిరోధికిరీటరత్నముల్।
దంచఁడెఘోరశీరముస-లంబులువ్యర్థములేధరించుటల్॥ ౨౧౧॥

“విజయవిలాసము.”

మత్తకోకిల.

పంచసాయకసాయకంబుల-బారికోర్వఁగఁజాలకే।
నంచయానవరించుమనప్పుడొ-కప్పుడున్మిముగూడిప।
త్తించరాదని॥ ౨౧౨॥

"రుక్మాంగదచరిత్ర."

శమ తెలుసుకొనునది. ఇది సంధిప్రకరణంబిఁక విభక్తి ప్రకరణం బెఱింగించెద.

విభక్తిప్రకరణము.

1 లక్షణము.

గీ. మహిని కారాంతములుతత్స-మంబు జేయు।
నెడలప్రథమకువచ్చుడుల్ - చెడుసమాస।
ములమకొక్కొ-డఘను సేయు- పుణ్యమనిన।
నదియెకొందఱుషష్ఠియం-చంద్రుశర్వ॥ ౧॥

చ. అమితజగద్భయంకరువి-షాగ్నియునప్రతిహాన్యమానవీ।
ర్యముగలయట్టిసర్పముల-కాజనమేజయుసేయుసర్పయా।
గమునసుదగ్రపావకశి-ఖాతతిలో మెరుగంగగారణం।
బమలచరిత్రయేమి చెప్పు-మయ్యవినంగధుపేడుకయ్యెడున్॥ ౨॥

"ఆదిపర్వము."

చ. అనుపమతేజుడున్నతభు-జాగ్రుడుదుర్జయవైరినిగ్రహుం।
డనఘుఁడువాయుసూనుఁడుని-జాగ్రజుసేసినసత్యపాశబం।
ధనమునఁజిక్కి.................................. ॥ 3॥

"అరణ్యపర్వము."

గీ. అపుడురాధేయుడమ్మెయి-ననుజువడుట।
జూచియేనుంగునకుసిఖ్ఖ-చూపినట్లు॥ ౪॥

"విరాటపర్వము."

ఉ. ఆధృతరాష్ట్రిసేసినయ-నర్ఘ్యశ్రీమణిప్రవరానుబద్ధశో।
భాధృతనొప్పుచున్నసభ॥ ౫॥

"సభాపర్వము."

అల్లుడు తమ్ముడనను తెనుగు పదాలకున్ను డుకారలోపమువచ్చును.

గీ. తమ్ముసేసినదురితంబు-దలఁగఁబూని।
ధర్మబుద్ధివైవ్రతముల-జేర్మిజేసి।
తనఘునీకునభీష్టంబు-లైనవరము।
లడుగుమిచ్చెదమీమెచ్చు-గడపనగునె॥ ౬॥

"ఆనుశాసనికము."

ఈలాగె ప్రథమాంతాలుఅన్నిటికి తెలుసుకోనునది.

2 లక్షణము.

గీ. ప్రాణిపదములుగానిశ-బ్దములకిలవి।
భక్తులందుద్వితీయకుఁ-బ్రథమవచ్చు।
మరిద్వితీయయునొకొకచో-నెరయునరద।
మెక్క-నరదంబునెక్కె-నా-మృగధరాంక॥ ౭॥

ద్వితీయకుప్రథమవచ్చుటకు.

గీ. పసిఁడిరథమెక్కి-విపులవై-భవము మెరయ।
చూపరులకెల్ల వేడ్కంబు-చోద్య మొదవ।
సాంగమైవచ్చుభాగధే-యంబువోలె।
మామయింటికివచ్చెజా-మాతయపుడు॥ ౮॥

"కవికర్ణరసాయనము"

రెండవవిధము ద్వితీయనిలుచుటకు.

చ. అరదమునెక్కి-కేతనప-టాంచలచంచలమైనతాల్మితోఁ।
దురగజవంబుమున్నడవఁ-బ్రోచికడంగెడుతత్తరంబుతోఁ।
దిరిగెడుబండికండ్లపగి-దిన్ భ్రమియించుమనంబుతోడనా।

హరిచనుదెంచెసత్యసము-దంచితకాంచనసౌధవీధికిన్॥ ౯॥

చ. అరదమునెక్కి-లోచనస-హస్రముకాంతివెలుంగఁబోల్చుని।
ర్జరపతిగన్నులారఁగని-సంతసమందెదువారితోడిమ।
చ్చరమునొక్క-నానుదయ-శైలముమీఁదసహస్రదీధితి।
స్ఫురణదలిర్పనొప్పరవి-సొంపునజృంభణఁబొందెనబ్జముల్॥ ౧౦॥

"ఉత్తరరామాయణము."

గీ. విహగపతినెక్కి-వైష్ణవి-ప్రహరిదిరుగు।
బంచమియునుజాముండయు-సంచరించు।
నాత్మవాహనములనెక్కి-యహరహంబు।
ననఘశ్రీకాశికాపురా-భ్యంతరమున॥ ౧౧॥

"కాశీఖండము."

క. విమలమణిమయములగుదూ।
లములంగంబములగోడ-లను వేదులగు।
ట్టిమములజుట్టినప్రాకా।
రములంగడునొప్పచుండ-రచియించెసభన్॥ ౧౨॥

"సభాపర్వము."

చ. తలిరులనెల్లఁగోసికర-తామరసద్యుతివెల్లిఁగాల్పఁగా।
నలరులనెల్లగోసినఖ-రాంచలదీప్తులుపైనిగుప్పఁగాఁ।
జిలుకలనెల్లఁదోలితమ-చిన్నియెలుంగులభంగిఁజూపఁగాఁ।
జెలువముకొత్తయైసతుల-చేవనవాటికయొప్పెనయ్యెడన్॥ ౧౩॥

"కవికర్ణరసాయనము"

3 లక్షణము.

ఆ. కూర్చియనుద్వితియ్య-కునునొక్క-షష్టిక।

పైవిభక్తిగానఁ-బడఁగ రాక।
యడఁగియుండుఁగ్రతుల-నాచార్యబ్రాణమిత్రౖ।
రాజుకొడుకనంగ-రాజమకుట॥ ౧౪॥

కూర్చియను ద్వితియ్యకు.

ఉ. ఇమ్ముగ సర్వలోకజను-లెవ్వనియేనిముఖామృతాంశుబిం।
బమ్మునవుద్భవంబయిన-భారత వాగమృతంబుగర్ణరం।
ధ్రిమ్మనువంజలిందవిలి-త్రావుదురట్టిమునీంద్రులోకవం।
ద్యమ్మరముంబరాశరసు-తుంబ్రణమిల్లికరంబుభక్తితోఁ॥ ౧౫

"ఆదిపర్వము."

చ. అనితగ నేక వాక్యతబ్రి-యంబున నాతనితోడనీవుముఁ।
గనినదివిన్నయట్టిదిబ్రి-కామకుతూహలచిత్తుఁడైనకృ।
ష్ణునివినుపింపునావుడుమ-నోజ్ఞకథాకథనంబునందువే।
డ్క్రనిగుడనమ్మునీంద్రుడువి-కాసమునఁ మొగముల్లసిల్లగఁ॥

"ఆనుశాసనికము."

గీ. సమయసముచితమృదువాక్య-సరణి వెలయ।
గోరిసుఖగోష్టినప్పుడు-కొంతప్రొద్దు।
జరపికుంతీసుతాగ్రణి-సంయమీంద్రుఁ।
బలికెనిట్లనివినయసం-పదలువ్రాలయ॥ ౧౬॥

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

ఒక్కుషష్ఠికి.

మ. అకటాజుత్తైడునేలకుంచగడెస-ప్తాంభోధి వేష్టిభవ।
త్సకలద్వీపకలాపభూపమకుటాం-చత్పద్మరాగోపల।
ప్రకరానేకవినిర్గళత్కిరణశుం-భత్పాదుఁడైనట్టిరా।

జుకుమారుండనియేడ్చెకన్నగవవ-శుభ్రిల్ కాల్వలైపారగఁ ౧౭॥

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

4 లక్షణము.

గీ. సప్తమికినిత్యతీయకెం-చఁ ద్వితీయ।
వచ్చువని జేశహోతిని-వ్రిచ్చెననగ।
నందుజేతననందగు-నట్టియెడల।
పన్నగాధీశకేయూర-భయవిదూర॥ ౧౮॥

మ. హరిమైసాదిసిరంబుసాదిమయిజా-త్యశ్వోత్తమాంగరబుగా।
డరణోర్వఁ రఘునాథశౌరియసిఁజెం-డఁ దివ్యమందారక్రౌ।
ష్టిరహింబ్రాణయుతంబులైగగనవా-టింబర్విగంధర్వకి।
న్నరరూపరిబులుదాల్చిసారెనవియా-నందించుఁదచ్చోర్యముఁ॥

"వసుచరిత్ర"

5 లక్షణము.

క. కైయనఁగఁగకారముపై।
నైయనఁగవిభక్తులొప్ప-నరయఁగఁగ్రతులఁ।
బాయక నెపుడుఁజతుర్థికి।
కాయజదుర్దర్పహరణ-గౌరీరమణా॥ ౨౧॥

కొఱకు కై చతుర్థ్యాస్తః.

¶ అని చతుర్థికి కొఱకు కైలువచ్చునని నన్నయభట్టు చెప్పినాడు.

అందుకు కై వచ్చుటకు.

ఉ. నావుఁడువాయునందనుఁడు-నందనపొమ్ముచమూవధూటినీ।
కైవశమైనలెస్సయటు-గాకనిసుందలనీ జొనేనిదా।

దౌవుననిల్చిమధ్యనగ-దాపటువిక్రమతాడనంబులం।
జేవయడంతు నెందుగుఱు-శిక్షగదానుతిగాంతురంగనల్॥ ౨౨॥

"జైమినీభారతము."

కకారముమీఁదనై వచ్చుటకు.

ఆ. అరణినగ్ని వొడము-కరణిదేవకియందు।
విప్రయజ్ఞకర్మ-వేదగుప్తి।
కైజనించె నెవ్వఁ-డవ్వసుదేవనం।
దనుభజింతు నేక-తానిరూఢి॥ ౨౩॥

"శాంతిపర్వము."

6 లక్షణము.

గీ. లలితతృతీయాదులగువిభ-క్తులకు నెల్ల।
గలుగుమధ్యనకారంబు-దొలఁగుచుండు।
రాముచే రామునకు శ్రీ-రాముకంటె।
రాముకును రామునందన-రాజభూష॥

తృతీయకు నకారలోపమగుటకు.

ఉ. హాటకగర్భుచేతగమ-లాసనుచేజతురాస్యకంధశృం।
గాటకవీధికాకృతవి-గాహచతుశ్రుతిచేతదేవతా।
కోటికిరీటసంఘటిత-కోమలపాదసరోజుచేజగ।
న్నాటకసూత్రిచేతఁగృతి-నాథుఁడుగాంచుజిరాయురున్నతుల్

"నైషధము"

చతుర్థికి.

గీ. నతులొనర్చెదఁబార్వతీ-నాథునకు॥ ౨౬॥

క. తనయుఁడుతనయునిగదియుం।
దనయునిచేఁదనయునకుఁ-దనయునివలనన్॥ ౨౭॥

"పెద్దిరాజలంకారము."

పంచమికి.

క. పదియేనేడులబాలుని।
సవమలగుణుఁగాకపక్ష-సంయుతు నేని।
ట్లదయతఁబుత్తేజాలను।
సదయుఁడవగురామువలన-సంయమివర్యా॥ ౨౮॥

"భాస్కరరామాయణము."

సీ. రాత్రిమైదాకిక్రూ-రతఁబోరిమగటిమి,
బాసినయంగార-పర్ణుకంటె॥ ౨౯॥

"కర్ణపర్వము."

షష్ఠికి.

ఉ. లాలనఁగ్రొత్తబెబ్బులిక-ళాసము వెట్టిరియాసనంబుగా।
గోలయుసాధునైనయొక-కోకటికిన్ నిషధేంద్రుమఖచ్చుకున్॥ ౩౦॥

"నైషధము."

క. రామునిశుభచరితంబుగ।
రామాయణమున్ రచించి-ప్రాచేతసుకున్।
బ్రేమ నెఱిఁగించితగనిజ।
ధామమునకు నారదుండు-దారతజనియెన్॥ ౩౧॥

"భాస్కరరామాయణము."

సీ. నీతూ పుణ్యశ్లోక-నిటలాక్షుఁడునతనూ,
ఫలకంబుచాటునఁ-బాయఁడెపుడు॥ ౩౨॥

"కవికర్ణరసాయనము."

సీ. సహదేవనకులవా-సవసుతభీములఁ,
గ్రమముననలువురఁ-గౌరవేంద్రు।
కొకొక్కక్కయేటున-నుక్కివంబుననొడ్డి,
యోడితన్నునొడ్డి-యోటువడిన॥ ౩౩॥

"సభాపర్వము."

ఉ. వంతుకువచ్చుసత్యగరు-వమ్మిఁకజెల్లదటంచుమానినీ॥ ౩౪॥

"పారిజాతాపహరణము."

చ. అహిమరుచిప్రతాపుఁడగు-నాకుశనాభుఁడుబ్రహ్మదత్తుకున్।
దుహితృశతంబునీనతఁడు-దోడనవారిఁగ్రమంబునంగర।
గ్రహణముసేయ ... ... ౩౫॥

"రామాయణము."

¶ వ. సప్తమికి నము నందనికద్దు షష్ఠికిఁగొందఱు నకార లోపము లేదందురు. అనినను "టాదివిభక్త్తాన్నిర్ణేత్యేకే" అన్న శబ్దాను శాసనసూత్రమునకును, రాముచేత, రాముకొఱకు, రామువలన, రాముకు, రామునందు అనికలదని వ్యాఖ్యానముఁవ్రాసిన బాలసరస్వతి వ్రాఁతకును భంగమువచ్చును గనుక రాముకు అనిచెప్పవచ్చును.

7 లక్షణము.

క. కెల్లడరఁగొన్ని పదములఁ।
దెల్లమిగాఁజేతననుత్ప్ర-తీయసుఁగృతులం।

జెల్లును మైయనుటమరు।
తక్కల్లోలవతీభుజంగ-కలుషవిభంగా॥ ౩౬॥

సీ. దుగ్ధాబ్ధికన్యక-తోటికోడలుగాఁగ,
నోరిమమైనుండనీ-కొప్పఁగాదె॥ ౩౭॥

"నైషధము."

సీ. ఓర్మిమైనుప్పిడి-యుపవాసములనుండి,
మగనాలిసరిబోల్పఁ-దగదువిధవ। ౩౮॥

"కాశీఖండము."

మ. అమలోదాత్తమనీషమైనుభయకా-వ్యప్రౌఢిబాటించుసి।
ల్పమునంబారగుఁడన్ గళావిదుఁడ ... ... ౩౯॥

"నిర్వచనోత్తరరామాయణము."

8 లక్షణము.

క. గురుఁడేనజనకుఁడనందగు।
పురుషాఖ్యలడులుదొలంగి-పొదవునికినకుల్।
పరికింపఁగషష్ఠికిసుర।
పరివృఢపరిపూజితాంఘ్రి-పద్మమహేశా॥ ౪౦॥

క. సకలభువనములునరచే।
తికిఁజేరంజాలినట్టి-ధీమంతుఁడుదే।
వకికొడుకుగలఁడుధర్మజా।
నికినాతండెత్తిరాక-నిలుచునెయధిపా॥ ౪౧॥

క. వివిధమణిమయరథంబులు।
జవనాశ్వంబులునుభద్ర-సామజములుర।

త్న విభూషణములు దాసీ।
నివహంబులు జాలఁ గృష్ణ-నికి నే నిత్తున్॥ ౪౨॥

"ఉద్యోగపర్వము."

క. దశకల్పసహస్రంబులు।
నిశి యంత యొదివసమిది సు-నిద్రారతికిన్।
విశదప్రబోధమునకున్।
వశగతకాలములు విష్ణు-నకు విమలమతీ॥ ౪౩॥

"అనుశాసనికము."

9 లక్షణము.

క. ప్రథితముగఁ గ్రతులషష్టికిఁ।
బ్రథమవిశేషణము జెల్లుఁ-బరిపంథిమదో।
న్మథనుఁడు రామున కెనయే।
పృథివిం జిఱుదొరలనంగ-నృపపతిగమనా॥ ౪౪।

చ. తనుతరమధ్య యాగమవి-ధానము దప్పక యుండ మౌనిచే।
ననుమతి గాంచి మ్రొక్కి వి-నయంబున నందఱ నామతించిక।
ల్పనగము క్రొవ్విరుల్ గనక-పాత్రికలందఁగ నించి యిచ్చె వా।
యనములు రుక్మిణీప్రభృతు-లైనసతుల్ బదియాఱువేలకున్॥ ౪౫॥

"పారిజాతాపహరణము."

క. అపరాహ్ణసమయమునని।
ట్లుపమాతీతానుమోద-యుద్ధంబయ్యెన్।
విపులభుజబలుఁడు భీమున।
కపరిమితబలుండు గౌర-వాధీశునకున్॥ ౪౬॥

"భీష్మపర్వము.

క. మీపను పున రాజ్యము పా।
లీపాండుతనూభవులకు-నీ కున్న భుజా।
టోపభయంకరుఁ డర్జును।
కోపానలమడరి ముట్టు-కొన దేవారిన్॥ ౪౭॥

"ఉద్యోగపర్వము."

శా. భారద్వాజపవిత్రగోత్రు విమలా-పస్తంబసత్సూత్రు వి।
ద్యారాజీవభవుం డుమారయకుఁ బు-ణ్యాచారభీమాంబకున్।
గారామైన తనూజు ... ... ౪౮॥

"నైషధము."

10 లక్షణము.

క. కదిసి ముకారాంతములగు।
పదముల పై సప్తమీవి-భక్తి యొదవుచో।
హ్రదమున హ్రదమునయందున్।
హ్రదమందున్ హ్రదమునందు-నఁ జను శర్వా॥ ౪౯॥

చ. ఉరమునయందుఁ గన్నులు పృ-థూదరదేశమునందు నోరు బ్రా।
స్ఫురిత భుజద్వయంబు గుల-భూమిధరోన్నతభావముం గరం।
బరుదుగ నుగ్రమైన వికృ-తాకృతితోడ నశేషసత్వఘ।
స్మరుఁ డగుచున్న వానిఁ బటు-సత్వుఁ గబంధునిఁ గాంచి రచ్చటన్॥

"ఆరణ్యపర్వము."

మ. హరుఁ డాతారకశైలదుర్గమునన-ధ్యాసీనుఁడై రాజశే।
ఖరవిఖ్యాతి వహించుచుం జంద్రగిరిదు-ర్గంబందు శ్రీవేంకటే।
శ్వరుఁ డొప్పున్ బహురాజశేఖరసదా-సంసేవ్యుఁడై యారయి।

ష్ఠరబంశేలికవాసితద్గిరులకుఁ-దద్వల్లభశ్రీలకుఁ॥ ౧౧॥

"వసు-చరిత్ర."

సీ. అవిముక్తమందును-పాస్యుఁడాత్మయటంచు,
యాజ్ఞవల్క్యుండతి్ర-కానతిచ్చె। ౧౨॥

"కాశీఖండము."

మ. హరిదశ్వాన్వయమందు దాశరథినై-యస్మత్పదాంభోజత।
త్పరుఁడైయుండువిభీషణాఖ్యునకుమ-ద్ధామంబుశ్రీరంగమే।
గరుణాధీనతనీనతండుగొని రాఁ-గావేరిలోఁజంద్రపు।
ష్కరణీతీరమునందుఁగ్రైకొనియెడుం-గల్పావధిస్థైర్యముఁ॥ ౧౩॥

"కవికర్ణరసాయనము."

11 లక్షణము.

ఆ. విన్నుమన్నుకేలు-వీడుప్రోలనుపెడ।
వింటమంటకేల-వీటప్రోల।
ననఁగనొప్పుమఱియు-నటులెయుత్వముపైన।
కారమొదవుఁగొన్ని-కడలనీశ॥ ౧౪॥

నకారమువచ్చుటకు.

ఉ. విన్ననవేఁగుతామరల-విందుకిలాతపునీడలెప్పుడుఁ।
వెన్నెలరాచరాలఁగని ... ... ౧౫॥

"యయాతి-చరిత్ర."

వీడున అనుటకు.

క. వీడుచదివించెనయ్యెడ।
వీడని వేడుకబలారి-విబుధులతోలే।

వీడుమణులనఁగఁదగుతన।
వీడునఁగలమానికములు-వివిధాంబరములే॥ ౧౬॥

"వసుచరిత్ర."

ప్రోలున అనుటకు.

క. కనకమయమైనయాప్రో।
లునదమసుతులాహవంబు-లోనమరులచే।
తనవిభుఁలుగామఱియు।
వ్వనజజుజేఁబడసిరసుర-వనితలుగరుణఁ॥ ౧౭॥

"ఆరణ్యపర్వము."

వ. కడమసులభము.

12 లక్షణము.

గీ. నోరునీరునుగోరును-నుడువులకును।
నోటనీటనుగోటను-నోరనీర।
గోరననమఱినోరున-నీరునన।
గోరుననంగఁజనుమేరు-కుధరచాప॥ ౧౮॥

నోర ననుటకు.

గీ. నోరమానిసితలలు వే-సారికడఁపు।
బాంశముల్ప్రేలెపేల్చు-భువనభయద॥ ౧౯॥

"చంద్రభానుచరిత్రము."

క. నకులుఁడుసహదేవుండును।
బ్రికటభుజాస్ఫురణమునన-రాతిబలమునే।

లకుగోలకుఁజెత్తుకునో।
రికివచ్చినయట్టులాడి-రేయిబ్బఁగికే॥ ౬౦॥

"కర్ణపర్వము."

నీరననుటకు.

ఆ. నీరనగ్ని యునికి-యూరయవిస్మయం।
బనుచుబొడబొగ్ని-కడలియప్పు।
రంబుబొల్చెనొకొ-రత్నాకరముమణు।
లనఁగఁజెలువమమరు-నాపణములు॥ ౬౧॥

"చిమ్మపూడియమరేశ్వర విక్రమసేనము."

ఆ నీరిలోనకాండ-తారకప్రతిబింబ।
మొకొ-యనఁగవెలుఁగు-చున్నపుడు।
రాచకొడుకులెల్లఁ-జూచుచునుండిరి।
దానిఁబుచ్చుకొనువి-ధంబులేక॥ ౬౨॥

"ఆదిపర్వము."

నీట ననుటకు.

సీ. నీటఁదేలుశరంబు-పాటదేలుసరంబు,
బట్టఁగాఁబట్టఁగాఁ-బుట్టలేని॥ ౬౩॥

"రుక్మాంగదచరిత్ర."

గీ పాలఁబుట్టినమాత్రాన-మేలిగుణము।
నేడునీకేలగల్గునో-నీరజారి।
నీటఁబుట్టినవాఁడుగా-డోటువప్పి।
కాల్చుచున్నాఁడుజగమెల్ల-కరుణలేక॥ ౬౪॥

"మనుచరిత్ర."

గోరునకు.

ఉ. కారణమేమిరక్క-సున-ఖంబులవచ్చితినాడునీకుఁబెం।
పారకుతారమబ్బదొపు-రారివిరించులుచేరియేఁటికిక్।
గోరునబోవుసేఁతలకు-గొడ్డలియన్నదొరంగితోవినం।
గోరపనన్నయిందరకు-గోరికలిచ్చుముకుందుఁగొల్చెదక్॥ ౬౫॥

"కంచిరాజునూరయకన్నప్పచరిత్ర."

¶ వ. కడమయీలాగే తెలుసుకొనునది.

13 లక్షణము.

క. ఒనరఁద్రుతీయకుసప్తమి।
కినియొక్కెడఁబ్రథమవచ్చుఁ-గృతులసుఖంబుం।
జెనుచిచ్చురికొననంగా।
ఘనతరగోరాట్టురంగ-కలుషవిభంగా॥ ౬౬॥

తృతీయకుఁబ్రథమవచ్చుటకు.

సీ.గీ. బ్రహ్మరితులుదపస్వులు-భవ్యతీర్థ।
సేవకులుసద్వ్రతులుమునిస్పృహులుమొదలు।
గాఁగనొప్పెడుతత్పుణ్య-కర్మపరులు।
వీరెకనుగొందుసుఖమున్న-వారలిందు॥ ౬౭॥

"కాశీఖండము."

సప్తమికిఁబ్రథవచ్చుటకు.

గీ. ఎన్నికకురోమకూపంబు-లెన్నిగలవు।
దివ్యవర్షంబులన్నిమో-దించుసాధ్వి।
నాకభువనంబునందాత్మ-నాథుఁగూడి।

వెరపాకింతయులేకచి-చ్చురికె నేని॥ ౧౮॥

"కాశీఖండము."

సీ. తరిచూచియిచ్చెనె-ద్దానిఁబట్టికిఁదల్లి,
జూదమోడినపైడి-చుట్టుకొనిన...... ౧౯॥

14 లక్షణము.

గీ. వనము కాలము ప్రాణము-ధనము డెంద।
మనము కారాంతములకు నా-లెనయునొక్క।
తరినిమూల్వోయిదీర్ఘము-ల్దాపలి దెస।
వర్ణములకు విభక్తుల-వచ్చు నభవ॥ ౨౦॥

క. మానుగ ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రా।
ణానంగలుగంగబంధు-నాశము రాజ్య।
శ్రీనాశమునుద్దామయ।
శోనాశముఁజేయనేల-చూచెదు చెపుమా॥ ౨౧॥

"ఉద్యోగపర్వము."

తే. గీ. ఇంకననుబోటిదొడరిన-నింతకంటె।
నెడరు వాటిల్లు వేగబో-మ్మింటికడకు।
హరియుపార్థుండును స్నేహ-కైన నేగు।
మేను దెగనీదు ప్రాణాన-కింత నిజము॥ ౨౨॥

"కర్ణపర్వము."

ఆ. వెండిపింజతోడి-వెడదయమ్ములజిత్ర।
సేనధరణినాథు-శిరముద్రుంచి।
వాడినారసంబ-వర్ష్మునినిటలాన।
నాటనేసెదివిజ-నాథసుతుఁడు॥ ౨౩॥

15 లక్షణము.

క. ఇలగొన్నియచేతనముల।
నలరఁద్వితీయాదికంబు-లైనవిభక్తుల్।
నిలిపెడుచోటనకారం।
బలవడనేకవచనముల-నగజాధీశా॥ ౨౪॥

చ. అనుపలుకంకుశంబునక్రియం-గుదియించిననిల్చిభూరుహం।
బునదెసవోకమత్తగజ-పుంగవుచందమునన్ సమీరనం।
దనుఁడుశరీరదోహలవి-ధాపరిశోభితవిక్రమోద్యమం।
బునవిలసిల్లియిట్లనును-భ్రూకుటిఫాలమలంకరింపఁగన్॥ ౨౫॥

"విరాటపర్వము."

16 లక్షణము.

గీ. భువినికారాంతములకు సం-బుద్ధియొదవు।
నపుడు విష్ణుఁడ విష్ణుఁడా-యనఁగనొప్పు।
మఱియు విష్ణూయటంచుఁగొం-దఱుప్లుతంబు।
వలుకుదురు శైలకన్యకా-ప్రాణనాథ॥ ౨౬॥

సూ॥ డుజదాతునప్లుతస్యాత్సంబుద్ధావిత్యుతాం
విదుః కేచిత్॥

¶ వ. అని వాగనుశాసనునిసూత్రమును జరత్కారూ మునిశ్రేష్ఠయ
సి ఆయనప్రయోగమును నున్నది॥

సీ. శ్రీకంఠధర్మధు-రీణశంభూకమ,
లాధిపయీశాన-యదుపతిమృడ ... ...౨౭॥

"శ్రీనాథుని కాశీఖండము

17 లక్షణము.

గీ. పదములకు నెల్ల నారయ న్ - బలుకుకృతులఁ।
బొదవుబహువచనములసం-బోధసలకు।
స్త్రీపురుషశబ్దములకొక-చెంత నార।
దొలఁగిప్రథమాబహూ క్తియ-ట్లడరునభవ॥ ౭౮॥

¶ వ. మృగములార, ఖగములార, నరులార, తరులారయని ఆరవ
చ్చుటసులభము.

ప్రథమాబహువచనమట్లువచ్చుటకు.

క. ఒప్పులుగలిగినమెచ్చుడు।
దప్పులుగలిగిననెఱింగి-తగఁదీర్పుఁడుద।
ప్పొప్పనకుఁడొప్పుతప్పని।
చెప్పకుడీకవులుపాస్తి-జేసెదమిమ్ము న్॥ ౭౯॥

,,అభినవదండి.''

ఉ. అనఘుమదియ్యవర్తనము-నందొకదోషముగన్న వారొనా।
యనుజుడులక్ష్మణుండుదన-కర్హముగానిగతింజరించెనో।
జనకతనూజనాకుఁబరి-చర్యలుసేయుతరిన్దపస్వినీ।
జనపరిచర్యలేమరెనొ-సంభ్రమకారణమేమిసంయముల్॥ ౮౦॥

,,రామాయణము.''

¶ వ. ఈలాటిప్రయోగములుబహుళముగాఁగలవు.

18 లక్షణము.

క. ఓరియనెడుసంబోధన।
పేరునఁబెక్కండ్రనొకనిఁ-బిలువఁగననువౌ

నోరిజనులారయనగా।
నోరిజనుండాయనంగ-నుడుపతిమకుటా॥ ౮౧॥

ద్విపద. ఓరిరాక్షసులార-యుర్విపైనేను।
శూరతవిలసిల్లు-సుగ్రీవుబంటు॥ ౮౨॥

,,రంగనాథునిరామాయణము. సుందరకాండ.''

19 లక్షణము.

గీ. మొనసికృతులనుకారాంత-ములఁదెనుంగు।
సేయునెడలనువూల్వచ్చు-చెడునొకొక్క.।
తరనిరాహువుబాహువు-తరువనంగ।
రాహుబాహునుతరునన-రాజభూష॥ ౮౩॥

రాహుశబ్దానకు.

క. ఉర్వీచక్రమువడఁకెను।
పర్వములేకయును రాహు-భానునిఁబట్టెన్ ... ... ౮౪॥

,,శల్యపర్వము.''

గీ. తతతనువురాహుసోమామృ-తంబుమ్రింగ।
చక్రిదునిమినమెడగంటి-చాయబొలిచె॥ ౮౫॥

,,ఆముక్తమాల్యద.''

బాహుశబ్దానకు.

గీ. నేలనాలుగుచెరఁగుల-నృపులకొలువు।
లందునేనునువర్తింతు-నవనినాథ।
యగ్గలించినాయెదుటబా-హాప్పళించి।

గడువఁజాలెడుమల్లులఁ-గాననెందు॥ ౮౬॥

"విరాటపర్వము."

ఊరుశబ్దానకు.

చ. ఉరుతరవజ్రకర్కశత-యున్ గుధరోన్నతియున్ గుచంబులన్।
సరసిజసంవికాసమును-జంద్రవిలాసము నెమ్మొగంబునన్।
గరికరలక్ష్మియున్ గదలి-కాతరువిస్ఫురణంబునూరులం।
బొరయుటచిత్రమయ్యెనృప-పత్రికకాయలఁ జవ్వనంబునన్॥ ౮౭॥

"కవికర్ణరసాయనము."

రఘుశబ్దానకు.

మ. రజనీనాథకులైకభూషణుఁడవై-రాజర్షివైధారుణీ।
ప్రజనెల్లన్ దయతోడధర్మచరితం-బాలింపుచుండొంటిధ।
ర్మజునాభాగుభగీరథుందశరథున్-మాంధాతరామున్ రఘున్।
విజయున్బోలితిసద్గుణంబులజగ-ద్విఖ్యాతపారీక్షితా॥ ౮౮॥

"ఆదిపర్వము."

తరుశబ్దానకు.

సీ. అరిగెడిరయమునఁ-దరులుబాల్పడిమ్రొగ్గఁ,
బదఘట్టనంబునఁ-జదిసిరాలు ... ౮౯॥

"ఆదిపర్వము."

జంతుశబ్దానకు.

మ. హలికుండెంతయునోజదున్నఁగనుసీ-రాగ్రంబునన్ జోకిప్రా।
ణులనేకంబులుజచ్చుహింసయదియా-నోకాదొవేయేలమ।
ర్త్యులునేలంజరియించుచోఁబదములం-ద్రొక్కంబడుంబెక్కుజం।

తులుహింసావిధిగాదనంగవశమే-దోషజ్ఞయూహింపుమా॥ ౯౦॥

"అరణ్యపర్వము."

20 లక్షణము.

క. జడపదతిర్యక్పదముల।
కడరఁగఁబుల్లింగమట్టు-లగుఁగొన్నిఁటికో।
క్కడలసముద్రుండననుర।
గుఁడసన్ వాయసుఁడనంగఁ-గుక్కుటలింగా॥ ౯౧॥

ఉరగుఁడనుటకు.

చ. అరిదితపోవిభూతినమ-రారులబాధలుబొందకుండగా।
నురగులనెల్లఁగాచినమ-హోరగనాయకుఁడానమత్సరా।
సురముకుటాగ్రరత్నరుచి-శోభితపాదుఁడునద్రినందనే।
శ్వరునకుభూషణంబయిన-వాసుకినాకుఁబ్రిసన్నుఁడయ్యెడున్॥

"ఆదిపర్వము."

క. మృగయార్థమరిగిహిమవ।
న్నగభూములయందుఁబవన-నందనుఁడొకప।
న్నగుచేతఁబట్టువడియి।
మ్మగధర్మతనూజుచేత-మోక్షితుఁడయ్యెన్॥ ౯౩॥

"అరణ్యపర్వము."

వాయసుఁడనుటకు.

క. తలకొనిజలములబక్షం।
బులుదుండముదోఁకజోఁకఁ-బోరిఁబోరినెగయన్।
బలమరిమైదిగఁబడఁగా।

సొలసియెగయలేక నాయ-సుఁడు వెగడొందన్|| ౯౪||

"కర్ణపర్వము."

21 లక్షణము.

క. అమరఁగ నొక్కొక యెడక
బ్బములఁ బ్రయోగింపఁ జెల్లుఁ-బరికింపఁగ హం
సములన హంసలనం గాఁ
గుముదాప్తనిభోజ్జ్వలాంగ-కుక్కుటలింగా|| ౯౫||

హంసములనుటకు.

క. బలశాలియైన హంసము
బిలచితిబురణించి పారఁ-బెలుచ దనమునన్
గల వేయింతకుమును హం
సలతో బురణించు వాయ-సంబులు జగతిన్|| ౯౬||

"కర్ణపర్వము."

ఉ. దుందుభివాద్యనిస్వనము-తోఁ దులఁదూఁగెడు బక్షపాతమం
దందయతేరిక్కతో పనత-మైవినఁ బద్ధవిహారలీలలం
జెందిపరాకున న్నెలగు-చిత్తములుద్ధవిడింగలంగఁగా
నిందునిభాస్యలప్పుడు స-మీక్షణ జేసిరి రాజహంసమున్|| ౯౭||

"నైషధము."

హంసలనుటకు.

గీ. వీరసేనసుతుడు-వీడుండు హంసల
నడ బెడంగు జూచి-నగుచు వాని

నెగిచియెగిచి వేడ్క-నెగయకుండఁగ నొక్క
హంసఁ బట్టుకొనియె-నతిరయమున|| ౯౮||

ఇది విభక్తిప్రకరణము.

శా. పారావారనిషంగసంశ్రితజన-ప్రాంచత్కృపాపాంగదు
ర్వారాఘౌఘతమఃపతంగ ఘనసం-గ్రామాంగణాభంగనీ
హారక్షీరపటీరహీరఘనసా-రాభ్రాపగాహారక
ర్పూరేందూపలశోభితాంగ సతత-ప్రోద్యద్భుజంగాంగదా|| ౯౯

గద్య.

ఇది శ్రీమత్కుక్కుటేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ కవితాసామ్రాజ్య
ధురంధర ఘన యశోబంధుర కౌండిన్యస గోత్ర పవిత్ర
కూచిమంచి గంగనామాత్య పుత్ర బుధజనవిధేయ తి
మ్మయ నామధేయ ప్రణీతంబైన సర్వలక్షణ సార
సంగ్రహంబనుకృతియందుఁ బ్రథమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.

(ద్వితీయాశ్వాసము.)

కలితాచలకన్యా।
ప్రాకటహృదయాబ్జభృంగ-పాణికురంగా।
భీకరదనుజవిభంగా।
గోకర్ణవిభూషితాంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౧॥

వ. అవధరింపుమింక సమాసప్రకరణం బెఱింగించెద. ౨॥

1 లక్షణము.

గీ. పరిమితంబగు నాంధ్రశ-బ్దంబుగృతుల।
సంస్కృతపదంబుతోడఁబొ-సంగికర్మ।
ధారయంబగుఁబ్రోడగం-ధర్వకాంత।
లలరిరన శైలజాధీశ-హారమహేశ॥ ౩॥

ఉ. వాడిమయూఖముల్గలుగు-వాఁడపరాంబుధిఁగ్రుంకె ధేనువుల్।
నేడిటవచ్చె నేకతమ-నిష్టమెయిన్న వదగ్ని హోత్రముల్।
పోడిగ వేల్వఁగాఁబడియెఁ-బ్రొద్దునుబోయెఁగ చుండు నేనియుం౯।
రాడువనంబులో నమృగ-రాక్షసపన్నగబాధబొందెనో॥ ౪॥

"ఆదిపర్వము."

ఉ. మేలిమదావళంబులును-మేటిహయంబులుదమ్ముపిండునా।
ఖీలతఁజుట్టురాగరథ-బృందముతోఁగురురాజుకర్ణుఁడో।
ర్లీలగుదోఃప్రడంగరథ-రేణువుదీర్ణముగానతండుపాం।
చాలబలంబుపైనడరె-శౌర్యసముద్భటబాహువీర్యుఁడై॥ ౫॥

"కర్ణపర్వము."

సీ. జిలుగుసంధ్యారాగ-చీనాంబరముఁగట్టి,
కుసుమగర్భఁపుకీలు-కొప్పుదురిమి ... ౬॥

"కాశీఖండము."

గీ. నవతికారవరథికులు-గవిసికడిమిఁ।
బొదువుటయునన్ని శరములు-భూరిరయము।
మెరయనందందఁదెగటార్చి-తరమనతనిఁ।
దాకె వేయుమున్నూరుదంతావళములు॥ ౭॥

"కర్ణపర్వము."

ఉ. నిన్నునుగౌఁగలించుకొని-నావదనంబునకున్నిజాస్యమా।
సన్నముజేసిరొక్కి-మృదు-శబ్దమునించెమనోహరంబుగా।
నెన్నఁడునట్టిశబ్దము-నీశ్వరమున్విని యెఱుంగన।
య్యన్నవబ్రహ్మచారిముఖ-మంబురుహంబుసమంబుచూడఁగ౯॥ ౮॥

"ఆరణ్యపర్వము."

2 లక్షణము.

గీ. ఆరయఁ గర్పూరగంధియు-హంసయాన।
యను సమాసపదంబులు-దెనుఁగు సేయ।
నలరఁ గప్పురగంధియు-నంచయాన।
యనఁగ నొకకొన్ని పదముల-ధనదమిత్ర॥ ౯॥

కప్పురగంధి యనుటకు.

ఉ. అప్పుడు శౌరిఁ జూచి ప్రమ-దాతిశయంబు హృదంతరంబులం।
జిప్పిలి సంభ్రమించి కయి-సేయు తెరంగు లరందిరంబుగా।
గుప్పనఁ గూరి యొండొరులఁ-గూడఁగ నీకకడంగి వేలుపుం।
గప్పురగంధు లెక్కిరిధ-గద్ధగితోన్నత హర్మ్యరేఖలన్॥ ౧౦॥

" పారిజాతాపహరణము.

అంచయానయనుటకు.

మత్తకోకిల. పంచసాయక సాయకంబుల-చారికోర్వఁగఁ జాలకే।
నంచయాన వరించు నప్పుడొ-కప్పుడున్న ముఁ గూడి వ।
ర్తించరాదని ... ... ౧౧॥

" ప్రౌఢకవిమల్లన రుక్మాంగదచరిత్ర."

3 లక్షణము.

ఆ తెనుఁగుపదము మీఁద-దేవతాభాషయు।
సంస్కృతంబు మీఁద-సరవిఁ దెనుఁగు।
రూఢి మీఱఁ దప్పు-రుషలయి పర్తిల్లు।
నిభవిభంగ కుకు-శేశలింగ॥ ౧౨॥

తెనుఁగుమీఁద సంస్కృతమునకు.

సీ. కస్తూరితోఁ గూర్చి-గంధసారమలంది,
ముత్యాలతాటంక-ములు ధరించి ... ౧౩॥

" కాశీఖండము."

గీ. చెలువ నేత్రవిలాసంబు-చెవుల సోక ... ... ౧౪॥

" విజయవిలాసము."

సంస్కృతంబుమీఁద తెనుఁగునకు.

సీ. ధరయే యపాంసులఁ-దలచూపరాకుండఁ,
దనకూర్మి రేనియ-ప్పన నెముంచె ... ౧౫॥

" వసుచరిత్ర."

4 లక్షణము.

గీ. తెలుఁగు సంస్కృత పదమును-గలియఁ గూర్చి।
సరవిఁ జెప్పిన నదికవి-వరులు గృతుల।
యందు మిశ్రసమాసంబ-టంచు నండ్రు।
కలిదవృషవాహ దురితాభ్ర-గంధవాహ॥ ౧౬॥

సీ. కటికచీఁకటి దిండి-కరములగిలిగింత,
సెవ్వాఁడుతోఁ గకన్నె-నవ్వఁ జేనకు ... ౧౭॥

" మనుచరిత్ర."

5 లక్షణము.

క. తన సానీయను పదముల।
కొన సంస్కృతశబ్దవితతిఁ-గూర్చి సమాసం।
బొనరింపఁ జెల్లుఁ గృతులన్।
ధనపతిసన్మిత్ర కరటి-దానవజైత్రా॥ ౧౮॥

సీ. తనయశోవిశదము-క్తాసౌధపాళికి,
నంబుదాయనము వా-తాయనముగ ... ౧౯॥

"వసుచరిత్ర."

6 లక్షణము.

క. దినవెచ్చము గరకంఠుఁడు।
నను గ్రామ్యపదములు గొన్ని-యలరుం గృతులన్।
ఘను లైనకవుల రచనల।
వనజాతభవాదిదివిజ-వందితశర్వా॥ ౨౦॥

దినవెచ్చమనుటకు.

సీ. కైలాసమునఁ బంట-మైలారవిభుఁ డుండె,
దినవెచ్చ మెవ్వఁడు-దీర్పఁగలఁడు ... ౨౧॥

"కాశీఖండము."

కరకంఠుఁడనుటకు.

క. ఎఱుకని యెఱుఁగక నీకున్।
మఱుకువ నెదిరించి నాఁడ-మనువు మదీనిం।
¶ గరకంఠాంశమియింపుము।
నెఱి నెవ్వఁడు నెఱుఁగఁగలఁడు-నీచరితంబున్॥ ౨౨॥

"అరణ్యపర్వము."

7 లక్షణము.

గీ. సంస్కృతపదంబులాగి సమా-సములు గూర్చు।
నపుడు క్రారను గూడిన-యక్కరంబు।

¶ గరకంఠాయనుచో గరశబ్దమునకు గరళమర్థముఁ జెప్పి సంస్కృతసమాసముగా నిర్వహింపవచ్చును.

లూదియుండునొక్కొ చో-నూదకుండుఁ।
దెనుఁగుఁ గృతులందు సామజా-జిననిచోళ॥ ౨౩॥

ఉ. కావునఁ గామక్రోధముల-గ్రాచుచు నాశ్రితకోటిఁ గాచుచున్।
భూవలయప్రజన్సమతఁ-బ్రోచుచు రాజ్యము సేఁత మేలు భూ।
తావిధిలోనుగాఁగలుగు-సారపుధర్మములన్ ఘటించు మే।
ల్లావిరినప్రయత్నమున-వానికి వచ్చు నృపాలయమ్మెయిన్॥ ౨౪॥

"శాంతిపర్వము."

సీ. సంధ్యాభివందన-శ్రద్ధయుజ్జనసేయు,
గీతవాద్యవినోద-క్రియలఁ దగులు ... ౨౫॥

"కాశీఖండము."

చ. అనవుఁడు నిట్లనున్ విదురుఁ-డక్కట ధర్మసుతుండు బాంధవుం।
డును జెలికాఁడు నుందగుభ-టుండును బెద్దయున్ గురుండు గా।
డె నరవరేణ్య ధర్మప్రక-టీకృతచిత్తుఁడు శాంతమూర్తి స।
ద్వినయవివేకశీలముల-విశ్రుతుఁ డాతఁడు గీడుఁ బల్కునే॥ ౨౬॥

"ఉద్యోగపర్వము."

చ. కృపకృతవర్మలంగడిమి-గిట్టి శిఖండి ప్రభద్రకుల్ మహో।
గ్రఁపువడిఁ దోడ్పడంగ భుజ-గర్వము జూపిన నాబలాఢ్యులుం।
గుపితమనస్కులయ్యు బలు-గోల్తలఁ జేర్చిన లావుచేవ గ।
య్యఁపు వెరవేల్పు దాల్మి సరి-నచ్చెరుపాటున ముంచెఁ జూపఱన్॥

"శల్యపర్వము."

శ్లో॥ సంయుక్తే సంస్కృతాద్యస్యాత్సర్వమాంధ్రపదం ల
ఘుః। భవేదాద్యసమాసేపి రేఫయోగాత్పదంతథా

పదేపిచతథాత్వంస్యాత్ క్వచిన్నైవసరేఫకే।
సర్వాస్వపిచభాషాసురహాయుక్తేషురేపరే।
పూర్వవర్ణస్యలఘుతాచేష్టామల్వాదికేషిచ॥

¶ వ. అనియథర్వణ సూత్రమున్నదిగనుక గీర్వాణమందుననీలాగునఁ గలదు.

శ్లో. ప్రాప్తనాభిహ్రదమజ్జనమితి- ... ... ౨౭॥

" మాఘకావ్యము."

శ్లో. ... కస్త్వాజ్జీవసిహేసఖేవిషక్రిమిన్యాయేనజీవామ్యహం॥ ౨౮।

" చాటుధార."

8 లక్షణము.

గీ. సంస్కృతపదంబులాగిసమా-సములుగూర్చ।
కడలస్త్రీలింగములకుదీ-ర్ఘములుకురుచ।
లగుచునుండునొక్కచో-నాంధ్రకృతుల।
రమ్యథవళాంగకలశనీ-రధినిషంగ॥ ౩౦॥

క. పదిదినములైదుప్రొద్దులు।
పదఁపడిరెణ్ణాళ్ళునొక్క-పగలుఁ రేయిఁ।
గదనంబుఁజేసిమడిసిరి।
నదిసుతగురుకర్ణశల్య-నాగపురీశుల్॥ ౩౧॥

" అథర్వణభారతము."

గీ. ... అనజగంబులమిగులఁబ్ర-ఖ్యాతిఁగాంచె।
ధరణిధవదత్తవివిధోప-ధావిధాస।
మార్జితశ్రీవిసిర్జిత-నిర్జరాల।
యేశ్వరుఁడుతిమ్మభూపతి-యీశ్వరుండు॥ ౩౨॥

" ఆముక్తమాల్యద."

చ. ¶ అపుడుపురంధ్రివర్గవృత-యైచరణాంకకృతార్థమైనక।
ప్రఁపునుప్రముగ్గుపైమకర-పద్మముతేర్పడవీక్షణప్రభా।
స్నపనవిచిత్రకుట్టిమము-నఁ వరనీరనిధుల్ జనింపన।
న్నృపమణిభాగ్యలక్ష్మికర-ణిందరుణీమణివచ్చెనొయ్యనఁ॥ ౩౩॥

" వసుచరిత్ర."

మ. కనకక్షోణిధరంబుకార్ముకముగా-కద్రూతనూజుండుసిం।
జినిగామాధవుఁడమ్ముగాఁబురముల-క్షీణైకదోశ్శక్తిఁగె।
ల్చినజోదీశ్వరుఁడిచ్చుగాతజయల-క్ష్మీసుస్థిరైశ్వర్యశో।
భనముల్ పెద్దయసింగమంత్రికిజగ-త్ప్రఖ్యాతసత్కీర్తికిఁ॥ ౩౪॥

" నైషధము."

ఇది సమాసప్రకరణంబింక క్రియలు విశేషణంబెఱింగించెద.

¶ పురంధ్రిభిశ్చక్రమశఃప్రయుక్తం అనికాళిదాసుగా రికారాంతముగాఁబ్రయోగించినారు.

క్రియావిశేషణప్రకరణము.

1 లక్షణము.

గీ. పృథివిస్థావరతిర్యక్ప్ర-భృతులకెల్ల।
క్రియలఁదగు నేకవచనముల్ - కీర్తిదముగ।
దేవమనుజాదిక్రియల్ - దెలుప నేక।
వచనబహువచనంబులై-వరలునీశ॥ ౧॥

స్థావరతిర్యక్పదములకు క్రియ యేకవచనమగుటకు.

శా. ఆకంపించెజగత్రయంబుదిశల-ల్లాడెన్ సముద్రంబులు।
ద్రేకించెన్భయమందెభూతములు భే-దిల్లెన్ గులక్ష్మాధ్రముల్ ... ౨॥

" కాశీఖండము."

చ. ఒరగెవసుంధరాస్థలిమ-హోరగనాథుఁడువంగెఁగూర్మమున్।
దరలెనభంబుమ్రోసెసుర-దంతులుగ్రమ్ముగ్గదిగంతరంబుల।
త్తరినదరెన్ సురత్సుతుఁడు-దర్ప మెలర్పనహార్యముద్ధతిం।
బెరుకఁగగోత్రశైలములు-పెల్లదరెన్ గలగెంబయోధులున్॥ 3॥

" భాస్కరరామాయణము."

గీ. కరులుధాత్రీతలంబుగ్రి-క్కదలనడచె- ... ౪॥

" శల్యపర్వము."

క. ఉద్భిజ్జములుజరాయు।
ప్రోద్భూతములండజాత-ములుస్వేదజముల్

తద్భూమండలిఁజచ్చెను।
హాద్భుతముగఁబుట్టెహాల-హాలకంథరులై॥ ౫॥

" కాశీఖండము."

2 లక్షణము.

గీ. తెలుఁగుకృతులందుస్త్రీలింగ-ములకుస్త్రీన।
పుంసకంబులచేతనం-బులవిశేష।
ణంబులగుగౌరిశుభదృష్టి-నవశుభప్ర।
దాయినిశుభప్రదంబన-ధనదమిత్ర॥ ౬.

స్త్రీలింగమునకు స్త్రీలింగ విశేషణమగుటకు.

భారతార్థమందు--

ఆ. వెలయునఖిలభువన-ములలోనవారణ।
నగరిపురమతల్లి-నాదనర్చి।
రాజ్యలక్ష్మిమిగులఁ-బ్రబలనయోధ్యనా।
రాజవినుతిఁగన్న-రాజధాని॥ ౭॥

" రాఘవపాండవీయము."

స్త్రీలింగమునకు నపుంసకలింగము విశేషణమగుటకు.

క. వరుణపురిసర్వలోకో।
త్తరముజ్జ్వలమణిమయముసి-తప్రభమతిసుం।
దరమందుండున్ వరుణుఁడు।
వరుణానీసహితుఁడైఘ్రు-వంబుగనెమ్మిన్॥ ౮॥

" సభాపర్వము."

మ. దివిజాధీశుసుధర్మయన్సభసము-ద్వీక్షింపుభూదేవరెం।
డవకైలాసమువోలెనున్నయదిబ్రహ్మాండంబుతోరాయుచున్।
ధవళాశీష్వధరాట్టహాసవిమల-ద్రాఘిష్ఠశృంగాటమై।
యవదాతధ్వజశాటికాంచలచపే-టాధూతజీమూతమై॥ ౯॥

సీ. ఆవేశచూర్ణంబు-లఖిలేంద్రియములకు,
శృంగారరససము-జ్జీవనములు,
శంబరాంతకభుజా-జయకీర్తిమహిమలు,
శోకదంపతికదృ-క్కూలశిఖలు।
బ్రహ్మాండపురవీధి-రత్నతోరణములు,
యామినీకర్పూర-హారలతలు,
నీరదాధ్వాంభోజి-నీబిసాంకురములు,
కుముదకాననముల-కూర్మిచెలులు।

గీ. గరళకంఠాట్టహాసంబు-గర్వరేఖ।
కైటభారాతినతనాభి-కమలశోభ।
చంద్రికలుగాయుచున్నవి-సాంద్రలీల।
భువనమిదియెద్దిపరమభా-గవతులార॥ ౧౦॥

"కాశీఖండము."

3 లక్షణము.

క. తెలుఁగునఁబ్రాణిపదంబులు।
వెలిగాబహువచనమునకు-విస్పష్టముగా।
నిలుచునువిశేషణంబై।
పోలుపొందఁగనేకవచన-ముమఖధ్వంసీ॥ ౧౧॥

మాలిని. సురపతిసభఁజూడం-జూడనంగారవృష్టుల్।

గురిసెఁగులిశధారల్-గుంఠితంబయ్యెదిక్కుం।
జరమదములడంగెన్-సర్వదిక్పాలకాంతః।
కరణములుభయోద్వే-గంబునన్సంచలించెన్॥ ౧౨॥

"ఆదిపర్వము."

¶ వ. ఇందులోఁ గులిశధారలు కుంఠితంబులయ్యెననుటకుఁ గుంఠితంబయ్యెనని బహువచనమునకు, ఏకవచనము విశేషణము బెట్టినాడు.

4 లక్షణము.

గీ. కలిగియనునట్టియర్థంబు-దెలుపుచోట।
నిలుపఁదగునైయనుపదంబు-దెలుఁగునందు।
గోడుగులరిగెలుఁబడగలు-ఘోటకములు।
నైవిభుండొప్పెననఁగఁగా-యజవిభంగ॥ ౧౩॥

మ. హిమవంతంబునకేఁగియొక్క-యెడనం-దేకాంతమొక్కర్తునీ।
రముఁగృష్ణాజినముంగమండలువునై-రాగంబువంచించిసం।
యమముంగైకొనియున్నఁజేరఁజనిపు-ణ్యాకారమున్యాచనో।
ద్యమముంగాంతియుఁజూచిరావణుఁడుకా-మాయత్తుఁడై
యిట్లనున్॥ ౧౪॥

"ఉత్తరరామాయణము."

క. అరుణాశ్వంబులుబూచిన।
యరదముపైవీడెనిడుపు-లగుచేతులుబం।
ధురకంధరంబువెడలుపు।
టురమునునైంద్రోణుఁడొప్పె-నుత్తరకంఠే॥ ౧౫॥

"విరాటపర్వము."

సీ. తెల్లనిగోడుగును-వెల్లసిడమునునై,
యల్లవాఁడేపాండ-వాగ్రజుండు ... ౧౬॥

" ద్రోణపర్వము."

5 లక్షణము.

క. కలవాఁడనుచోఁగలఁడనఁ।
గలవారెయటన్నచోటఁ-గలరెయటంచుం।
బలుకంగఁజనునుగృతుల।
న్నలినభ వాదికనిలింప-నాయకభర్గా॥ ౧౭॥

కలవాఁడనుచోటఁ గలఁడనుటకు.

క. సమరఘుఁడుబిరుదులక్ష్మణ।
కుమారుఁడుంగదిసిమొనలు-గోల్తలజేయన్।
మిము నెల్లమిగులుభుజగ।
ర్వముమదమునుగలఁడుగొనఁడ-రాతులనధిపా॥ ౧౮॥

" ఉద్యోగపర్వము."

ఆ. చను నెనీకునిట్టి-సాహసక్రియసేయ।
నెల్లవారికంటె-నెఱుకగలవు।
గురుభుజుండనాకుఁ-గూర్తేనిసేయవు।
మయ్యయిట్టిచెయ్వు-లనఘయింక॥ ౧౯॥

" అరణ్యపర్వము." .

కలవారెయనుచోట కలరెయనుటకు.

ఆ చట్టబన్నిదంబు-చరచితిమట్లుగా।
ననినబాము లెల్ల-ననయమిదియుఁ।

దల్లిబంచెసేన-ధర్మంబుసేయంగ।
దగు నెఱయెఱుకగలరె-మగువలెందు॥ ౨౦॥

" ఆదిపర్వము."

క. అమితంబగునీతపఃయుమ।
హిమయెఱుఁగకయిట్లుచేసె-నిదిదీనిసహిం।
పుముమత్తైన్యవ్యంబునిరో।
ధమువాపుమయెఱుకఁగలరె-తరుణులుధరణిన్॥ ౨౧॥

ఇది క్రియావిశేషణప్రకరణంబింక ప్రాసప్రకరణంబెఱింగించెద.

ప్రాసప్రకరణము.

1. లక్షణము.

గీ. ఋత్వరవలపయి న్వచ్చు-నత్వమునకు।
ణత్వమాదేశమొదవు నా-నణలకెపుడు।
ప్రాసమైత్రిదనర్చుగో-పతితురంగ।
ధృతనభోగంగ కుక్కుటా-ధీశలింగ॥ ౧॥

క. త్రిణయనునిరాణివాసము।
నణిమాద్యైశ్వర్యవితర-ణామరతరువున్।
మణికర్ణికముక్తివధూ।
మణికర్ణికఁ దలఁచుఁ దపసి-మానసవీథిన్॥ ౨॥

"కాశీఖండము."

క. అనుటయుఁ గృష్ణద్వైపా।
యనతనయుం డిట్టులనియె-నవహితమతియై।
వినుమతిగుహ్యము నారా।
యణకవచము భక్తవాంఛి-తార్థప్రదమున్॥ ౩॥

"శృంగారషష్ఠం."

క. పోనుద్యోగము జేసిన।
ప్రాణంబాయింక నీకు-పాథేయంబా.
మానినిమందస్మితమధు।
రాననచంద్రికలు గ్రోలి-యరుగుము పిదపన్॥ ౪॥

"మధుసేనము."

క॥ ప్రాణాపానవ్యానో।
దానసమానములు దృప్తి-దలకొన జేయం।
గానోపెడు నదియన్నము।
ప్రాణంబనన న్నమనగఁ-బర్యాయంబుల్। ౫॥

"కాశీఖండము."

2 లక్షణము.

క. స్వరగణమయ్యు ఋకారము।
బరికింపఁగ రేఫతోడఁ-బ్రాసంబగుచుం।
గరమొప్పు వట్రుసుడియు।
బ్బరముగఁ బెరహల్లుతోడఁ-బ్రాసమగు శివా॥ ౬॥

ఋకారరేఫలకు.

క. ఆఋషికుమారు గట్టిన।
చీరలు మృదులములు కడువి-చిత్రములు మనో।
హారములతనిబృహత్కటి।
భారమునం దొక్కకనక-పట్టము వ్రేలున్॥ ౭॥

"ఆరణ్యపర్వము."

వట్రుసుడికి.

క. ¶ చావకునొవ్వరు పాండవు।
లేవురు నని నీవు చెప్ప-నిప్పలుకులు దుః।
ఖావేశకరములై చే।
తోవృత్తి దహింపఁజొచ్చె-దుర్భరభంగిన్॥

"కర్ణపర్వము."

¶ చావరు, ఈకృష్ణుని ఈరెండుదాహరణములు వ్యర్థములు.

క. ¶ ఈకృష్ణునిసారథ్యము।
నాకృష్ణునిగాండివంబు-నైదోపకము।
న్నీకోలఁదిఁజక్కఁబడినీ।
వీకురువంశంబుఁగావు-మిభపురనాథా॥ ౯॥

"ఉద్యోగపర్వము."

3 లక్షణము.

గీ. ఆంధ్రగీర్వాణములనొక-యక్షరమున।
కంటివచ్చినక్రారల-కరయమైత్రి।
జెల్లుప్రాసంబులనుగూర్పఁ-దెల్లమిగను।
బన్నగాధీశకేయూర-భయవిదూర॥ ౧౦॥

క. యేప్రొద్దుశూద్రమునివిగ।
తప్రాణుంజేసితీవు-ధర్మనిరతినా।
విప్రశిశువుచైతన్యం।
బాప్రొద్దయనూనముగస-మాహితమయ్యెన్॥ ౧౧॥

"ఉత్తరరామాయణము."

4 లక్షణము.

గీ. ¶ కబ్బములక్ల్ప్తియనుస్వర-ఌకారమితర।
హల్లుతోప్రాసములఁగూర్పఁ-జెల్లుమనుమ।
హాకవీంద్రులుగడఁగిప-ద్యములనిలుపు।
టలనుమాధీశపీఠప-ట్టణనివేశ॥ ౧౨॥

¶ కబ్బముల ననులక్షణము నుదాహరణముచు సంగతములుగావు.

శా. లోకత్రాణరతిన్దదాగమమహా-లోకప్రవేశోత్కఁభా।
షాక్ల్ప్తప్రథమద్వితీయపదగుం-జన్మంజుమంజీరగ।
జ్ఞాకల్పామరరామభారతకథా-సర్గంబులన్మించువా।
ల్మీకివ్యాసులఁగొల్చెదందదుభయ-శ్లేషార్థసంసిద్ధికిన్॥ ౧౩॥

"రాఘవపాండవీయము."

5 లక్షణము.

ఆ. అందముగగకార-హల్లుపైనితరాను।
నాసికప్రసక్తి-చేసినపుడు।
దిజ్నగంబవంగ-దిగ్నగంబనఁగను।
ప్రాసమిరుదెరఁగులఁ-బరఁగుశర్వ॥ ౧౪॥

క. అగ్నిహుతిజేసిమానవ।
భుగ్నివహముమరణబాధ-బొందింపుమమూఁ।
డగ్నులయొద్దనునాలవ।
యగ్నియనన్వెలుఁగుచున్న-యమ్మునినాథున్॥ ౧౫॥

"ఆదిపర్వము."

6 లక్షణము.

ఆ. బమలుబిందుపూర్వ-కముగఁబ్రాసంబుల।
నిలుపఁజెల్లులశిల-కిలనభేద।
మొదవుఁగృతులయందు-నుడురాజకోటీర।
దురితమారపీఠ-పురవిహార॥ ౧౬॥

బమలకు.

ఉ. యిమ్ముగసర్వలోకజను-లెవ్వనియేనిముఖామృతాంశుబిం।
బమ్మునసుద్భవంబయిన-భారతవాగమృతంబుఁగర్ణరం।

ధ్రిమ్మనునంజలిందవిలి-తాఁగృపుదురట్టిమునీంద్రలోకవం।
ద్యుంబరముంబరాశరసు-తుంబ్రణమిల్లికరంబుభక్తితోన్॥ ౧౮

"ఆదిపర్వము."

ఉ. అమ్మఖవాజిబాండుతన-యాధ్వరవాహమెదిర్చిమోముమో।
వంబసివెట్టిహేషితర-వంబున ... ... ౧౯॥

"జైమినిభారతము."

లళలకు.

ఉ. ప్రల్లదమేదియిట్లుశిశు-పాలుఁడువజ్రహతాద్రితుల్యుఁడై।
తెళ్లఁడువానిదైనపృథు-దేహమువెల్వడితేజమంబరం।
బెల్లవెలుంగవచ్చిపర-మేశ్వరుదేహముఁజొచ్చెవిస్మయో।
త్ఫుల్లవిశాలనేత్రులయి-భూపతులందఱుఁజూచుచుండఁగన్॥

"సభాపర్వము."

7 లక్షణము.

క. లడలకునభేదమనుచున్।
వెడగులుగడుబ్రాసములను-విశ్రమములను।
బ్బడరఁగఁగలుపుదురదియో।
య్యెడలనుభవ్యంబుగాదు-హిమకరమకుటా॥ ౨౦॥

ఆ. మొసలిమొసడివ్యాళ-మునువ్యాడమునువ్రీళ।
వ్రీడవెలఁడుటయును-వెడలుటయును।
దళముదడముసాగ-దనరుపదంబుల।
లడలురెండుఁజెల్లు-నుడుపభూష॥ ౨౧॥

ఆ. వెలుడెనన్పదంబు-వెడలుటయంచుల।
క్ష్యంబునైషధమున-నరసిలడల।

కిలనభేదమనుచు-నలముద్దరాజురా।
మనవచించెఁదలఁప-నదిహుళిక్కి॥ ౨౨॥

క. కలఫువివరింపఁగానా।
ఖ్యలువరుసన్నిర్గమించె-ననుటకుధరలో।
వెలువడియెవెళ్ళెవెడలెను।
వెలుడెనసంజిత్ప్రకాశ-విశ్వాధీశా॥ ౨౩॥

"ఆంధ్రనామసంగ్రహము."

¶ వ. అని పైడిపాటిలక్ష్మణకవి చెప్పినాడుగనుక వెలుడెనినిన్నికద్దు.

చ. చిలుకలుఁగూయునోచెవులు-చిందరవోవగనంచునెన్నఁతున్।
వెలుడడునందనోపవన-వీథులకైయటువాళిభాగని।
ర్మలశశిరేఖసేయునప-రాధమునన్గజదైత్యశాసనుం।
గొలువఁడుపాకశాసనుఁడు-కోమలినీదెసమూర్తిపెంపునన్॥ ౨౪॥

"నైషధము."

క. వెలుడిచనుదెంచెనపుడ।
ప్పలభుక్కులకన్యవన్య-ఫలభుక్కులకుం।
గలనయ్యెనందుఁజేకొని।
గెలుపునఁగపివీరులొడ్డ-గిలదొరకొనినన్॥ ౨౫॥

"రామాభ్యుదయము."

దడమనుటకు.

క. కొడుకులుఁదానునుగుజ్జపు।
దడములుపెక్కైనబలవి-తానఘుదగుమై।
నడపింపుచుమేలపుసం।
గడములతోనపుడుశౌరి-కడునొప్పారెన్॥ ౨౬॥

"భీష్మపర్వము."

మొసడియనుటకు.

తరల. ఇదిసారంగనయోగ్య మెవ్వరి-కిందువంశవరేణ్యవి।
న్మిదియ కాదివియేనుతీర్థము-లీసముద్రతటంబునన్।
విదితముల్ దురితాపహంబులు-వీని నెవ్వరుమున్గనో।
డుదురుసన్మునులిందుకార్మాస-డుల్ వడింగొనుజొచ్చినన్॥ ౨౭

„ఆదిపర్వము."

వ్రీళయనుటకు.

క. బాలోన్మత్తపిశాచద।
శాలంబనమునజరించు-నంగడివీధిన్।
వ్రీళాశూన్యతగంతే।
కాలునిపాదములమీఁదఁ-గల్గువిరాళిన్॥ ౨౮

„భీమఖండము."

¶ వ. ఈశబ్దములువినాగాను మిగిలినశబ్దములు ప్రయోగములు లేవు గనుక లడలకు మైత్రిలేదు.

8 లక్షణము.

గీ. అర్ధబిందువునిర్బిందు-వగుపదముల।
ప్రాసములుదీర్ఘములమీఁదఁ-బలుకఁజెల్లు।
ననుచుఁదగముద్దరాజురా-మనవచించె।
హ్రస్వములమీఁదనటువలె-నలరురుద్ర॥ ౨౯॥

గీ. అర్ధబిందువైతేలిన-యట్టిటపల।
కరయప్రాసంబునిర్బిందు-వైనవమరు।

వీఁపుమూఁపునుమరితల-మోపునయ్యె।
మాటలేటికిధాత్రిఁదాఁ-జేటికనఁగ॥ 30॥

¶వ. అని అనంతుఁడు టపలకు మాత్రమె చెప్పినాడుగాని అన్నింటికిఁ గద్దు.

క. నాకో అఁతదీర్చివచ్చుల।
నీకో అఁతయయింకసూతు-నిందెగజూడన్।
లోకమువంచింపఁగఁదగు।
చీఁకటియొదవెనిఁకనేమీ-సేయుదుఁజెపుమా॥ 3౧॥

„ విరాటపర్వము."

క. వీఁకబరతెంచినలుగడ।
దాఁకినకులుఁడరిగెఘోర-తరశరహతినా।
మూఁకలువిరియఁగనర్జునుఁ।
డాకరముగఁదాఁకెనుగ్రుఁ-డైరణభూమిన్॥ 3౨॥

„ ఆదిపర్వము."

ద్విపద. మూఁగిచరించున-మ్మొకరితుమ్మెదల।
బాగొప్పకొప్పునఁ-బ్రబలినదాని॥ 33॥

„ రంగనాథునిరామాయణము."

క. ఆచింతామణిమునిదన।
పీఁచమణఁచుదాఁకనీక-పృథులోభముచే।
దాఁచుకొనుఁగాక నాచే।
నీచేనిఁకమోసపోవు-నేనరనాథా॥ 3౪॥

„ వరాహపురాణము."

క. మీటుఁగలరధికులనునొక।
నాటను వేవురవధింతు-నరుశరములునో।
నాటిపడవైచునంతకు।
వేఁటాడెదఁ బ్రతిబలంబు-వీరుల నెల్లన్॥ ౩౫॥

"ఉద్యోగపర్వము."

క. ఓడితి మె యేమురణమునఁ।
గ్రీడికి గేడించి గాక-గెలుపేయతఁడున్।
వేఁడీ డాఁగనొకో మా।
తోడిబవరమట్లుఁదాను-దోలఁగంజనునే॥ ౩౬॥

"ద్రోణపర్వము."

క. ఆతఁడునుబుష్కరిణియను।
నాతికి వైరిణిసమాఖ్య-నందనుఁగనియెం।
బ్రీతియొసఁగనుత్పలయను।
గోఁతియతనివలనఁగాంచెఁ-గొడుకులవరుసన్॥ ౩౭॥

"ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశము."

క. ఆపన్నగముఖ్యులఁదన।
వీఁపునఁ బెట్టుకొని పఱచి-విపినములమహా।
ద్వీపములునదులునిఖిలది।
శాపాలపురములుజూపి-చనివారలకున్॥ ౩౮॥

"ఆదిపర్వము."

క. ఆపార్థుఁడుకోపానల।
దీపితుఁడై విశిఖశిఖలఁ-దీవ్రనిహతిన।

త్రూఁపులగమియేర్చి జముని।
కోపుగుసువఁబనిచెవారిఁ-గురువంశనిధీ॥ ౩౯॥

"ద్రోణపర్వము."

కురుచలమీఁది అర్ధబిందువులకు.

చ. తగవులఁబోకరాజు బెడి-దమ్ములు పల్కినయేని సైఁచియొ।
ప్పఁగనిలుమీగురుత్వముడు-పంగలవారికిఁ బెద్దవాఁడమా।
టఁగొనమియాసుయోధనుక-డన్నిలుచున్ మనమెల్లగౌరవం।
బుగఁగులవృద్ధుపల్కఁదల-పుంజననిచ్చిన మెచ్చరే జనుల్॥ ౪౦॥

"ఉద్యోగపర్వము."

క. తగనక్కురువృద్ధుచకునో।
సఁగెనాటికి నెల్లదృష్టి-సాత్యవతేయుం।
డగణితతపఃప్రభావం।
బుగనియధికవిస్మయంబుఁ-బొందజనంబుల్॥ ౪౧॥

"ఆశ్రమవాసపర్వము."

9 లక్షణము.

గీ. అక్కజంబుగనేర్తను-నట్టిపదము।
లోనిరేఫంబొకొక్కచో-లోపమొందు।
నేర్తురన నేతురనఁగను-నేర్చినేచి।
యనఁగఁ బ్రాసంబులనుఁగూర్ప-మనసిజారి॥ ౪౨॥

ద్విపద. నీతలలందందనేల పైఁగూల్ప।
నేతునే వీక్షింప-నిర్జరవైరి॥ ౪౩॥

"రంగనాథుని రామాయణము."

క. ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక।
నేతుంగపటమునఁనొప్ప-నిజనంబులునా।
చేతిధనమెల్లఁగొనిపరి।
భూతియొనర్చినవిరక్తిఁ-బొడమివెడలితిన్॥ ౪౪॥

"విరాటపర్వము."

క. కాచికొనివచ్చితగనా।
నేచినయట్లుచటనచట-నిల్పితిమునినా।
ధాచేటునుభంగంబును।
నైచిత్తముశోకమునకు-నగ్గంబయ్యెన్॥ ౪౫॥

ఇది ప్రాసప్రకరణంబింక యతిప్రకరణం బెఱింగించెద.

విశ్రమప్రకరణము.

1 లక్షణము.

క. స్వరవర్గాఖండప్లుత।
సరసప్రాదులునుబిందు-సంయుక్తములున్।
బొరినెక్కటిపోలికలును।
విరతులుపదికబ్బములను-వెలయుమహేశా॥ ౧॥

¶ వ. మఱియు వృద్ధివికల్పాభేద ప్రభునామవిభాగానునాసికకాకు నిత్యాదివిరమణంబులు చక్కటివళ్ళును నసమాసనంఖసమాసనిత్యసమ్మాసాది విశ్రమంబులునసంగొన్ని భేదంబులుగలవు వానితెఱంగెఱింగించెద.

స్వరవడికి.

2 లక్షణము.

గీ. ఓలినఅఆలునైఔలు-నొక్కటగును।
లీలనీఈఌబుకారమే-ఏలునొకటి।
తలపనూఊలునోఓలు-గలయనొకటి।
స్వరవిరామంబులివికరి-వదనజనక॥ ౨॥

అఆలకు.

సీ. అవనిభారధురీణ-తాధరీకృతమహా,
క్రోడప్రధానుఁడ-ల్లాడరెడ్డి.......... 3॥

"కాశీఖండము."

ఇఈలకు ఋకారము వచ్చుటకు.

గీ. ఈశ్వరద్రోహిగర్వాంధ-ఋషివరేణ్య।
బంధునాశైకకారణ-పాపకర్మ।
చావుమనిరొక్క-పెట్టునఁ-జక్రధార।
దక్షుతలఁద్రెళ్ళవైచెఫా-లాక్షసుతుఁడు॥ ౪॥

"కాశీఖండము."

¶ వ. కడమయీలాగే తెలుసుకొనునది.

వర్గవడికి.

3 లక్షణము.

క. అక్షరఁగఁగచటతపంబుల।
కడనొక్కొకవర్ణముడుప-కడమవినాల్గుం।
దొడరితమతమకెవళ్ళగు।
మృడపీఠపురీనివేశ-మృత్యువినాశా॥ ౫॥

సీ. కమనీయరాజశి-ఖామణికవిరాజ,
గర్వమహీధ్రని-ర్ఘాతమునకు।
చతురకీర్తికిహిత-చ్ఛవికినాయోధన,
జయశీలునకుగుణ-ఝుంపునకును।
టంకితరాయక-ఠారిసాళువునకు,
డంబలాంఛనకోల-ఢాలునకును।
తత్త్వపురాణక-థారసవేదికి,
దానదయాధర్మ-ధామమతికి।

గీ. పశుపతిప్రాప్తిసామ్రాజ్య-ఫలునకబ్జ।
బంధుబంధురతేజోవి-భాసురునకు।
విశ్వవిభునకుసరిలేరు-విశ్వజగతి।
ననిననివివర్గవళులనఁ-దనరుఁగృతుల॥ ౬॥

"పెద్దరాజుకావ్యాలంకారచూడామణి."

అఖండవడికి.

4 లక్షణము.

గీ. హల్లునకుహల్లువడియిడు-నడుపుదాని।
తుదినిస్వరముఘటిల్లిన-నదియఖండ।
వడియనఁగఁబొల్చుఁగృతులదే-వాదిదేవ।
యనుచుఁజెప్పినశైలక-న్యాధినాథ॥ ౭॥

ఉ. అన్నవుతండ్రియట్లవిను-నంతియగాదటమీఁదరాజవే।
మన్నగొఱంతలేదుమణి-మండనముఖ్యములైనకానుక।
ల్మున్నగసీతనిచ్చిజన-లోకపతిన్ శరణంబువేఁడుమీ।
సన్నఁపుఁగార్యముల్వలదు-సందియమేలటుగాకతక్కినన్॥ ౮॥

"భాస్కరరామాయణము."

ఉ. ఆకులవృత్తిరాఘవుశ-రాగ్రమునందుఁద్రుణాగ్రలగ్ననీ।
రాకృతివార్ధినిల్చుటద-శాననుఁడీల్గుటమిథ్యగాదెవా।
ల్మీకులుజెప్పకున్నఁగృతి-లేనినరేశ్వరువర్తనంబుర।
త్నాకరవేష్టితావనివి-నంబడదాతఁడుమేరువెత్తినన్॥ ౯॥

"భైరవునిశ్రీరంగమహాత్మ్యము."

ఉ. తారకజిచ్ఛిఖండిశివ-తాండవమాడగ తండుమర్దలో।
దారరవంబు మేఘునిన-దంబని చేరినఁజూచి నాశికా।
ద్వారబిలంబుజన్నిదఁపు-వ్యాళముఁజొచ్చినఁదొండమెత్తి ఘీం।
కారముఁజేసినవ్వు వెన-కయ్యకృతీశ్వరుమంచుఁగావుతన్॥ ౧౦॥

"అరుణాచలపురాణము."

చ. అలరులబంతిజృంభికకు-నడ్డముసేయుచుఁగర్ణపాళిలే।
తలుకులుద్రోయు మేనఁబ్రమ-దాస్యులు నొయ్యనగోరమీటుచున్

"మనుచరిత్ర."

¶ వ. ఇట్టిప్రయోగములు కలవుగాని త్రికవుల ప్రయోగములు లేవు గనుక ఇదిసుప్రయోగముకాదు.

5 లక్షణము.

క. అక్కఱ తెమ్మెర రూపఱ।
గ్రక్కదలఁగ నోలమాస-గ్రచ్చఱయనునీ।
పెక్కుపదములిరు దెఱఁగుల।
నిక్కముగ నఖండవడిగ-ణించిరి సుకవుల్॥ ౧౨॥

¶ వ. ఈశబ్దములమీఁదవచ్చినవి అఖండయతులని కొందఱన్నారు.

అక్కఱ అనుటకు.

సీ. మునిమాపుబలుగంబ-మునఁబుట్టిబంటున,
కక్కఱఁదీరిచినన్నసిం-హంబవీవ ... ... ౧౩॥

"పారిజాతాపహరణము."

హల్లునకు.

మ. నెఱయంబున్నమచందురుం జెనయునీ-నెమ్మోమునన్ జెక్కులుం।
జిఱునవ్వొప్పఁగఁజూడనీక పుటకల్-చెల్వొందనిం గ్రుచ్చియ।
క్కఱతోడం బొరినక్కనంగరము వీఁ-కం జేర్పనీకెమ్మెయిన్।
వఱఁతంద్రోవఁగఁజేసె నేయకటదై-వం బెందుఁజొత్తున్నతా॥ ౧౪॥

"ఆరణ్యపర్వము."

గీ. కరులుధాత్రీతలమ్ముగ్ర-క్కదలనడచె ... ... ౧౫॥

ఓలమాస యనుటకు.

గీ. అనివిచారించుచుండెన-య్యవనినాథుఁ।
డంతకఱియమున్న నలుకఁగా-నతని నెఱిఁగి।
యెదురుగద్దియడిగ్గిప్ప-ధ్వీశతనయ।
యవనికాంతరమున నోల-మాసగొనియె॥ ౧౬॥

"నైషధము."

వ. అఱయనుట తిరుగుట యర్థముగనుక గ్రచ్చఱ, రూపఱ, ఉక్కఱ యనుపదములు అచ్చు హల్లులు రెంటియందును యతులౌను,

అచ్చునకు.

చ. తఱియగునంతకున్ రిపుని-దగ్రతనైచుటనీతినీవునా।
కఱపినయట్లుసేయుముత-గంజనియాతనిఁగాంచినన్నునే।
తెఱఁగుననైనఁబొందఁగమ-దిందలపోతయకగ్గె నేనిఁగ్ర।
చ్చఱమునివర్గవాహనుఁడ-వైజనుదెమ్మనుమంతఁదీరెడున్॥ ౧౭॥

"ఉద్యోగపర్వము."

హల్లునకు.

చ. చిఱునగవొప్ప గాండివముఁ - జెచ్చెర సజ్యముఁ జేసి సేనలు
క్కఱ రభసంబు మైనడరఁ - గవ్వడి ద్రోణియు నీడవోకయ
త్తఱిఁ దరుమంగ నస్త్రములు - దండడి మార్కొని మండుచుండెఁ జి
చ్చఱపిడుగుల్వడిం దొరుగు - చాడ్పున నంబర వీధి నుగ్రమై॥ ౧౮॥

"విరాటపర్వము."

ప్లుతవడికి.

6 లక్షణము.

క. క్రమ మొప్పఁగ దూరాహ్వా
నములన్ గానముల రోద - నంబుల సందే
హములఁ బ్లుత మొదవు నదియున్
రమణ త్రినేత్రాన్వితంబు - రాజకిరీటా॥ ౧౯॥

దూరాహ్వానమునకు

ఉ. ఓ వసుధామహేంద్ర కరు - ణోదధి యీ దడ వేల బ్రోవరా
వే వసుభూప యంచు నెలు - గెత్తి వెసన్ మొరవెట్టుచాడ్పునన్॥ ౨౦॥

"వసుచరిత్ర."

గానప్లుతమునకు.

శా. కాండావిర్భవ భాండ భూపరివృఢ - గ్రైవేయ శైలేయసూ
కాండాటాధిప కేతుమాతులబలా - కాశ స్రవంతీమరు
త్కాండాఖండల తుండి పాండుర యశః - కర్పూర పేటీభవ
త్కాండా రాయనిమంత్రి భాస్కరుని కొం - డా దండనాథాగ్రణీ॥

¶ వ. గానప్లుతమనఁగా స్తుతిచేయుటయందు వచ్చునది.

రోదనప్లుతమునకు.

ఉ. ఏ జనకాత్మజన్ దశర - థేశ్వరు కోడల రాము భార్యనుం
డో జనులార యడ్డపడ - రో సురలార సురారి కొంచునం
భోజదళాక్షి శైలవన - భూములు దాఁటుచు భీతినేగుచో
నీ జలరాశిఁ జూచి మది - నెంతదలంకెనొ యేమి సేయుదున్॥ ౨౨॥

"భాస్కరరామాయణము."

సంశయప్లుతమునకు.

చ. హరిహయుఁ డేమియయ్యెనొక - దా మదనానలతాప వేదన
న్వరుణుఁడు విప్రయోగమున - వాఁడెయింతకు దండపాణి దా
విరహభరంబున న్మిగుల - వేగఁడె నొవ్వఁడె వీతిహోత్రుఁడున్
స్మరశర కేళికానన స - మాగత మంద సమీరణంబునన్॥ ౨౩॥

"నైషధము."

ఉ. యేగతి యోగరూపము వ - హించెదొ యేగతి ప్రౌఢిమించెదో
యేగతి వేళఁ గ్రాంచెదవొ - యేకతమున్న వధూజనంబు నీ
వేగతిఁ బల్కరించెదవొ - యిష్టసఖా భవదీయనీతి కా
ర్యాగతి నేడు చూతము గ - దా యని యెంచిన నాక్షణంబునన్॥ ౨౪॥

"వసుచరిత్ర."

సరసవడికి.

7 లక్షణము.

క. పరగున్ నణలొండొంటికి
సరవిన్ శషసలు బనచ్చఁ - జఝజఝములకుం

బరికింపనయఃహాలేకము।
సరసవిరామంబులివిని-శాకరముకుటా॥ ౨౫॥

చ. అమరపతిన్వరించెదవొ-హవ్యవహుంజరణంబుఁద్రొక్కెదో।
శమనునిఁజెట్టవట్టెదవొ-సాగరవల్లభుఁబెండ్లియాడెదో....॥ ౨౬॥

"నైషధము."

ప్రాదివళ్ళకు.

౮ లక్షణము.

క. ఉపసర్గలుప్రపరాపస।
మపిసుప్రత్యభ్యుదాఙ్వ్య-వాధ్యత్యనుప।
ర్యుపనిర్దుర్నిప్రభృతుల।
హిపథరనిందొదవువిరతు-లిలఁబ్రాదియతుల్॥ ౨౭॥

టీక. ప్ర।పర।అప।సమ్।అపి।సు।ప్రతి।అభి।ఉత్।ఆఙ్।వి।అవ।అధి।
అతి।అను।పరి।ఉప।నిర్।దుర్।ని॥ ఇవి ౨౦ ప్రాదులు.

సీ. ప్రమదాజనేక్షణ-ప్రార్థితసౌందర్య,
యాచకసంతత-ప్రార్థనీయ।
పృథివీసురప్రజా-భీష్టసందాయక,
యిభముఖ్యసైన్యకా-భీష్టయాత్ర।
పరమధర్మక్రియో-పాయసంచితకీర్తి,
యరిదుర్గసాధనో-పాయవేది।
వివిధశాస్త్రాగమ-వీక్షణాతాత్పర్య,
యిందిరాసత్కృపా-వీక్షణీయ।

ఆ. ప్రబలతరగుణౌని-రంతరవైభవ।
యష్టసిద్ధిబలని-రంతరాయ।

పరగుచుండునివియ-ప్రాదులుయతులన।
విద్వదంబుజార్క-విక్రమార్క॥ ౨౮॥

"విక్రమార్కచరిత్ర."

¶ వ. మఱియు నచ్చుహల్లులకుఁ జెప్పుచున్నాను.

హల్లునకు.

గీ. ప్రాణబంధువుఁడైనయ-ప్పక్షివిభుఁడు।
అభ్రమార్గంబునందొయ్య-ననుసరించి......॥ ౨౯॥

"నైషధము."

అచ్చునకు.

గీ. రజకితోడనుదక్యతో-శ్రమణితోడ।
విధవతోనాఘుతోరాయు-వెలఁదితోడఁ।
జెడిపితోడుతఁబోరామి-సేయఁదగదు।
ప్రాణసంకటమైనపు-ణ్యాంగనలకు॥ ౩౦॥

"కాశీఖండము."

ఉ. అత్తకుభక్తిగల్గితగ-నాయమజెప్పినమాటకు-జీవికా।
వృత్తములావహింతుగురు-విప్రసురాతిథిపూజనంబుల।
త్యుత్తమభక్తినేనతగ-నోపియొనర్తుఁబ్రియంబుఁదాల్మియుఁ।
మొత్తదనంబుసంతతము-మేలుగఁదాల్తుసమస్తభంగులన్॥ ౩౧॥

"ఆదిపర్వము."

ఉ. అంతసుయోధనుండుహ్లాద-యంబునవిస్మయమందియంతన్ను।
త్తాంతముస్వప్నవృత్తముక్రి-యంపలపోసినిజంబకాఁగన।

త్యంతమునిశ్చయించుచుఁబృథాసుతులఁ సమరంబులోనని।
ర్జింతునకాకయంచువిక-సిల్లెదురాసదభగ్నబుద్ధియై॥ ౩౨॥

" భారతము."

బిందువళ్ళకు.

9 లక్షణము.

ఆ. వరుసటతపవర్గ-వర్ణచతుష్కముల్।
పిరుదసున్నలూని-నెరియనంత్య।
వర్ణములకుఁగృతుల-వళులగునవిబిందు।
యతులటంద్రుసుకవు-లభ్రకేశ॥ ౩౩॥

సీ. నందనోద్యానమం-దారకచ్ఛాయల,
విశ్రమింపఁగనీక-వేడ్కగాదె......॥ ౩౪॥

" నైషధము."

మణిమయస్తంభశుం-భద్దీపకళికలు,
వెనవేలిరువంక-వెలుఁగుచుండ......॥ ౩౫॥

" రామాభ్యుదయము."

వర్గవర్ణములు మొదటనుండగా నంత్యవర్ణములు తుదినుండుటకు.

సీ. సనకాదిదివిజమ-స్కరిబాలగోపిచం,
దనపుంద్రపాళికల్-నాకినాకి......॥ ౩౬॥

" ఆముక్తమాల్యద."

ఉ. ఆకరివేల్పుసామిచర-ణాబ్జములంజనియించినారుమం।
దాకినితోడునీడలయి-నారునిజమ్ముగఁగమ్మకట్టుదా।
మైకమనీయకీర్తిమహి-మాతిశయంబులమించినారుభ।
ద్రాకృతులద్రిధీరులుప్ర-భాద్రులుమాద్రులుశూద్రులప్పరిన్॥ ౩౭॥

" తెనాలిరామలింగయ హరివిలాసము."

క: కడుదడవునిద్రబోతిం।
బడతీనను దెలుపవలదె-మఱియొక్కరుఁడే।
కుక్కడుజవమునఁబట్టిబలం।
బెడలఁగననుఁదిగిచెనాతఁ-డెవ్వఁడుచెపుమా॥ ౩౮॥

" అరణ్యపర్వము."

సంయుక్తవళ్ళకు.

10 లక్షణము.

ఆ. వళులపట్లద్విత్వ-వర్ణంబునిలిచిన।
నిరుదెలంగుయతికిఁ-బరగుచుండు।
క్ష్మావిభుండుభువన-మహితయశుండన।
క్ష్మాశతాంగదక్ష-సవనభంగ॥ ౩౯॥

సీ. నందీశ్వరక్షిప్త-నారంగఫలపాక,
తరలవిద్యాధరీ-స్తనభరములు.........॥ ౪౦॥

" శ్రీనాథునిహరవిలాసము."

* స్నానశబ్దము స త న కారములకు సంయుక్తయతికిఁ జెల్లును.

ఉ. స్నానముఁజేసిధాతపరి-ధానముఁగట్టి.........॥ ౪౧॥

" హరవిలాసము."

---

* స్నానశబ్దములో తకారముకలదనుట విచారణీయము.

గీ. స్నానమును సంధ్యయును బితృ-తర్పణంబు.........॥ ౪౨॥

" విష్ణుభజనానందము."

సీ. స్నానంబు దీర్చి ధౌ-తములైన వస్త్రముల్,
ధరియించి సాంధ్యకృ-త్యములు నడిపి... ౪౩॥

" మత్స్యపురాణము."

ఎక్కటి వళ్ళకు.

11 లక్షణము.

క. అక్కజముగ మరవ జిలా।
లోకైక్కటిత మకుఁడమరె-యొరఁగ వఞలై।
చక్కంబడి కబ్బంబుల।
నెక్కటి వళులనఁగఁదనరు-నిభదైత్యహరా॥ ౪౪॥

మకారమునకు.

చ. మదనుఁడు రెండు చేతులను-మార్పడ నేసెడుతూఁపులో యనన్...॥

" నైషధము."

రేఫకు.

గీ. రాజబింబమునందు సా-రము హరించి।
చేసినాడు విధాత యీ-చెలువ మోము......॥ ౪౫॥

వ. కడమ యీలాగే తెలిసికొనునది.

పోలిక వళ్ళకు.

12 లక్షణము.

క. తగిలి ముకారము కడునిం।
పుగఁ బోలిక వడి యనంగ-బుభుబుభులకగుం।

దగ మూల్ బూలగు నెడనో।
ప్వగ సుకవుల సత్ప్రబంధ-ములఁ బరమేశా॥ ౪౬॥

క. ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ।
బుట్టిన సదసద్వివేక-ములు గల్గినఁదాఁ।
గట్టిన కర్మఫలంబులు।
నెట్టన భోగింపకుండ-నేర్తురె మనుజుల్ ॥ ౪౭॥

వృద్ధి వళ్ళకు,

13 లక్షణము.

క. పూని యకారాంతంబుల।
పై నేఓలదుక నదియె-పన్నుగ నైజౌ।
లైనిల్చి వృద్ధివళులనఁ।
గా నిరుదెఱఁగులఁ బొసంగు-గౌరీరమణా॥" ౪౮॥

ఏకారమునకు.

మ. అనురాగాకృతి కందకందళము భో-గైకాంతసారంబు యౌ।
వనసర్వస్వమశేష విభ్రమకళా-స్వాంతంబు విశ్వైకమో।
హనశృంగార రహస్యమంగజ విజృం-భావాహనాగ్రక్షణం।
బు నరేశాత్మజ చూట్కిగ్రోలెన పుడా-భూపాల సౌందర్యముల్ ॥

" కవికర్ణరసాయనము."

ఉ. ఆకమలాక్షి రూపమహి-మాతిశయంబు మనోహరంబు భో।
గైకపరాయణుల్ పురుషు-లంగ జూఁడ ప్రతికార చేష్టిత।
స్వీకృతలోకుఁ డట్లగుటఁ-జేటు పురంబున వారికెప్పుడుం।
గాకెటులుండు నిట్టి యవ-గాఢపు పొత్తు మనంగ వచ్చునే॥ ౫౧॥

" విరాటపర్వము."

సీ. ఎవ్వానిసత్యదా-నైకవిలాసంబు,
లాదూఢతరతులా-పూరుషంబు......॥ ౫౨॥

,, పారిజాతాపహరణము.''

శా. శ్రీకాశీనగరాధిరాజ్యపదవీ-సింహాసనాభ్యాసిలో।
నైకగ్రామణివిశ్వనాథుఁడువిశా-లాక్షీమనోభర్త......॥ ౫౩॥

,, కాశీఖండము.''

ఓకారమునకు.

శా. నీకంఠార్పితకాలపాశముశిరో-నిర్ఘాతపాతంబులం।
కాకస్సంచరకాళరాత్రిగళబ-ద్ధోదగ్రకాశాహిక।
న్యాకారాగతమృత్యువుంజనకక-న్యంవేగఁబెప్పించిలో।
నైకత్రాణునిరామునిఁగనుమునీ-కాబుద్ధిగాకుండినన్॥ ౫౪॥

,, భాస్కరుని రామాయణము.''

గీ. వీటిపెద్దతలారని-శ్మాటికలికి।
నస్సెమొలవేల్పుపార్వతీ-దేవిపట్టి।
కెలఁభైరవుఘుర్ఘుర-గణపరీతు।
నునుసరించిరిమునులునా-కౌకసులును॥ ౫౫॥

,, కాశీఖండము.''

వికల్పయతులకు.

14 లక్షణము.

ఆ. నలిగకారహల్లు-నమలతోఁబొదలిది।
జ్ఞగముదిగ్నగంబు-నాగవాజ్ఞ।
నములువాగ్మనములు-నాగగబ్బములివి।
కల్పయుతులురెంటఁ-గలుగునభవ॥ ౫౬॥

క. జ్ఞానంబువడయుటకువా।
జ్ఞ్మానసములుసునిహతములు-గావింతురుస।
న్మానితశాంతికో అకువి।
జ్ఞానంబునకాత్మనియతి-సలుపుదురుబుధుల్॥ ౫౭॥

,,శాంతిపర్వము.''

¶ వ. కడమయీలాగేతెలిసికొనునది. ఇందుకు,

15 లక్షణము.

గీ. అమరనుద్ధతపదముప-ద్యములునిలుపు।
నపుడువళ్లిరుదెరఁగుల-నగుచునుండు।
హరిమహోగ్రహవాంగణో-ద్ధతుఁడుశౌరి।
దనుజసంపద్ధరణగుణో-ద్ధతుఁడనశివ॥ ౫౮॥

¶ వ. ఇవియువికల్పయతులన్నారు.

అచ్చునకు.

సీ. అరివీరభటమహో-ద్ధతినబ్ధిగంపింప,
దురమునన్నిల్చిత-ద్రోహిఁదునిమి। ౫౯॥

,,వసుచరిత్రము.''

హల్లునకు.

ద్విపద. అలఘుబలోదీర్ణ-నాకుంభకర్ణు।
తలద్రెవ్వనేసియు-ద్ధతిమించియున్న॥ ౬౦॥

,,రంగనాథరామాయణము.''

సీ. తరుణార్కకబళనో-ద్ధతిఁజూపెనెవ్వాఁడు,
రుచులచేఫలమోహ-రుచులచేత। ౬౧॥

,,వసుచరిత్రము.''

అభేదవళ్ళకు.

16 లక్షణము.

క. క్రతుశపథబభలు వాకున్।
యతినిలుపన భేదవిరతి-యనఁగాఁబరగున్।
శతమఖముఖనిఖిలమరు।
త్ప్రితతిస్తుతచారుచరణ-వనజాతశివ॥ ౭౧॥

క. ఉరగకళేబరమంసాం।
తరమునఁబడి వేఁ్రలుచునికిఁ-దలఁపకయచల।
స్థిరుఁడైపరమధ్యానా।
పరతేంద్రియవృత్తినున్న-వానిశమీకున్॥ ౭౩॥

„ఆదిపర్వము.”

ఉ వారలువారిభూరిపరి-వారముతోనవిమానమెక్కిరా।
గారఘునందనుండుగిరి-కాంచనతోరణచిత్రకేతన।
ద్వారనికాయమైననిజ-పట్టణముత్సుకవృత్తిఁజొచ్చినిం।
డారముదంబునన్భరతు-నాకృతివ్రాలినలీలఁగ్రాలఁగన్॥ ౭౪

„ఉత్తరరామాయణము.”

క. కోరియనేకయుగంబుల।
పారతపోయుక్తులయిన-వారికిఁబడయన్।
దూరమునీసభమజినీ।
కారుణ్యంబంతకంటెఁ-గడుదవ్వెందున్॥ ౭౫॥

„అరణ్యపర్వము.”

వబయోరభేదమునకు.

మత్త. ధీరులీధృతరాష్ట్రపాండుల-తిప్రశస్తగుణుల్ప్రసి।
ద్ధోరుకీర్తులునాకునిద్దఱు-నొక్కరూపతలంపఁగా।

వీరువారనునట్టిబుద్ధివి-భేదమెన్నఁడులేదుగాం।
ధారిపుత్రశతంబునందుఁబృ-థాతనూజులయందునన్॥ ౭౬॥

„ఆదిపర్వము.”

ఉ. నేఁటికిఁజెల్లెఁగాకరజ-నీచరకోటికినెల్లినింకఁబో।
దాఁటికవాటముల్విరుగ-దాఁచుటచేతులతీఁటవోకమై।
తీఁటలువోవరక్కసులఁ-దీర్చుటరాముఁడొనర్పకున్నె పెన్।
వేఁటకురావణాదిమృగ-బృందముఁదార్చుటలంచుఁదార్చినన్॥

„భాస్కరునిరామాయణము.”

క. పరిజనములకున్నీకున్।
ధరలోనసగంబెచాలు-తక్కినసగముం।
గరముచితంబుగఁబాండవ।
వరునకుధర్మజునికిచ్చి-బ్రతుకుము పుత్రా॥ ౭౮॥

„ఉద్యోగపర్వము.”

ఉ. వాలికెచూపుమత్తవన-బర్హికిశోరపులాస్యలీలపై।
వ్రాలిచిపచ్చకప్పురపు-వాసనతోడిముఖారవిందతాం।
బూలమువోవిమోవిపయి-మోపుచురాధికకిచ్చుధూర్తగో।
పాలుఁడుబ్రోచుఁగావుతన-పారకృపామతిమంత్రియన్ననిన్॥

„భీమఖండము.”

17 లక్షణము.

క. రలలకభేదంబనియు।
మ్మలఁగొండఱువసుచరిత్ర-మునలక్ష్యముని।
శ్చలగతినారసికలుఁగం।
బలుకుదురదియెల్లకల్ల-పర్వతనిలయా॥ ౮౦॥

శా. ఓలోలంబకయోలయోలలనయో-లోలంచుమేలంబునన్।
లోలంబాలకయోర్తుగుఱింకిబిసవ-ల్లుల్ దున్మితూఁటాడికెం।
గేలంబూనితటాలునన్నెగసెన-క్షీణాంబునాదాంబుజా।
క్షీలోకంబుజయించివారలయశ-శ్శ్రీఁదెచ్చుచందంబునన్॥ ౨౧॥

"వసుచరిత్ర."

వ. లోలంబాలకయోర్తుగుఱింకి యనఁగా=లోనీళ్లలోను, లంబాలక యనంగా=విస్తారమైన అలకములుగలది యోర్తుగుఱింకి యుక్కడనే రోలంబాలక తుమ్మెదలవంటి అలకములుగలదని రేఫలకార ములకు అభేదముఁజెప్పుచున్నారు. ఇటువంటిప్రయోగములుమ తియెక్కడనులేవుగనుక రోలంబాలకయను పాఠముకాదు. లో లంబాలకయనియె చెప్పకొనునది. కనుక రేఫలకారములకు మైత్రిలేదు. నిఘంటువు। సమోరోలంబలోలంబౌరేఖాలేఖాచ కథ్యతే। తథామార్జారమార్జాలౌతరుణీతలునీతిచ॥ అనియు॥ క. కేశాదిరాయయభినవ। లీలామకరాంకచంద్ర-లేఖాంకుర...... అన్నచోట రేఖాంకురమని నైషధమందున్నదనుకొనిరి "రేఖా లేఖాచకథ్యతే" అని ద్విరూపకోశమందుఁ జెప్పినాడుగనుక "లేఖాంకుర' యని మూడోపాఠమే సిద్ధము॥ ౨౨॥

ప్రభునామయతికి.

18 లక్షణము.

ఆ. అమ్మయక్క-యప్ప-యయ్యయన్నయునని।
పలుకుచోటనూదఁ-బడకరెండు।
చందములనువళులు-జెందుప్రభునామ।
చిరమణములనంగ-వృషతురంగ॥ ౨౩॥

అచ్చుకు.

మ. జయధాటీసమయంబులన్ విలయజం-ఝామారుతాడంబరా।
క్షయరంహఃప్రవిజృంభమాణఘనని-స్సాణోగ్రభేరీస్వనం।
బయియొడ్డాదిభయంకరోడ్డమరశౌ-ర్యంబైనశ్రీరెడ్డిదా।
డ్డయయల్లాడనృపాలరాహునకుబి-ట్టల్లాడుదిక్చక్రముల్॥ ౨౪॥

"కాశీఖండము."

ద్విపద. శ్రీకరరుచిసౌందర్య-చిరయశోరుంద్ర।
ఆకారచంద్రరా-మయభాస్కరేంద్ర॥ ౨౫॥

"రుక్మాంగదచరిత్ర."

మ. అమలోదాత్తమనీషమైనుభయకా-వ్యప్రౌఢిభావించుశి।
ల్పమునంబారగుఁడంగళావిదుఁడనా-పస్తంబసూత్రుండగా।
తమగోత్రుండమహేశ్వరాంఘ్రికమల-ధ్యానైకశీలుండన।
న్నమకుంగొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడఁది-క్ఖ్యాఖ్యుండసన్మాన్యుఁడన్

"ఉత్తరరామాయణము."

హల్లునకు.

సీ. కూరిమితమ్ముఁడు-గుంటూరివిభుఁడుకొ,
మ్మనదండనాథుండు-మహితకీర్తి॥ ౨౬॥

"విరాటపర్వము."

మ. అనతారాతివసుంధరారమణస-ప్తాంగాపహారక్రియా।
ఘనసంరంభవిజృంభమాణపటుదోః-ఖడ్గద్వితీయార్జునుం।
డనవేమాధిపరాజ్యభారభరణ-వ్యాపారదక్షుండుపె।
ద్దనమంత్రీశుఁడుమామిడన్నసుతుఁడే-తన్మాతుఁడేచూడఁగన్॥

"నైషధము."

విభాగవడికి.

19 లక్షణము.

ఆ. ఇచ్చెన్నపుడుపోసి-డేసిహొన్నులు నేఁబ।
దేసిమణులు నెలమి-ద్విజులకనఁగ।
సరవితోఁ బ్రమాణ-సంఖ్యాపదముల పై।
నగువిభాగయతులు-నగనివేశ॥ ౭౯॥

గీ. నీవుచేసినదోషంబు-నీకెయుండె।
దీర్ఘదోషంబుమాకునిం-తేసియేల।
మొగమునందున్న నీదైన్య-ముద్రఁజూచి।
కరుణజనియింపఁగాచితి-ధరణినాథ॥ ౮౦॥

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

గీ. అప్పటికినియ్యకొంటిగా-కబ్జవదన।
ఋషులపాళంబులేయింత-లేసిపనులు।
కోసరకాఁబోతునాఁబోతుఁ-గుఱ్ఱమ్ములాడ।
నడిమిలేఁబెయ్యదెసవచ్చె-నాకునిపుడు॥ ౮౧॥

"కాశీఖండము."

గీ. కోదమసంపెంగపూవులు-గుత్తిపువ్వు।
లావియొక్కటెశ్రీవత్స-లాంఛనునకు।
దర్శనంబిచ్చెమత్పయో-ధరములింత।
లేసిగలవనితెలిపెడు-లీలతోడ॥ ౮౨॥

"రాధామాధవసంవాదము."

అనునాసికవళ్ళరు.

20 లక్షణము.

క. కవిసమ్మతులంగృతులన్।
టవర్గచతురక్షరములు-డాపలిసున్నం।
గవసినయెడనణలకువళు।
లవునవియనునాసికాఖ్య-యతులుమహేశా॥ ౮౪॥

క. బలవంతుఁడైనవాలికిఁ।
దలఁకుచుఁగిష్కింధవెడలి-త్వరతోనలుది।
క్కులకుం బారిమహీమం।
డలమెల్లనుఁజూచినాడ-నాడునరేంద్రా॥ ౮౪॥

"మల్లికార్జునభట్లకిష్కింధాకాండ."

సీ. నిగమచోరకునిఖం-డించినయలతయో,
యబ్ధిలోగిరివేచి-నట్టియలతో॥ ౮౫॥

"సూరన్నపరమయోగివిలాసము."

ఉ. హస్తగృహీతపుస్తకము-నందులిఖించినయట్టినీలకం।
ఠస్తవముంబఠింపుచుఘు-నస్థిరధీగుణవైభవోన్నతుల్।
విస్తరిలంగఁబాలకుల-వేవురలోశిరియాలుఁడొప్పెన।
ధ్వస్తలిపిప్రపంచుఁడుగ్ర-హంబులలోనుడురాజుకైవడిన్॥ ౮౬

"శ్రీనాథునిహరవిలాసము."

శా. శ్రీరంగేశ్వరనాభిపంకజరజ-శ్రీకంఠెఁజోశేంద్రత।
న్వీరాజత్కుచపాళిమంజరులకం-టెన్సహ్యభూభృత్తటీ।
నీరంధ్రోజ్జ్వలగైరికద్రవముకం-టెన్వన్నెఁగావించెఁగా।
వేరీతోయముకృష్ణరాయఁడహితో-ర్వీనాథరక్తప్రభన్॥ ౮౭॥

"పారిజాతాపహరణము."

కాకుస్వరవడికి.

21 లక్షణము.

క. శోకభయసంశయాదులఁ।
బ్రాకటముగఁ బ్రశ్నలందుఁ-బ్రభవించుస్వరం।
బే కాకువందుఁబోడముం।
గాకుస్వరయతులనంగ-గర్వవిభంగా॥ ౮౯॥

మ. అనుమానింపకతోడఁబుట్టువులకా-దాత్మన్నితూఁటాడనెం।
దునుగ్రొన్నెత్తురుచేరులైపరపనిం-ద్రిందుగ్రతం దైత్యులన్।
మునులవ్వీరుభజింపరోక్రతువులా-మోదంబుతోనమ్మహా।
త్మునిఁజేయింపరొయూర్ధ్వలోకమదిగా-దోయేలడోనాకమున్॥
"శాంతిపర్వము."

ద్విపద. అట్టినామీదనీ-వాయెదిర్చెదవు।
పట్టిచట్టలువాడి-పారవైచెదను॥ ౯౦
"రంగనాథునిరామాయణము."

ఉ. అక్కటగంధవాహతగ-వాహరిణాంకునిఁగూడి...... ౯౧॥
"మనుచరిత్ర."

ఉ, అప్పుడుభీష్ములేమిహృద-యంబుననుమ్మలికంబుగూరఁగా।
నెప్పటిచందముల్విడిచి-యేడ్తెరదక్కినచూపులొండొరున్।
రెప్పలమాటునన్ బొలయ-నీసుతుపాలికివచ్చురాజులం।
దిప్పుడితండురావలువ-దేయనికర్ణుఁదలంచిరందఱున్॥ ౯౨॥
"ద్రోణపర్వము."

శా. ఏణీశాబకలోలనేత్రకనుఁగొం-టేవీరువిద్యాధరుల్।
మాణిక్యోజ్జ్వలకర్ణకుండలులుసం-బంధాసిఫేనుల్ రణ।

ద్వీణాపాణులు చంద్రికామలశిరో-వేష్టుల్ త్రిపుండ్రాంకితుల్।
వ్యాణీయ్యస్తరతారహారులు శివ-ధ్యానైకనిష్ఠాపరుల్॥ ౯౩॥
"పారిజాతాపహరణము."

నిత్యవడికి.

22 లక్షణము.

క. విదితముగ నేనియనియెడు।
పదమన్యపదంబుతోడ-పద్యంబులలో।
నదుకునెడ నిరుదెరంగులఁ।
బొదవున్ నిత్యయతియనఁగ-భుజగవిభూషా॥ ౯౪॥

గీ. రాజవరుఁడైనపార్థివ-రాజుగాని।
యీతఁడనిసేయఁగాఁదగఁ-డేనివీని।
నెల్లవారలుజూడంగ-నీక్షణంబ।
రాజుఁజేయుదునేనంగ-రాజ్యమిచ్చి॥ ౯౫॥
ఆదిపర్వము."

గీ. ఎట్టియపరాధమొనరించె-నేనితల్లి।
కొడుకుశపియింపదిబ్భంగిఁ-గ్రూరబుద్ధి।
నతివసత్యంబుఁజెప్పుమె-వ్వతెవునీవు।
నావుఁడునుశాపభీతిన-న్నలిననేత్రి॥ ౯౬॥
"కాశీఖండము."

రెండోవిధమునకు.

మత్తకోకిల.
మానితంబగునాతపోమహి-మంద్రిలోకపరాభవం।
బేను జేయఁగఁ బూనిచేసితి-నిట్టిదొక్కప్రతిజ్ఞమున్।

దీని నెట్టులుగ స్మరింతుమ - దీయభాషిత మెన్నడు।
న్నే నిమోఘముగాదుదిద్ధర - ణీరవిందు లెఱుంగఁగాన్॥ ౯౭॥

"ఆదిపర్వము."

శా. వానప్రస్థునిఁజంపియొక్కవడితో - స్వర్నాథుఁడుంద్రుంగు ధా।
త్రీనాథుండన నెంత వాఁడటవిచా - రింపంగ నీ కెంత నే।
ర్పే నింపొప్ప శిరంబువ్రిక్కలయిత - ప్పెందప్పె నీకృత్యము।
జ్ఞానంబుంగడునోడి చెప్పితివిప - శ్చాత్తాపతప్తుండవై॥ ౯౮॥

"రామాయణము."

వడికి.

23 లక్షణము.

క. భావింపబు కారమునకు।
రీవిశ్రమమిడఁగఁజెల్లుఁ - గృతులఁగవీంద్రుల్।
ధీవైఖరివిలసిల్లఁగ।
భావజదుర్గర్వహరణ - పర్వతశరణా॥ ౯౯॥

సీ. ప్రతిఘటించుచిగుళ్ళ - పైనెత్తిబారిన,
రీతినున్న వివీని - మృదుపదములు...॥ ౧౦౦॥

"మనుచరిత్ర."

సీ. ఋత్విజుండనివిచా - రించిపూజించితే,
ద్వైపాయనుండుండ - ధర్మయుక్తి...॥

"సభాపర్వము."

శా. తృష్ణాతంతునిబద్ధబుద్ధులగురా - ధేయాదులన్నచ్చిశ్రీ।
కృష్ణుం గేవలమర్త్యుఁగాఁదలఁచిమ - ర్దింపంగనుత్సాహవ।

ర్థిష్ణుండయ్యెసుయోధనుండకటధా - శ్రీనాధయూహింపుమా।
యుష్ణీషంబునఁగట్టవచ్చునెమద - వ్యాఘ్రోగ్రశుండాలమున్॥

"అధర్వణభారతము."

సి. గీ. రాయవేశ్యాభుజంగవీ - రప్రతాప।
భాసియల్లాడనృపవీర - భద్రనృపతి।
సర్వసర్వంసహామహా - చక్రభరము।
ప్రభుభుజాపీఠమున సంభ - రించుటయును॥ ౧౦౩॥

"భీమఖండము."

చక్కటివడులకు.

24 లక్షణము.

క. అభినవగతిఁగృతులంబుపు।
ఋభులకుఁజక్కటియనంగ - మూయతిచెల్లున్।
ఋభువిభునుతచరణాంబుజ।
యిభదనుజవిభంగకుక్కు - టేశ్వరలింగా॥ ౧౦౪॥

సీ. ఉరగవల్లీగాఢ - పరిరంభణంబులఁ,
బోకమ్రాఁకులసొంపు - మురువుకొనఁగ...॥

"కాశీఖండము."

సీ. గీ. భువనబీజంబు కైవల్య - మోక్షదాయి।
యఖిలకల్యాణకారివి - శ్వాద్భుతంబు।
పూజకొనియెనుమురభిదం - బుజభవాది।
దేవతాకోటిచేసంప్ర - తిష్ఠఁబొంది॥ ౧౦౬॥

"భీమఖండము."

గీ. పెక్కుమారులువడివీచి - ద్రెక్కొనంగ।
వరలివారిధిలోపల - వైవనతఁడు।

ముక్తకేశాంబరోజ్వల-భూషుఁడగుచుఁ।
బడిరసాతలగతుఁడయ్యె-బలముడక్కి॥ ౧౦౭॥

" భాస్కరుని రామాయణము."

గీ. అగగు వేవిలివిర వాది-యాకుఁదీగె।
మల్లియలుగొజ్జెగలుదాక-మొల్లమొగలి।
మొదలుగానివియెప్పుడుఁ-బూచికాచి।
యుండుతోటలమీనుఖా-నుండునిలిపె॥ ౧౦౮॥

" యయాతిచరిత్ర."

క. అనియతనిర్భయమయనడచుచు।
మునుదత్సతినిలిపిచనిన-భూజముకడకుం।
గొనిపోవనచటనదిలే।
కునికిఁబునశ్శోకవహ్ని-నుల్లమెరియఁగాఁ॥ ౧౦౯॥

" అనంతుని భోజరాజీయము."

క. అత్తరివిటనాగరికలు।
చిత్తములువసంతకేలి-చివురొత్తంగా।
మొత్తములుగట్టితరిచిరి।
ముత్తెపుజల్లులకుఁదోడి-బూరటగొమ్మల్॥ ౧౧౦॥

" నాచనసోముని వసంతవిలాసము."

చ. పరిచయుగాగ సేలెనిర-పాయచరిత్రునిశత్రుకానన।
స్ఫురదురువీతిహోత్రునిస-ముజ్వలమేరుసమానగాత్రునిం।
బరమపవిత్రునిఁ మునిసు-పర్వవరస్తుతిపాత్రునిన్మనో।
హరఫలశేముషీకబళి-తాంబుజమిత్రునివాయుపుత్రునిఁ ౧౧౧॥

" శ్రీరంగపురాణము."

నసమాస నఞ్ సమాసయతులకు.

25 లక్షణము.

తే. సరవినసమాసనఞ్ సమా-సములుకృతుల।
నచ్చుహల్లులు రెంటికి-నగునువళులు।
నాకలోకాధిపప్రిణు-తాంఘ్రియుగళ।
నాగకేయూరసంభృతా-నంతభువన॥ ౧౧౨॥

నఞ్ సమాసమునకు.

హల్లునకు.

క. మునువెరతు నేయమీరలు।
వను నేసినఁగానియనుఁడు-నాకేశసుతుఁ।
ధనురాచార్యుఁడు డెబ్బది।
సునిసితబాణంబులేసెఁ-జూపఱు బెగడఁ॥ ౧౧౩॥

విరాటపర్వము."

గీ. ఎన్నకకురోమకూపంబు-లెన్నిగలవు।
దివ్యవర్షంబులన్ని మో-దించుసాధ్వి।
నాకభువనంబునందా త్మ-నాథుఁగూడి।
వెరపాకింతయులేక చి-చ్చురికె నేని॥ ౧౧౪॥

" కాశీఖండము."

అచ్చునకు.

ఉ. ప్రాకటదర్పులైసకల-రాయనిలకన్నృపాలునాజిలో।
దాకువిరోధిసైన్యము ము-దంబొదవఁ వరియింపవచ్చుచో।

నాకసమెల్లఁగ్రిందుకాను-నంచితదివ్యవిమానసంచర।
న్నాకవిలాసినీచరణ-హంసకభూరిఝుణంఝుణధ్వనుల్ ౧౧౫॥

“గవరాజు.”

సీ.గీ. రాజసము తేజరిల్లనీ-రాజుఁగూడి।
యింపుసొంపులు వెలయఁగ్రీ-డింపవలదె।
నాకలోకంబువారల-కైనలేని।
యలఘుతరభోగభాగ్యముల్-గలఫలంబు॥ ౧౧౬॥

“విజయవిలాసము.”

నాస్తికశబ్దమునకు.

హల్లునకు.

శా. ఆనిష్ఠానిధిగేహసీమనడురే-యాలించినంజాలు నెం।
తేనాగేంద్రశయానుపుణ్యకథలున్-దివ్యప్రబంధానుసం।
ధానధ్వానము నాస్తిశాకబహుతా-నాస్త్యన్నతానాస్త్యపూ।
పానాస్త్యోదనసౌష్ఠవంచకృపయా-భోక్తవ్యమన్నాటలున్॥ ౧౧౭॥

“ఆముక్తమాల్యద.”

అచ్చునకు.

సీ.గీ. తల్లిదండ్రియు దైవంబుఁ-దలఁపగురుఁడ।
కాడెయతఁడేమి చేసినఁ-గనలఁదగునె।
నాస్తికాధమరోరియ-న్యాయవృత్తి।
నాస్తితత్వంగురోర్గిపరం-బనఁగవినవె॥ ౧౧౮॥

“శృంగారషష్ఠము.”

నఞ్ సమాసమునకు.

హల్లునకు.

ఉ. మ్రొగ్గడువాహనంబులును-మోములు ద్రెళ్లఁగఁబారువాజులుం।
డిగ్గితొలంగుసైనిక ల-నేకులుకష్టపుపాటుచొప్పడన్।
మ్రగ్గసిడంబులుంగులము-మాటికి నెంచియెదిర్చియొంటిమై।
మ్రగ్గడువారునై కురుధ-రావరుసైన్యముయాపుమాయఁగన్॥

“విరాటపర్వము.”

చ. మలచిపయోజకోశముల-మాడ్కినొనర్చినపద్మరాగపుం।
గలశపుబెట్టిడాల్ బొమిడి-కంబులతోనపరంజియోడుబి।
ళ్లలనలవైజయంతము జ-లంబునగెల్వఁగదంసితంబులై।
నిలచిననాడ్కిమాడువుల-నేకములుల్లసిలుంబురంబునన్॥ ౧౨౦॥

“ఆముక్తమాల్యద.”

అచ్చునకు.

గీ. ఇవ్విధంబునమఱియున-నేకగతుల।
లలితశృంగారచేష్టల-లాచిలాచి।
చూచుచున్నట్టిపస్త్రొచిఁ-జూచిమునికి।
మనసుగురగురమనియెఝు-మ్మనియెనొడలు॥ ౧౨౧॥

“కవులషష్ఠము.”

గీ. చిత్తగింపుమనాదిసం-సిద్ధమైన।
యొక్కపుణ్యేతిహాసమ-నూనచరిత।
శిశిరగిరిరాజసంప్రీతి-స్థితివిశుద్ధ।
రత్నలింగేశమహిమవి-భ్రాజితంబు॥ ౧౨౨॥

“కాశీఖండము,”

ఉ. ఆశ్రితపోషణంబునన-నంతవిలాసమున న్మనీషివి।
ద్యాశ్రితతత్త్వవిత్త్వమున-దానగుణాభిరతి న్సమస్తవి।
ద్యాశ్రితధర్మరక్షణమ-హామహిమన్ మహి నొప్పు సర్వలో।
కాశ్రయుఁడాదిరాజు నిభుఁ-డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్॥
"ఆదిపర్వము."

నిత్యసమాసవళులకు.

26 లక్షణము.

క. పదము విభజించి చెప్పఁగఁ।
బొదవని దియు నన్యశబ్ద-మునవిగ్రహముం।
గదియించునది యుభుజగాం।
గదనిత్యసమాసమందు-ఘనులగు నార్యుల్॥ ౧౨౮॥

గీ. బాదరాయణ వారాయ-ణాదులును ప।
రాయణరసాయన జనార్ద-నాదిశబ్ద।
ములును వాతాయనపదంబు-మొదలు గాఁగ।
నలరు నిత్యసమాసంబు-లగు మనభవ॥ ౧౨౯॥

వ. వీలిమీఁద వచ్చిన యతులు నిత్యసమాసయతులు. అచ్చు హల్లులు రెంటను వచ్చును,

నారాణశబ్దమునకు.

ఉ. పాయక పాకశాసనికి-భారతఘోరరణంబు నాఁటి నా।
రాయణు పట్లు దాను సుధ-రామరవంశవిభూషణుండు నా।
రాయణభట్టు వాఙ్మయధు-రంధరుఁ డుందనకిష్టుఁడున్ సహా।
ధ్యాయుఁడునైన వాఁడ భిమ-తస్థితిఁ దోడయి నిర్వహింపఁగన్॥
"ఆదిపర్వము."

వ. ఈపద్యములో అచ్చు హల్లులు రెంటికిని యున్నది.

రసాయనశబ్దమునకు.

గీ. మట్టిమాత్రంబె పిల్లల-మట్టి పేరు।
పేరువలె గాదు శారదా-పీఠకంబు।
వారిలో పలపిన వీరు-వాక్యసరణి।
సరసులకు నెల్ల కర్ణర-సాయనంబు॥ ౧౩౦॥
"జైమినీభారతము."

అచ్చునకు.

క. రాయంచలగుండె బెదరు।
మాయామంత్రము విముక్త-మానచ్యుతిక।
త్యాయతమయూరకర్ణర।
సాయనమనఁ ప్రథమజలధ-రారవమెసఁగన్॥ ౧౩౧॥
"ఎఱ్ఱాప్రగడ హరివంశము."

జనార్దనశబ్దహల్లునకు.

చ. నగినగియేనియున్ విను జ-నార్దన యెన్నఁడు బొంకు వల్కఁ-ద।
త్యగణిత విక్రమోరు బల-ధైర్యసమగ్రుల మెల్ల భంగి గా।
లగతి దలంగఁ ద్రోవగు బ-లంబగు నే యగుఁగాక నీకు మే।
చ్చుగ నిలఁ ద్రౌణిమిచ్ఛేదము-గ్రుక్కుము చావున కాత్మ నేమియున్॥
"ఎఱ్ఱాప్రగడ అరణ్యపర్వము."

అచ్చునకు.

చ. అపుడు విరించిసూనుఁడు జ-నార్దను నెయ్యపువాలుగంటిఁ జూ।
చి పడతి నీమనోరమణుఁ-జేకొనుమిప్పుడు నీకు నిత్తునా।

నపరిమితప్రమోదభరి-తాననయై వెసనిచ్చె వేలుపుం।
దపసికి రత్నభూషణ వి-తానములన్నియు నిష్క్రయంబుగన్॥

"పారిజాతాపహరణము."

వాతాయనశబ్దహల్లునకు.

సీ. తరుణులుఁ బతులు వా-తాయనంబుల నుల్ల,
మలర వేఁబోకల-మలయుపవన...॥ ౧౩౧॥

"విరాటపర్వము."

అచ్చునకు.

సీ. తనయశోవిశదము-క్తాసౌధపాళికి,
నంబుదాయనము వా-తాయనముగ...॥౧౩౨॥

"వసుచరిత్ర."

27 లక్షణము.

గీ. స్వాంతవేదండమార్తాండ-సాంగములు గ।
వాక్షకర్ణాటపదము లే-కాంతశబ్ద।
మరయ నాపోశనపదంబు-నటులె రెండు।
తెరగుల విరామములకగు-త్రిపురమథన॥ ౧౩౩॥

¶ వ. విశ్వామిత్రశబ్దము నిటువలెనే నడుచును.

స్వాంతశబ్దహల్లునకు.

ఉ. స్వాంతము బాహుగర్వఘన-సంతమసాంధముఁ గాఁగ శంక యా।
వంతయు లేక కీచకుఁ డ-హంకృతి ముంగిలి నాగమంటపా।
భ్యంతరసీమఁ జొచ్చి దరి-యంజని యారసి సజ్జగాంచి య।

త్యంతమదావహంబగుడు-నందురయంబున గేలుసాపఁగన్॥

"విరాటపర్వము."

అచ్చునకు.

గీ. అధికరోషకషాయిత-స్వాంతుఁడైన।
నరపతికి విన్నవించకు-నాయవస్థ।
పైత్యదోషోదయంబునఁ-బరుసనైన।
జిహ్వకును బంచదారయుఁ-జేఁదుగాదె॥ ౧౩౪॥

"నైషధము."

ఉ. సంతతభక్తియుక్తిఁ గొన-సాగకయుండిన నుండనిమ్ము దై।
త్యాంతక పాదపద్మముల-యందు నొకానొకయప్పుడే నిజ।
స్వాంతము దద్గుణాభిరతుఁ-డైనరుఁ డెవ్వఁడు గీలుకొల్పు వాఁ।
డంతకు దబ్బటాలిఁ గల-నైననుఁ జూడఁడు భూవరోత్తమా॥

"శృంగారషష్ఠము."

వేదండశబ్దహల్లునకు.

ఉ. పాండునృపాలనందనులు-పావనిముఖ్యులఁ జేసియట్లు భీ।
ష్ముండుఁ గడంకమైనడుచు-చోటికిఁ జక్కటి గాఁగఁ ద్రోచి యొం।
డొండ కడంగిసేన తన-యుబ్బున కుబ్బఁగ నన్యసైన్య వే।
దండముఖాంగముల్ తృణవి-తానము గాఁగొని నిర్వికారుఁడై॥

"భీష్మపర్వము."

అచ్చునకు.

మత్తకోకిల.

దండితాహితవీరసూరి ని-ధాన దాన విధాన కో।
దండపార్థ పరాక్రమ ప్రియ-ధామ దిక్పరిపూరి తా।
ఖండ పాండుయశోనిధీపర-గండభైరవ వైరి వే।

దండతండవిదారిఘోరత-రాసిభాసిభుజార్గళా॥ ౧౩౭॥

"ఆదిపర్వము."

మార్తాండశబ్ద హల్లునకు.

మ. ధరణీచక్రముదిర్ధిరందిగెమా-ర్తాండుం డకుంఠీభవ।
త్కిరణుండయ్యెదిశావితానముపడం-కెన్ మిన్నదర్చెన్ మహీ।
ధరసంతానములోలిగ్రక్కదలెను-ద్భ్రాంతంబులైయంబుధుల్।
పొరలెన్ గట్టులమీఁదబిట్టుపిడుగుల్-మ్రోసెన్
మహోగ్రాగ్రతన్॥ ౧౪౯॥

"ఆదిపర్వము."

అచ్చునకు.

సీ.గీ. వలువదుభయంబువారెంత-వారలైన।
నట్టివారలుమనకగ్గ-మైనవారు।
వారునిరయంబునకుఁగాఁపు-వచ్చువార।
లనుచుబుద్ధిగఁజెప్పెమా-ర్తాండసుతుఁడు॥ ౧౪౦॥

"శృంగారషష్ఠము."

సాంగశబ్దహల్లునకు.

సీ. సాంగంబులగుచున్న-సకలవేదంబులు,
జదివెవశిష్ఠుతో-సకలధర్మ। ౧౪౧॥

"ఆదిపర్వము,"

ఉ. హంససమానగామినికి-నట్టివినూతనగర్భశుద్ధికిం।
బుంసవనాదికృత్యములు-భూపశిఖామణియార్యసంసదా।
శంసితకర్మకర్మఠత-సాంగముగానొనరింపనవ్వియో।
త్తంసుఁగుమారునింగనియె-దర్పకునిందిరగన్నకైవడిన్॥ ౧౪౨॥

"శృంగారషష్ఠము."

అచ్చునకు.

ఆ. సకలకురుకుమార-చాపశిక్షాచార్యుఁ।
డాజిదుస్సహుండు-సాంగవేద।
వేదినీతిశాస్త్రి-విదుఁడు ... ... ౧౪౩॥

"విరాటపర్వము."

ఆ. సాంగవేదవేది-యగుపురోహితుఁడెప్డు।
నగరమేలవలయుఁ-దగవుఁగృపయు।
జక్కటియునుగల్గు-సముచిదప్పనములు।
నరులునరయఁబనుచు-నదివిభుండు॥ ౧౪౪॥

"శాంతిపర్వము."

గీవ. సాదవసాంబశబ్దములును నీలాగేనడచును.

క. ఇదిబ్రహ్మవశిష్ఠునకున్।
నదయుండైచెప్పెనతఁడు-సాదరమున నా।
రదునకు విదితము చేసిన।
మదాత్మకుం దేటపరచె-మహనీయకృపన్॥ ౧౪౫॥

"శాంతిపర్వము."

క. ఈదృశసుగుణాకల్పున।
శాదిమభాగవతహిత స-మంచితచర్యా।
హ్లాదితఫణితల్పునకున్।
సాదరజల్పునకు సత్య-సంకల్పునకున్॥ ౧౪౬॥

"వరాహపురాణము."

ఆ. సాంబుఁబాయుమనుచుఁ-జారుధేష్ణుండేఁగి।
వేగవంతుఁదాకి-వీఁకతోడ...॥ ౧౪౭॥

"ఆరణ్యపర్వము."

గవాక్షశబ్దహల్లునకు.

చ. వనితయొకర్తుమున్గొని గ-వాక్షతలంబులనింతులుండుటం।
గనుఁగొనజోటిలేమి నొక-కార్యముపేరిటబాలనొర్త్తు వం।
చనదొలఁగంగనిల్చిరభ-సంబునఁదత్సతిజాలకంబు చే।
కొని హరిఁజూచెగేకిసలు-గొట్టుచుబోటులుదానినవ్వఁగన్॥
" పారిజాతాపహరణము."

అచ్చునకు.

చ. అపుడుసమీరచోరుఁడు గ-వాక్షపుగన్నపుగండిదూరిర।
త్యపరిమితాతిఖేదపరి-తార్పితకోమలమంచకస్వప।
చ్చపలవిలోచనావదన-సౌరభవిత్తముదోఁచుబల్మి నీ।
విపినముచేరవెంటఁ గుయి-వెళ్ళమదాళిభటప్రతాపముల్ ॥౧౫౦॥
" కట్టవరపు చిట్టిరాజు ద్వాదశరాజచరిత్ర."

కర్ణాటశబ్దహల్లునకు.

మ. కుసుమంబద్దినచీరకొంగువోలయం-గ్రొవ్వారుపాలిండ్లపై।
ప్రదిసరంబుల్వ్రాలుపార వేణియవటూ-దేశంబుపైరాయఁగా।
పసనెవ్వాడొయొకండురాత్రి సురత-ప్రౌఢిందనుందన్నిన।
న్వసివాళ్వాడుచువచ్చుచున్నయదిక-ర్ణాటాంగనంగంటిరె॥
" శ్రీనాథుని వీధినాటకము."

అచ్చునకు.

శా. లాటీచందనచర్చచోళమహిళా-లావణ్యసామగ్రిక।
ర్ణాటీగీతకళాసరస్వతికళిం-గాంతగ్గపురీమల్లికా।
వాటీమంజరిగౌళవామనయనా-వక్షోజహారాళియై।
పాటింపందగునీయశంబుధరణీ-పాలాగ్రణీసాహిణీ॥ ౧౫౧॥
"భాస్కరరామాయణము."

శా. ధాటీఘోటకరత్నఘట్టనమిళ-ద్రాఘిష్టకల్యాణఘం।
టాటంకారవిలుంఠలుంఠితమహా-న్మత్తాహితక్షోణిభృ।
త్కోటీఢాకితకుంభినీధరమహా-కూటాటవీఝాటక।
ర్ణాటాంధ్రాధిపసాంబరాయనితెనుం-గానీకుబ్రహ్మోయువా॥
"శ్రీనాథునిహరవిలాసము,"

ఏకాంతశబ్దహల్లునకు.

గీ. కామభోగమ్ములకును నే-కాంతగృహము।
పోలిచిపోలిచియుధర్మార్థ-ములకునిదియె।
యాస్పదంబుసవర్గత్ర-యానిరుద్ధు।
లైనఁజనుటంతయునునొప్పు-నప్పురంబు॥ ౧౫౩॥
" ఆదిపర్వము."

సీ. ఊర్ధ్వలాంగూలమ-త్యున్నతధ్వజలీలఁ,
ద్రాలుచుండంగ నే-కాంతయోగ।
నిద్రనున్నధర్మ-నిర్మలుహనుమంతు, ... ౧౫౪॥
" ఆరణ్యపర్వము."

శా. కాంతల్శుక్తిమతీనగేంద్రభవము-క్తారత్నరాజిం దదే।
కాంతస్వచ్ఛశరీరయుక్తినగజా-కల్యాణవేళార్హస।
త్కాంతుల్నించిరిగాకకానియెడలో-కశ్లాఘ్యసౌభాగ్యవ।
త్కాంతాలోకమణిన్మణీశతముచేఁ-గైసేయఁగాముగ్ధలే॥
"వసుచరిత్ర."

అచ్చునకు.

ఎంతయువృద్ధులైతమకు-నీవొకరుండవెతేఁపగాఁగన।
త్యంతముదంబునన్బ్రతుకు-తల్లి నిఁదండ్రినినుజ్జగించిని।

శ్చింతుఁడవైసదాధ్యయన-శీలతవారియనుజ్ఞలేకయే।
కాంతమయిమ్ములన్విడలి-తక్కటినీవుగరంబుఁగ్రూరతన్॥

" అరణ్యపర్వము."

ఉ. యింతలుకన్నులుండ దెరు-వెవ్వరివేడెదుభూసురేంద్ర యే।
కాంతమునందునున్న జవ-రాండ్రనెపంబిడి పల్కరించులా।
గింతియకాక... ౧౫౭॥

" మనుచరిత్ర."

ఉ. అంతట పారిజాతకుసు-మాగతనూతనదివ్యవాసనల్।
వింతలుసేయఁ దావియిది-విస్మయమంచు ముసుంగుద్రోచి యే।
కాంతగృహంబునల్గడల-నారసి... ౧౫౮॥

" పారిజాతాపహరణము."

ఆపోశనశబ్దమునకు.

సీ.గీ. ఎసఁగబాత్రికనోగిరం-బిడకమున్నె।
యతిరయంబునఁబరిషేచ-మాచరించుఁ।
దత్తరముననాపోశన-మెత్తఁబోయి।
భూసురుండెత్తునుత్తరా-పోశనంబు॥ ౧౫౯॥

" కవులషష్ఠము."

గీ. పోసిరాయెల్లవారికా-పోశనంబు।
నారగింపుఁడురెండుమీ-కమృతమస్తు।
ప్రొద్దువోయిందిసుండని-బుజ్జగించి।
మొక్కెనంజలియొత్తియ-మ్ముదుకపడతి॥ ౧౬౦॥

"భీమఖండము."

¶ వ. అచ్చునకు సులభము.

విశ్వామిత్రశబ్దహల్లునకు.

మ. హరకోదండవిఖండనుండుజనక-క్ష్మాధీశుజామాతభా।
స్కరవంశాగ్రణిజానకీప్రియుఁడువి-శ్వామిత్రయాగాహితా।
సురసంహారి ... ... ౧౬౧॥

" భాస్కరరామాయణము."

ద్విపద. చనిమహాతేజువి-శ్వామిత్రుగనిన।
గనుగొనిపలికెనా-గాధినందనుడు॥ ౧౬౨॥

"రంగనాథరామాయణము."

సీ. సన్మునీశ్వరుఁడువి-శ్వామిత్రుఁడతిఘోర,
తపముసేయంగద-త్తపముపేర్మి॥ ౧౬౩॥

"ఆదిపర్వము."

సీ. క్ష్మాచక్రమెల్లవి-శ్వామిత్రమునిశిఖా,
మణికినర్పించిన-మంచిదాత। ౧౬౪॥

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

ద్విపద. అనిచెప్పివీడ్కొల్పన-చ్చోటువాసి।
జననాథుడరుఁగవి-శ్వామిత్రుడెరిఁగి॥ ౧౬౫॥

"హరిశ్చంద్రకథ."

అచ్చునకు.

ద్విపద. ఎక్కడాగురుఁడని-యొరుఁగనినీకు।
నక్కరగురుఁడువి-శ్వామిత్రుఁడయ్యె॥ ౧౬౬॥

"రంగనాథరామాయణము."

¶ వ. మఱియును

ద్విపద. అవధారు దేవవి-శ్వామిత్రమౌని।
తివిరి వాకిట నేఁగు-దెంచియున్నాఁడు॥ ౧౬౭॥

"రంగనాథరామాయణము."

మ. తనసామ్రాజ్యము బాసినం గులవధూ-తంత్రంబు వర్జించినం।
దనయుం డీల్గినహీనకృత్యముల చే-తన్ దుర్దశల్ పొందినన్।
వనటం గుందిన నాన రెండు ప్రియఁడు మనో-వాక్కాయకర్మంబులన్।
దనృతం బాడిన నాప్రతిజ్ఞ వినుమీ వి-శ్వామిత్ర చిత్రంబుగన్॥ ౧౬౮

"హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము."

ద్విపద. పటురయంబునఁ గూడ-బరచియా రాజు।
నటుచననీక వి-శ్వామిత్రుఁ డనియె॥ ౧౬౯॥

"హరిశ్చంద్రకథ."

28 లక్షణము.

క. అక్షౌహిణి యనఁ గామరి।
యక్షోహిణి యనఁగ గృతుల-నాత్వోత్వంబుల్।
లాక్షణికులు యతు లిడుదురు।
దక్షాధ్వరభంగపాణి-తలసారంగా॥ ౧౭౦

అక్షౌహిణి యనుటకు

సీ. సందడింపుచు దశా-క్షౌహిణీసైన్యంబు,
లనిశంబు గోలగోల-మనుచునుండ ౧౭౦

"జైమి... ... ...ము."

అక్షోహిణి యనుటకు.

క. బాహుబలగర్వభీముఁడు।
గాహస రసికాత్ముఁడైన-సాత్యకియు మహో।

గ్రాహవభూమి సహస్రా।
క్షోహిణులట్లగు టమీరు-చూడ రెయొందున్॥ ౧౭౧

"ఉద్యోగపర్వము"

29 లక్షణము.

క. జ్ఞాకున కారము విరమణ।
మైకొందరికృతుల యందు-నలరుచునుండున్।
లోకావనవిల సత్ప్రి।
జ్ఞాకౌశల నిఖిలదివిజ-నాయకశర్వా॥ ౧౭౨

ఉదా—

ఉ. సూనుల నల్వురం బడసె-సూరిజనస్తుత సత్యభారతి।
జ్ఞానులపద్మగర్భవద-నంబులు నాలుగు బోలు వారిలోన్॥ ౧౭౩

"పావులూరి మల్లనగణితము"

క. శ్వానమునకుఁ జండాలున।
కైనను నాకొన్న నిడఁగ-నగు నన్నము దు।
ర్మానస్కుఁడై పెట్టకయ।
జ్ఞానంబునఁ గడపె నేని-నరకమునబడున్॥ ౧౭౪

"రుక్మాంగదచరిత్రము."

¶ ఇది యతిప్రకరణంబింక శబ్దప్రకరణం బెరింగించెద.

శబ్దప్రకరణము.

—:o:—

1 లక్షణము.

క. పూవు ఫువు పువ్వు పూయన।
మావిడిమామిడియనంగ-మావియనంగా।
దౌవు దవు,దవ్వు దౌయన।
గావెలయుంగృతులయందు గౌరీరమణా॥ ౧

ఉదా—

పూవు అనుటకు.

శా. ఆవామాక్షిమనోహరాకృతియమో-ఘాస్త్రంబుగాభూవరున్।
లావణ్యాధికునిచ్చలంబుమెయిగె-ల్వంబూనియుందిందిర।
జ్యావల్లీకిణకర్క-శంబయినహ-స్తంబుద్ధతింజాచివే।
పూవుందూపులజోదుపుచ్చుకొనియెంబ్రేక్షుకోదండమున్॥ ౨

"నైషధము."

ఫువు అనుటకు

క. శ్రవణావతంసమయ్యెను।
ధవళాయతనేత్రిగుణముధరణీపతికిన్।
శ్రవణావతంసమయ్యెను।
ఫువువింటిగుణంబునపుడు-పుష్పాస్త్రునకున్॥ ౩

పువ్వు అనుటకు.

క. యివ్విధమునదానముగొని।

చివ్వలయోగిరపుదపసి-చెట్టైనఁగూడం।
బువ్వులసరులంజుట్టిన।
యవ్విభునిచేరంగువిడిచి-యల్లననగుచున్॥ ౪

"పారిజాతాపహరణము."

పూ అనుటకు.

సీ. పసపుగొమ్ములతోడి-కుసుమపూవన్నియ।
నిద్దంపుజుట్టంబు-నెరికెగట్టి॥ ౫

"కాశీఖండము.

మావిడియనుటకు.

ఉ. మావిడిమ్రోకకిందనిగ-మత్రితయార్థసమృద్ధిఁబార్వతీ।
దేవికుచంబులంబదను-దీర్పనికస్తురిముద్రికాజగ।
జీవనకారణంబయిన-శ్రీనిధికంచిపురీశ్వరుండుమా।
దేవయసెట్టినందనుని-తిప్పగృతార్థునిజేయుగావుతన్॥ ౬

"శ్రీనాథుఁనిహరవిలాసము"

మామిడనుటకు.

సీ, మినుములు పెసలుమా-మిడితాండ్రటెంకాయ,
లల్లంబుతమలపు-టాకుకట్లు॥ ౭

"రుక్మాంగదచరిత్రము."

మావియనుటకు.

చ. ఒకరొయిలమావిక్రిందమరుఁ-డోయనఁగానరుఁడుండెనయ్యెడన్...॥

"విజయవిలాసము"

దౌవుఅనుటకు.

ఉ. సావుఁడువాయునందనుఁడు-నందనపొమ్ముచమూవధూటినీ।

కైవశమైన లెస్స యటు-గాక నినుం దలమీఱ నే నిదా।
దావున నిల్చి మద్ఘనగ-దాహతి జేవ యడంతు...॥ ౯

“జైమినీభారతము”

దవుదవ్వుఁ అనుటకు.

క. శివనింద సేయుపాతకు।
దవుదవ్వులఁ జూచి తొలఁగఁ-దగు శైవులకున్।
శివనిందాపరుపలుకులు।
చెవియొగ్గి వినంగవలదు-శివభక్తులకున్॥ ౧౦

“కాశీఖండము”

ఉ. సందడియధ్వరక్రియక-సంగతిమేనిబలంబుతోడ బెన్।
గ్రందడియేల మేనతగ-కార్ముకహస్తుఁడ నైకడంగి మీ।
ముందర నిల్చెదన్ గతువు-ముట్టకయుండఁ బ్రచండదైత్య రా।
జిం దెగ దవ్వుదవ్వుల వెసఁ-జించెదఁ బెంచెద మీకు మోదమున్॥ ౧౧

“యెఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము”

2 లక్షణము.

క. కేళాకూళి యనంగా।
కేళాకుళి కేళకుళియుఁ-గీర్తింప కెళా।
కూళియు ననఁ దగు దీర్ఘిక।
నాళీకభవాదిదివిజ-నాయకభర్గా॥ ౧౨

కేళాకూళియనుటకు.

మ. బలుకప్రంపుటనంటి కప్పురపుది-ప్పల్గయు ఏప్పింగుజా।
ల్గలగొజ్జంగులనీరుసజ్జికపు కే-ళాకూళికిన్ డిగ్గి॥ ౧౩

“వసుచరిత్రము”

కేళాకుళియనుటకు.

సీ. కేళాకుళులలోని కెందమ్మితూఁడులు,
వింతగా నజు నెక్కి-రింతనమర॥ ౧౪

“భైరవుని శ్రీరంగమహాత్మ్యము”

సీ. సారమై హిమజలా-సారమై పూదేనె,
నెరయ గేళాకుళుల్-నింపవలదు॥ ౧౫

“వసుచరిత్రము”

కేళకుళులనుటకు.

గీ. అంబుధులు కేళకుళులుఁ గు-లాచలములు।
మేడలా చక్రగిరి చుట్టు-గోడగాఁగ।
నవనిఁ బోలించె శుద్ధాంత-భవనమట్లు।
కీర్తిలక్ష్మికి శత్రుఁడా-క్షితివరుండు॥ ౧౬

“కవికర్ణరసాయనము”

కేళకూళియనుటకు.

సీ. కుక్కుటేశ్వరు కేళకూళి నుద్భవమయిన,
మణికర్ణికనొ నర్చ్య-మజ్జనములు॥ ౧౭

“కాశీఖండము”

3 లక్షణము.

క. మోసలయన మొగసాలన।
మోసల యనంగి గావ్య-ములబలుకఁ దగున్।
వాసిగ దలసావిడికిన్।
వాసవముఖ నిఖిలదివిజ-వంద్యమహేశా॥ ౧౮

ఉదా—

మోసలకు.

చ. ముద్దుమరందికుఱ్ఱహరి-మోసలగార్యభరంబుదీర్పగా।
గద్దియమీదనుండిత్రిజ-గంబులు నేలుకొనంగ నెల్లవే॥ ౧౯
"నైషధము"

మొగసాలయనుటకు.

సీ. మొగసాలనున్నారు-జగతీసుపర్వులు,
గ్రాసార్థులగుచుఁబె-క్కండ్రతిథులు॥ ౨౦
"కాశీఖండము"

మోసాలకు,

సీ. లోలార్కునగరిమో-సాలవెదకి...॥ ౨౧

4 లక్షణము.

క. వాలెముక్కృతులంజెల్లును।
వేళమువైళంబనంగ-వేఁడీయేఁడీ।
మీలనమీనులనఁగా।
జాలంధరములనిశాట-సంహరణశివా॥ ౨౨

వేళమనుటకు.

ఉ. వ్రేసినవ్రేటునంబడక-వేళమదాటిపిరిందికంటిబా।
హాసముదాయమధ్యమున-కర్కుతనూభవునిందగుల్పడన్॥ ౨౩
"రామాభ్యుదయము"

వైళమనుటకు.

ఉ. అంగముతోడఁగట్టిమిక-యక్షవిఘాతకచోరుసెందువో।

వంగలవాఁడవింకనిటు-వైళమతాపసవేషధారివై... ...॥ ౨౪
"యక్షగ్రప్రగడరామాయణము"

వేడీఅనుటకు

క. ఓడితిమెయేమురణమున।
గ్రీడికిగేడించిరాక-గెలుపేయతడున్।
వేడీడాగనోకో మా।
తోడిబవరమిట్లుదానుఁ-దొలఁగంజనునే॥ ౨౫
"ద్రోణపర్వము"

శా. యీక్షోణిన్నినుఁబోలుసత్కవులు వే-రీనేటికాలంబునన్॥ ౨౬
"కాశీఖండము"

మీలనుటకు.

సి, మగమీలనఁగజాలు-తెగగీలుకొనువాలు,
కనుఁగవకొకవింత-కాంతియొదవె.....॥ ౨౭
"పారిజాతాపహరణము"

మీనులనుటకు.

చ. కొలకులుచేరవచ్చి యను-కూలతటంబులనిల్చిముగ్ధల।
య్యలికులవేణులయ్యెడని-జావయవప్రతిబింబశోభఁగాఁ।
దలపుచునుల్లములొవ్వఁదలఁ-దప్పకచూడఁదొడంగిరందులో।
జలజములన్మృణాలముల-జక్రయుగంబులగండుమీనులన్॥
"కవికర్ణరసాయనము"

5 లక్షణము.

క. కోమయనగగొమ్మయనఁగా।
బొమయనబొమ్మయనమరియు-బొరపరయనఁ గా।

వ్యములఁ బ్రయోగింపఁదగు॥
గుముదహితార్యమరథాంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౨౯

కోమయనుటకు.

సీ. ఎల్లెడఁ జదలేటి-యిసుము చేనచ్చర,
కోమలిడువెన్నెల-కుప్పలనగ.........॥ ౩౦

" పారిజాతాపహరణము "

క. కమలములనుజ్జగించుం।
గుముదంబులబుజ్జగించు-కోమచూపులు పు।
న్నమచందమామవెన్నెల।
కోమరంతయుబుడికిబుచ్చు-కోనఁజాలుసుమీ॥ ౩౧

" విజయవిలాసము "

¶ కోమ్మసులభము.

బోమయనుటకు.

సీ. జగములోక్కు-మ్మడి-సాధింపనెత్తిన,
రతిమన్మథులవిండు-లతివబోమలు......॥ ౩౨

" నైషధము "

బోమ్మకు.

చ. బలబలవేగ రేపకడ-బంకజదీర్ఘికదీర్ఘమాడనె।
చ్చెలులును దానునిందుముఖి-శేషవిభూషణుఁబూజసేయుని।
చ్చలుదెలిగన్నులుక్ మొలక-చన్నులుబొమ్మలుమీదవ్రాలుకుం।
తలములుజాచిపోరులుమ-నంబుననువ్విళులూరుచుండగన్॥ ౩౩

" కాశీఖండము "

పరయనుటకు.

సీ. బోమలుకన్నులమీద-బొదలి వ్రాలకమున్న,
పరనేత్రములకడ్డ-పడకమున్న.........॥ ౩౪

" కాశీఖండము "

¶ పోరసులభము.

లక్షణము.

ఆ. ఇంపెసంగగృతుల-సంపంగిసంపెంగ।
సంపెగయునటంచు-జనువచింప।
కోమరుమీరమరియు-గొజ్జెంగగొజ్జెంగి।
గొజ్జెగయుననంగ-గూడునభవ॥ ౩౫

సంపంగియనుటకు.

ఆ. నాతిచన్నులుఁ బ్రేగున-నడుమువఁడఁక।
నధిపువ్రాతెరతెల్లనా-కందుకోనుచు।
పసిడిగిన్నెయలోనిసం-పంగినూనె।
వనితదలయంటెదనప్రాణ-వల్లభునకు॥ ౩౬

" చిత్రభారతము "

సంపెఁగయనుటకు.

ఉ. కంపనలీలమైనసదు-గానసియాడఁగుచద్వయంబున।
త్రింపలలాటరేఖచమ-రింపగహారలతాగుళుచ్ఛముల్।
తుంపెసలాడఁగంకణమ్ము-దుధ్వనితాళగతింజెలంగఁగా।
సంపెఁగనూనెయంటెనొక-చంద్రనిభాననకంసవైరికిన్॥ ౩౭

" పారిజాతాపహరణము "

గొజ్జంగయనుటకు.

గీ. బహుళకస్తూరికామేఘ-పటలమునకు
శీకరాసారమయ్యె గొ-జ్జంగనీరు।
వలుదవడగండులయ్యె న-వ్వర్షమునకు
దామినులుచల్లుకర్పూర-ఖండవితతి॥ ౩౮

“భీమఖండము”

గొజ్జంగియనుటకు.

గీ. దేవకియొసంగ గావసు-దేవుఁడపుడు।
చంద్రకాంతపుగిండిగొ-జ్జంగినీట।
పసిడిపళ్ళెంబులోపదా-బ్జములుగడిగి।
తనదుమేనల్లునికికన్య-ధారవోసె॥ ౩౯

విజయవిలాసము”

గొజ్జెగకు.

ఉ. గొజ్జెగనీరుచల్లెనొక-కోమలియొక్కతె-లతాంగిద్రిప్పెలా।
మజ్జికతాలవృంతమొకమానిని ౪౦

“నైషధము”

సీ. మలయబోదరతజం-భలఫలత్వగ్గ్నత,
శ్రీమించుజెవులగొ-జ్జెగలుమెరయ ...॥ ౪౧

“ఆముక్తమాల్యద”

7 లక్షణము.

ఆ. ఈల్గుటయునుబోర-నీల్గుటయిలుగుట।
నెగయుటయునుమింటి-కెగయుటయును।

నంటినంటినాగ-నమ్మికనమ్మిగ।
బదుకుబతుకనంగ-బరగుశర్వ॥ ౪౨

ఈల్గుటనుటకు.

గీ. ఎడమ్రిందుగఁగాశిలో-నీల్గునట్టి।
మశకశిశువునకోంకార-మంత్రరాజ।
మభవుఁడుపదేశమొనరింప-నమరకోటి
సిగ్గుపడుచుండుదమవృధా-జీవములకు॥ ౪౩

కాశీఖండము”

నీల్గుటకు.

క. వడినవుడుగరసివలకెన్।
నిడుచనగొనయమునఁబెనఁచి-నీల్గిబలంబే।
ర్పడవిల్లువంచనోపక।
యుడిగిరినృపసుతులుగొందరొ-య్యనలజ్జన్॥ ౪౪

“ఆదిపర్వము”

ఇలుగుటనుటకు.

క. బలవిక్రమఘనులగుదొర।
లిలిగినమనసేనమేది-నీశ్వరవినుక।
న్నులుచెడినట్లున్నదియో।
కొలదింబోరిగొనుటనరున-కున్సుకరమగున్॥ ౪౫

“శల్యపర్వము”

నెగయుటకు.

గీ. కాద్రవేయులుభూమియుఁ-గైకొనంగ।
సురగలోకంబువెడలిత-త్పరిఘునీట।

నెగసితోడనగ్రుంకుచు-న్నిలువలేక।
తత్తటీబద్ధగారుత్మ-తములకలిమి॥ ౪౬

" ఆముక్తమాల్యద "

ఆ. కర్మబంధనములు-గ్రక్కునబాయుడు।
పుణ్యగతికినెగయు-పురుషునట్లు।
బంధనంబులెల్ల-బాయుడుభీముండు।
నీటిలోననుండి-నెగయుదెంచె॥ ౪౭

" ఆదిపర్వము "

క. నంకలుపమ్చుచుండము।
దెరచుచుప్రేగడరిసాగసి-త్రెల్లివివశుఁడై।
యరచిననోడకుమనిహరి।
నెరిచక్రంగద్రోచియుత్తె-నెగయఁగఁగృపతోన్॥ ౪౮

" ఉద్యోగపర్వము "

నంటనుటకు.

క. ఇంటికిజనుటయుమానెన్।
నంటొనరింపగజాగె-నాగరికలతోఁ।
కుంటెనకాడులఁగూడెన్।
గొంటరియైయతఁడసాధు-గోష్ఠిపరతన్॥ ౪౯

" కవులషష్ఠము "

గీ. తొలుదొలతకృష్ణవర్తకు-గళయొసంగి।
నంటుగావించుతెల్లన-నాథయువతి।
జనతనూదాహసాహాయ్య-మునకుగాక।
కానవావారినెవ్వారి-గమలవైరి॥ ౫౦

" వసుచరిత్ర "

రమ్మిగయనుటకు.

క. తగుమాటలాంబికేయుం।
డగుననికైకొనునెయ్యెన్న-డైననుగొడుకుల్।
మగటిమిగలరనియెదున।
మ్మిగఁజూచుచునుండువిషము-మ్రింగినయేనిన్॥ ౫౧

" ఉద్యోగపర్వము "

క. మగడింకనన్నుసైఁచునె।
తెగవిడుచుంజంపుగాక-తెల్లముమదిన।
మ్మిగబుట్టునెయిదిచెప్పిన।
మొగమోటనమనవుమండి-మూఁసితిజపలా॥ ౫౨

" యఱ్ఱాప్రగడహరివంశము "

బమకనుటకు.

గీ, మునులునజూడుమున్నగమహా-మూర్తివిష్ణు।
నుదురదేశంబుసొత్తుగు-బదుకుగోరి ౫౩

" హరివంశము "

సీ. వదనచంద్రునిజొచ్చి-బదికెడు-చీకట్ల,
గతినవశ్మశ్రురే-ఖలుజనించె ౫౪

" కవికర్ణరసాయనము "

బతుకనుటకు.

చ. రతికిన్భారతికిన్వినోదకథలన్-ప్రాగల్భ్యములొప్పపిత।
త్పతులంగూరిచిమాటవాసిగనుపె-ద్దల్గారెమీవారలా।
చతురత్వంబిటునేడుగానబడనీ-చంద్రాననంగూర్చినం।
బతికింపంగదెముద్దుకీరమసుధా-బంధూభవద్దీరమా॥ ౫౫

" విజయవిలాసము "

8 లక్షణము.

క. అలకములలకలనంగా।
పులకలు పులకములనంగ-బొసగగ గృతులన్।
బలుకదగు సుకవివరులకు।
జలజాతభవార్చితాంఘ్రి-జలజమహేశా॥ ౫౬

అలకములనుటకు.

క. వరమకుటరత్నకిరణ।
స్ఫురణప్రతిఘట్టనమున-భుగ్నాగ్రములై।
మరలుతనుద్యుతులనుమతి।
నెరపెసుపర్వులకువిభుని-నిటలాలకముల్॥ ౫౭

"గవికర్ణరసాయనము"

సీ. నిటలాలకములంటి-నివురుజుంఝుమ్మని,
ముఖసరోజమునకు-ముసరుదేంట్లు ... ౫౮

"పోతరాజు అష్టమస్కంధము"

అలకలనుటకు.

ఉ. కామినులన్నగాత్మజకుఁ-గల్పకభూరుహదత్తకోమల।
శ్యామముగట్టని-చ్చియల-కల్ దడియార్చివిరుల్ ఘటించి...... ౫౯

"వసుచరిత్ర"

సీ. వదనంబుకొమరుభా-వనఁజేసివేరుగ,
నుదుటిపెంపలకలఁ-బొదవమడఁగ॥ ... ౬౦

"విరాటపర్వము"

పులకలనుటకు.

సీ. తనువుమైదీగకు-తావలంబుగఁజేసి,
పులకలజిత్తంబు-నెలవెఱింగి...॥ ౬౧

"ఉత్తరరామాయణము."

గీ. తనువుపులకలపోర్వుగ-మనముగాఢ।
సంభృతానందముగశరా-చార్యసుతుఁడు।
వితతసంభ్రముఁడై వేది-వెడలి చాగి।
మ్రొక్కి-లేచి ఫాలమ్మున-మోడ్చెఁగేలు॥ ౬౨

"సౌప్తికపర్వము."

పులకములనుటకు.

ఉ. చిప్పిలు చెక్కు-పైచెమట-చిత్తరులన్ గరపల్లవంబునం।
గప్పుచుఁ జన్నుగేవ పుల-కంబులు పయ్యెదనొత్తి యోరగాఁ।
ద్రిప్పిన మోమువంచి జగ-తీవరుచిత్తమపాంగదృష్టిచేఁ।
దప్పకఁజూచి రాజసుతు-దానునుఁ జిత్తరువయ్యెనత్తరిన్॥ ౬౩

"కవికర్ణరసాయనము."

9 లక్షణము.

క. చోటు చోటనఁ బొద పద యో।
క్కాటి యొక్కాటి పొలఁతి పొత్తి-గణుతింపఁగ జే।
న్నాఁటి జెనఁటి యనఁగనొప్పుం।
గుటిలాహితమదవిభంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౬౪

చోటు అనుటకు.

క. కటకట పేరినపెన్నె!
త్తుట జొత్తిలియున్న మోము-తోడం గోడుకే।
చ్చుటఁ బడియున్నాదో యు।

చ్చోటుఁ జూపెడువార లేరె-చూచెదవానికిన్॥ ౬౫॥

"ద్రోణపర్వము."

మ. స్ఫుటభూరోహ్వాతిశంక వార్ధినినద-శ్శల్ మిన్ను చేర్పం దటి।
చ్చటులౌర్వంబుగ గాఱుకొంచు ఘనమై-త్స్వాలీలవర్షింప న।
చ్చోటునందోచి గ్రసింపఁబోలు కలశీ-సూనుండు గాకున్న నో।
క్కొట తారాగ్రహభాస్కరేందుమణి శు-క్తుల్ వ్యక్తమై
తోచునే॥ ౬౬॥

"ఆముక్తమాల్యద."

¶ వ. ఇందులో చోటనిన్ని యొక్కొటనిన్ని రెండులక్ష్యము లున్నవి. ౬౭॥

చోటనుట సులభము

పొదమనుటకు.

సీ. సుతతపస్స్వాధ్యాయ-రతులకుఁగర్తవ్య,
మచ్చోటునాకేల-యనుఁడువరుణు।
పురిగుంభిగైకొను-పొదమన్న మునిఁజూచి...॥ ౬౮॥

"అనుశాసనికము."

క. రదనిం గొనుమచ్చోటుం।
బొద ప్రాజాపత్యలోక-మున కనవుఁడు నా।
కదియేల యశ్వమేధుల।
పదమనియెంబతిదపస్వి-పతియాతనితోన్॥ ౬౯॥

కడమ సులభము.

ఒక్కొటి యనుటకు.

గీ. కొడుకుతమ్ములుదోడ్పడ-గడఁగి శత్రు।
కోటిగెల్చెదనంటి యొ-క్కొరుఁడుఁ దక్క।
కుండ నీతమ్ముఁడుల్లు-నూచముట్టు।

కొనియెనేవిధి యేగతి-నొనరఁజెపుము॥ ౭౦॥

"శల్యపర్వము."

క. పాండవులవలనఁ గీడొ।
క్కొండును లేదధిప నీదు-కొడుకులు ధరణీ।
మండలమంతయు గ్రమింగిరి।
పాండునృపతిభాగమునకుఁ-బాపిరి వారిన్॥ ౭౧॥

"స్త్రీపర్వము."

మ. అనుమానంబదియేల నీమది మదీ-యస్ఫార బాహాబలం।
బు నిరూపింపఁదలంచితేనివినుమే-పుం జేవయుం జూపఁ గృ।
ష్ణుని తోడ్పాటునఁ బేర్చి యేగడఁగినం-జూర్ణంబుఁగావింతు నో।
క్కొనిమేషంబున దేవదానవులతోఁ-గూడం ద్రిలోకంబులున్॥

"ఉద్యోగపర్వము."

పొత్తికి.

చ. చెలువుగ నాళనాబ్జముల-చేరువఁగుంతిలభృంగమాలికల్।
మెలఁగ వళీతరంగముల-మీఁద ఘనస్తనచక్రయుగ్మకం।
బులువిలసిల్లఁ గూడుకొని-పొత్తులుపద్మినివారిపొంత పొం।
పొలయఁగ వేడ్కమైనరిగి-రొండొకపద్మినిఁబోల లీలతోన్॥

"ఉత్తరరామాయణము."

చ. తడయకకౌరవానుజుఁడు-దానిపిఱుందనపాఱియింకనె।
క్కడికరుగంగవచ్చుఁ జులు-కంజనుదెమ్మిటసౌబలుండుని।
న్నొడిచెదుకోదరంబునను-యూద్వహుఁనర్థమయ్యెతినిన్ను నం।
బుడమియుఁదమ్ముగోల్పడిరి-పొత్తిభవత్పతులైనపాండవుల్॥ ౭౨॥

"సభాపర్వము."

చెన్నటియనుటకు.

ఉ. పోరిడవుగానవీపలుకు-పోలదుకాదనరాదుగానియా।

వీడనితాపవేదనల-వేఁగెడుచెన్నటిమేనఁబ్రాణముల్।
గూడివసింపనోర్వవిది-గోచనుచున్నవియేలవ్రీడయుం।
గ్రీడయునాకుహారమును-గీరముచూతముగీతముం జెలీ॥ ౭౫॥

"కవికర్ణరసాయనము."

క. నినుదాఁచికుటిలభావం।
బునదుష్టచరిత్రవైతి-ముక్తులతెరగే।
వనితాయిదియేబలువర।
చిననైననుమానవలదె-చెన్నటిచూపుల్॥ ౭౬॥

"శాంతిపర్వము."

10 లక్షణము.

గీ. దక్కడక్కననఁగ-దబ్బరడబ్బర।
దానిడాసియనగ-దప్పిడప్పి।
దిగ్గిడిగ్గియురుగ-తినిదాగిదాగిదా।
పలనుడాపలనఁగఁ-బరఁగునీశ॥ ౭౭॥

గీ. డక్కననికానిచెల్లదుఁ-దక్కనుప్ర।
యోగమరిచువచించెనిం-పొనరయుద్ధ।
రాజురామన్నయదియదా-ర్థంబుగాదు।
రెండుగలవెన్నఁగృతులగా-రీకళత్ర॥ ౭౮॥

దక్కనుటకు.

మత్తకోకిల.
దేవమూర్తులుపాండుపుత్రులు-ధీరచిత్తులువారిపెం।
పీవెలుంగనివాఁడవేధర-ణీశవాయుసుతుండుగాం।
డీవియుఙ్భుజవిక్రమప్రక-టీకృతుల్వివిధాస్త్రవి।
ద్యావిశేషులువైరివీరుల-దక్కనిత్తురెపోరులఙ్॥ ౭౯॥

"అరణ్యపర్వము."

ఉ. ఎక్కటివోలెరదుద్రినికి-నేమిటుదక్కపఘల్గునుండువాఁ।
డొక్కఁడయయ్యెనేజగము-లొక్కటద్రిమింగఁగఁజాలుఁగేశవుం।
డెక్కనవాఁడువానినొగ-నేలబలంబనియెంతజెప్పినఙ్।
దక్కడురాజ్యలోభముమ-దంబుననాకొడుకేమిసేయుదుఙ్॥

"ద్రోణపర్వము."

డక్కనుటకు.

ఉ. డక్కనురాజ్యమంచునక-టాయిటసోదరరాజ్యభాగమి।
వెక్కటిమ్రింగఁజూచెదిది-యేటికిడక్కనుమీనులోలతం।
గ్రక్కననామిషంబుచవి-గాలముమ్రింగినచాడ్పుసువ్వె యి।
ట్లుక్కపుడైననీకొడుకు-నుల్లమునందిటులోరయుండినఙ్॥ ౮౧॥

"ఉద్యోగపర్వము."

ఉ. అక్కటమందభాగ్యునకు-నట్టితనూభవరత్నమేటికిఙ్।
డక్కవిధాతనిర్దయుఁడొ-డంబడునేకడుమేలివస్తువుల్।
పెక్కుదినంబులునిక్కనరి-బృందముపిల్చినవోటుబంటనై।
యక్కడికేలపోయితిమ-హాగుణభూషణుగోలిపోయితిఙ్॥ ౮౨॥

"ఉద్యోగపర్వము."

దబ్బరనుటకు.

ఉ. గాళికులాపురీభటశి-ఖామణులెక్కడయుక్కుతునక్కలా।
భీలతరాశనుల్ చిదిమి-పెట్టినబంటులువైరికల్లభే।
తాలుఁడువచ్చిడగ్గరిన-దబ్బరగాదొకదెబ్బదియ్యఁగాఁ।
జాలుదురేమిచెప్పమఱి-సాధనమేలునుసాహసంబులుఙ్॥ ౮౩॥

"విజయవిలాసము."

డబ్బరనుటకు.

గీ. తల్లిబడికొల్దిచెట్టంచు-నుల్లసంబు।
లాడుదురునన్నుగూర్చిని-న్నహరహంబు।

దుర్నయంబెల్ల నామీఁద-ద్రోచి జనులు।
డబ్బరలు వల్కి-వారిక-డ్డంబుఁగలదె॥ ౭౮॥

"కాశీఖండము."

దాయుటకు.

ఆ. వలను చూచికొండు-వగవక యెప్పటి।
యట్లఁ దద్దయుండు చున్న-నలిగి బకుఁడు।
[illegible]నిశ్శంకఁ జూచి-వేఱించు డాసిన।
తరువు వెఱికి [illegible]-దాయవచ్చె॥ ౭౯॥

"ఆదిపర్వము."

డాయుటకు.

చ. అనియని యుగ్గడించు ధృతి-యల్లలనాడఁగఁ దల్లడిల్లు పై।
కొనఁ దలయెత్తరగించు మదిఁ-గోర్కులు వేర్చిన నప్పళించు నె।
ట్టనతగవచ్చుటల్ జనులు-డాయగ రాఁబరికించి బుద్ధిమా।
లిన వెస నెంతయుం గళవ-ళించు మనోజవికారమగ్నుఁడై రాజు॥

"విరాటపర్వము."

డప్పియనుటకు.

గీ. అభవుఁడీరీతిఁ దాండవం-బాడిడస్సి।
డప్పిఁగొని యారగింప కాం-డంబు వెదకి।
కావడయ్యెను సప్తలో-కంబులందుఁ।
దియ్యనై జిహ్వాక్షింపైన-తేటనీరు॥ ౭౭॥

"కాశీఖండము."

ఉ. డప్పిజనించె నంగుళిపు-టంబులు పొక్కెఁ దొడంగె గోళ్లనుం।
జిప్పిలఁజొచ్చె నెత్తురులు...॥ ౭౭॥

"విరాటపర్వము."

డిగియనుటకు.

క. జగములనెల్లను గ్రమింగెడు।
జగదంతరమాళి వామ-చరణంబిడి పె।
ల్లగురోగ జరాభరములు।
డిగవిడువంజెల్లెనీకు-త్రిభువనదీపా॥ ౭౯॥

"ఆరణ్యపర్వము."

డిగియనుటకు.

చ. డిగకుఁడు వాహనంబులు క-డిందిమగంటమిగోలుపోవ మీ।
రుగడక డక్కి పెట్టకుఁడు-రూపరనాయుధముల్...॥ ౮౦॥

"ద్రోణపర్వము."

దాగియనుటకు.

క. వేమారుఁ గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి పు।
డేమోయడిగెద వునీకొ-కించుక మనసా।
భూమీశుమీఁదఁ గలదో।
తామరసదళాక్షి నాకు-దాచక చెపుమా॥ ౮౧॥

"విజయవిలాసము."

డాగుటకు.

సీ. జననియూరుప్రదే-శంబునన తినిగూ,
ఢంబుగానొప్పు డాగుటయును...। ౮౨॥

"విరాటపర్వము."

క. పవనుజుఁడొక్కెడ పెరపాం।
డవులను సాత్యకియు హార్దియు-డాతురెయుఁగ్రా।
హవమునఁ ద్రోణములావున।
నవిజేయులు వారిఁదోపర-నగునేతనకున్॥ ౮౩॥

"ద్రోణపర్వము."

డాపలనుటకు.

సీ. డాకాలిగండపెం-డారంబుదాపున,
బొమ్మలైవైరిభూ-భుజులువ్రేల...। ౯౪॥
"కాశీఖండము."

౯ వ. దొప్పడొప్ప అనిన్నికద్దు. ౯౫॥

గీ. కోరమీసలుమిడుగుడ్లు-కురుచపాదవు।
డొప్పచెవులునుగొగ్గిపం-డులునుగలిగి...॥ ౯౬॥
"నైషధము."

11 లక్షణము

క. అక్షతలక్షతములనఁ।
లక్షింపఁగలాజలనఁగ-లాజములనఁగా।
నీక్షితిఁగృతులంజెల్లును।
శిక్షితరిపుదానవేశ-శ్రీగౌరీశా॥ ౯౭॥

అక్షతలనుటకు.

ద్విపద. బంధురదక్షిణ-ప్రవరవేదికకు।
గంధపుష్పాక్షతల్-కరమొప్పనునిచి...॥ ౯౮॥
"రంగనాథుని రామాయణము."

అక్షతములనుటకు.

గీ. గురుజనోక్తవిధానాను-కూలబాల।
నిజవివాహవిలాసంబు-నిర్వహించె।
భోజుఁడప్పుడు వేడ్కతో-బుధసతీవి।
తానములతోడ నార్ద్రాక్ష-తములుజల్లె॥ ౯౯॥
"ఇందుమతీకళ్యాణము."

గీ. అహిమభానుఁడుచనుదేర-నస్తశిఖరి।
సరవినక్షీంచుకుంకుమా-క్షతములయ్యె।

పరిసరాతపసంధాన-భాసమాన।
శిఖరసానుక్షురోద్ధూత-శీకరములు॥ ౧౦౦॥
"కవికర్ణరసాయనము."

లాజలనుటకు.

చ. దనుజవిరోధిమీఁద నొక-తన్వికరంబున లాజలెత్తి చ।
ల్లిననెరివేణియాసునఁ బ-లెన్ విరిపువ్వులుచల్లె...॥ ౧౦౧॥
"పారిజాతాపహరణము."

ఉ. కంకణనిక్వణంబు మొగ-కట్టగ గౌనసియాడ రత్నతా।
టంకవిభూషణంబులు వ-డంకఁ గుచంబులురాయిడింపఁగాఁ।
బంకజనేత్రి గౌతముని-పంపున లాజలు దోయిలించి ధూ।
మాంకునియందు ప్రేల్చె దర-హాసము రెప్పలలోనడాపుచున్॥
"నైషధము."

లాజములనుటకు.

ఉ. పౌరపురంధ్రులిట్లు వసు-పార్థివుఁగన్గొనవచ్చి మంగళా।
చారమనోజ్ఞలాజములు-చల్లిరి............॥ ౧౦౩॥
"వసుచరిత్ర."

ఆ. రక్తమాంససహిత-భక్తపిండములను।
లసితలోహితార్క-లాజములను।
సురనుబలియొసర్ప-నురగయక్షాసుర।
ప్రముఖభూతములుశు-భంబులొసఁగు॥ ౧౦౪॥
"ఆనుశాసనీకము."

12 లక్షణము

క. అబ్బుర మబుబర మబ్రిం।
బబ్బురము నటంచుఁ గవుల-యనుమతివలనన్।

నిబ్బరముగఁ బలుకందగుఁ।
గబ్బంబులయందునచల-కన్యారమణా॥ ౧౦౫॥

అబ్బురమనుటకు.

గీ. రాజవీథులనొసఁగు నీ-రాజనములు।
కటికవారెచ్చరింప న-క్కటికభూమి।
వందిజనములువొగడఁ జె-ల్వొందిమిగులఁ।
బురముసొత్తెంచె విజయుఁడ-బ్బురముగాను॥ ౧౦౬॥

"విజయవిలాసము."

అబుబరమనుటకు.

చ. తబిసివిగానఁ జావునకుఁ-దప్పితిఁగాకిది వేఁటపంతమా।
యబుబరపుం దెరంగున బ-రాటవికాయతచాపవల్లరీ।
నిభిడశరాహతంబగు వ-నేచరజంతువు నొక్కఁడీగతిన్।
శబముపయిన్నిగుడ్చెనె ని-శాత శిలీముఖ మెట్టివెట్టివో॥ [illegible]

"హారవిలాసము."

అబ్రబమనుటకు.

ఉ. విన్నవనేగుతామరల-విందుకిలాతపునీడలెప్పుడున్।
వెన్నెలరాచరాలఁగని-వెళ్ళనినీళ్ళమునింగియున్న వీ।
మన్నలటంచుఁ జెంచెతలు-మాటికిఁదూపుల నేసినాటమిన్।
మిన్నక చూచియబ్రబపడి-మెల్లనపోవుదురిళ్ళపట్లకున్॥ ౧౦౮॥

"యయాతిచరిత్ర."

అబ్బురమనుటకు.

గీ. తప్పకుండఁగఁ బక్షపా-తంబులేక।
పంచిపెట్టెడువారల-బ్బరముగాన।
యన్నదమ్ములమైయుండ-యికట మేము।

మిమ్ము మము మీరు వంచింప-మేరయగునె॥ ౧౦౯॥

"హారవిలాసము."

13 లక్షణము.

ఆ. మొనసి నీచ వృద్ధ-మూర్ఖ శబ్దంబులు।
నీచు వృద్ధు మూర్ఖు-నెరయనీచు।
డనఁగ వృద్ధుఁడనఁగ-ననువొప్ప మూర్ఖుఁడు।
నాగఁదనరుఁగృతుల-నాగహార॥ ౧౧౦॥

నీచశబ్దమునకు.

క. అనిపలికినపలుకులకుం।
గనకోపముఁగదిరినీచుఁ-గావునర్జుంకిం।
చినఁగాని మెత్తఁబడ డొం।
డనిమనమునఁదలఁచి యిట్టు-లనియెం బెలుచన్॥ ౧౧౧॥

"విరాటపర్వము."

ఆ. విదురుఁడిట్టులనియె-నిదియొక్కకార్యంబుఁ।
గాఁగఁబూనియిందు-రాఁగఁదగునె।
దుష్టబుద్ధినీచు-దుర్యోధనుండు నీ।
మాటవినఁడు దురభి-మానధనుఁడు॥ ౧౧౨॥

"ఉద్యోగపర్వము."

మూర్ఖశబ్దమునకు.

చ. అవివయబుద్ధివై హరికి-నర్ఘ్యమయోగ్యమయంటినీవుమూ।
ర్ఖపు శిశుపాల యింకఁ బలు-కన్ వలసెన్ సభలోనునున్న యీ।
యవనిపులెల్ల నాతనిద-యం బ్రబవిముక్తులు వానిచేతనా।
హవజితులుం దదీయశర-ణార్థులుఁగారొ యలయ్య చెప్పుమా॥

"సభాపర్వము."

14 లక్షణము.

క. వేయి వెయి వెయ్యి వేయనఁ।
గోయిల కోవెలయనంగఁ-గొమరొప్పంగా।
నేయి నెయి నెయ్యి నేయనఁ।
బాయకకబ్బములనిల్చు-పర్వతనిలయా॥ ౧౧౪॥

వేయియనుటకు.

ఉ. వేయిగజంబులుండఁ బది-వేలుతురంగములుండ నాజిలో।
రాయలఁగూర్చి సజ్జనగ-రంబునఁ బట్టముఁగట్టినట్టి యా।
రాయకళింగగంగు నరి-రాయభయంకరుఁజూడఁ వేడ్కనేఁ।
బోయెద మీనమాసమున-పున్నమఁబోయిన షష్ఠినాటికిన్ ౧౧౫॥
"భీమకవి చాటుధార."

వేయియనుటకు.

క. లెక్కలువెట్టఁగవచ్చుం।
జుక్కలుఁ దద్భక్ష్యభోజ్య-చోష్యాదులక।
మ్మక్కమతీ లెక్కయెక్కడి।
దక్కడియొక్కొక్కకడి వెయారులుసేయున్॥ ౧౧౬॥
"బహులాశ్వచరిత్ర."

వెయ్యియనుటకు.

క. అయ్యారే చెలులక్కడ।
నయ్యారే గెలువఁజాలు-నంగజునారిన్॥
వెయ్యారులలో సరిలే।
రయ్యారుచిరాంగరుచుల-నయ్యంగనకున్॥ ౧౧౭॥
"విజయవిలాసము."

వేయనుటకు.

గీ. ఇంతివేగన్నులనుఁగాన-డింద్రుఁడిపుడు।
నీవిలాసంబు పెంపు-వర్ణింపఁదరమె॥ ౧౧౮॥
"నైషధము."

కోయిలయనుటకు.

ఉ. ఆయలనాగవేణి మెరుఁ-గారుకటారికి మాసటీఁడగుం।
బోయనవచ్చు నయ్యలరు-బోఁడిపిరుందు సమస్తభూమికిన్।
రాయలనంగవచ్చు నలరాజనిభాస్యయెలుంగుఁగట్టురా।
కోయిలకంచుకుత్తుకుల-కుఁబయకాడనవచ్చు నెచ్చెలీ॥ ౧౧౯॥
"విజయవిలాసము."

కోవెలయనుటకు.

సీ. యెలమావికోనయెక్కి-తెలతెలనార్చు కో,
వెలపోటుఁగూకలు-వెట్టెనేని...॥ ౧౨౦॥
"రాజశేఖరచరిత్ర."

నేయియనుటకు.

ద్విపద. నేయికల్లును తేనె-నెత్తురు పెరుగు।
పాయసాన్నమును దర్భలుప్రవాళములు॥ ౧౨౧॥
"రంగనాథుని రామాయణము."

నే యనుటకు.

క. నావుఁడు సంజయుఁడిట్లను।
దేవా పాండవులయలుక-దృష్టద్యుమ్నుం।
డే వెరవుమాటనైనన్।
నే పోసినయగ్నివోలె-నిసుడం జేయున్॥ ౧౨౨॥
"ఉద్యోగపర్వము."

¶ వ కడమ సులభము.

15 లక్షణము.

ఆ. ఎగ్గు నెగ్గు నాగ-నేలిద మేలిదం।
బనఁగఁ జామరములు-నట్టు చామ।
రలుననంగఁ గృతుల-నలరొందునవిశంబు।
భవభయప్రణాశ-పార్వతీశ॥ ౧౨౩॥

ఎగ్గనుటకు.

గీ. పుష్పఫలపత్రజలమాత్ర-ములశరీర।
యాత్రనడుపుచుసన్మార్గ-మధిగమించి।
యొసఁగునివియెల్ల నీకేల-యెగ్గుఁదలఁచు।
వనిత యావంతయావంత-వలువదమ్మ॥ ౧౨౪॥

"వసుచరిత్ర."

నెగ్గనుటకు.

గీ. చెప్పకుండినఁగోపించి-చిపికయెత్తి।
చూలుకరుగఁగ వ్రేయంగఁ-జూచెగురుఁడు।
వేల్పులోయిందుముఖిఁజేరి-వెరకఁజెప్పు।
నిజముఁజెప్పినమరినీకు-నెగ్గులేదు॥ ౧౨౫॥

"కాశీఖండము."

యేలిదమనుటకు.

క. బాలుఁడనినమ్మి రిపుతో।
నేలిదముగఁగలసియునికి-యిదికార్యమేయు।
త్కీలానలకణమించుక।
చాలదెకాల్పంగనుగ్ర-శైలాటవులన్॥ ౧౨౬॥

"ఆరణ్యపర్వము."

యెల్లిదమనుటకు.

క. తొల్లిటివలెనేవకుఁబోఁ।
జెల్లునె మావారిపెండ్లిఁ-జేసెదరిదిగో।
యెల్లిదమరంచుఁబలికతి।
నెల్లిదముగఁగాదెతరిగి-యేఁబైకొన్నన్॥ ౧౨౭॥

"విజయవిలాసము."

చామరములకు.

ద్విపద. కొమరొప్పనొరపుచే-కొనియిరుగడల।
రమణులువింజామ-రంబులువీవ...॥ ౧౨౮॥

"రంగనాథునిరామాయణము."

చామరలనుటకు.

క. ఎడపకకూలుగొడుగులుం।
బడగలుఁజామరలుగలయఁ-బడిమూర్ఛితులై।
పడియెడుదొరలకుమునుము।
న్నొడఁగూడెడుమెత్తబరపు-నెరపువహించెన్॥ ౧౨౯॥

"కవికర్ణరసాయనము."

శా. సారథ్యంబువహింపభీముఁడుసిత-చ్ఛత్రంబుగాండీవిచా।
ల్వారంబట్టఁగఁజామరల్కవలిడన్...॥ ౧౩౦॥

"శాంతిపర్వము."

16 లక్షణము.

గీ. రమణతోసాంధ్రినామసం-గ్రహమునందు।
చెయివులకుచైవులంచుప-చించెపైడి।
పాటిలక్ష్మణకవియది-పాటిసేయఁ।
దగదుగదకబ్బములమహీ-ధరశశాంక॥ ౧౩౧॥

చెయివులనుటకు.

శా. ధారాస్ఫారకఘోరవృష్టికమల-ధ్వంసంబు వాటిల్లినం।
జేరంజోటొక టెందుఁగానకభ్రమం-జెయ్వేదిభృంగావలిం।
గారామారఁగనుద్ధరించెఁబోగడం-గానొప్ప దేనాఁగనిం।
పారంబ్రస్ఫుటకందలీకకఫనీ-పామోదికాంతారముల్॥ ౧౩౨॥

"ఎఱ్ఱాప్రగడహరివంశము."

సీ. మరువకపూనెమ్మై-మరువువరూధిని,
చెయ్వులన్నియుఁదక్కెఁ-జిత్రరేఖ...॥౧౩౩॥

"వసుచరిత్రము."

ఉ. సింగంబుల్లునిశాలికల్దిరుగుచుం-జెయ్వేదిమోదించు సా।
రంగంబుల్దిరుగందపోవనసతు-లాత్రిజీవముల్గోయుటల్...॥

"ఉత్తరరామాయణము."

17 లక్షణము.

ఆ. తొడిగితొడియనంగఁ-దొడ్గెనితొడుకొని।
యొప్పటయొనుమతియు-నొవ్వటయును।
ననఁగఁగ్రతులఁజెల్లు-నహిరాజకేయూర।
దురితదూరపీత-భూరివిహార॥ ౧౩౫॥

తొడియనుటకు.

ఉ. వీఁకనెదిర్చియిట్లు కురు-వీరులకుం బ్రమదంబొనర్చుచుం।
దాఁకినక్రోధవేగసము-దగ్రతనెఱ్ఱనిచూడ్కిఁజూచి వే।
రాఁకలితోడమున్న జము-నాకృతిభీషణరేఖయొప్పఁగా।
జేఁకనినారసంబుఁ దొడి-క్రీడికదుఁ దృఢముష్టినేసినన్॥

" విరాటపర్వము

గీ. వేడ్కదొడిపూసికట్టియ-వ్విరటుడుత్త।
రుండుదొడజనుదేరగొ-ల్వొందుబుద్ధి...॥ ౧౩౭॥

క. ఆయుధమువిడిచియుండఁగ।
సాయకగురుమీరుచూడఁ-జంపినకష్టో।
పాయునిదృష్టద్యుమ్ముని।
మాయించియకానితొడిన-మరువేనూడ్వన్॥ ౧౩౮॥

"కర్ణపర్వము."

సీ. ఉనికిఁగృష్ణునిచేత-వినిపూసితొడిగట్టి,
కొలువిచ్చిమణిహేమ-కుంజరాశ్వ॥ ౧౩౯॥

"శాంతిపర్వము."

తొడుకొనియనుటకు.

చ. ముడిగిముసుంగుతో వెనుక-ముందునుజూడకవచ్చిలోనికిం।
దొడుకొనిపోయి వేల్మిడిన-దొబ్బినబెంపునకుంబసిండికిం।
జెడితముదారదిట్టుకొని-చీయనికేలువిదిల్చిరోయుచుం।
గుడిచొలుదూరివెళ్వడిరి-కొత్తగుసిగ్గరిమిండలయ్యెడన్॥౧౪౦॥

"కవికర్ణరసాయనము."

ఒవ్వడమునకు.

ఉ. ఒవ్వనివారునవ్వమహి-మోద్ధతిధర్మసుతుండువీథికై।
నెవ్వగబొందభూజనులు-నిందయొనర్పఁగనేఁబొనర్చునీ।
చివ్వకునీవునల్కమెయిఁ-జేసినయీపనిగూడనీతికిన్।
దవ్వగునేనినాయభిమ-తంబొడఁగూడియునిష్ఫలంబగున్॥౧౪౧

"ఆదిపర్వము."

క. ఒవ్వనివారలయెదురన।
నివ్విధమునభంగపడితి-నేనింకజనుల్।
నవ్వంగనేటిబ్రతుకుగ।

నిన్ను సుమతియేలు వాఁడ-నెట్లుచరింతుఁ॥ ౧౪౨॥

"ఆరణ్యపర్వము."

18 లక్షణము.

క. బంగారనబంగరువా।
బంగారముబంగరంబు-బంగరువనగా।
రంగుగన్కృతులం జెల్లును।
గంగాధరవిబుధసస్య-కలితాంబుధరా॥ ౧౪౩॥

బంగారనుటకు.

సీ. చదలేటిబంగారు-జలరుహంబులతూండ్లు
భోజనంబులుమాకుఁ-బువ్వుబోఁడి...॥౧౪౪॥

"నైషధము."

బంగరనుటకు.

చ. పసిడికురుంజులన్మెలఁగు-బంగరుబొమ్మలఁజూచుదేవతా।
ప్రసవసుగంధులన్ ధ్వజప-రంపరఁబిల్చివివాహవీటికా....

"వసుచరిత్రము."

బంగారమనుటకు.

గీ. కలిగెఁబదియారువన్నె బం-గారమునకు।
పద్మరాగంబుతోడసం-పర్కలబ్ధి...॥ ౧౪౫॥

"కాశీఖండము.

బంగరువనుటకు.

గీ. గురుతనూభవనాకుబం-గరువుతోడ।
వజ్రభూషలు వేయుతా-ల్పంగవలయు॥ ౧౪౬॥

"కాశీఖండము."

ఇదిశబ్దప్రకరణము.

మ. ఘనకారుణ్యకటాక్షరాక్షసచమూ-గంధేభహర్యక్షస।
జ్జనసంరక్షణదీక్షపాలితనరో-జాతాక్షశక్రాంబుజా।
సనముఖ్యామరపక్షదక్షసవనాం-చత్కోక్రిధతామాత్రిక్షయా।
చనకప్రాంగణకల్పవృక్షరిపుశి-క్షాదక్షమోక్షప్రదా॥ ౧౪౭॥

గద్యము.

ఇది శ్రీమత్కుక్కుటేశ్వర వరప్రసాద లబ్ధకవితా సామ్రాజ్య ధురంధర ఘనయశోబంధుర కౌండిన్యసగోత్ర పవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్య పుత్ర బుధజనవిధేయ తిమ్మయనామధేయ ప్రణీతంబయిన సర్వలక్షణసారసంగ్రహం బను కృతియందు ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమార్కండేయస్వామినేనమః

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము.

(తృతీయాశ్వాసము.)

రేఫద్వయనిర్ణయము.

శ్రీమద్ధరణీధరక।
న్యామానసపద్మభృంగ-నయగుణసంగా।
సామజదనుజవిభంగా।
సోమలభపితావృతాంగ-కుక్కుటలింగా॥

౧. వ. దేవాయవధరింపు మింక రేఫఱకారముల ప్రకరణం బెఱింగిం
చెద నందు రేఫంబు లెవ్వియనిన.

క. అరియప్పనమ్మరిసింజిని।
యరదంబరహాయియరిడి-యరగన్నను గా।
నరయుటయరణంబనుపురి।
కరుగుటయరిగెయును రేఫ-లహిపతివలయా॥ ౨॥

క. ఇరవనగ నునికిపట్టగు।
నిరువదియననిదురనంగ-నిరువురనంగా।
నిరవన్నె పసిడియిరసయు।
నిరుగుడుమ్రానన రేఫ-లిభచర్మధరా॥ ౩॥

క. ఉరులొడ్డుటయురియాడుట।
యురలించుటయూరువడించు-టురువలియనగా।
బరగునివియెల్ల రేఫలు।
శరదిందునిభప్రకాశ-శైలనివేశా॥ ౪॥

క. ఎరగలిబిచ్చకుఁజిత్తం।
బెరియుటమేకెరువనంగ-నెరమింగనుసా।
మ్మెరవిమ్మెరపరికెమునా।
బరువడినివి రేఫలయ్యె-బాలేందుధరా॥ ౫॥

ఆ. ఒరులెనంగనన్య-లొండొరులొరిమెయు।
నోరిమెకెయునుసొమ్ము-లొరయుటిల్లు।
మొరయుటొక్కరుండు-నొరగంటరాచుట।
రేఫలయ్యెధవళ-వృషతురంగ॥ ౬॥

సీ. కరివాడితూపులు-కరిసేముకృషిపైడి,
గరగుటకరణియు-కరువలియును।
కరవాలుఖడ్గంబు-కరకలుకరకరి,
కరువునబోయుట-కనికరంబు।
కరకరగ్రాలుట-కరమొప్పుటయుకూడు,
కరడుకట్టుటలక్క-కరవటంబు।
కరిగొరుటయు వాన-గురియుటకెరలుట,
కొరబ్రాణమునునాఁగ-బరగునట్టి

గీ. పలుకులం దెల్లబరికింప-బ్రౌఢకవుల।
మతములందుఁబనలఘు రేఫ-లమరియుండు।

గురుతరోల్లాసపీఠికా-పురనివాస।
కాశభవళాంగ శ్రీకుక్కు-టేశ లింగ॥ ౭॥

సీ. గరితపతివ్రత-గరకరియును మేను,
గరుదాల్చుటయుఁ బెండ్లి-గరగగరిక।
గరుపతనంబును-గరిడియుగరపచే,
ల్లిరగిరవ్రాయుట-గురుగుఃగూర।
గురబోతుసవరపు-గురుజులుగురివింద,
గురువులువారుట-గురుపురోడ్డు।
గురుగులుపిడతలు-గోరవంకపిట్టలు,
గోరగోరనడచుట-గోరిజవోపు।

గీ. నాఁగదగుశబ్దములయందు-నలువుమీఁఱు।
నట్టివన్ని యులఘురేఫ-లగుచునుండుఁ।
బన్నగాధీశకేయూర-భవవిదూర।
కుముదహితకోటిసంకాశ-కుక్కుటేశ॥ ౮॥

క. చిఁగుటచిత్తరుబొమ్మలు।
చెరవులుచెచ్చెరియగ్గోరు-చెరగులుచేటుం।
జెనుగుటజెరువుటచోరవయుఁ।
జొరకుండుటరేఫలయ్యె-సుమశరహరణీ॥ ౯॥

సీ. తరచియాడుటయేటి-తరగలుతరతర,
తరములచుట్టలు-తరముగామి।
తరచిసమజ్జిగ-తరువాయిదేహంబు,
తరలబారుటయును-తరబడియును।
తిరుగుటతిరియుట-తిరుగగ్రమ్మరనంట,
తెరతెరవచ్చుట-తెరువుతోడు।
తెరటుకట్టుటరెండు-తెరగలుతెగలగు;
తెరలగ్రాగినసెయ్యి-తోరయుటయును।

గీ. తొరగుటయునసుపలుకుల-దొరలియున్న।
వన్నియునురేఫలనికవు-లెన్నుచుండ్రు।
భూనుతవిలాసపీఠికా-పురనివాస।
కుముదహితకోటిసంకాశ-కుక్కుటేశ॥ ౧౦॥

గీ. దరికొనుటదరిద్రొక్కుట-దరిదరియుట।
దురముదురటిల్లుటయుదుర-దూరనెదురుట।
దొరయుదొరకొంటదొరలుట-దొరకొలుపుట।
దొరసుటయుదొరకుటరేఫ-లురగభూష॥ ౧౧॥

క. నరములననురుములనఁగా।
నెరపుటయననెరియనంగ-నెరసులనంగా।
వెరసుటనెరసినతలయనఁ।
బరగుశ్రేష్ఠంబులగుచు-భావజదమనా॥ ౧౨॥

సీ. పరువులువెట్టుట-పరిచనుచెంచుట।
పరపుటనించుట-పరపునిడుపు।
పరిపరిపరువడి-పరిమార్చుటమ్ములు,
పరగించుటయు [illegible]
పరుసదనంబును-పురపురబొక్కుట,
పురికొల్పుటయుతుట్టె-పురుగుతనకుఁ।
బురుడెవ్వఁడనుటయుఁ-బురుటాలుగుమ్మడి,
పెరడాలపెరుగుమె-న్వెరుగుటయును।

గీ. పొరుగుపొరిగొంటపొరిఁబొడి-పొరలుటయును।
పొరలుపొరిబొచ్చెమునుమరి-పొదిగరుఁగుట।
యాదిగాఁగలశబ్దంబు-లందురేఫ।
లమరియుండును శైలక-న్యాధినాథ॥

గీ. బరులుబరిమెనుబరిగట్టె-బరడుబరువు।
బరువసంబనుబరుజులు-బిరుదుబిరుసు। ౧౩॥

బురదబురబురబోరగుట-బెరయుటయును।
బెరకుబోరసుమరేఫమ్ము-లురగహార॥ ౧౪॥

గీ. మురులుమరియాదమరలుట-మిరియములును।
మురువుమురమురలాడుట-మురియుటయును।
మురుగుమురియలు మెరమెర-మొరపనేల।
మొరడుమొరయుటరేఫలు-గిరినిశాంత॥ ౧౫॥

ఆ. రచ్చరజ్జులాడి-రమ్మంటరంకెలు।
రవణరవణిరంతు-రహియురంగు।
రిత్తయగుటరెండు-రెట్టవెట్టుటయును।
రౌదయురేఫలయ్యె మదనమథన॥ ౧౬॥

గీ. వరపువరజాలువరపుడు-ల్వరియువరగ।
వరుసవిరవిరఁబోవుట-విరియుటయును।
విరియఁజల్లుటవిరులును-విరివివెరవు।
వెరసులును రేఫలైయొప్పు-గరళకంఠ॥ ౧౭॥

గీ. సరకులమ్ముటసరిసరుల్-సరకుగొనమి:
సరగనరుదుటసరసను-సరవిసరిగె।
సిరిసురటిసురెసురుగుట-సెరబడియును।
సొరదియును రేఫములుధరా-ధరనివేశ॥ ౧౮॥

క. హరివాణము తెలిహరువన।
నరయఁగహొరుమంజిమత్రి-యంబుహొరంగుం।
బరికింపఁగరేఫములగు।
గిరితనయాధీశగగన-కేశమహేశా॥ ౧౯॥

సీ. చక్కెరజక్కరముక్కెరమువ్వరు,
నలువురుపయివురు-సగరుతొగరు।
జేగురుతొలకరి-చీపురుబంగరు,
మార్తురునెత్తురు-మదురుకుదురు।

తలవరిజూదరి-తసరుటదేవర,
కొబ్బరివెరవరి-యబ్బురంబు।
క్రమ్మరతామర-కనరెవ్వరియ్యరు,
వివరముమోహరం-బివురుసవురు॥

గీ. డిప్పరంబును పొగరును-చప్పరంబు।
వేగిరం బోగిరంబును-వెదురు కదురు।
నదరు మొదలగు పదముల-తుదలఁ గొన్ని।
రేఫలగుచుండుఁ బార్వతీ-ప్రియమహేశ॥ ౨౦॥

క. ఇవి కురుచలపై రేఫలు।
భువినెన్నఁగ నింక దీర్ఘ-ములపై రేఫల్।
వివరింతుఁ జిత్తగింపుము।
కువలయమిత్రోత్తమాంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౨౧॥

క. ఆరుటి నిండుట యారెకు।
లారాటం బారగించు-టారటమెదలో।
నారయుట రేఫలయ్యెను।
క్రూరాహితమదవిభంగ-కుక్కుటలింగా॥ ౨౨॥

క. ఈరికెలెత్తుట యీరెలు।
నీరేడుజగంబులందు-నీరననిరదో।
నీరసమీర్ష్యము దానం।
బీరేయన రేఫలయ్యె-నిభదైత్యహరా॥ ౨౩॥

క. ఈరనఁగ గ్రామనామం।
బూరార్చుట యూరకుంట-యును రేఫములో।
నేరీయన నేరికియన।
నేరాయన రేఫలయ్యె-నిందువతంసా॥ ౨౪॥

క. ఓరసిక యోరసిల్లుట।
యోరుచుకొను టోరెమిడుట-యోరీయనుటల్।

ధారుణి లఘురేఫములగు।
గౌరీహృత్పద్మభృంగ-కంధినిషంగా॥ ౨౫॥

సీ. కారులు కల్లరు-కారు మెరుంగులు,
కారించుటయును ము-క్కారుపంట।
కారాకులును పట్టు-గారు కారాటము,
కూరుకు నిద్రచే-కూరుటయును।
కూరిమి యమ్మెలు-గూరచేయుట మన్నఁ,
గూరుటయును తోట-కూర నెనరుఁ।
గూరిచియుండుటఁ-గూరుట పొగలుట,
కేరుట కోరడి-కోరికయును।
గీ. కోర నాఁబన్ను వెట్టుట-కోరగిన్నె।
పందికోరాడుటయు నన-బరగు నట్టి।
నుడువులందెల్ల రేఫము-లడరుచుండు।
శమితకీనాశ నగతనూ-జాహృదీశ॥ ౨౬॥

క. గారాము గారవట్టుట।
గారాబము గారవంబు-గారెలు నాగా।
గారయనఁ దరువిశేషము।
గోరులనన్ రేఫలయ్యె-గోపతిగమనా॥ ౨౭॥

సీ. చీరికిఁ గొనకుంట-చీరలుఁ గోకలు,
చీరుట పిల్చుట-చించుటయును।
చూరయనంబోడి-చూరీలు చేరుట,
చేర చేరుచుకొంట-చేరికయును।
చేరువ పొరిగును-చెంతయును త్రేఁపు,
చేరును రేఫలై-చెలఁగుమరియు।
తారసిల్లుటయును-దారుదారనుటయుఁ,
దీరసిక్కనదియుఁ-దూరుపుదెస।

గీ. తేరనరథంబు తేరకు-తేరగంజి।
తేరు తేరోరి యచటి కే-తేరఁబోకు।
తోరమైయొప్పె సందిటి-తోరమనెడు।
పలుకులెల్లను రేఫముల్-పార్వతీశ॥ ౨౮॥

ఆ. దారిఁజనుట పట్టు-దారము దూరులు।
వలుకుటయును దోర-బల్లు శిలలు।
దోరవెట్టుటయును-దోరుటయును దోర।
గల్లు రేఫలయ్యె-గరళకంఠ॥ ౨౯॥

గీ. నారచీరలు సింగాణి-నారి పోర।
నీరగుట చచ్చుటగుఁ దేట-నీరు నాఁగ।
నేరుపును గంగ నేరెడు-నోరనంగఁ।
బరగునవియెల్ల రేఫలు-ఫాలనేత్ర॥ ౩౦॥

క. పూరేడు పూరి పెరుగుట।
పేరెద పేరెములు పూస-పేరుం జేరుం।
బేరుం బోరచి పోరుం।
బోరామియుఁ బోరితంబు-భువి రేఫలజా॥ ౩౧॥

ఆ. బార బారి బారు-బీరము బూరుగ।
బూరటిలుట బూర-బూరి బేర।
ములును బేరజంబు-బోరగిలుట బోర।
బోరుగొండ రేఫ-ములు గిరీశ॥ ౩౨॥

గీ. మారిమసఁగుట మారేడు-మారటుహారి।
మారుతురనంగ రిపులు వే-మారు మీరు।
మూర మేరయు మోరయు-మోరతోపు।
ననెడు నుడువులు లఘురేఫ-లగసుతేశ॥ ౩౩॥

సీ. రాణ రాణించుట-రాయిడి రాయఁడు,
రాచూలి రాయంచ-రాపాడియును।

రాముల్క-పండులు-రాము తాగిల్లుట,
రారాపు రాచుట-రావిమ్రాను।
రాణువ రాయుట-రాఁజుట రాలుట,
రామి రానట్టుట-రాచబంటు।
రీతి రూపుట రూక-రేయి రేఁగుట రోఁత,
రోయుట వెదకుట-రోవెలంది।
గీ. రోలు రోకలి రోజుటం-చోలిఁబలుకు।
పలుకులన్నియు రేఫలై-పరగుచుండు।
కుధరజాసంగకలశనీ-రధినిమంగ।
ఇభదనుజభంగ శ్రీకుక్కు-టేశలింగ॥ ౩౪॥
క. దారని కోపము వారక।
వారించుట వారువంబు-వారకులును మా।
ద్వారుచుట వారకంబును।
వారు న్వీరనెడు తీరు-వలు రేఫలజా॥ ౩౫॥
గీ. సారెలును పెళ్ళిసారె వే-సారుటయును।
సారెకును సూరెలును సేరు-సైరణయును।
సరవి సోరణగండ్లును-సొరనాఁగఁ।
బరగునివియెల్ల రేఫలం-బరశిరోజ॥ ౩౬॥
క. ఇది రేఫప్రకరణమిఁక।
ముదమొదవఁగ శకటరేఫ-ముల తెరగెల్లన్।
విదితంబుగ నెఱిఁగించెద।
సదమలమతిచిత్తగింపు-జగదీశ శివా॥ ౩౭॥

శకటరేఫప్రకరణము.

క. మేర చెడకుండ రేఫ అ।
కారంబుల తెరగెఱింగి-కబ్బంబులలోఁ।
గూరుపవలయున్ సుకవులు।
సారెకుఁ దద్భేదములు వి-చారించి శివా॥ ౧॥
ఆ. ఎన్ని లక్షణంబు-లెఱిఁగిన రేఫలు।
బండిఱాలు నెఱుఁగ-కుండునట్టి।
కవి కవిత్వమెల్ల-గవ్వకుఁగొఱగాక।
కొఱఁతఁజెందు రజిత-కుధరనిలయ॥ ౨॥
సూ. "నాస్యేషాం వైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తు నిత్యం స్యాత్"
¶ వ. అని వాగనుశాసనుఁడు చెప్పినాడుగనుక.
గీ. జ్ఞాతివైరంబులందిపారి-సంబులందు।
విశ్రమములందుఁదమలోన-వేఱుగలిగి।
దేవదానవులట్లన-దెసఁగులందు।
మించి శకటకారముల్-మెలఁగుకృష్ణ॥ ౩॥
ఆ. సారదిభోజకన్య-నరదంబుపైనిడి।
రేయి దెచ్చెననఁగ-రేఫమయ్యె।
మఱఁదియనక సిగ్గు-పఱచిరుక్మిణిజాల।
అట్టుపరచెననఁగ-ఱాముకుంద॥ ౪॥
¶ వ. అని ముద్దరాజు రామన్న చెప్పినాడు.
ఆ. అజ్జులాడిఱూగి-ఱాపడిసభలోన।
ఱేసిపోరిలోన-ఱిచ్చఁబోఱసి।
ఱెన్నమఁడుగుపుడమి-ఱేలనేలనుతింప।
మనకువిశ్వనాథుఁ-డోనరియుండ॥ ౫॥

¶ వ. అని పెద్దిరాజు చెప్పినాడు.

ఆ. మఱునితండ్రిలోక-మహితుండుయాదవ।
రాజసింహుడార్త-రక్షకుండు।
ఱాగలేలుపనఁగ-ఱంపిల్లునెక్కటి।
వఱ్ఱుసాగనిట్లు-వనజనాభ॥ ౬॥

¶ వ. అని యనంతుఁడుచెప్పినాడు॥ అటువలెనేమహాకవులు రేఫఱకారములుఁగలియకుండం బ్రయోగించినారు॥

గీ. దేవదానవులట్లవి-ద్వేషమెపుడుఁ।
గలిగియుండునురేఫఱ-కారములకు।
నట్లుగావుననదిగలి-యంగనీక।
కావ్యములఁగూర్పవలయుస-త్కవులెఱింగి॥ ౭॥

క. నన్నయభట్టాదులుకృతు।
లన్నిలిపినలక్ష్యములును-లక్షణములెఱుం।
గన్నెరకయిదికల్లని।
యెన్నుదురోకకొందరిందు-కేమియనజనున్॥ ౮॥

క. వెల్లంకితాతయార్యుఁడు।
తెల్లమిగాశకటరేఫ-దీర్ఘంబులపైఁ।
జెల్లదనిపలికెనదియుం।
గల్లవితర్కింపఁబ్రౌఢ-కవిసమ్మతులన్॥ ౯॥

ఆ. పదముమొదలనిడుద-తుదిఁదద్భవంబుల।
రేఫకానిశకట-రేఫకాదు।
నిక్కమనుచుసుగుణ-నిధిదిట్టకవివేంక।
టార్యవరుడునుడివె-నదిహుళక్కి॥ ౧౦॥

గీ. పదముమొదలనిడుద-తుదిఁగురురేఫము।
గలిగియుండుగృతుల-గాటముగను।

తెలియవలయుదీని-తెఱఁగెల్లసుకవులు।
తేటపఱతువినుము-త్రిపురమథన॥ ౧౧॥

క. కగచజతదనలపబమల।
దగవసలన్ద ఇ ఏ ఓల-దక్కఁగనెందున్।
మిగిలినవిర్ణంబులపైఁ।
దగులవుగదబండిఱాలు-ధనపతిమిత్రా॥ ౧౨॥

1 లక్షణము.

సీ. అఱవఱలఱగఱ-లఱిమఱియఱచుట,
యఱుమటయఱచెయ్యి-యఱపుకోమటు।
యఱకటబెట్టుట-యఱమఱయఱలేక,
యఱువుడుకుప్పసం-బఱగులఱసె।
ఎఱుఁగుటతక్కువ-యఱవదియఱపోర,
దఱమూతయిల్లఱ-ళ్ళకఱపడి।
యఱకమ్ముటమఱంటు-లఱవఱద్రావిళు,
లఱకమ్మనఁగనన్న-మఱగకుంట।

గీ. యఱుటతఱగుటయయ్యెరూ-పఱవాలుపఱి।
క్రచ్చఱయునననివియెల్ల-నచ్చుమీఁద।
శకటరేఫలురాజతా-చలవివేశ।
భవవియత్కేశపార్వతీ-ధవమహేశ॥ ౧౩॥

¶ వ ఇందులో అరచెయ్యి అరకాలు ఆరవది యనునప్పుడు అర యనుట రేఫఱకారములు రెండున్నయ్యేటట్టుగాను మహాకవులు ప్రయోగించినారు. అందుకు ఉదాహరణము.

రేఫయగుటకు.

క. అరకాలుముల్లుగొనకిదె।
తిరిగిరఘుస్వామియేఁగు-దెంచుం న్నదిలోఁ।

దరుణీవెఱవకువిపినాం।
తరముననను విడిచిపోవ-దగదికనాకున్॥ ౧౪॥
„రామాభ్యుదయము.''

క. అఱపైకంబునుజేయని।
హరివాసరమునకునైని-జాత్మజుఁడునుమన్।
గరవాలుచేతఁబూనిన।
కరణియినుపమొలకుమేడ-గాల్చుటసుమ్మీ॥ ౧౫॥
„రుక్మాంగదచరిత్రము.''

సీ. అఱవిడుగొప్పల-విరులవాసనకుఁదో,
రపుటూర్పుగాడ్పులు-ప్రోఁపుగాఁగ।
„కళాపూర్ణోదయము.''

క. గరివంకబొమలపైగ।
స్తురిఁదీర్చినతిలకరేఖ-సుదతికిఁబొలిచెన్।
మఱుఁడువెడవింటఁదొడిగిన।
యాఱవిరినునునల్లగల్వ-యమ్మునుబోలెన్॥ ౧౬॥
„కవికర్ణరసాయనము.''

చ. అఱవిరిగుత్తులంబొలిచి-యల్లనగాడ్పులనీఁగునీరతన్।
దరహసితోదయంబున... ౧౭॥
„ఉత్తరరామాయణము.''

క. అఱచందమామనేలిన।
దొరగానెన్నుదురునెన్ను-దురుబిత్తరికిన్...॥ ౧౮॥
„విజయవిలాసము.''

శకటరేఫయగుటకు.

సీ. కఱువలిపుడియమి-గదలకచెన్నొందు,
నఱవిరిదమ్ముల-నుఱకఁదెగడి॥ ౧౯॥
విరాటపర్వము.

క. పిఱుదంగురుధరణీపతి।
యఱచేతంబ్రాణములుగ-నరిన్నృపతిబలం।
బుఱుతెగువముండటంచే।
గ్గొఱలుటచిత్తమునఁబెట్టు-కొనిహరియించున్॥ ౨౦॥
„స్త్రీపర్వము.''

క. అఱపులుడిగిపోపోనీ।
యఱచేతంబళ్ళువచ్చి-నప్పుడుమమ్ముం।
గఱచెదవుగానితగువెడ।
మొఱయిడునదియెట్టిదైవ-ములువినిరొడినో॥ ౨౧॥
„కళాపూర్ణోదయము.''

క. అఱబోరకురుచచేతులు।
నొఱ్వశరీరంబుగలిగి-యొరులకుఁజూడం।
గొఱగాకుండియుమన్మధు।
నొఱపులఁబడియొడునితండు-యువతీప్రీతిన్॥ ౨౨॥
„అరణ్యపర్వము.''

క. అఱవదికోటులుకపివరు।
లఱకజగత్త్రయమునొకట-నువ్వెత్తుగొనన్।
దఱిగొన్నయట్లనడువఁగ।
నెఱసికుముదుఁడరుగుదెంచి-నృపవరుఁగనియెన్॥ ౨౩॥

ద్విపద. అఱగొనులసియాడ-నలసియానములు।
మెఱుపుగోయిలతలై-మెయిదీగెలొలయ...॥ ౨౪॥
„రంగనాధునిరామాయణము.''

క. ఊఱికిభుజాయుద్ధమునకుఁ।
దఱమినఁగైదువులువిడిచి-దట్టించుచుఁబి।
ట్టఱచేతబిట్టుచరచిన।

నొఱిగొఱిగియతండునతని-యురుమస్తకముల్॥ ౨౫॥
‘‘భాస్కర రామాయణము.’’

2 లక్షణము.

క. ఇఱియుట యిఱికిగొనుట కూ।
డిఱిసిచనుట యిఱకటంబు-నిఱులనఁజీఁక।
ట్లిఱుకును గ్రిక్కిఱియుట బం।
డిఱుసును గురురేఫలయ్యె-నిభచర్మధరా॥ ౨౬॥

¶ వ. ఇందులో నిరులు చీకట్లనుటకు గురురేఫకు నుదాహరణ చింత్యము.

లఘు రేఫయగుటకు.

సీ. ఇసుకవెట్టిన నేల-నేఁచి యర్కాంశులఁ,
జొరనీకదట్టమై-యిరులుగవయ...॥ ౨౭॥
‘‘మనుచరిత్ర.’’

సీ. కన్నులపండువు-గ్రహసార్వభౌముండు,
సురలయాఁకటిపంట-యిరులదాయ... ౨౮॥
‘‘నైషధము.’’

క. ఇరులుబలియుచునునలంపులు।
కరమరుదైకరడుఁగట్టి-కదసినకరణిం।
బరగఁగదోముడు కాటుక।
కరవటముంబోలె నిజ్జ-గంబుఁదనర్చెన్॥ ౨౯॥
‘‘యయాతిచరిత్ర.’’

చ. పెరిగినయీశునన్ నెమలి-పించములన్ బురివిప్పఁబోలు నీ।
సరసిరుహాక్షి వేనలికి-సాటిగ నిల్వఁగనోడిచొచ్చె నిం।
దిగళగణంబు తేటిగమి-నీలములింద్రునిపేరుగాంచె పై॥

న్నిరులుగుహాశ్రమంబుఁ గని-యొన్నెరిగల్గినవారికోర్తురే॥ ౩౦॥
‘‘శృంగారషష్ఠము.’’

సీ. నిండుఁజందురునవ్వు-నెమ్మోముసిరితోడ,
నిరులుఁగమ్మెడు వేణి-భరముతోడ...॥ ౩౧॥
‘‘కళాపూర్ణోదయము.’’

3 లక్షణము.

గీ. ఊఱడుగ్గైకొన డుఱుకుట-యూఱుములుఱక।
యుఱిది బిగ్గఱ యుఱుమిక్కి-లుఱవుకొంప।
లుఱియుటుఱుకఱియుఱియుయూ-నుఱని తెగువ।
యూఱుతపిల్లలు బండిఱా-లురగహార॥ ౩౨॥

క. ఎఱకలు ఱెక్క ఱెఱుంగుట।
యొఱపటికెంబెఱుకువాఁడు-నెఱు పెఱుఁగుట సా।
మ్మెఱవిడుట యొఱచుమాంసం।
బెఱికతయును బండిఱాల-హీనవిభూషా॥ ౩౩॥

¶ వ. ఇందులో నెఱవనుట రేఫఱకారముల రెంటం జెప్పినాఁడు. ఱకారమునకుదాహరణచింత్యము.

రేఫకు.

చ. ఎరవుగఁజూడఁజాగ హరి-ణేక్షణ బిన్నటనాటనుండియుం।
బరిచితిఁబూని మంజుగతి-మాధురియున్ మృదువాగ్విభూతియు।
న్వరుసన తెల్పి ...॥ ౩౪॥
‘‘వసుచరిత్ర.’’

క. ఇమ్ము నరేశ్వర మాతుర।
గమ్ముల నీకార్యమయ్యెఁ-గాదే కడులో।
భమ్మెవర నొరులసొమ్ములు।

రమ్మనినవ్వచ్చు నే యెఱవు సతమగు నే॥ ౩౫॥

"ఆరణ్యపర్వము."

క. హరి పలికిన విధమంతయు।
నెఱవైయున్న యది వింటె-యీమాట తెఱం।
గఱయుదము...॥ ౩౬॥

"ఉద్యోగపర్వము."

4 లక్షణము.

ఆ. డిఱకటంపుత్రోవ-యొఱగాలనిల్చుట।
డెఱగువంక కత్తి-యొఱ యొఱయుట।
యొఱగుబిళ్ళలోఱపు-లోఱవదేహంబిది।
శకటరేఫలు దధి-శయనబాణ॥ ౩౭॥

సీ. కఱపుట నేర్చుట-కఱవు దుర్భిక్షంబు,
కఱతలు పోకిళ్ళు-కఱటిమంకు।
కఱుదులు బుద్ధులు-కఱకు కాఠిన్యంబు,
కఱికప్పు బెబ్బులి-గఱచుటయును।
కొఱవుట కుఱుమాపు-కుఱుగంటు కుఱుగడ,
కుఱుకొని కుఱుకులు-కుఱువు కుఱులు।
కుఱకుఱమన్నిలు-కుఱుగలి కుఱుచయు,
కెఱయుఱెక్క-ఱయు ప-క్కెఱయుకొఱంత।

గీ. కోఱడు కోఱలుట కోఱగామి-కోఱకు కోఱవి।
కోఱుకుటయు కోఱకోఱయును-గుఱుతు మీఱు।
కశకటరేఫంబులని తొంటి-సుకవులండ్రు।
శమితకీనాశ గిరితనూజా-హృదీశ॥ ౩౮॥

¶ వ. ఇందులో కుఱులనుటయు బక్కెఱ అనుటయు అకారములగుటకు ఉదాహరణ చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

పంచచామరము.

సరుల్పెనంగొనంగజిల్గు-జన్నుగప్పమీఱఁగా।
గురుల్వెసన్నొసల్వసించి-కూడిచాలమీఱఁగాఁ।
దరుల్బెడంకుచుండనాని-తారసిల్లనేఁగి క్రో।
వ్విరుల్గురించికోసెనోర్తు-వెంటఁజానలంటఁగాఁ॥ ౩౯॥

"యయాతిచరిత్ర."

గీ. ఇరులఁగెలచిన యంతగ్గిపు-రేండుముఖులు।
కురులు మరుఁడను వేఁటకాఁ-డురులు నేసి।
మరులుగొలుపంగఁ లేదయ్యె-మనుజవిభుని।
సరులు లేనిద్రుగంబున-శౌబకములు॥ ౪౦॥

"నైషధము."

¶ వ. ఇవి రేఫప్రయోగములు. మఱియు.

సీ. ఇందుబింబము మీఁది-కందుచందంబునఁ,
గురులు నెమ్మొగమున-నెరసియుండ...॥

"విరాటపర్వము."

గీ. కురులు కెంపులు బాగడలు-నెరయుదువ్వి॥ ౪౧॥

"విజయవిలాసము."

¶ వ ఇందులో నెరసుటను ఒరసుటను రేఫఱకారములు రెంటం గలవుగనుక చింత్యము. కురులనుట రేఫఱకారముల రెంటం గలవు పక్కెఱ అకారమగుటకు చింత్యము.

రేఫకు.

సీ. పన్నగాశికినెదు-ర్పడిరెండురెక్కలు,
...యించెననఁగ బ-క్కెర జెలంగె...॥ ౪౨॥

"పారిజాతాపహరణము."

5 లక్షణము.

సీ. గఱికెనట్టులుగఱ-గఱికెఱయు గఱుగుగా,
యలుబరికింపఁ జిం-త్యములుమఱియు।
గఱునిడగ్గఱియంప-గఱిపగఱియు మోట,
గిఱకయు గిఱుమెట్లు-గిఱిగొనుటయు।
గిఱులు వ్రాయుటయును-గిఱుపుటగుఱుకాని,
గుఱుకువెట్టుటయును-గుఱిగడచుట।
గుఱుకొండి గుఱుగుఱు-గుఱువెట్టుటయుగుఱి,
గుఱుసులుగింజలు-గుఱుతుగొఱియ।

గీ. గుఱుకుకట్టెలుగొఱవంక-గొఱుగుటయును।
మొదలుగాఁగలపలుకులు-గదసియుండు।
నట్టివన్నియు గురురేఫ-లైతనర్చు।
భవవిరూపాక్ష త్రిపురదా-నవవిపక్ష ౪౪॥

¶ వ, ఇందులో గరగరియనుటను గొరవంకపిట్టలనుటను రేఫఱకా రములరెంటం జెప్పినాడు, గురురేఫకుదాహరణ చింత్యము.

లఘురేఫయగుటకు గరగరికకు.

క. సిరివంటిడబడెబీబీ।
విరిబోఁడికివెన్నుఁడనఁగ-వెలయుచుమిగులన్।
గరగరికలఁదనరెడురా।
సిరులొందునమీనుఖాను-చెలువములగనీ॥ ౪౫॥
"యయాతిచరిత్రము."

క. పరమసుమనోమనోజ్ఞత।
గరమాత్మారామవరవి-కాసముదనరన్।
గరువఁపుజరితలగరితల।

గరగరికలగరిమనగరి-గరిమకునమరున్॥ ౪౬॥
"కళాపూర్ణోదయము."

గొరవంకలఘురేఫయగుటకు.

మ. శరసంధానముతో నెకొన్ని యడుగుల్-జౌజౌవునంబారియా।
ధరణింగాల్గానిదోర్ణిముల్దివిచిదో-ర్దండంబులంజేసియే।
సిరిబోయల్దినుమంచునార్చుపరచున్-జెట్లాసలన్దాయుచున్।
గొరవంకల్గారవెట్టినట్లుగుణము-ల్ఘోషింపరోషంబునన్॥ ౪౭॥
"మనుచరిత్రము."

క. మరుడపుడుజేసితూఁపులు।
ధరియించియునేమిజెప్పఁ-దరుణిన్నరునిన్।
సరిగోలలువడనేసెన్।
గొరవంకరొదల్సెలంగఁ-గ్రొన్ననవింటన్॥ ౪౮॥
"విజయవిలాసము."

6 లక్షణము.

సీ. చఱచుటయఱచేతఁ-జఱచుటగొడ్డలి,
చఱచుటబిట్టువా-చఱచుటయును।
చఱులుబిచ్చఱమంట-చిఱుతదిచిఱునవ్వ,
చిఱుకొట్టుటయునుము-చ్చిఱతనంబు।
చిఱిమిదేహంబెల్ల-చుఱచుఱగాల్చుట,
చుఱుకువుట్టుటయును-చెఱిసగంబు।
చెఱకులుచెఱసాల-చెఱుముటచెఱగులు,
చెఱమ్రుటచెఱలాట-చెఱకబట్టి।

గీ. చెఱువునద్విజాల్భుజించుట-చెఱుపుటయును।
చెఱువనఁదటాకమగునివి-చెప్పశకట।
రేఫములుసుమ్ముపీఠపు-రీవిహార।

యురగపరివృఢకేయూర-దురితదూర। ౪౯॥

¶ వ. ఇందులో చెఱగులనుటను చెఱువనుటను చెఱువులనుటను రేఫ ఱకారములు రెంటం జెప్పినాడు.

చెరగు రేఫయగుటకు.

చ. రవియనుదివ్యకేతువుచె-రంగునమూసి కృతోర్ధ్వయంత్రవా।
రవిరళఘూర్ణమైకలర-వాల్పరవోక్తులనొత్త...॥ ౫౦॥

"ఆముక్తమాల్యద."

ఉ. రంగుమెఱంగుబంగరుచె-రంగులరెంటెము నాల్గుకొంగులన్॥

"బహులాశ్వచరిత్రము."

శకట రేఫయగుటకు.

మ. చెఱఁగుల్ పూతకుసుంభివారితపసిమిన్-జిత్రాతిచిత్రంబులై।
మెఱయన్ రత్నపుగుచ్చులంచులబడె-న్మించదువాళించుకొ్రి।
మ్రొఖుగుల్ చంద్రికకాటపట్టుసురభూ-మీజార్పితంబిచ్చినా।
దఱచున్నన్నులవేల్పుపట్టివసుగో-త్రామండలస్వామికిన్॥ ౫౨॥

"వసుచరిత్రము."

గీ. అవనిగంపింపలలితపీ-తాంబరంబు।
చెఱఁగుతూలఁ జక్రాంశులు-దుఱగలింప...॥ ౫౩॥

"భీష్మపర్వము."

సీ. కనకమేఘాలగు్రిచ్చి-కట్టెనెవ్వఁడులీలఁ,
జెఱఁగునబూపొఱ్క-మెఱఁగుపళ్ళ...॥ ౫౪॥

"కాశీఖండము."

¶ వ. చెఱువనుట శకటరేఫయగుట చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

చ. కరముదనున్నశూలమునఁ-గ్రమ్మమెరంగులుశత్రుసంఘభీ।
కరములుగాగ జాశ్వభట-కాయములన్ గుదిగ్రుచ్చినట్లుగా।

జెరువుచువచ్చువానిఁ సుర-సింహుఁడుజూచిమదాంధసింధురో।
త్కరరభసాతిభీషణము-గాఁగ విసెంబటు విక్రమోద్ధతిన్॥ ౫౫॥

"భీష్మపర్వము."

సీ. రక్కలోయివిగావు-రేచామతురుము పైఁ,
జెరివినమల్లికా్రి-వ్వైరులుగాని॥ ౫౬॥

"నైషధము."

చెరువు రేఫయగుటకు.

గీ. దనరుబకపఙ్క్తులకుఁజూను-దఘ్నమయ్యె।
చెరువుగమియుడుములనరెల్-దిరిగికుక్క।
పసికి...॥ ౫౭॥

"ఆముక్తమాల్యద."

శకట రేఫయగుటకు.

చ. చఱకుందోటలఁ బెంచి శాలిమయసు-క్షేత్రస్థలుల్ నించియ।
కఱలేకుండగబూఁగనాగలతికా-కాంతారముల్ ద్రోచియే।
డ్తైఱనంతంగుముదోత్పలాబ్జవనవా-టీకోటిబాటించిపై।
న్జెఱువుల్ వోల్చెఁబురంబులన్ దెసలఁ-బ్రఖ్యాతంబుపూర్ణస్థితిన్॥

"యఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము."

క. చెఱువులుఁగట్టినపుణ్యులు।
తఱపకధాన్యంబులమ్ము-ధన్యులుప్రజలం।
జెఱవిడిపించినసుకృతులు।
నెఱిసరకుతనూజరారు-నీపురమునకున్॥ ౫౯॥

"రుక్మాంగదచరిత్రము."

7 లక్షణము.

గీ. జఱిజఱియుబూఁజఱియుఁనుపూ-జఱిజఱిగొని।
జఱపుటయు చేతఁజముఱుట-జఱజఱయును।

జిఱజిఱను ద్రిప్పటయును జుం-జుఱు నెఱులును।
జోఱజోఱయు బండిఱాలగు-సోమమకుటా॥ ౬౦॥

సీ. తఱుగుట కోయుట-తక్కువయగుటయు,
తఱఁగరి బేహాఱి-తఱిగోలు పుఱ।
తఱలుట పుచ్చున-తఱకలు శత్రులఁ,
దఱియుట తఱుముట-తఱులు తఱపి।
తఱుచు దట్టము తఱి-తఱిగొని నడచుట,
తిఱుగుట త్రిమ్మఱి-తిఱి వెనచుట।
తుఱగలి తుఱుము వా-తెఱయే డ్తెఱయుకను,
డెఱచుట తెఱవలు-తెఱగోలు పుఱ।

గీ. తెఱపి తెఱలిన వాసన-తెఱకువయును।
తెఱఁగు తెప్పిఱి తోఱలుట-తోఱగుటయును।
పలుకు లెల్లను శకట-రేఫంబులగును।
రజతధరణీధరవిహార-భుజగహార॥ ౬౧॥

వ. ఇందులో తరలుటను తరులనుటను తిరుగుటను వాతెరయనుట ను తొరగుటను రేఫఱకారంబుల రెంటం జెప్పినాడు॥

తరలుట రేఫయగుటకు.

చ. అరిజయకీర్తిసాంద్రుఁడగు-నయ్యళి రామనరేంద్రసోదరున్।
తిరుమలదేవరాయనిను-తింపఁదరంబె తదీయహేతిశాం।
కరియతిలోహితావయవ-గాధను నాత్మహృదంతరంబులన్।
దరలక తాల్చువారలకుఁ-దార్చుసురీవరణీయవైకరుల్॥ ౬౨॥
"వసుచరిత్రము."

వ. మఱియును రేఫయగుటకు బహుళముగాఁగలవు.

ఱకారమగుట.

చ. ఒఱగె వసుంధరాస్థలి మ-హోరగనాథుఁడు వంగెఁ గూర్మమున్।
దొఱలె నభంబు మ్రోసె సుర-దంతులు మ్రొగ్గె దిగంతరంబులు।

త్తఱి నదరెన్ మరుత్సుతుఁడు-దర్పమెలర్పన హార్యముద్ధతిన్।
బెఱుకఁగ గోత్రశైలములు-పెల్లగిలెం గలఁగెం బయోనిధుల్॥
"భాస్కరుని రామాయణము."

తరులు రేఫయగుటకు.

చ. మురియుచుఁ దమ్మిచూలి మది-ముందరెఱింగినయట్ల నేర్పుతోఁ।
దరులను పైఁడికంట్లిడిన-దానడరంబయియుండెఁగాక యే।
వెరవున నిల్చు దీనివగు-వ్రేఁకపుజన్నుల వ్రేఁగునంబయల్।
దొరసినయట్టి నెన్నడుము-తోరపునల్వకడంక మెచ్చితిన్॥ ౬౩॥
"యయాతిచరిత్ర."

శకటరేఫ యగుటకు.

చ. తఱులఱనిక్కఁ బూపనెఱ-తావియ చిక్కనపాంగమాలికల్।
మెఱఁగులు గ్రక్క. నూరుపుల-మేలిమి దేటులు చొక్కహారము।
ల్ఱుఱుచలు ద్రొక్క మున్గురులు-క్రొంజెమటంబదనెక్క నేలపుం।
దెఱవయొకర్తు చేది జగ-తీపతికిన్ శిరసంటె నేర్పునన్॥ ౬౪॥
"వసుచరిత్ర."

చ. చఱివడి తీవ్రఘూర్ణవ-శంబున నొక్కటతీఁగె చుట్టి నె।
త్తఱులయి యున్న పాపతరి-ద్రాటిమలంకలనిర్ఝరాంబువు।
ల్గిఱిగొని మీదనుండి దిగ-కిన్నరకంఠిపయోధిదర్చు న।
త్తఱిఫణిరాజు చుట్టిన వి-ధంబున నున్నది చూడుమిగ్గరిన్॥ ౬౫॥
"కాశీఖండము."

తిరుగుట రేఫయగుటకు.

చ. తిరిగెడు పుట్టలన్ బొదల-ద్రిమ్మఱు పాములరోసి రోసిని।
ష్టురభుజదీర్ఘదండమున-డొల్లఁగ వ్రేయుచు...॥ ౬౬॥
"ఆదిపర్వము."

శకటరేఫయగుటకు.

గీ. ఉడుకు కన్నీరుదడియంగ-నొఱలుచునువి।
చ్చెట్టయెయూరకుండుచు-జెలులుతోడ।
దిఱిగిపొగులంగ వేసరి-నెఱియమనల।
యవులఁదిరుగుచున్నది-యక్కటకట॥ ౧౮॥

"స్త్రీపర్వము."

క. తిఱిగినకపులంగనుగొని।
వెఱపకుడనివిల్లువూని-విభుఁడదియనికిన్।
దఱియనిగంధర్వాస్త్రం।
బఱిమిఱినరిబోసియేసె-నసురులమీదన్॥ ౧౯॥

"రామాభ్యుదయము."

మ. ఉఱుకుంగుంభయుగంబుపైహరిక్రియన్-హుమ్మంచు
బాదంబులన్।
దిఱుగుంగండనులెన్నుదన్ను నెగయున్-హేలాగతింవాలముం।
జఱుమున్నగ్గగఁదాఁకుముంచుమునుగు-న్నల్యంబులుద్దంతము।
ల్విఱుగన్వ్రియుచుఁబొంచిపొంచికదియు-న్వేదండయూ
థోత్తమున్॥ ౨౦॥

"పోతరాజు యష్టమస్కంధము."

వాతెఱరేఫయగుటకు.

క. గురువిందజైతుఱిదొడ్డిన।
కరములుకన్నావియపుడు-కరచిననువా।
తెఱమీఁదఁగానఁనగుపలు।
ఖుఱుసయనన్ ననలుపల్ల-వముపైమొనసెన్॥ ౨౧॥

"పారిజాతాపహరణము."

ఱకారముగుటకు.

చ. నెఱిగుఱులున్విలోలసిత-నేత్రయుగంబునునొప్పులొప్పవా।
తెఱయునుదీనియాననము-తెల్పుఁగరంబుమనోముదంబునే।
నెఱిగనయంతనుండియును-నిట్టిలతాలలితాంగిఁజూచియే।
నెఱుఁగసురేంద్రకన్యకలు-నిట్టిదరూపవిలాససంపదన్॥ ౨౨॥

"ఆదిపర్వము."

సీ. చెఱకుబాలొదవువా-తెఱయీనిచోఁగంతు,
చెఱకుపాలౌదువో-చిగురుబోఁడి...॥ ౨౩॥

"విజయవిలాసము."

తోఱగుటరేఫయగుటకు.

సీ. పొరలెత్తిఘనసార-తరువులఁదనుడానె,
తోఱగెడుపచ్చక-ప్పురపుసిడెము...॥ ౨౪॥

"మనుచరిత్రము."

క. పరిజనములుగన్నీరులు।
దొఱఁగఁగనడలొందువారి-తోడంజనున।
ప్పరసున...॥ ౨౫॥

"ఆశ్రమవాసపర్వము."

చ. చరణహతిన్ లతాతరులు-చాల్పడిజర్ఝరితంబులైమహిం।
దొఱఁగఁగనిట్టులొండొరుల-తోఁడమదోద్ధతిష్టహోయున।
ద్విరదములట్ల...॥ ౨౬॥

"ఆదిపర్వము."

సీ. పరమాత్మపదములఁ-దొరగిపారెడునేటి,
తరంగలపైఁలీల-దాటిదాటి...॥ ౨౭॥

"నృసింహపురాణము."

ఱకారమగుటకు.

చ. మఱియొకళేను చెప్పె దన-మానుషవిక్రమలీల నల్గడన్।
బఱపియుఁ జంపియుగ్రనృప-పాలకసైన్యము రూపడంచి మెన్।
దొఱగుటయొప్ప దేతనువు-తూటులుగాఁగ దుభేరువాఁడి...॥౭౮॥

“కర్ణపర్వము.”

గీ. తొఱగువోకుండ మేకములు-కఱవకుండ...॥ ౭౯॥

“విరాటపర్వము.”

గీ. పొగడమ్రాకులమొదలను-పుష్పరసము।
తొఱగినెత్తావియందున-నెఱియనొప్పె...॥ ౮౦॥

“నృసింహపురాణము.”

8 లక్షణము.

గీ. అందతిందఱుకొందఱు-ముందఱయన।
బెద్దఱికమిద్దఱద్దిఱ-గద్దిఱయన।
పదఱుబెదుఱుటయనఁదగు-పలుకులెల్ల।
శకటరేఫంబులుడురాజ-శకలమౌళి॥ ౮౧॥

¶ వ. ఇందులో నెదుఱుట ఱకారమగుటకుదాహరణము చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

క. ఒకమరికిరీటికట్టెది।
రిక్కగ్రమ్మనబోయిరెని-రెండవమారి।
య్యకొనుటకోర్వక...॥ ౮౨॥

“విరాటపర్వము.”

క. మఱిటిమివారికివీఁడెదు।
రుగనమ్మిసుయోధనుఁడువి-రోధముగొని...॥ ౮౩॥

“ఉద్యోగపర్వము.”

9 లక్షణము.

సీ. నఱుజుక్కొంచెముచెట్టు-నఱుకుటనిఱుబేద,
నుఱుము సేయుటవడ్లు-నుఱుపుటయును।
నెఱకులాయంబులు-నెఱులువెంట్రుకలగు,
నెఱసుటనిండుట-నెఱియమిగుల।
నెఱిబాగునీటులు-నెఱపుటనెఱపును,
నెఱలేనిమిత్రుఁడు-నెఱికకాసె।
నెఱదొడ్డగొప్పలై-నెగడును నెఱబంటు,
నెఱజాణ నెఱజక్కి-నెఱకటారి।

గీ. యనఁగదగిప్రౌఢసుకవుల-యనుమతమున।
బరగునివియెల్లశకటరే-ఫమ్ములగుచు।
రజతధరణీధరవిహా-రభుజగహార।
పురనిశాచరమదహార-దురితదూర॥ ౮౪॥

¶ వ ఇందులో నెరసుటను నెరపుటను రేఫఱకారములరెంటం గలిగియుండు.

నెరసుటలఘురేఫయగుటకు.

క. తరళనయనాబ్జదళములు।
నెరయఁగ మైమున్నుచల్లి-నృపసుతుఁబూజిం।
చిరి...॥ ౮౫॥

“ఆదిపర్వము.”

క. నెరసె నెరసంజచక్రక।
సరసీరుహవిరహఖేద-సంసూచకమై...॥ ౮౬॥

“కవులషష్టము.”

మ. అరవిందోదరమూర్తిభానుఁడపుడ-స్తాంతంబునన్ సంకుచ।
త్సరసీజేక్షణుఁడైపయోనిధిచొరన్-సంధ్యాతటిత్పూర్వమై।

నెరసెన్ జీకటికార్మొగుల్ జగతిపై-నిమ్మోన్నతాభోగముల్ ...॥

"వసుచరిత్ర."

శకటరేఫయగుటకు.

ద్విపద. అతిముఱిబుచ్చి హే-మాగ్నిలోవైచి।
నెఱపియార్చిరిదైత్య-నికరంబుబెదఱ ...॥ ౮౮॥

"రంగనాథునిరామాయణము."

నెరపుటరేఫయగుటకు.

సీ. పరిమిళస్పర్శంబు-నెరపెసింధురవల్లి,
గృచ్చఁదావులుసోఁకఁ-గ్రోవిరెమ్మ ...॥ ౮౯॥

"వసుచరిత్రము."

క. వరమకుటరత్నకిరణ।
స్ఫురణప్రతిఘట్టనమున-భుగ్నాగ్రములై।
మరలుతనద్యుతులనుమతి।
నెరపెసుపర్వులకువిభుని-నిటలాలకముల్॥ ౯౦॥

"కవికర్ణరసాయనము."

శకటరేఫయగుటకు.

చ. ఎఱుగవుగాకయొక్కొ-పుడొ-కించుకమార్గమిడ్డకూర్మికిన్।
గొఱఁతయెయెంతజెప్పినను-కోమలినేరవయల్కఁదెచ్చుకో।
నెఱియనదీనవాటెరిగి-నేడిదికైకయికోకమిక్కిలిన్।
నెఱపెనతండునీవువిన-నేర్చెదెమాపలుకిప్పుడేనియున్॥ ౯౧॥

"కళాపూర్ణోదయము."

గీ. మెఱపువిల్లువిలాసంబు-నెఱపునిల్లు ...॥ ౯౨॥

"రుక్మాంగదచరిత్రము."

గీ. వత్సరంబునగడచను-వ్రతమునాకు।
దానినీపాలజఱిపియు-త్సాహవృత్తి।

మెఱయనీకుఁగృతజ్ఞత-నెఱపితొల్లి।
యొగ్గుచేసినవారిజ-యింపఁబోదు॥ ౯౩॥

"విరాటపర్వము."

గీ. ఆయుధంబులువిడిచితి-నంతమీఁద।
మెఱసిబలవిక్రమంబులు-నెఱపువాఁడ ...॥ ౯౪॥

"ఉద్యోగపర్వము."

10 లక్షణము

సీ. ప్రవహించుటయు వేఁగఁ-బరువిడుటయును సే,
యుటయును నగుఁబఱ-చుటయునంగ।

పఱపఱఁజించుట-పఱుసదనము పఱ,
పఱియలు పఱికెలు-పఱిగొనుటయు।

పఱతెంచుటమ్ములు-పఱపుట శత్రులఁ,
బఱపుటంపఱయు వెం-పఱయుపఱుపు।

పఱిమార్చుటయును తె-ప్పఱ పఱివోవుట,
పఱువైనపువ్వు చూ-పఱపిఱుంద।

గీ పిఱిచనుట పిఱివోవుటఁ-బిఱికితనము।
పిఱుఁదుతెప్పిఱిపుఱియమే-పెఱుగుటయును।
పెఱయు పెఱసనిపోవుట-పెఱుకుటయును।
పెఱికెలును బండిఱాలు భూ-భృన్నివేశ॥ ౯౫॥

¶ వ. ఇందులో పరుసదనమనుటయు, పరతెంచుటయు, పరిమార్చుటయు, పరువగుటయు, చూపరయనుటయు, పెరగుటయు రేఫఱకారముల రెంటం గలవని ప్రాచీన లక్షణకారుడు చెప్పినాడు. అందు.

పరుసదనము రేఫయగుటకు.

సీ. కల్యాణగోత్రంబు-గరిమవంచినవారు,
పరసులనింకించు-పరుసదనము...॥ ౯౬॥
"వసుచరిత్ర."

క. తురగముఁదురగముగలిగఱి।
నరుఁడునరునిఁ దేరుఁదేరు-నలిఁదాకిన న।
ప్పరుసదనమేమిచెప్పఁదుఁ।
బోరి మిడుగురులెగసెఁ గైదు-వులపాడిరాతెన్॥ ౯౭॥
"ద్రోణపర్వము."

అకారమగుటకు.

ఆ. ఎల్లవారునెఱుఁగ-నొల్లనిధర్మవు।
తెలనీకునెఱుగ-నేలవలసె।
జిఱుతవానికింత-పఱుసదనమ్ములు।
పన్నె వృద్ధజనము-లున్నచోట॥ ౯౮॥
"సభాపర్వము."

పరతెంచుట రేఫయగుటకు.

క. ఒరసుకొనిపోవనత్తఱి।
సురసైన్యంబార్చుటయును-జూచితిరఘుం।
గరమచ్చెరువుగఁ గ్రక్కునఁ।
బరతెంచుడు నసురకొడుకు-బరతెంచివడిన్॥ ౯౯॥
"ఉత్తరరామాయణము."

అకారమగుటకు.

క. వెఱచఱవనీరిలోన।
కెక్కఱగా నొకముసలిచూడక్కి-కినగోచరమై।

పఱతెంచి కుంభసంభవు।
చెఱుదొడ వడిఁబట్టుకొనె-శిష్యులు బెదరన్॥ ౧౦౦॥
"ఆదిపర్వము."

క. నెఱియఁగ నసహ్యమగు న।
మ్మెఱవీనులఁబడిన మిన్ను-ముట్టు నెలుఁగుతోఁ।
బెఱవకు వెఱవకుమిది నే।
బఱతెంచితినిసత్వరమున-భామినియనుచున్॥ ౧౦౧॥
"కళాపూర్ణోదయము."

సీ. చఱచినిబ్బరముగాఁ-బఱతెంచు ఖగరాజు,
ఱెక్కగాడ్పులుమింట-రింగురనఁగ...॥
"పాండురంగమాహాత్మ్యము."

ద్విపద. ఉఱకనీరుగఁజేసి-యుగ్రవేగమునఁ।
బఱతెంచుగతిఁజూచి-భానువంశజుఁడు॥ ౧౦౩॥
"రంగనాథుని రామాయణము."

¶ వ. పరిమార్చుట అకారమగుటకుదాహరణచింత్యము.

రేఫయగుటకు.

సీ. పరిమార్పఁజాలరె-వ్వరు పెక్కుభంగుల,
మాటలాడక మఱు-మాటకేల...॥ ౧౦౪॥
"స్త్రీపర్వము."

క. గురుభీష్మకర్ణసైంధవ।
గురుతనయులతోడఁగూడ-గురుపతిబలమున్।
బరిమార్చునట్టిసత్త్వము।
పురుహూతాయిమ్ముకరుణ-పొంపిరవోవన్॥ ౧౦౫॥
"శ్రీనాథుని హరవిలాసము."

క. పరిభవకరుఁడగుకీచకు।
బరిమార్చుటయిపుడుగడువఁ-బడియెనెయిమ్మై।
దురిటిల్లనేలవ్రేల్మిడి।
బొరిగొనినీమనముకలఁక-బుత్తులతాంగీ॥ ౧౦౬॥

"విరాటపర్వము."

¶ వ. పరువనుటఱకారమనుటకుచింత్యము.

రేఫము.

క. తరుణీయీతరుశాఖాం।
తరలోలదుకూలమారు-తములిం ద్రాణీ।
పరివారవారసతులకు।
బరువపువిరిగోఁతబోడము-బడలికకడఁచున్॥ ౧౦౭॥

"పారిజాతాపహరణము."

సీ. పరువంబుదప్పిన-విరులుదాల్చుచుఁదరు,
చయముచుక్కలరేని-చందమయ్యె॥ ౧౦౮॥

"ఉద్యోగపర్వము."

సీ. పరువంపుమంకెన-విరివంపునరవంపు,
వాతెరచిందంపు-వానగురియ...॥ ౧౦౯॥

"ఆముక్తమాల్యద."

చూపర రేఫయగుటకు.

మ. గురుబంధుల్దమఁజుట్టిరాదిగిచియూ-క్రోశింపనిశ్శేష్టుఁడై।
యొరులందన్నునెఱుంగలేకయసుహృ-ద్యూథార్తిమున్జెందిచూ।
పరతన్త్రోయుచుబోవివర్ణతమెయిం-బాటిల్ల...॥ ౧౧౦॥

"శృంగారషష్టము."

ఱకారమగుటకు.

క. కోఱవియుకోఱవియుదాఁకిన।
తెఱఁగుననర్జునుఁడుసురన-దీసూనుఁడుచూ।
పఱవోగడన్దాకుటని।
ద్దఱిదిక్కులసైన్యములునుఁ-దలపడియెవడిన్॥ ౧౧౧॥

"భీష్మపర్వము."

క. మెఱయువెలిమావులుంగడు।
మెఱుగారెడునఱదములును-మింటనుమంటల్।
వఱపెడువాలమ్ములుచూ।
పఱనత్తోలుతాకువెఱఁగు-పడఁజేసెన్నృపా॥ ౧౧౨॥

"కర్ణపర్వము."

¶ వ. వెరుగుటశకటరేఫయగుటకు చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

సీ. ధృతరాష్ట్రనోద్దద-త్సుతులతోనొక్కటఁ,
బెరుగుచుభూసుర-వరులవలన...॥ ౧౧౩॥

"ఆదిపర్వము."

చ. పెరిఁగినయీసునన్నెమలి-పింఛములన్ బురివిప్పఁబోలునీ।
సరసిరుహాక్షి వేనలికి-సాటిగనిల్వఁగనోడి...॥ ౧౧౪॥

" శృంగారషష్టము."

11 లక్షణము.

క. బఱబఱనీడ్చుటయును ద।
బ్బఱ బిఱబిఱఁద్రిప్పుటయు వి-వాహములతఱిన్।
బిఱుసుఱుఁగాల్చుట కోటకు।
ఖఱజాలువెట్టుటయుతాలు-బుఱదైత్యహరా॥ ౧౧౫॥

సీ. మఱచుట మఱునాడు-మఱదలు మఱంది యే,
మఱుపాటు పలుమఱు-మఱియు మఱుఁగు।
మఱవమ్ము ద్భాండంబు-మఱుఁగుట వేమఱు;
మఱుపడి మఱలేక మఱుఁగులేక।
మఱగాలు మఱల త్రి-మ్మఱుటయు పడమఱ,
మిఱిచూపులును మిఱిమిట్లుఁగొనుట।
మిఱుమిఱిచీఁకటి-మిఱుమిఱిబడిబడి,
మిఱిమొండె మఱిమిఱి-మొఱమువిడుట।
గీ. మెఱపు మెఱయుట మెఱుఁగు క-న్మొఱఁగుటయును।
మొఱకతనమును వేపులు-మొఱఁగుటయును।
మొఱయు మొఱమొఱలాడుట-మొఱకవెలితి।
మొఱసుటయు బండిఱాలు స-ముద్రతూణ॥ ౧౧౮॥

¶ వ. ఇందులో పలుమఱు వేమఱునను శబ్దములు రెంటం గలిగియుం డును. అందు.

పలుమరు రేఫయగుటకు.

చ. ఇరువుర సిగ్గులగ్గలపు-ఁదేవఁ గచాగచిఁబైకొనన్ ముఖాం।
బురుహయుగంబు వాంచితల-పుల్ మదినువ్విళులూరఁజూపులొం
డొరులపదంబులన్ దొరయ-నొండునెపంబున మోముఁలెత్తి ప।
ల్మరుమరు వెట్టిచూపు నెడ-మన్గుడినేయఁదొడంగెఁగంతుఁడున్
" రామాభ్యుదయము."

ఆకారమగుటకు.

క. వీఱుఁగుట నొచ్చుట మనదెసఁ।
దఱుచుగ నాడెదవు పాండు-తనయులబల మే।
ర్తెఱఁ దఱుగక పెనఁగుట బ।
లిఱుజెప్పెదవగుట యేమి-మాయయొతలపన్॥ ౧౧౯॥
" భీష్మపర్వము."

మ. మఱియున్వచ్చిరి ధాత్రిగల్గు నగసా-మ్రాజ్యైకధౌరేయులన్।
దఱుదమ్మారిభరాష్ట్రిగృంగనవనిన్-దామృత్సనారాజిబ।
ల్మఱు సంధింపుచునుండెగాని వసుక-ల్యాణంబు వీక్షింపఁగా।
వెఱచెన్ శేషుఁడు శేషవృత్తికగునే-విస్రంభసంభారముల్॥
" వసుచరిత్ర."

వేమరుననుట రేఫయగుటకు.

క. మరుఁడలనెలకడదాచిన।
విరితూఁపును నల్లచెఱకు-విండ్లునుబలె వే।
మరునలరు చేరుచుక్కయు।
నరుదగు కనుబొమలు మిగుల-నతివకునమరెన్॥ ౧౨౦॥
" యయాతిచరిత్ర."

ఆకారమగుటకు.

పంచచామరము.
మెఱుంగుబోడికిట్లుచెల్వ-మీఁదమీఁదఁజేసినన్।
గుఱింగటన్నిలంగరాని-కూర్మి వెచ్చవెచ్చఁగాఁ।
దుఱంగలించు వేడ్కతోడ-దూరిపల్కరంత వే।
మఱున్ మరున్ మరున్మృగాంక-మత్తకోకిలాదులన్॥ ౧౨౧॥
" విజయవిలాసము."

¶ వ. మరలుట రేఫఱకారముల రెంటం జెప్పినాఁడు.

రేఫకు.

క. పరిజనములు కన్నీరులుఁ।
దొరుగగనడలొంది వారి-తోడన్ జనన।
ప్పరుసునఁ దనదుతనూజుల।
మరలమికిన్ బొంది రాజ-మహిషి మరుగుచున్॥ ౧౨౨॥
" ఆశ్రమవాసపర్వము."

క. గిరితటముఁ దాఁకితిరిగెడు।
తరంగిణియుం బోలె దేవ-తాపతియాజ్ఞన్।
మరలి వియచ్చరవాహిని।
మురహరునింబొదలి ఘోర-ముగఁ బోరితరిన్॥ ౧౨౩॥

"పారిజాతాపహరణము."

క. అరిగి సమస్త్రప్రసవకుశాం।
కురపక్వఫలోత్కరంబుఁ-గొనిగృహమునకున్।
మరలియటవచ్చునప్పుడు।
ధరణీసురనందనుండు-దనగట్టెదురన్॥ ౧౨౪॥

"కవులషష్ఠము."

అకారమగుటకు.

చ. నెఱియఁగ నీప్రసాదమున-నిర్జరలోకలలామ నాకు నే।
గొఱతయులేదు కోరఁగల-కోరికయొద్దియు గాన నైన నా।
కొఱకు రణంబులోన కపి-కుంజరులీల్గినవారు వారలన్।
మఱలఁగ వేగ నిచ్చుటయె-మన్నన దీనను సంతసిల్లుదున్॥ ౧౨౫॥

"భాస్కరరామాయణము."

12 లక్షణము.

సీ. ఱట్టువొందుటయును-ఱంపిల్లుటయు ఱంకు,
ఱవఱవల్ కోపము-ఱవళి ఱవిక।
ఱంతులు వజ్రిపు-ఱవలును ఱంపము,
ఱికిరించుటయు ఱిచ్చ-ఱిక్కలిడుట।
ఱివ్వననెగయుట-ఱెంగునమోఁదియుట,
శిలలఱుప్పటయును-చిలుకఱెక్క।
ఱెల్లుగడ్డియు కను-ఱెప్పలుమూయుట,
పూఱెమ్మలును ఱొమ్ము-పొలుపుమీఱు।

గీ. శకటరేఫమ్ము లైమహా-సుకవివరుల।
కావ్యములయందుఁ దఱచుగ-గ్రాలుచుండుఁ।
జక్రధరబాణ భువనర-క్షాధురీణ।
దురితనిర్నాశ పీఠికా-పురనివాస॥ ౧౨౬॥

¶ వ. ఇందులో రవళి అకారమగుటకుదాహరణచింత్యము.

రేఫయగుటకు.

సీ. ఎల్లప్పుడునుఁ బిక్క-టిల్లుబేరులమ్రోఁత,
రహిమించుతరగల-రవళిగాఁగ...॥ ౧౨౭॥

"యయాతిచరిత్ర."

మ. నవలావణ్యపయోధిఁ జిత్తమను మం-థానాద్రికిం జంద్రికా।
పవనాళిం దరిత్రాడుఁగాఁ బెనచి య-బ్జాతాసనుండీర్చినన్।
రవళిం గోకిల కీరముల్దరువ సా-రత్నాకరంబందు ను।
ద్భవముంబొందిన లక్ష్మిగావలయు న-ప్పద్మాక్షి నీక్షింపఁగన్॥

"పిల్లలమఱ్ఱివీరన్న శకుంతలాపరిణయము."

అవికె అకారమగుటకు.

చ. అవికెయుఁ బట్టుపుట్టము చె-ఱంగుమఱుంగయి యునిక్కఁ జేసిగా।
రవపరిమాణమున్ దెలియ-రామికి...॥ ౧౨౮॥

"నైషధము."

¶ వ. ఱంతనుట రేఫఱకారములరెంటం గలిగియుండును.

రేఫయగుటకు.

ఉ. అంగడివీధిఁ బల్లవుల-కాసగ నూమిడిపండులమ్ముచు।
న్గంగము వారిపిన్నది పి-సాళితనంబునఁ జూచెఁ బో నిశా।
తాంగజబాణ కైరవసి-తాంబుజ మత్తచకోరబాల సా।
రంగ తటిన్నికాయముల-రంతులు చేసెడి వాడిచూపులన్॥

"శ్రీనాథుని చాటుధార."

¶ వ. మరియు.

శా. రంతుల్ సేయకు కుక్కుటాధమ దరి-ద్ర క్షుద్ర శూద్రాంగణ।
ప్రాంతోలూఖలమూలతండులకణ-గ్రాసంబుచేఁ గ్రొవ్వి దు।
ర్దాంతస్వానిలభిన్నహృత్ఫణిఫణాం-తర్వాంసమాఘుర్యమే।
చెంతం గ్రోలు ఖగేంద్రుచెంగటను నీ-జంఝూటముల్ సాగునే॥
"శ్రీనాథుఁడు."

ఱకారమగుటకు.

రగడ. ఱంతేమిటికిఁ గొ-ఱంతేమల్లెల।
వంతులకా సే-వంతులు చెల్లెల॥ ౧౩౧॥
"యయాతిచరిత్ర."

సీ. ఱంతుతో మేఱమీ-ఱదొకప్పుడుసుఘన,
శ్రీలఁ బొంగియును నీ-సింధుకన్య...॥ ౧౩౨॥
"వసుచరిత్ర."

ఉ. ఱంతులు మీఱి మిక్కిలిగ-ఱాఁగతనంబున దొమ్మిచేసి దు।
ర్దాంతపరాక్రమోన్నతులు-దానవదైత్యులు...॥ ౧౩౩॥
"శ్రీనాథుని భీమఖండము."

¶ వ. ఱికిరించుటను, ఱింగురగుటను, ఱెక్కయనుటను, ఱిచ్చయనుటను,

ఱకారములగుటకు.

సీ. ఱికిరించుకొనియున్న-ఱెక్కమొత్తముతోడ,
నోడలు జాడించి నె-వ్వడి విదుర్చు... ౧౩౪॥
"నైషధము."

సీ. ఎరచి నిబ్బరముగా-బఱతెంచు ఖగరాజు,
ఱెక్కగాడ్పులు మింట-ఱింగురనఁగ...॥
"పాండురంగమాహాత్మ్యము."

ఉ. ఱెక్కలతో సరాగము నె-ఱింబరికింపదు వేడ్కఁ జెందియో।
యక్కన కాచిలంబు విబు-ధాధ్వమునం జనుదెంచుచున్న...॥
"కవులషష్ఠము."

ఉ. ఱింగను మ్రోతఁ మ్రోయుచును-ఱెక్కల పాములవోలె శౌరిచే।
సింగిణివింటి వెల్లిగొను-చిత్రశరంబులు...॥ ౧౩౮॥
"పారిజాతాపహరణము."

ఉ. ఒక్కఁడు మాకులంబున స-ముద్ధతిఁ జూపిన జాతరోషుఁడై।
ఱెక్కలు ద్రుంచి వేలుపుల-ఱేఁడటు పాపముఁ జేసెఁ గానియా।
ఱెక్కలు నేఁడుఁ గల్గిన నె-ఱిన్ గగనంబునఁ బారుతెంచి బి।
ట్టెక్కెనె జూటకోటితటు-లెల్లను నుగ్గులుగాఁగ మేరువున్॥
"కాశీఖండము."

ఱిచ్చయనుటకు.

క. కని యుత్తరుండు గరుపా।
ఱిన మేనునుదలఁకు మనము-ఱిచ్చవడిన చూ।
పునునై తొట్రువడుచు ని।
ట్లనియె దిగులుచొచ్చి యా బ్రు-హన్నలతోడన్॥ ౧౩౯॥
"విరాటపర్వము."

క. చిచ్చునకుఁ దోడు కరువలి।
వచ్చినక్రియ భీముకడకు-వాసవి యిమ్మై।
వచ్చిన మనయోధావలి।
ఱిచ్చవడియె వారిమొనద-ఱిమికొనవచ్చెన్॥ ౧౪౦॥
"విరాటపర్వము."

ఱెప్పయనుట ఱకారమగుటకు.

ఉ. అప్పుడు ముద్దరాలిఁ జెలు-లక్కునఁ జేర్చి ముఖాబ్జమెత్తి కన్।

ఱెప్పలబాష్పముల్దుడిచి-ఱేఁపె నృపాలుఁడు గారవింప...॥

"వసుచరిత్రము."

¶ వ మఱియు.

ఉ. ముప్పిరిఁగొన్న వాసవుల-మోహ మొకింతయుఁగప్ప నీదు కన్।
ఱెప్పలుఁగప్ప నీదొకత-ఱిన్ జమరారఁగ నీదుమేన...౧౪౩॥

"వసుచరిత్ర."

ఉ. ఱెప్పలుప్రాల్పకప్పుడమి-ఱేని మనోహరమూర్తిఁ గన్నులన్।
దప్పకచూచిచూచి విబు-ధప్రమదల్ ప్రముదంబులాత్మలన్...॥

"నైషధము.

ఉ. ఎప్పుడు నెయ్యెడన్ బొదవి-యిందఱుఁజదఁగ నీవు కంటికిన్। ,,
ఱెప్పయుపోలె మాటయు నె-ఱిన్ బనులారసి యొజ్జచాడ్పునన్।
జెప్పుచు...॥ ౧౪౪॥

"ఉద్యోగపర్వము."

¶ వ. ఱొమ్ము గురురేఫయగుటచింత్యము.

రేఫయగుటకు.

ద్విపద. నీఱొమ్ముఁగొని కాఁడ-నేర్తునాచూడ।
నీరాజ్యగతిఁజూడ-నేరతుఁగాక...॥ ౧౪౫॥

"రంగనాథునిరామాయణము."

¶ వ. తక్కినవిల్లెగ్రహించునది.

13 లక్షణము.

గీ. వఱత వఱదయు వఱలుట-వఱడు వఱుగు।
విఱుగు విఱివోటు విఱిగాలి-విఱివిడియును।
వెఱపు నివ్వెఱ వెఱబొమ్మ-వెఱచఱచుట।
తెఱఁగు గురురేఫలుష్ణాంశు-విధురధాంగ॥ ౧౪౬॥

క. సుఱసుఱసుఱ్రికుఱుటయునుఁ జెం।
పఱి యసుఱుసురనుట యాఱ-యఁగగురురేఫల్।
మఱినిడుపులగురురేఫము।
లెఱిఁగించెద చిత్తగింపు-మిందువతంసా॥ ౧౪౭॥

ఉ. ఆఱనితేజమాఱడియు-నాఱికెపంటయు సాఱు షట్కమూ।
టాఱినముత్తియంబు తడి-యాఱెను పాపములాఱె జిల్గు నూ।
గాఱు వెలందికొప్పె నను-నట్టిపదంబులయందు పెద్దఱా।
త్మీఱుచునుండుఁ గబ్బముల-మేరుమహీధర రాజకార్ముకా॥

¶ వ. ఇందులో ఆఱుటయనఁగ నిండుటకును అడంగుటకును అర్థమగును. నిండెనను యర్థముఁ జెప్పునపుడు లఘురేఫయును, అడంగెనను యర్థముఁజెప్పునపుడు గురురేఫయు నగును.

నిండెనను యర్థమునందు లఘురేఫయగుటకు.

క. కౌరవులు సేయు నపకృతి।
కారణమునఁగోపమెత్తు-కర్ణుని వదనాం।
భోరుహముఁ గనుఁగొనఁగ శమ।
మారున్నావశముఁగాక-యంతనబుద్ధిన్॥ ౧౪౯॥

"శాంతిపర్వము."

¶ వ. శమమారుననఁగా శాంతమునిండుననుట.

అడంగుననునర్థమునకు గురురేఫయగుటకు.

క. కారడవిఁబరచుమృగముల।
నూఱటకున్ డిగిచి డస్సి-యున్నతని శ్రమం।
బాఱఁగనెదఁ బరితాపముఁ।
దీఱఁగఁ బైవీఁచెనన్న-దీపవనంబుల్॥ ౧౫౦॥

"ఆదిపర్వము."

¶ వ. శ్రమమాఱఁగ ననఁగా నలయికయడంగగా ననుట.

ఆఱడి ఱకారమగుటకు.

ఉ. ఆఱడియార నీరసధ-నాధిప లోకము నిండ్లు వాకిళుల్।
దూఱుటమాని శ్రీనగము-తూరుపువాలి విదూతిపాపముల్।
నీఱుగఁ జేసెగంధవతి-నీళ్ళునుగ్రుంకి మనంబులోని చి।
చ్చాఱఁగఁజేయుటొప్పు త్రిపు-రాంతక దీవునికైనమస్కృతుల్

"త్రిపురాంతకుని యుత్కలిక."

ఉ. ఆఱడిబోకయుఁ ఫలము-లందుటయుంగని పల్కనేరమిం।
మాఱటనోరిదాననని-మాటలు చిత్తమునందలంపకే।
కాఱులువల్కెదఁ వినుఁడు-కర్జము నెగ్గునుఁగాన నల్కమై।
వీఱిడియైనమానిసికి-వెండివివేకముఁ గల్గనేర్చునే॥ ౧౪౨॥

"ఉద్యోగపర్వము."

ఆఱు సంఖ్యాపరమైనప్పుడు గురురేఫయగుటకు.

క. ఆఱమ్ములతనిమేనం।
దూఱంగా నేసినాల్గు-తురగాంగములన్।
గీఱించినఁ గని ద్రోణుం।
డూఱటధర్మజునిదెసకు-నున్ముఖుఁడయ్యెన్॥ ౧౪౩॥

"ద్రోణపర్వము."

ఉ. ఆఱరసంబులుంజవుల-యందలి క్రొత్తలువుట్టనిచ్చులున్।
లేఱొకభంగిఁ బాకములు-విన్ననువొప్పఁగఁజేసిచేసినన్।
మీఱఁగ బాసినీకొకరు-నింబురిగాననియట్లుఁగాగ మే।
న్గాఱియఁబెట్టియైన నొడి-కంబుగఁవండుదుఁగూడుఁగూరలున్॥

"విరాటపర్వము."

నూఁగాఱు ఱకారమగుటకు.

సీ. వెడవెడనూఁగాఱు-వింతయైయేర్పడ,
డాఱనివపులతో-నాఱునిగుడ...॥ ౧౪౪॥

"విరాటపర్వము."

14 లక్షణము.

క. ఊఱడియనఁ జాలించుట।
యూఱుంగాయలును జలము-లూఱుటయును బం।
డ్లేఱుట యేఱువసీమయు।
నేఱును గురురేఫలయ్యె-నిందుకిరీటా॥ ౧౪౫॥

ఊరటగురురేఫయగుటకు.

సీ. కోలుమసంగెదు-కోర్కులువెనువెంట,
బాఱుచునునికినూ-ఱటయు...॥

"విరాటపర్వము."

క. కాఱడవిబఱచుమృగముల।
నూఱటకుందిగిచిడస్సి-యున్నతని...॥

"ఆదిపర్వము."

ఊఱుటఱకారమగుటకు.

ఉ. మంచిగ మేనయత్తలు స-మాదరణంబడరంగబెట్టి పు।
త్తెంచిన మంచికజ్జములు-తేనియనేతనుదోఁచితోఁచి భ।
క్షించుచు దల్లిదండ్రిఁ దన-చిన్నికరాంగుళివంచివంచి యూ।
ఱించుచునాడెమిన్నగమి-ఱేఁడుకుమారకుడింటిముంగలన్॥

"శ్రీనాథునిహరవిలాసము."

క. ఆఱేఁడువగలచారుల్।
నూఱువిధంబులరసావ-ళుల్ వేయువహు।
ల్గూఱలుబచ్చళ్ళుర్బిం।
డూఱుంగాయలకులెక్క-యున్నరికలదే॥

"బహులాశ్వచరిత్ర."

¶ వ. మఱియు.

క. కాఱుమెఱుగతనినారుల్।

నాఱులోఁ బసినవిలోక-నమ్ములు నాఱు।
ల్నూఱాఱువగలబెట్టిన।
యూఱుంగాయలుఘటించి-శొండోరులెడలన్॥

"బహులాశ్వచరిత్రము."

ఏఱుట ఱకారమగుటకు.

గీ. తానునల్పురుజనితృణ-ధాన్యమల్ప।
మేటికొనివత్తుఱాకలి-దీరకుండ...॥

"అరణ్యపర్వము."

క. ఏఱకుమీకసుగాయలు।
దూఱకుమీబంధుజనుల-దోసముసుమ్మీ।
పాఱకుమీరణమందున।
మీఱకుమీగురువులాజ్ఞ-మేదినిసుమతీ॥

"భీమకవిసుమతిశతకము."

ఏఱనుట ఱకారమగుటకు.

క. ఈరములగుబురుకొనునెడ।
దాఱుమవాశేఁగుతెరవు-దప్పిచెమటమై।
నేఱులుగఁగాకిదూఱని।
కాఱడవింబరచుచోనొ-కచోటన్...॥

"చంద్రభానుచరిత్రము."

గీ. వినుముసత్త్వాదిగుణముసా-ననమయాత్మ।
తత్త్వమునలీనములుసేయఁ-దన్మయత్వ।
దర్శనముదాననదిమహో-దధినఱంగు।
నేఱులట్లనరూపఱు-వేఱులేక॥

"శాంతిపర్వము.

15 లక్షణము.

గీ. కాఱడవికాఱుపోతులు-కాఱుటయును।
కాఱియలబెట్టుటయుపొంతి-కాఱిపాము।
కోఱలునుపండ్లుగీఱుట-గీఱుటనగ।
నాడుటలయుబండిఱాలుప-న్నగవిభూష॥ ౧౬౬॥

కాఱు అనుట ఱకారమగుటకు,

క. కాఱడవిబరచుమృగముల।
నూఱుటకుందిగిచి...॥ ౧౬౭॥

"ఆదిపర్వము,"

సీ, మీఱుచున్నేగ్గాడు-కాఱుపోతులకొమ్ము,
చప్పళ్ళబులుగుల-కుప్పఁగూల...॥ ౧౬౮॥

"యయాతిచరిత్రము."

కాఱుటయును కోఱటయనుటయు ఱకారమగుటకు.

ఉ. కోఱలుగీటుచున్నయన-కోణములన్ దహనస్ఫులింగముల్।
గాఱఁగనూర్పులంజడల-గాలికినొక్కటతూలబాహువుల్।
నూఱునుబూఁచిమైవెనిచి-నూఱుశిరంబులనూర్ధ్వదిక్తటుల్।
దూఱగగాలనేమిరణ-దోహలియైకడఁగెన్ సముద్ధతిన్॥ ౧౬౯॥

"యయాతిచరిత్రము.

¶ వ యిట్ట్లాప్రగడహరివంశమునందు నిట్లేగలదు.

కాఱియ ఱకారమగుటకు.

ఉ. పాఱినఁజూచికౌరవనృ-పాలుఁడుసూతతనూజుతోడనీ!
కాఱియమద్బలంబునకుఁ-గాదగునేవివిధాస్త్రసంపదన్।
మీఱిననీవునూఁడఁగన-మేయపరాక్రమనీకుపాండవు।
ల్మాఱెతలంపనీతగుబ-లంబునుజేవయుజూపుమిత్తతిన్॥ ౧౭౦॥

"కర్ణపర్వము,"

క. పాఱిననాతనివెనుకన।
పాఱితిసంప్రార్థనప్ర-భాషణములతో।
దేఱిమఱలియుమ్మునిమిముఁ।
గాఱియబెట్టితిగదే? య-కటయనుచుదయన్॥ ౧౭౧॥

"అనుశాసనికపర్వము."

¶ వ. కారులనుటను కూరలనుటను ప్రాచీన లక్షణకారుడు రేఫలుగానే జెప్పెంగాని ఱకారకారములలో జెప్పినాడు కాడు. మహాకవులు ఱకారములుగా బ్రయోగించినారు ఉదాహరణము.

కాఱులనుటకు.

ఉ. ఆఱడిబోకయున్ ఫలము-లందుటయున్ గనిపల్కనేరమి।
స్మాఱటనోఱిదానయి-మాటలుచిత్తమునందలంపకే।
కాఱులుపల్కెదన్ వినుము-కర్జమునెగ్గను ॥ ౧౭౨॥

"ఉద్యోగపర్వము."

కూఱయనుటకు.

క. ఆఱేడువగలచారు।
ల్నాఱువిధంబులరసావ-ళుల్ వేయువహుల్।
కూఱలుబచ్చళ్ళూర్భిం।
డూఱంగాయలకులెక్క-యున్నతిగలదె॥ ౧౭౩॥

"కాకమానసరాయని బహులాశ్వచరిత్రము."

గీఱుట ఱకారమగుటకు.

ఉ. వేఱొకచాపమెత్తిపృథి-వీవరధర్మతనూజుడింతతో।
దేఱగజేయుదున్ బగయ-తిప్రకటంబుగనంచుసూతుపై।
దూఱతురంగమాంగములు-దూటులువోవఁగశల్యునంగముల్।
గీఱశిడంబుగాడబర-గించెసముజ్జ్వలచండకాండముల్॥ ౧౭౪॥

"శల్యపర్వము.

16 లక్షణము.

ఆ. చాఱుఁద్రావుటయును-చాఱలబెబ్బులి।
చాఱపప్పు సఖులఁ-జీఱుటయును।
చూఱఁగొనుట యుట్టి-చేఱు చేఱెడు చోఱ।
మీఱు బాడిఱాలు-శూలపాణి॥ ౧౭౫॥

¶ వ. ఇందులో,

చాఱుద్రావుట ఱకారమగుటకు.

ఉ. జోఱున వర్షముల్ గుఱియ-సువ్రతుఁడాచిఱుతొండనంబికై।
వాఱెడు భక్తిపెట్టు శివ-భక్తులకర్థిఁ జతుర్విధాన్నముల్।
తాఱనియెల్లుపప్పును ఘృ-తంబును తియ్యనిపానకంబులున్।
చాఱులుపిండివంటలును-శర్కరయున్ దధియున్ యథేచ్ఛగన్॥

"శ్రీనాథుని హరవిలాసము."

చీఱుట పిల్చుటయగునప్పుడు ఱకారమగుటకు.

ఉ. పాఱడు లేచిదిక్కులకు-బాహులనొడ్డడు బంధురాజిలో।
దూఱడు ఘోరకృత్యమని-దూఱడు తండ్రిని మిత్రవర్గమున్।
జీఱడు మాతృసంఘము వ-సించు సువర్ణగృహంబులోనికిన్।
దాఱడు కావరేయనుడు-తాపమునొందడు కంటగింపడున్॥

"పోతరాజు సప్తమస్కంధము."

చీఱుట చించుటయగునప్పుడు రేఫయగుటకు.

ఉ. సారథిఁగూల్చి యశ్వములఁ-జంపి రథంబువగిల్చి కేతువున్।
జీరి శరాసనంబు వాడి-సేసిన...॥ ౧౭౬॥

"శల్యపర్వము."

¶ వ. చూఱయనుట రేఫ ఱకారముల రెంటం గలిగియుండును. అందుకు.

రేఫయగుటకు.

ద్విపద. ఏసిబంగారంపు-టిళ్ళలోఁ జొచ్చి।
రాసులర్థములు చూఱ-రలుఁజల్లువారు॥ ౧౭౯॥
"రంగనాథుని రామాయణము."

సీ. వందిమాగధుల కై-వారంబుఁ శుభతూర్య,
వారరవంబులఁ-జాఱఁగొనఁగ...॥ ౧౮౦॥
"కవికర్ణరసాయనము."

శకటరేఫయగుటకు.

క. నూఱు దెరంగుల నెరసులు।
మీఱఁగ నీవిభ్రమములు-మెఱయించిమునిం।
గాఱఁగఁ జేయుము మేనక।
చూఱకొనదె యతనిఁ దెలివి-సొమ్ములు మున్నన్॥ ౧౮౧॥
"ఎఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము."

క. వేఱుగఁగనినం బ్రక్కతిరి।
జాఱవిడచినట్ల తనదు-సుజ్ఞానమున।
క్రూఱువిడచితనకంటెను।
మీఱనొకటిలేమి కాన్పు-మేకొనవలయున్॥ ౧౮౨॥
"ఆనుశాసనికము."

ఉ. మీఱినభద్రనాగముల-మీఁదికిదాటి తదీయకుంభము।
ల్వాఱలువట్టుకేసరికి-శోరనఖావళినుండిరాలి యా।
దాఱనిమౌక్తికంబులు ప్రి-యంబున నేఱి కిరాతబాలిక।
ల్గీఱిన గింజలాడుదురు-కేలిదలిర్పఁగ బక్కణంబులన్॥ ౧౮౩॥
"కువలయాశ్వచరిత్ర."

¶ వ. చేరనుట శకటరేఫయగుటకుఁ జింత్యము.

రేఫయగుటకు.

ఉ. క్రిందనుమీఁదనుంబడియుఁ-గించిదసూయఁ బెనంగులాడు న।
ర్ధేందుఁడునుల్లసత్ఫల స-మృద్ధతమిస్రమువోలెఁ జాలఁ జె।
న్నొందెడు ఫాలముస్గబరి-యున్నరిపాపిటము త్రియంపు చే।
ఱుం దిలకంబుఁ గస్తురియు-రూఢిగ బాహులలీలనొప్పఁగన్॥
"కళాపూర్ణోదయము."

¶ వ. చేరెననుట శకటరేఫయగుటకు చింత్యము.

17 లక్షణము.

క. జాఱుటయనఁగ బజాఱు హ।
జాఱము మొగసాల మఱి తు-జాఱులు ధనికుల్।
జోఱునవానలుఁ గురియుట।
మీఱును గురురేఫలగుచు-మిహికాంశుధరా॥ ౧౮౪॥

జాఱు శకటరేఫయగుటకు.

ఉ. జాఱుటయుందదూరుయుగ-సౌందర్యరుచుల్కటిమీఁదనుండి హై।
వాఱినఁగాంచి పంచశర-పంచశరీపరికంపి తాత్ముఁడై।
పాఱుఁడుదాబహుశ్రుతము-బల్మియు భావవిశుద్ధకల్మియు।
మీఱిన నెమ్మనంబుఁగడి-మింనిలుపోపఁగలేకలోలతన్॥ ౧౮౫॥
"శృంగారషష్ఠము."

18 లక్షణము.

గీ. తాఱుటయు తీఱుటయు తీఱు-తీఱిమయును।
తూఱుటయు తేఱుటయుఁ గడి-దేఱుటయును।
తేఱిచూచుట ధర్మంబు-దేఱుటయును।
తేఱుదురనంగ బండిఱాల్-త్రిపురవైరి॥ ౧౮౬॥

తాఱుట గురు రేఫయగుటకు.

శా. తాఱంగాగిన నేల తంపఱతఁ బా-తాళంబుఁదాకంజనం।
మాఱం జెల్మితిమిన్నుఁదాఁకి తరగల్-దోరంబులై నల్గడల్।
బాఱం బెల్లుగ నేఱులుబ్బఱముగాఁ-బైపైవనీ ఱెక్క డై।
వాఱన్ జెవ్వలుచెన్నుమీఱె నఖిల-ప్రాణుల్ ముదంబందగన్॥

"ఎఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము."

తీఱుట అకారమగుటకు.

క. తీఱడితనంబువెట్టుచు।
దూఱంబనిలేదు నిన్నుఁ-దొల్లిటిచెయ్వుల్।
దీఱనది,యనుభవింపక।
వేఱుండునె పూర్వజన్మ-వివిధకృతంబుల్॥ ౧౮౯॥

"భాస్కరుని రామాయణము,"

¶ వ. తీరనుట రేఫఅకారములరెంటనుండును. అందు.

రేఫయగుటకు.

క. ఈరాజునకివముగనొక।
తీరనగావించి సేదఁ-దీర్పమిఁదగునా...॥ ౧౯౦॥

"యయాతిచరిత్ర."

అకారమగుటకు.

ఆ. సందియంబువడ వి-చారంబునకుఁ జొర।
మాఱువల్కనొండు-తీఱు సేయ।
వెఱఁగుఁగాఁగఁ బిడుఁగు-వ్రేసినయట్లైన।
మాటకియ్యకొనుచు-జోటిబలుకు॥ ౧౯౧॥

"ఉత్తర రామాయణము."

తీఱుటకు.

ఉ. మీఱినకోఱలున్ మిగుల-మింటికిబర్వినపల్వెంట్రుకల్।
తీఱినమిట్టగుడ్డు నతి-తిగ్మతరంబగునట్టిసాహసం।
బాఱనితేజమున్ దిశల-నంటినచేతులు లోకరాజిలో।
నేఱిన మేటిరూపరుల-నెంతయు నేర్చిరి రాక్షసుల్వడిన్ ౧౯౨॥

"భాస్కరుని రామాయణము."

తేఱుటకు.

క. తేఱుదురు రిపులు నక్కఱ।
మీఱుదురును నిపుడుమూర్ఛ-మెయినిట్టున్నా।
ఱాఱనితేజంబులతో।
నీఱుపయింగవిసియున్న-నిప్పులవోలెన్॥ ౧౯౩॥

"భాస్కరుని యుద్ధకాండము."

తేఱిచూచుటకు.

క. మీఱినభయమున రామునిఁ।
దేఱి కనుంగొనఁగనోడి-ధృతిమాలి కడు।
న్వెఱకని తేఱిపైఁబడి।
బాఱి యతఁడు లంకసొచ్చెఁ-బౌరులు బెదరన్॥ ౧౯౪॥

"రామాయణము."

¶ వ. రకారలమీఁద దూఱుట అకారమగును. అందుకు ఉదాహరణములు మునుపే బహుళముగాఁ జెప్పినాము.

19 లక్షణము.

గీ. నాఁడువిడుచుటల్లి-నాఱుసాన్నాఱియు।
నీఱునిప్పులందు-నెఱయుబూది।
నూఱుసంఖ్య పసపు-నూఱుటయును బెద్ద।
ఱాలు జాతరూప-శైలచాప॥ ౧౯౫॥

నాఱువ్రాయుట అకారమగుటకు.

క. కాఱుమెఱగతనునారల్।
నాఱుల్ వోసిన విలోక-నమ్ములు నారల్।
నూఱాఱువగలఁబెట్టిన।
యూఱుంగాయలుఘటించి-రొండురులెడలన్॥ ౧౯౬॥

"బహులాశ్వచరిత్ర."

సీఱనుటకు.

క. తేఱుదురు రిపులు నక్కఱ।
మీఱుదురను నిపుడు మూర్ఛ-మెయినిట్లున్నా।
రాఱని తేజంబులతో।
నీఱుపయింగవిసియున్న-నిప్పులవోలెన్॥ ౧౯౭॥

"భాస్కరుని రామాయణము."

నూఱు సంఖ్యాపరమైనప్పుడు గురురేఫయగుటకు.

ఆ. నూఱుగతులనీవు-వాఱుదేనన్నియు।
నెఱఁగు బుల్గులెల్ల-నెట్లువారు...॥ ౧౯౮॥

"కర్ణపర్వము."

చ. అనుటయు భీతిఁ వేఁడుకొను-యావులువేయును నెడ్లునూఱు నూ।
ఱునురథముల్ శతంబును మె-ఱుంగులమొత్తమువోనియంగనా।
జనశతకంబు దంతిశత-సప్తకముంగొని శాంతిఁబొందవే।
యనినను మానడయ్యె వసు-ధామరుకోపము తీవ్రరూపమై॥

"వసుచరిత్ర."

19 లక్షణము.

క. పాఱుడు నతివాఱుటయును।
బాఱుటమేనెల్లగగుఱ-పడుటయుయింకన్।

బాఱుట పేఱుట పెనఁగుట।
పోఱడునాశకటరేఫ-ములు వృషభాంకా॥ ౨౦౦॥

పాడుఱును, పాఱుటను శకటరేఫలగుటకు.

గీ. అరుగుదెంచితిననియు ధ-నార్థిననియు।
నిట్లువినుపించుటయు శాత్ష-సేశ్వరుండు।
తేఱకొనఁజూచి యాత్మని-పాఱుఁడదముఁ।
డగుటఁ దోఁచుచున్నది-యడుఁగవలయు॥ ౨౦౧॥

"శాంతిపర్వము."

క. పాఱెడునీరెడదద్వగ।
దాఱబెడిదమైనయుండ-దనుకఁగ నిధురన్।
బాఱి మడువంతవేడుక।
కాఱులు జాలఱులుచూచి-క్రందుకొనంగన్॥ ౨౦౨॥

21 లక్షణము.

గీ. బీఱువోవుటగురురేఫ-మాఱుమొగము।
మాఱి మసగుటయును మాఱు-మాఱడగుట।
మాఱువడుటయు వేమాఱు-మాటలాడ।
మీఱుటయు బండిఱాలు సు-మేరుచాప॥ ౨౦౩॥

బీఱువ్రావుట అకారమగుటకు.

గీ. బీఱువోయె రథ్యంబులు-మాఱుమొగము।
పడిన దానొచ్చియుండియు-నడచిశౌరి...॥ ౨౦౪॥

"భీష్మపర్వము."

మారుమొగమనుటకు.

ఆ. అమరసైన్యములునుఁ-దమయంతవర్తింప।
నేరకునికినాకు-మారుమొగము।

గానోనర్పవలసె...॥ ౨౦౫॥

"ఉద్యోగపర్వము."

¶ వ ఇందులో మారుమొగమనుట రేఫగా ప్రయోగించినాఁడు గనుక బీరువోవుటను మారుమొగమనుటను రేఫ అకారముల రెంటనుఁ గలవు.

మాఱుదల, దూఱుకొని, పెక్కుమాఱులు, మాఱాడుట, వేమాఱు, మీఱుట అకారములగుటకు.

చ. గదతోడ నన్గద చుట్టి రాదిగుచుచున్-గండొప్పలంఘించి మా।
ఱుదలుల్ గైకొనుచున్ గడంగి పలుమా-ఱున్ దాఁకుచుం
వాయుచున్...॥ ౨౦౬॥

"శల్యపర్వము."

¶ వ. ఇందులో మాఱుదల, పలుమాఱు ననుటకు నున్నవి.

మాఱుకొనుటకు.

గీ. పాండవుల సైన్యమును సము-ద్దండలీల।
మాఱుకొని నంతకును మూర్ఛఁ-దేఱె నకులు।
తమ్ముఁడమ్మామ పైఁబడి...॥ ౨౦౭॥

"శల్యపర్వము."

పెక్కుమాఱులనుటకు.

గీ. ఓరి దుష్టాత్మ నేనిప్డుఁ-బోరఁ బెక్కు।
మాఱు లెగువంగ సిగ్గఱి-పాఱుచుండు।
దట్టె నీకున్న యునికిన...॥ ౨౦౮॥

"ఆరణ్యపర్వము."

మాఱాడుటయనుటకు.

క. వేఱొక తెఱఁగున నోరులకు।
మాఱాడక యునికి లెస్స-మనుజేంద్రుకడన్।
దీఱమిఁ గలచోట్లం దా।
మీఱికడఁగివచ్చి పెంపు-మేకొనవలయున్॥ ౨౦౯॥

"విరాటపర్వము."

వేమాఱు ననుటకు.

క. మీఱిన మానులకినుకను।
మాఱులుగ కయున్న మోస-మగ్రక్షమ వే।
మాఱు గొనియాడఁగాఁదగు।
గీఱంవ సాత్త్వికులబుద్ధి-కిల్బిష చయముల్॥ ౨౧౦॥

"నృసింహపురాణము."

ఉ. కోఱలు నుగ్గునుగ్గయిన-క్రూరఫణీంద్రుగతిన్ దరంగముల్।
మాఱిన భూరివారిధిక్ర-మంబున రాహుకరాళవక్త్రమున్।
దూఱిన తీవ్రభానుక్రియ-దోర్బలసైన్యతఁ బుత్రహీనతన్॥ ౨౧౧॥

"ఎఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము."

ఉ. గీఱిపరాభవాదిగతి-గీడ్పడి భూపతి నెమ్మనంబునన్...॥ ౨౧౨॥

¶ వ. మాఱిమసగుట అకారమగుటకు చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

ఆ. అనిన నతఁడు పాండ-వాగ్రజు గవలనుఁ।
డాఁకి విపులబాహు-దర్పమొప్ప।
నారసములఁ బొదవి-మారిమసంగిన।
శైలిఁ జూచి నరుఁడు-ననిలసుతుఁడు॥ ౨౧౩॥

"భీష్మపర్వము."

మీఱుటకు.

ద్విపద. మీఱి ఇంద్రాది స-మితిగిట్టినూఱు।
మాఱులు గెలిచిన-మగటిమి వాఁడు॥ ౨౧౪॥

"రంగనాథుని రామాయణము."

చ. తనుగవ వ్రేఁగునన్ మిగుల-సన్నపుఁగౌనసియాడఁ గెంపుమో।
ఱిన నునుబట్టుచేలకటి-ఱింగులువాఱఁగఁగట్టి భూమిభృ।
త్తనయప్రసూనగుచ్ఛములుఁ-దాలిచి ఱెజిగురుల్ధరించి వ।
చ్చిన వడదీగవోలె నిలి-చెం దరుణేందుకిరీటిసన్నిధిన్॥ ౨౧౬॥

"శ్రీనాథుని హరవిలాసము."

22 లక్షణము:

ఆ. ఱాచుటయును ఱాయి-ఱాఁగ ప్రేఱేచుట।
ఱెప్ప ఱేవు ఱేసి-ఱేకు ఱేఁడు।
ఱేల ఱేచు గుక్క-ఱేఁగు ఱోయుట ఱోత।
ఱోలుటయును బండి-ఱాలుశర్వ॥ ౨౧౭॥

¶ వ: ఇందులో ఱాచుట అకారమగుటకు చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

ఉ. రాహువుఁగాను నిన్నరయ-రాచిన శూలినిఁగాను నీతను।
ద్రోహముచేసినట్టి యల-రోహిణితండ్రినిగాను తజ్జగ।
న్మోహిని నీలనీలకచ-ముద్దులచక్కెరబొమ్మఁగూర్పక।
య్యో హరిణాంకతావక మ-యూఖముఖంబుల నేచ నేటికిన్॥

"మాదయగారిమల్లన రాజశేఖరచరిత్ర."

¶ వ: మఱియు నుదాహరణములు రేఫలగుటకు బహుళముగా గలవు.

గీ. ఱాయియనెడుచోట-బాయక రేఫయం।
చాద్క్యులై ప్రసిద్ధు-లైనకవులుఁ।
గృతులనిలిపిరమల-మతితిక్కనయసురు।
రేఫఁగాఁగనిలిపెఁ-గృతినుమేశా॥ ౨౧౯॥

రాయి రేఫయగుటకు.

గీ. మఱనియురులనఁదగు తేఁటి-సిరులవఱలు।
తెఱవకుఱులకుసరిగామి-దివిరిగాక।
కడిమిదమ పెంపువోఁ పూరిఁ-గఱవనేల।
రహియలర వేలుపులరాచ-రాలకెల్ల॥ ౨౨౦॥

"యయాతిచరిత్ర."

క. నీలంపుమేని సూత్రపు।
రాల కనుంగవయు పుష్య-రాగపు పెన్నున్।
ప్రగాలడు చొక్కపుతుమ్మెద।
తాళీయొకలేమ పేరె-దన్నెలకొల్పెన్॥ ౨౨౧॥

"చంద్రభానుచరిత్ర."

సీ. రాయైనతబిసిపే-రంటాతిగ్రమ్మర,
గలిగించునదుగుచే-వెలసినాడు...॥ ౨౨౨॥

"శృంగారషష్ఠము."

ఉ. జాయనుజూపవేమి యను-జాయను నవ్విధియెంతఁజేసె నా।
రాయను నాదుగుండె బలు-రాయను...॥ ౨౨౩॥

"రామాభ్యుదయము."

శకటరేఫయగుటకు.

క. సాయుల్లమరయ నినుమో।
ఱాయో కాకిట్లు రూప-ఱకవిననోర్చు।
న్నాయక సముదయఖర భవ।
దీయవచనచయముగవియు-దేఱందిరమై॥ ౨౨౪॥

భీష్మపర్వము."

క. పోకనడుకొట్టితేనియు।
ఱాకింతుజుమీ మొగంబు-ఱాచట్టుపయిన్।

శ్రీకాళిక నిందించిన।
నీకింతట నేలపోవు-నీచచరిత్రా॥ ౨౨౫॥

"భీమఖండము."

ఆ. అజ్జులాడియాఁగి-ఱాపడిసభలోన।
ఱెసిపోటిలోన-ఱెచ్చఁబోఱసి...॥ ౨౨౬॥

"పెద్దిరాజు అలంకారము."

ఱాఁగయనుట శకటరేఫ యగుటకు.

ఉ. అంతులు మీఁదిమిక్కిలిగ-ఱాఁగతనంబునదొమ్మిచేసి దు।
ర్దాంతపరాక్రమోన్నతులు-దానవదైత్యులు...॥ ౨౨౭॥

"భీమఖండము."

ఱెప్ప, ఱేపు అనుటకు.

ఉ. అప్పుడు ముద్దరాలిఁ జెలు-లక్కునఁ జేర్చిముఖాబ్జమెత్తి క।
న్ఱెప్పల బాష్పముల్తుడిచి-ఱేఁ పెన్నపాలుఁడు గారవింప...॥ ౨౨౮॥

"వసుచరిత్ర."

ఱేవనుటకు, ఱేసియనుటకు.

ద్విపద. ఱేసిచూడగరాని-ఱేవుచక్కటికి।
డాసినపొదలలో-డాఁగియేనుండ...॥ ౨౨౯॥

"రంగనాథుని రామాయణము."

చ. అనఘుయకంపమై విమల-మై పరిపూర్తియులోఁతుదియ్య ము।
ఘనతయుఁగల్గి సజ్జనమ-నస్సదృశస్థితిఁ జాలనొప్పు మీ।
ఱినయది యన్నదీజలము-ఱేవునమంచిది...॥ ౨౩౦॥

"ఎఱ్ఱాప్రగడ రామాయణము."

ఱేఁడు, ఱేసి యనుటకు.

క. దానిఁగనివచ్చిపైఁబడు।
వానిని బల్లెములఁ గొంగ-వాలు లసురెలన్।

మేనులు వాఱిలిచి పెంపున।
ఱేనికి సంతసముచేసి-ఱేసిరికడకన్॥ ౨౩౧॥

"యయాతిచరిత్ర."

ఉ. వీఁడె నలుండు విశ్వపృథి-వీవలయైక విభుండు వచ్చుచు।
న్నాఁడని భీమభూమివర-నందననూరడిలంగఁబల్కి పూఁ।
బోఁడులమాట నేర్చుకొని-ప్రోదిశుకాంగనయట్లపల్కెన।
ఱేఁడిది నన్ను వేకిఱియు నె-ఱింగనొకో యనుచుండె నాత్మలోన్॥

"నైషధము."

ఱేకనుట ఱకారమగుటకు.

సీ. కబరికాభరముపైఁ-గన్నె గేదంగిపూఁ,
ఱేకులతోఁ గూడ-ఱేనిజెరివి॥ ౨౩౩॥

ఉ. ఱెక్కలుచించికంఠమున-ఱేకులువాపి సిరంబువ్రచ్చి పే।
రుక్కున గ్రాంచి చందమగు-నొడ్డణముంగలఁగంగఁ భీష్ముఁడే।
దిక్కునదానయై...॥ ౨౩౪॥

"భీష్మపర్వము."

ఱేలయనుట ఱకారమగుటకు.

ఉత్సాహ.
చాలుఁజాలు నెంతకైనఁ-జాలుసున్న గన్నెరల్।
ఱేలపూలకేలగోల-ఱేయనిందులోనఁబో।
ఱేలతాళుమన్న నన్ను-నెట్టితిట్టెదక్కటా।
మేలుమేలు ముద్దరాల-మెచ్చువచ్చె నామదిన్॥ ౨౩౫॥

"యయాతిచరిత్ర."

ఱేగు ఱకారమగుటకు.

గీ. మహితకమలమధుర-మధురసాస్వాదన।
పరవశాత్మయైన-భ్రమరకాంత।

ఱెచ్చుబుద్ధినకట-ప్రేఁగుబువ్వలరస।
మానునెట్లుబేల-వైతిగాక॥ ౨౩౬॥

“ఆరణ్యపర్వము.”

¶ వ. ఱోయుట ఱకారమగుటకు చింత్యము.

రేఫయగుటకు.

క. పులికిబలుసువాఱినక్రియ।
నలవుజలముసిగ్గువిడిచి-యట్లొక్కనికో।
ఱ్ఱలకోర్వక విరిగిన పు।
త్త్రిలనేమనివిందునేను-ద్రోయకయుంకన్॥ ౨౩౭॥

“ద్రోణపర్వము.”

ఉ. క్రూరతకోర్చియించుకయు-ఱోయక పైకొని యెల్లభంగులన్...॥

“భీష్మపర్వము.”

ఱాలుట ఱకారమగుటకు.

ఉ. కాలనుకేలనుంజదిపి-గంధకరిన్ దెగటార్చుసింహమున్।
బోలుచుఁజేర్చియాద్రుపద-భూపసుతున్ సమయించి వేదనల్।
ఱాలగ ఱోఁజగాఁ బలుమ-ఱున్ భోరలంబడ...॥ ౨౩౯॥

“సౌప్తికపర్వము.”

23 లక్షణము.

క. వేఱువడుట వీఱిడియున్।
వేఱొకటియుబండిఱాలు-వెరపొప్పఁగఁ బ।
ల్కాఱునిది యెఱుఁగకుండెడు।
వీఱిడిరచియించుకవిత-వృథగదశర్వా॥ ౨౪౦॥

వీఱిడియనుట గురురేఫయగుటకు.

క. వీఱిడితనంబువెట్టుచుఁ।
దూఱంబనిలేదునిన్నుఁ-దొల్లిటిచెయువుల్।

దీఱనదియనుభవింపక।
వేఱుండునెపూర్వజన్మ-వివిధకృతంబుల్॥ ౨౪౧॥

“భాస్కరునిరామాయణము.”

వేఱనుటకు.

క. వేఱొకవిలుఁగొని యమ్ములు।
గీఱమెఱఁగునారసములు-గిఱికొల్పినవో।
టాఱిమెయిన్ గ్రొన్నెత్తురు।
వాఱనతఁడు తేఱిమీఁదఁ-బడిమూర్ఛిల్లెన్॥ ౨౪౨॥

“ద్రోణపర్వము.”

24 లక్షణము.

గీ. అరయగురురేఫహల్లుతో-బెరసినపుడు।
ప్రాసములవిశ్రమములు రే-ఫములతోడఁ।
గలసియుండును సుకవిపుం-గవులకృతుల।
జగదవనసూత్ర గిరితనూ-జాకళత్ర॥ ౨౪౩॥

ఉదాహరణము—

ఉ. నూఱ్వురునొక్కచందము మ-నోగతిస్సైరణచేసి నన్ను నా।
సర్వకులంబు నుత్తమయ-శంబున నుంచితిరమ్మలార మీ।
కుర్వనిపాటియే యబల-లాండ్రొరుదేవతలున్ బటుత్వమా।
నిర్వహణంబొనర్చుటకు-నేరరు మర్త్యులఁజెప్ప నేటికిన్॥ ౨౪౪॥

“ఎఱ్ఱాప్రగడరామాయణము.”

క. కాఱ్చిచ్చుగవసి మృగముల।
నెర్చుకరణి నేఁడుభీష్ముఁ-డేచినకడిమిన్।
ఱేర్చిమనభీముఁబొదవెశ।
ఱార్చులు నవ్వీరుఁగన్ను-లారంగంటే॥ ౨౪౫॥

“భీష్మపర్వము.”

¶ వ. మఱియు.

సీ. హయమేధపర్యంత-మైనశ్రౌతములబహు,
స్మృతులఁ బుత్త్రినకు వే-ఱ్ఱెవ్వఁడెఱిఁగె...॥
"భీష్మపర్వము."

క. చెలఁగిపటుసింహనాదం।
బులు అంకెలుఁగాఁగ వారు-వ్రాలిచిరి వృషభం।
బులకిరియనొండొరులకు మా।
ర్మలయుచుఁ దాఁకుచునుదాత్త-రభసోజ్వలులై॥ ౨౪౬॥
"ద్రోణపర్వము."

¶ వ. ఇది అకారప్రకరణము.

క. అలసానిపెద్దకవి పిం।
గళిసూరన రామభద్ర-కవివర్యుఁడు పి।
ల్లలమఱ్ఱివీరభద్రుఁడుఁ।
గలపిరిగదగృతులఱాలుఁ-గడురేఫములన్॥ ౨౪౭॥

¶ వ. పెద్దన్న రేఫఱకారములఁ గలుపుటకు.

శా. శ్రేణుల్గట్టినభోంతరాళమునఁ బా-ఱెన్ బక్షులుష్ణాంశు పా।
షాణవ్రాతముకోష్ణమయ్యె...॥ ౨౪౮॥
"మనుచరిత్ర."

మ. ఇలకున్ వ్రేగుగబండుదీరవనపుం-గ్రేడేక్షుచ్ఛటల్ దీపు ల।
గ్గలమై వ్రాలనురుస్వనంబులెసఁగన్-గాఁద్రిప్పం రాట్నంపుగుం।
డ్రలునాదేసెకొలంకులంబొరలి పాఱన్ విచ్చు పంకేరుహం।
బులనాడెన్ దొలుసంజదేఁటివలయం-బుల్ తారఝుంకారముల్॥
"ఆముక్తమాల్యద."

¶ వ. మఱియు.

మ. పునుకుందావినవోదనంబు మిరియం-పుంబొల్లతోఁ జట్టి చు।
య్యననాదారని కూరగుంపు ముకుమం-దైపేర్చునావన్ జిగు।

రొక్కానుపచ్చళ్లును పాయసాన్నములు నూ-ఱుంగాయలున్...॥
"ఆముక్తమాల్యద."

చ. మదిముదిఁడప్పి తోటముని-ముఖ్యభవత్తనయన్ గృహంబునన్।
బదిలముచేసివచ్చి మఱి-బట్టబయల్ వెడదూరుదూరెదా।
సదనమికొక్కమాటరసి-చంచలలోచనఁ గానకున్న దూ।
ఱెదు మదికానిబుద్ధి విప-రీతతఁ బొందకపోయిచూడుమా ౨౫౨॥

ఆదిఱకారమునకు.

శా. ఱేవుల్ మావుమతంగజంబునుమణి-శ్రీఖండముక్తాళియున్।
రావాణిజ్యముఁ బెంచియేలఁగనగున్..॥ ౨౫౩॥

సీ. కానలోదారు మృ-గంబులకైవడిఁ,
గైకొనియసమాస్త్రి-కర్షకలన...॥ ౨౫౪॥
"సూరన్న రాఘవపాండవీయము."

¶ వ. ఇందులో గానలో దారు=అమరు అనునర్థమునందు లఘురేఫయు, తారుట=యడంగుట అనునర్థమునందు గురురేఫయు నగును. అందుకు వెల్లంకితాతంభట్లు నిడుపులమీఁద బండిఱా లేదనినాడు. తారుట రేఫమే అని రాఘవపాండవీయమునకు టీక వ్రాయుచున్న ముద్దరాజు రామన్న సమ్మతి వ్రాసినాడు. అదికాదు. తారుట ఱకారమే సిద్ధము. మఱియు.

సీ. రేఖలైమీఁదటి-ఱ్ఱేవులైయొప్పఁ ప,
న్నాగంపుగడవళ్ళ-బాగునెఱప॥ ౨౫౫॥
"కళాపూర్ణోదయము."

క. గ్రక్కునఁ జనివారిలుదునో।
ఱెక్కలుఁగట్టుకొని దివిజ-రిపుమేడలపై।
నక్కొమ్మఁ జూచు ఱెపుఱెపు।

డెక్కోఁ-యనునంత తమక-మున్నదిమదిలోన్॥ ౨౫౬॥

"ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము."

ఉ. సైరిభహారిభద్విరద-శాసనఖడ్గఖరాదిరూఢులై।
దారలు బూరగొమ్మలును-తప్పెటలున్ బటహంబులున్ బదుల్।
నూఱులు వేలుమ్రోయ గమ-నుల్వడివెల్వడిహత్తి యుత్తర:
ద్వారమువంక దారకిరు-వంకలపోఁజులుఁదీర్చిరయ్యెడన్॥ ౨౫౭॥

"కవిరామభద్రుని రామాభ్యుదయము."

¶ వ. మఱియును.

ఉ. ....శీవిమా।
అంగనటించుగొబ్బురిపు-రప్రభురంగనకీర్తిరంజిలున్॥ ౨౫౮॥

ఉ. తూఱుపుతెల్లవాఱుటయుఁ-దోడనమంగళపాఠకస్తుతుల్।
మీఱఁదదీయరాగముల-మేల్కనికాల్యసమంచితక్రియల్।
దీఱిచి పాండుపుత్రి వసు-దేవసుతుల్ ప్రమదంబుపొంములం।
జేఱగ వేడ్కతోనరుగు-దెంచి సభాస్థలినిల్చిరయ్యెడన్ ౨౫౯॥

"పిల్లలమఱ్ఱిపీరన్న జైమినీభారతము."

గీ. వనధిసర్వంకషంబయ్యు-వలయుపనికి।
ద్రావులనకాని చొఱరాని-రీతిఁదనరి।
విశ్వరూపకుఁడయ్యు శ్రీ-విభుఁడుకూర్మి।
తూపములసేవ్యుఁడగునారు-రుక్షులకును॥ ౨౬౦॥

"సంకుసాల నరసింగయ్యకవి కవికర్ణరసాయనము."

¶ వ. నాన్యేషాం వైధర్మ్యం లఘ్వలఘూనాం రయోస్తునిత్యం స్యాత్, "అని ఆంధ్రవ్యాకరణసూత్రమునకు టీకవ్రాసి రేఫఱకారములునుపరాదనిచెప్పిన బాలసరస్వతి చంద్రికాపరిణయమునందు."

ఉ. అక్కమలేక్షణన్ సవిన-యంబునగాచుము నాదుమాఱుగా।
మొక్కుము నేమ మాభువన-మోహినివీకనిపల్కుమార్తి చే।

జిక్కఁ-తివేఁగ బోవుమని-చెప్పుముహెమ్మికతేటిరాయ నీ।
యెక్కలమాటునన్ను భ-రించిలభింపుము కీర్తిపుణ్యముల్॥

¶ వ. ఇటువలెనెమహాకవులకును రేఫఱకారముల పట్ల బరిశీలనలేక పోయినది.

ఆ. కాకనూరియప్ప-కవియహోబలపతి।
ముద్దరాజురామ-ముఖ్యులెల్ల।
పోతరాజుకబ్బ-మున రాలురేఫలు।
గదిసెనంచుబలికి-రదిహుళిక్కి॥ ౨౬౨॥

ఉ. బమ్మెఱపోతరాజకృత-భాగవతంబుసలక్షణంబుగా।
కిమ్మహినేమిటంగొదవ-యెంతయునారసిచూడనందురే।
ఘమ్ములుఱాలునుంగదసి-ప్రాసములైనకతంబునంగదా।
యిమ్మగసాదిలాక్షణిక-లెల్లనుమానిరుదాహరింపగన్॥ ౨౬౩॥

¶ వ. అనిరామన్న చెప్పినాడు.

క. పురసతులవిలోకనములు।
సరసాలాపములునర్మ-సంభోగంబుల్।
మఱిగిహరిమనలనెల్లడు।
నరవరులోయమ్మనూత-నప్రియులుగదే॥ ౨౬౪॥

¶ వ. అని పోతరాజు చెప్పినాడని యహోబలపతి వ్రాసినాడు. మఱియుఁగొందఱు లాక్షణికులును ఆలాగే యన్నారుగాని పోతరాజు లాక్షణికుండగుటను కాకుండుటను పరిశీలనము లెస్స గాఁజేసినారుకారు.

సీ. అఖిలవేదాంతవి-ద్యారహస్యవిదుండు,
సహజపాండిత్యవి-శారదుండు।
ఉత్తక్షితీశాధ-మస్తోత్రవిముఖుండు,
శంభుపదాబ్జపూ-జారతుండు।

పటుతరకవితావి-భాసితప్రతిభుండు,
సకలాంధ్రలక్షణ-చక్రవర్తి।
రఘుకులేశనిదేశ-రచితమహాభాగ,
వతపురాణుఁడు పుణ్య-వర్ధనుండు।

గీ. బుధజనహితుండు బమ్మెర-పోతసుకవి।
యెన్న రేఫఱకారంబు-లెఱుఁగడనుచు।
నజ్ఞులొకకొంద రాడుదు-రమ్మహాత్ము।
కవితకెందును లోపమ్ము-గలుగదభవ॥ ౧౬౫॥

సీ. ఘనుఁడు పోతనమంత్రి-మును భాగవతమురఁ,
జించి చక్రికిసమ-ర్పించునేడల।
సర్వజ్ఞసింగయ-క్ష్మావరుండదిదన,
కిమ్మని వేఁడిన-నిడకయున్న'
నలిగియా పుస్తకం-బవని బాతించిన,
జివికియందొకకొంత-శిథిలమయ్యె।
గ్రమ్మరనది వెలి-గందలనారప,
రాజునుమరి బొప్ప-రాజుగంగ।

గీ. రాజు మొదలగు కవిరు-ద్దేజమెసఁగ।
జెప్పి రాగ్రంథములయందె-తప్పులొదవె।
గాని పోతకవీంద్రుని-కవితయందు।
లక్షణంబెందు దప్పదు-దక్షహరణ॥ ౧౬౬॥

¶ వ. పోతరాజు చెప్పినవి ప్రథమస్కంధమును ద్వితీయస్కంధమున కొంతయు షష్ట సప్తమాష్టమనవస్కంధములును దశమస్కంధము పూర్వభాగము కొంతయునున్నది. అందులో రేఫఱకారసాంకర్యము లేకుండుటకు వ్రాయుచున్నాము.

దీర్ఘములమీఁది ఱకారములకు.

ఉ. మాఱుపడంగలేని యస-మర్థుల సుప్తుల నస్త్రవిద్యలం।
దేఱని పిన్నపాపలన-తిత్వరితంబునఁ ద్రుంచెఁ గ్రూరుఁడై।
పాఱఁడు గాని పాతకుఁడు-ప్రాణభయంబున వెచ్చనూర్చుచుం।
బాఱెడువీనిఁ గావుము కృ-పామతి నర్జున పాపవర్జనా॥ ౧౬౭॥

"ప్రథమస్కంధము."

కుఱుచలమీఁది ఱకారములకు.

చ. వెఱచినవారి దైన్యమున-వేదురునొందినవారి నిద్రమై।
మఱచినవారి సౌఖ్యమున-మద్యము ద్రావినవారి మగ్నులై।
పఱచినవారి సాధుజన-భావము వారిని గావుమంచు వా।
చఱచినవారిఁ గామినులఁ-జంపుట ధర్మముగాదు ఫల్గునా॥ ౧౬౮॥

నిడుదలమీఁది ఱాలకు.

ఉ. పాఱడు లేచి దిక్కులకు-బాహుల నొడ్డఁడు బంధురాజిలో।
దూఱడు ఘోరకృత్యమని-దూఱడు తండ్రిని మిత్రవర్గముల్।
జీఱఁడు మాతృసంఘము వ-సించు సువర్ణగృహంబులోనికిన్।
దాఱఁడు గావరే యనఁడు-తాపము నొందఁడు కంటగింపఁడున్॥

"సప్తమస్కంధము."

ఆది ఱకారమునకు.

ఉ. ఱెక్కలు రావు పిల్లలకు-ఱేపడనుండియు మేతగానమిన్।
బొక్కఁడు గూటిలో నెగసి-పోవఁగ నేరవు మున్న దల్లియా।
దిక్కుననుండి వచ్చునని-త్రిప్పటి చూడ్కుల నిక్కి నిక్కి నల్।
దిక్కులు చూచుచున్న దతి-దీనత నెట్లు భరింతు నక్కటా॥ ౧౭౦॥

కుఱుచలమీఁది ఱకారములకు.

ఎఱుఁగఁడు జీవనౌషధము-లెవ్వరు భర్తలు తేరు బాధలన్।
దఱలఁడు నైజతేజమున-తథ్యము జాడ్యము లేదు మిక్కిలిన్।

మెఱయుఘనున్న వాఁడొకని - మేషము దైన్యము నొందడింక నే।
తెఱఁగునదుర్వింతు వేసరితి - దివ్యము వీని ప్రభావమెట్టిదో॥ ౨౭౧॥

మ. ఊఱుకుంగుంభయుగంబు పైహరిక్రియన్ - హుమ్మంచు బాదమ్ములన్।
బిఱుగుం గండము వెన్ను దన్ను నెగయన్ - హేలాగతిన్ వాలమున్
జఱచున్ ముగ్గగ దాఁకుముంచు మునుగుం - న్నల్యంబు లున్నంతము।
ల్వెఱుగ న్వేఁ ప్రియుచు బాంచిపొంచి కదియన్ - వేదండయూ
ధోత్తమున్॥

,,అష్టమస్కంధము.''

క. ఒఱపగు నఱమును బిఱుదును।
నెఱిదోఁక యు ముఖము సిరియు - నిర్మలఖురముల్।
కుఱుచ చెవుల్ తెలిగన్నులు।
తఱచగు కంఠంబు చూడ - దగు నాహరికిన్॥

క. వెఱచుచు ఘంగుచు వార్లుచు।
నఱిముఱి గుబులు కు జనుచు - హరిహరి యనుచున్।
మఱచు చు మునులుకు చుద్రిఱుగుచు।
కుఱుమట్టపుపడచువడుగు - కొంతనటించెన్॥ ౨౭౪॥

చ. ఎఱిగితి మద్దిరయ్య తడ - వేటికి గుఱ్ఱపు గొంగ బట్టుడీ।
జఱభినిబట్టె చంపుడతి - సాధుము నీందు ఱిదపో లె నేత్రముల్।
దెఱవకబొక్కి - నోరు మెద - లింపక బానిక వెట్టియంచున।
య్యఱువది వేవురుం జనిక - రాయుధముల్ ఝుడిపించిడాయుచున్

,,నవమస్కంధము.''

నిడుదల మీఁది ఱకారమునకు.

క. పాఱుదురు గికురు పొడుచుచు।
ఘూఱుదురు భయంబు లేక - తోఁఱపుదిఱముల్।

జాఱుదురు ఘనశిలాతతి।
మీఱుదు రెన్నంగరాని - మేలకువులన్నపా॥ ౨౭౬॥

,,దశమము పూర్వభాగము.''

కుఱుచల మీఁది ఱకారములకు.

క. తెఱవ యొక తెన్నిద్రింపఁగ।
నెఱిగట్టిన వలువ విడిచి - నేడొక తేలున్।
గఱపింప నీకుమారుఁడు।
వెఱచుచు నవిపఱవనగుట - విహితమె సాధ్వీ॥ ౨౭౭॥

చ. వెఱమఱలేని మేటిబలు - వీరుఁడు గృష్ణకుమారుఁ డొక్కచేఁ।
జఱచిఖగేంద్రుచందమునఁ - జక్కఁగ దౌడలువట్టి కన్నులం।
జొఱజొఱ దుర్విషానలము - నుబ్బ వధింపక యొత్తిలీలతోఁ।
జిఱజిఱఁద్రిప్పి వైచెఁబరి - శేషితదర్పముఁ గ్రూరసర్పమున్ ౨౭౮॥

క. కఱచిన భుజగము రదములు।
విఱగఁగ వదనముల విషము - వెడలఁగ శిరముల్।
పఱియలుగ నడఁచె గరుడుఁడు।
తఱిమిక నకరుచులు గలుగు - తనదాఁకకున్॥ ౨౭౯॥

¶ వ. ఇది పోతరాజు కవిత్వము వెలిగందల నారపరాజు చెప్పిన కవిత్వములో.

రేఫఱకారసాంకర్యమగుటకు.

చ. హరివచనంబు లాత్మకుఁ బ్రి - యంబొనరింపఁబయోజగర్భుఁడో।
పరమపదేశ యోగిజన - భావనయీ నిఖిలోర్వియందు నీ।
వెఱుఁగ నియట్టియర్థమొక - టేనియుఁ గల్గునె యైన నామదిన్।
బెరసిన కోర్కె నీకు విను - పింతు దయామతి జిత్తగింపవే॥ ౨౮౦॥

,,ద్వితీయస్కంధము.''

క. ఎఱుఁగమి నైనను భూసుర।
వరులధనంబపహరింప - వలువదు పతికిన్।

మఱపునననలముముట్టిన।
దరికొనివెసగాల్పుకున్నె-తనువెరియంగన్॥ ౨౦౧॥

"దశమము-ఉత్తరభాగము."

సీ. కరుణాపయోనిధి-మఱియొకయింటిలో,
జెలిగూడిముచ్చటల్-జెప్పుచుండ॥ ౨౦౨॥

క. హరిపదసేవకుఁడరిభీ।
కరుఁడర్జునువలనమిగులఁ-గార్ముకవిద్యల్।
గఱచినబలియుఁడుసాత్యకి।
వఱలినసుఖలీలనున్న-వాఁడెధరిత్రిన్॥ ౨౦౩॥

"తృతీయస్కంధము."

చ. మఱియుసరోజలోచనుని-మంగళదివ్యకథానులాపని।
ర్భరపరితోషబాష్పకణ-బంధురచారుకపోలగద్గద।
స్వరపులకీకృతాంగులగు-వారుమునిస్పృహచిత్తులున్నహా।
కరణవిదూరులున్నగుసు-కర్ములునుండెదుపుణ్యవాసముల్॥

చ. సరసిజగర్భయోగిజన-సర్వసుపర్వమునీంద్రహవ్యభు।
క్పరమబుభుక్షప్రజాపతులు-భక్తిమెయింజనుదెంచియుండున।
త్కరితరుణార్క-తేజుడగు-దక్షుఁడువచ్చినదత్సభాసదుల్।
తఱిమిడిలేచిరప్పుడుపి-తామహభర్గులుదక్కనందఱున్॥ ౨౦౪॥

"చతుర్థస్కంధము."

క. హరినామముఖముననీకు।
న్నెఱిఁగింపదలంచినాకు-నెఱిగించెనుసు।
స్థిరమతివినుమంతయుశ్రీ।
హరివాక్యముగాదలంచి-యవనీనాథా॥ ౨౦౫॥

"బొప్పరాజుగంగరాజుపంచమస్కంధము."

క. వలనుగరేఫఅకారం।
బులతెలఁగంతయునుసుకవి-పుంగవులిందున్।

దెలుసుకొనికబ్బములలో।
నిలుపందగుదేవదేవ-నీలగ్రీవా॥ ౨౦౬॥

గీ. శాలివాహనశకవర్ష-సంఖ్యకరర।
సాంగశశిసౌజ్ఞనలరుకా-ర్ద్యబ్దమునను।
భాద్రపదశుక్లపంచమి-వరకుబూర్ణ।
మయ్యెనీకృతినీపేర-నగసుతేశ॥ ౨౦౭॥

క. కవివరులయిండ్లనెపుడు।
న్నివకరమైయసమలీల-చే నీకృతియా।
రవి శశి తారార్కముగన్।
భువిఁబ్రబలుచునుండుఁగాక-భూతేశశివా॥ ౨౦౮॥

చ. రతిపతిదర్పభంగ ముని-రాజమనస్సరసీజభృంగ సం।
తతకరుణాంతరంగ నిజ-దాసజనావనచంగ పద్మినీ।
హితసితరుగ్రథాంగ నిల-యీకృతపర్వతశృంగ విస్ఫుర।
త్కుతలశతాంగ పీఠపుర-కుక్కుటలింగ భుజంగ మాంగదా॥

గద్య.

ఇది శ్రీమత్కుక్కుటేశ్వర కరుణాకటాక్ష నిరీక్షణ సంలబ్ధ
సరసకవితా సామ్రాజ్య ధురంధర ఘన యశోబంధుర
కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర కూచిమంచి గంగనామాత్య
పుత్ర సకల సంస్కృతాంధ్రలక్షణ కళా కౌశ
లాభిరామ తిమ్మకవి సార్వభౌమప్రణీతంబయిన
లక్షణ సారసంగ్రహంబను కృతియందు
రేఫ అకార ప్రకరణంబనునది సర్వం
బును ద్వితీయాశ్వాసము. శ్రీశ్రీశ్రీ.
శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ ఆంధ్ర భాషానిలయము
విభాగము ప్రకాశకుల గ్రంథాలు
విభాగ సంఖ్య ......

END OF TITLE